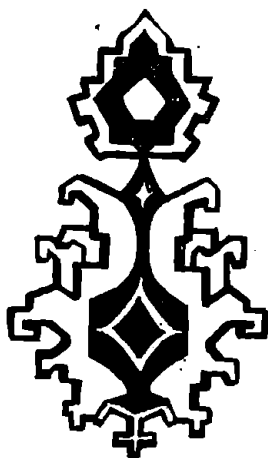

რეკონსტრუქციის

კონსტრუქციის

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი
1979

ომერ სეიფედინი გამოჩენილი თურქი მწერალი, თურქული ეროვნული ნოველის ჯანრის ერთ-ერთი ფუმემდებელი და მხატვრული სიტყვის აღიარებული ოსტატია.

სულ რაღაც 12 წელიწადში დაბაბული და ნაყოფიერი შემოქმედებითი შრომით შექმნა მდიდარი მხატვრული და პუბლიცისტური პროდუქცია. დაწერა 110 მოთხრობაზე მეტი, ერთი პიესა, ორი რომანი (ველარ დაამთავრა), თარგმნა „ოდისეასა“ და „კალევალას“ თითქმის ნახევარი, გამოაქვეყნა ბევრი სტატია თურქული სალიტერატურო ენის შესახებ.

მწერლის მხატვრულსა და პუბლიცისტურ შემოქმედებაში სრულყოფილად აისახა მე-19 საუკუნის მიწურულისა და მე-20 საუკუნის პირველი მეოთხედის თურქეთის რთული პოლიტიკური, სოციალური, კულტურულ-ლიტერატურული ძვრები და პროცესები. სწორედ ამ მოვლენებმა განაპირობეს ომერ სეიფედინის შემოქმედების შინაგანი წინააღმდეგობრივი ხასიათი, ზოგადადამიანური მძაფრი განცდანი, ვნებანი, ფსიქოლოგიურ-მორალური კონტრასტები.

ომერ სეიფედინის სატირული ნიჭის მსხვერპლად იქცა ადამიანის მისატყევებელი თუ მიუტყევებელი სისუსტენი, დაჩაივება, შური, მტრობა, გულნამცეცობა თუ სხვა.

ომერ სეიფედინის მხატვრული მემკვიდრეობა მსოფლიოს ხალხთა მრავალ ენაზეა თარგმნილი.

ქართველი მკითხველი მწერალს მხოლოდ ორი პატარა ნოველით („თურქული მოთხრობები“, თბილისი, 1958) იცნობს.

თურქულმა სალიტერატურო კრიტიკამ ომერ სეიფედინს „ლამაზი თურქულის ამირბარი“ შეარქვა.

თურქულიდან თარგმნა გიორგი შაჟულაშვილმა

მთელი სიცოცხლე სინანულსა და წუხილში გამიტარებია: ეს საშინელი სასჯელი თან მას შემდეგ მღევს, რაც შევიცან თავი ჩემი. ალბათ ოთხი წლისაც კი არ ვიქნებოდი, როდესაც პირველი ცოდვა ჩავიდინე და დღესაც კი, სამი ათეული წლის შემდეგ, მისი გახსენება ჯოჯოხეთურ ტკივილს მაცყნებს. საოცარი ისიც არის, რომ არცერთი მსგავსი ამბავი არ დამვიწყებია და ჩემი მეხსიერებაც თითქოს იმისთვის არსებობს, რომ დაუსრულებელი მწუხარება მომაცუნოს.

* *

ჰო, ოთხი წლისა თუ ვიქნებოდი... როგორც მოგახსენეთ, იმაზე აღრინდელი ამბები არ მახსენდება. ცნობიერება უეცრად იჩენს თავს, უცებ მეხივით დაგვეცემა ხოლმე... ტოლსტოი იმასაც კი ამბობს, მშვენივრად მახსოვს რვა-ცხრა თვის ბავშვი აბაზანაში როგორ ჩავძვერიო. სამყაროს პირველი შეცნობა ხომ დიდი ბედნიერებაა!

პირველი ამბავი, რომელიც ჩემს გონებაში აღიბეჭდა, გემზე მოხდა. ახლაც ცხადად მიდგას თვალწინ, თითქოს ქვეყნად იმ წამს გავჩენილიყავ. დედას გულში ვყავდი ჩახუტებული. ჩვენს გარშემო ქალები ირეთდნენ, ხმაურობდნენ. დედაჩემი ერთ ყვითელთმიან ახალგაზრდა ქალს ებაასებოდა, თან პაპიროსს ეწეოდნენ. დედამ პაპიროსი პატარა ვერცხლის მაშას წამოაცვა. მე იმ მაშას წავეპოტინე.

— აიღე, მაგრამ პირში არ ჩაიდო!

დედამ ის პატარა ლამაზი მაშა მე მომცა, პაპიროსის ნამწვი კი ზღვაში გადაისროლა.

მგონი, ზაფხული იყო — მზიანი კაშკაშა დღე იდგა. დედა მეზობელ ქალს ებაასებოდა, თან ცისფერფრთებიანი მარათოი წყნარად ინიავებდა. მე დედას მკერდიდან ჩამოვუცურდი, მაგრამ მან ხელის წავლება მოასწრო და გვერდით მომისვა. ვერცხლის პაწია მაშის რგოლს თითი გავეყარე და დედისგან მალულად პირში ჩავიდე, თან კბილები გამეტებით მოვუჭირე.

ყვითელთმიან ქალს ცისფერი თავსაფარი ეხვია... მე თეთრებში ვიყავი გამოწყობილი. თავზე არაფერი მეხურა. არც იჭირდებოდა.

ხშირი, გაბუჩქული თმა მქონდა. დედა თავზე ხელს მისვამდა, თმას მისწორებდა, მე კი უნებლიეთ თავს მაღლა ვწეჯდი. მზისგან გახურებული ტენტის კიდეზე შევნიშნე, რომ ხელისგულისტოლა რაღაც ჩრდილი ირწეოდა.

— დედა, შეხედე, — ავყვირდი უცებ.

დედამ თავი აიღო.

— ჩიტი ჩამომჯდარა.

— დედა, ის ჩიტი მინდა!

— ვერ დავიჭერთ, შვილო.

მე არ მოვეშვი. იმ ჩრდილს დედამ ქოლგა აუქნია, მაგრამ ჩრდილი არ განძრეულა. მაშინ თანამოსაუბრეს მიუბრუნდა:

— არც კი ინძრევა.

— ნეტავ, რატომ?

— ბარტყი იქნება.

—

— დედა, ბარტყი მინდააა!

დედამ მარაო დაკეცა, ილღიებში ხელი ჩამავლო და მაღლა ამწია. ისე ვეჭირე, თითქოს იმ ბარტყს პატარა თოფს უმიზნებდსო.

— აბა, უცებ წაავლე ხელი!

თავი ტილოს ტენტისკენ რომ შევაბრუნე, მზის კაშკაშა სხივებმა თვალი მომჭრა. ხელები მაინც გავიწოდე და... ჩიტი დავიჭირე. დედამ გამომართვა და აკოცა, ყვითელთმიანმა ქალმაც აკოცა, მეც ვაკოცე.

— აჰ, საცოდავი, ბარტყი ყოფილა.

— თოლიის ბარტყი.

— ამას ფრენა არ შეუძლია.

— ზღვაში თუ ჩავარდა, დაიხრჩობა.

—

საუბარში სხვებიც ჩაერივნენ. თავს დანანებით აქნევდნენ და ამბობდნენ — ამას რაღა აცოცხლებსო.

— აჰ, საცოდავი, საცოდავი, — წუხდა დედაჩემი.

იგი ბარტყს დიდხანს, დიდხანს ეფერებოდა, ბოლოს მე მომცა, შინ წავიყვანოთ, იქნებ იცოცხლოსო, მაგრამ გაფრთხილდი, არ დაახრჩოთ.

— არ დავახრჩობ.

— ისე გეჭიროს.

ვერცხლის პატარა მაშას პატარა პაპიროსი წამოაცვა, კვლავ მეზობელ, ყვითელთმიან ქალთან გააბა საუბარი.

საცოდავი ფრინველი ისეთი თეთრი იყო, ისეთი, რომ... ფრთების

წვრილი ძვლები აშკარად უჩანდა. წითელი ფეხები კი ისეთი სუსტი ჰქონდა, რაში გამოდგებოდა, არ ვიცი... წითელი ნისკარტის კიდეზე ყვითელი ნიშა ემჩნეოდა, თითქოს რაღაც უჭამია და ზედ დარჩენიაო. თვალები კი მრგვალი, ძალზე მრგვალი თვალები ჰქონდა. ბარტყი კისერს იგრძელებდა და აქეთ-იქით იხედებოდა.

დედას თვალი შევაფლე. საუბარში ისე იყო გართული, ჩემკენ არც იყურებოდა. ფრინველის გაწვდილ კისერს ხელი ჩავავლე და ნელ-ნელა მოვუჭირე. გამწარებულმა ფრთები გაასავსავა. მაშინ ერთი ხელი ფრთებში ჩავავლე, მარჯნისფერი გაწრიოკებული ფეხები მუხლებშია მოვიქციე და უფრო მაგრად მოვუჭირე ხელი. ისე ვუჭერდი, რომ კბილები მტკიოდა... ჩიტს ყვითელნიშნა ნისკარტი აუკანკალდა, ალისფერი წამახული ენა გარეთ გადმოაგდო, მრგვალი თვალები ჯერ გაუფართოვდა, დაებერა, მერე ძალიან დაუპატარავდა და ბოლოს უბეებში ჩაემალა კიდეც. მე უეცრად ხელი შევუშვი, საცოდავი ფრინველი ტყაპანით დაეცა ძირს.

—

დედა მობრუნდა, დაიხარა და ჯერ ისევ თბილი ფრინველი ხელში აიღო. საწყალი მომკვდარაო, წამოიძახა, მერე კი ეჭვით მომაჩერდა.

— რა ჰქენი?

—

— დაახრჩვე?

—

— თქვი!

—

პასუხი არ გამიცია, უცებ ავღრიალდი. ყვითელთმიანმა ქალმა დედას მკვდარი თოლია გამოართვა:

— აჰ, რა დიდი ცოდვაა!

—

— საცოდავი.

—

დანარჩენი ქალებიც აყაყანდნენ. ჩვენ წინ ერთი სქელი მოხუცი ქალი იჯდა. ჩემი საქციელი ყველას გააგებინა:

— დაახრჩო, ღმერთმანი დავინახე, რა საძაგელი ბიჭია!

—

ფერდაკარგული დედაჩემი მოღუშული შემომცქეროდა. ხმის კანლით მითხრა:

— შე მხეცო, შენა...

იმდენი ვიტირე და ვიღრიალე, რომ დღესაც არ ვიცი როდის, სად და როგორ გამაჩუმეს. ასე მგონია, სამუდამოდ მტირალი დავრჩი...

* *

უნებლიედ ჩადენილი ცოდვის შემდეგ ოცდაათ წელზე მეტი გავიდა. ახლაც, როდესაც გემბანზე ავდივარ, როცა თოლიას მოვკრავ თვალს, გუნება მომეშხამება და ბავშვივით ტირილი მომინდება ხოლმე... მკერდის შიგნით რაღაცა ტკივილი გამკრავს, თან ყურებში საწყალი დედაჩემის აკანკალებული ხმა მიდგას:

— შე მხეცო, შენა...

„ბევრის მცოდნე ბევრჯერ შეცდებაო“

(ანდაზა)

შარშან მე და სერმეთი შიშლისკენ მივდიოდით. უცებ, საიდან იყო, საიდან არა, ეფრუზ ბეი გამოგვეცხადა, რომელსაც ჯიბე-უბე წიგნებით გამოეტენა, ილლიაშიც წიგნები ამოეჩარა და დაფიქრებული მიალაჯებდა. ჩვენკენ არც გამოუხედავს, თიოქოს ვერც კი შეგვაპჩნიაო.

— ეი, ბონჟურ, ეფენდი, საით მიიჩქარი? — ველარ მითმინა სერმეთმა.

— ააა, ბონჟურ, მეგობრებო, სამკითხველოსა შინა...

— რომელ სამკითხველოში!

— ჯერ მეც არ ვიცი.

— როგორ თუ არ იცი, — არ ეშვებოდა სერმეთი.

— ნამდვილად რომ მოგახსენოთ, მეც არ ვიცი. ერთი წიგნი დამჭირდა და ალბათ ბევრგან მომიწევს შევლა.

ეფრუზ ბეის თმა ჩვეულებრივზე მეტად გასჩეჩოდა, თუმცა დანამდვილებით ვიცოდით, რომ პოეზიით გატაცებამ კარგა ხნია გაუაფა. მაგრამ ახლა სოციოლოგიის ცეცხლი შემოსდებოდა და გამუდმებით ლექციებს ესწრებოდა „თურქულ ნაჰიეზე“.

— კაცო, ამ მშვენიერ ამინდში ნესტიან სამკითხველოში შეისვლება, ათასგვარი მიკრობებით სავსე წიგნებს ხელი მოეკიდება? — შევეცადე ეფრუზ ბეისთვის ხასიათი წამეჩდინა.

სერმეთმა მაშინვე მხარი ამიბა.

ეფრუზმა ჯერ კოპები შეიკრა და ორივე სათითაოდ აგვათვალიერჩაგვათვალიერა, მერე კი მრავალმნიშვნელოვნად ჩაიღიმა:

— შეისვლება, რათა ვეძით და ვიპოვოთ ცხოვრების რთული კანონები... თქვე უსაქმურებო, ქარაფშუტებო... ქვეყანას მეცნიერება სჭირდება, ქვეყანას მსოფლმხედველობისა და აზროვნების შექმნა სჭირდება, სამშობლოს შრომა და გარჯა სჭირდება... ახლა თუ რამე გვიხსნის, ისევ სოციოლოგია თუ გვიხსნის... თქვენ კი აგილიათ თავი და დაეხეტებით...

უცებ ენა ჩაგვივარდა.

სერმეთი მზად იყო ეფრუზისთვის კვერი დაეკრა და თხასავით თავის კანტური დაეწყო, მაგრამ მე აღარ ვაცალე:

— მაპატიე, ეფრუზ ბეი, — ვუთხარი ნახევრად ხუმრობის კილოთი, — მაგრამ წიგნი თუ წყართა ცოდნისა, სიბრძნე უშუალოდ ცხოვრებისეული მოვლენა განლავს. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ უმჯობესია იყო ბრძენი, ვიდრე სწავლული, რამეთუ, ძვირფასო ეფრუზ, ჭეშმარიტება უშუალოდ ცხოვრებაშია საქმნელი და არა წიგნებში...

ეფრუზ ბეი შედგა, შავი წარბები შეიჭმუნხა, ჩაფიქრდა და თქვა:

— მეც ასე ვფიქრობ!

— ჰოდა, გიშველთს ღმერთმა. დაეხსენ ამ თხერ წიგნებს, ახლოს მიდი ცხოვრებასთან, შეისწავლე. ეს გამაყვეჩიბებელი წიგნები კი არა, ცხოვრება იკითხე, ცხოვრება!

— სოციოლოგიაც ხომ ამას გვეუბნება.

— კიდევ უკეთესი, მე თუ არა, მეცნიერებას მაინც ერწმუნე.

— მართალი ხარ.

— აბა, მაშ ერთად გავწიოთ.

—

გზას გავუდექით. დილის მზე ისეთ ნათელს აფრქვევდა, რომ თვალს გვჭრიდა.

ეფრუზ ბეიმ სოციოლოგიაზე გაგვიბა საუბარი. საბრალო სერმეთი დიდსულოვნად უსმენდა. მე კი, როგორც ყოველთვის, ოცნებაში წასულს, კანტი-კუნტად მესმოდა: „აგრარული“, „სოციალური“, „საზოგადოებრივი საკუთრება“, „მორალური“, მესმოდა და ყურს მიხვრეტდა.

შიშლის გავცდით. შორს ქათჰანეც გამოჩნდა. ყურე ფეტვის ყანასავით ლაპლაპებდა. არ ვიცი, რანაირად, მაგრამ სერმეთმა მოახერხა ეფრუზ ბეი გაეჩუმებინა და საუბრის თემა შეცვალა:

— ეჰ, ახლა წყალში ჩაგვაყურყუმელავა?!

ეფრუზმა სიშორე მთიმინა.

— მაგრამ, რა სასიამოვნო ამინდია, — დავუმატე მე და ცოტა ხნის შემდეგ დავუმტკიცე კიდევ, რომ ცხოვრება მოძრაობაა, ხოლო ტანჯარჯიში ფიზიკო-სოციალური, ე. ი. ადამიანის ორგანულ-საზოგადოებრივი თვისება!..

ამ „მეცნიერულმა“ ტერმინოლოგიამ ჩვენი სოციოლოგი მოაღბო:

— წავიდეთ, მაგრამ ეს წიგნები?

— კაცო, ხიდის ყურესთან ბუჩქებში ჩავმალეთ. როცა დავბრუნდებით, წამოვიდეთ.

— რომ მოიპარონ?

— თრი წელიც რომ ეწყოს, კაციშვილი ხელს არ მოჰკიდებს. წიგნებს ვინ რაში გამოიყენებს?!

— მაშ, წავიდეთ.

— წავიდეთ. ნაბიჯით იარ!..

ქვის ხიდამდე სწრაფად დავეშვით სწორი, ლარივით გაბმული შარავნით. გამვლელ-გამომვლელთ ყურადღებას არ ვაქცევდით და კვლავ ტანჯვით ვისმენდით ეფრუზ ბეის ლექციას სოციოლოგიის რთულ საკითხებზე. ჩვენი მეგობრის წიგნები ხიდის ყურესთან საგულდაგულოდ დავმაღეთ. ეფრუზ ბეი ისე შემსუბუქდა და ისე თავისუფლად განაგრძო გზა, თითქოს ფრთები გამოესხათ.

ქათჰანესთან მყუდრო ადგილი მალე მოვძებნეთ. ჩაკიდებულ ტირიფების ქვეშ მთვრალეზივით ტორტმანებდნენ და თვლებდნენ დაბმული ნაგები. შეყვარებულთა ბანალური წყვილები და ბოშათა კარკები რაღაც არასასიამოვნო ელფერს აძლევდა მიდამოს. ეფრუზ ბეი კვლავ არაფერს აქცევდა ყურადღებას და ჯიუტად განაგრძობდა ლექციას ჩვენი რენესანსის, ნედიმისა და იბრაჰიმ ფაშას შესახებ. დანგრეულ კოშკებსა და იავარქმნილ სასახლეთა შორის მივდიოდით და ეს გზა თავისი ნაღვლიანი, უკაცრიელი იერით რაღაც შეუცნობ კაეშანს გვგვრიადა.

— იბრაჰიმ ფაშა თავისი საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი სოციოლოგი იყო, — კვლავ უსიამოდ უღარუნობდა ეფრუზის ხმა.

ერთ პატარა ბორცვზე ისე ავედით, რომ ეფრუზის ლაქლაქისთვის ყურადღება არ მიგვიქცევია. ბორცვიდან ხელისგულივით გამოჩნდა სოფელი ალი ბეი, რომლის მოწყენილი და სევდიანი იერი ახლახან ჩანახ განადგურებულ სასახლეებს გვაგონებდა.

— ვითომ და რა იქნება, რომ წავიდეთ და დავათვალიეროთ? — მოულოდნელად წამოიძახა სერმეთმა, — მე ჯერ არასოდეს ვყოფილვარ იქ.

ეფრუზი სასწრაფოდ დაეთანხმა და მე ისლა დამრჩენოდა, რომ უჩუმრად გავყოლოდი.

პაპანაქება სიცხეში გაოფლილები, თავჩაქინდრულები გავყევით ოღროზოღრო გზას, რომელზედაც აუარებელი სვლიკი დარბოდა.

ეფრუზ ბეიმ საუბარი ახლა სოფლისა და ქალაქის მოსახლეობის ზნე-ჩვეულებებზე გაგვიბა. თურმე ისინი ერთმანეთისაგან ისე განსხვავდება, როგორც ცა და მიწა. უზნეობა და სიმდაბლე, აუგი და ურცხვობა, ერთი სიტყვით, ყველა უმსგავსობა, რაც კი დედამიწის

ზურგზეა, ქალაქის კუთვნილება ყოფილა. სოფლის მცხოვრებნი კი ზნეობრივადაც მაღლა დგანან და სინდის-პატიოსნებითაც გამოირჩევიან...

ამასობაში სოფელს მივადექით. ეფრუზი შედგა, მარჯვენა ხელის სალოკი თითი შემართული რევოლვერით სოფელს დაუმიზნა და რიხით თქვა:

— ახლა თქვენ ნახავთ და დარწმუნდებით, თუ რა არის დიდსულწონება და სტუმართმოყვარეობა. ნახავთ და დარწმუნდებით, როგორ არის ფეხმოკიდებული სიმართლისა და ადამიანის სიყვარული ამ უბრალო ხალხში!

გაგანია სიცხე და ეფრუზ ბეის დაუსრულებელი ლექცია ბოლოს მიღებდა. თანაც ძალზე მოგვშივდა. როცა სოფელში შევედით, ასე მეგონა, აღთქმულ სამოთხეში შევალწიეთ-მეთქი...

მინგრეულ-მონგრეული თრღობეები ნაკელით იყო სავსე. ქათმების მეტი სოფელში სულიერი არ ჩანდა. მხოლოდ ეგ არის, ზოგჯერ ძაღლები აგვედევენობდნენ ყეფით და მერე სიცხით შეწუხებულები, კუდამოძუებულნი ისევ ჩრდილებისკენ მილასლასებდნენ. ერთ სახლთან ქალები გამოჩნდნენ, დაგვინახეს თუ არა, ჭუჭყიანი ჩვრები სახეზე აიფარეს და სანამ კარგა არ გავმორდით, არ განძრეულან. რამდენიმე დავრდომილი და გასაცოდავებული მოხუციც შემოგვხვდა, რომლებმაც სალამი კი არა, ზედაც არ შემოგვხედეს... ასე მეგონა, უხსოვარ დროთა ნანგრევებში დავხეტილობ-მეთქი.

ეფრუზ ბეის ნირი წაუხდა. ჩვენ ბედზე ერთი შავტუხა, ნახევრად ტიტლიკანა ბიჭი შემოგვხვდა და ჩვენდა გასაოცრად გავცივინა კიდეც...

— შვილო, სადმე ყავახანა ხომ არ არის? — შეეკითხა სერმედი.

— არის, ბიძაჩემო, როგორ არ არის!

— სად?

— აი, იქით...

— თუ არ გეზარება, მიგვასწავლე....

— მეზარება არა!...

იმ ბავშვის მოთხუპნული სახე ისეთი სიმპათიური გვეჩვენა, რომ სამივემ სიყვარულით გადავხედეთ. როცა ყავახანასთან მივედით, ეფრუზ ბეიმ ჯიბიდან რამდენიმე გროში ამოიღო, უნდოდა ბიჭისთვის მიეცა, მაგრამ იმან იუარა.

ყავახანა პირუტყვისგან მიტოვებულ საჯინბოს უფრო წააგავდა. სკამებზე, რომლებიც კაცს ნაპირებმომტვრეული ცარიელი გობები

ეგონებოდა, ჭრელა-ჭრულა ტანსაცმელში გამოწყობილი თხუთმეტიოდე კაცი ჩამწკრივებულიყო. არცერთ მათგანს ჩვენთვის არ შემოუხედავს.

ყავა შევუკვეთეთ. ყავახანის პატრონს სახეზე რაღაც ბორტმა ელფერმა გადაჰკრა და საქმეს უგულოდ შეუდგა. როცა პურიც მოვითხოვეთ, გულმოსული მოგვიბრუნდა:

— პური რა, აქ სახაშე კი არ არის!..

პასუხი არ გაგვიცია. აქაც იმ ტიტლიკანა ბიჭმა დაგვიხსნა, რომელიც კარებში მდგარიყო.

— ძია, თუ გინდათ, მე გიშოვით!

მაშინვე მივეცით ფული. ყავა ჯერ სანახევროდაც მზად არ იყო, რომ ბიჭმა პური მოგვიტანა. ეფრუზმა კვლავ ჯიბეზე გაიკრა ხელი, ბავშვის დასაჩუქრება უნდოდა, მაგრამ ბიჭმა ფულს ხელი არ ახლო. ეფრუზ ბეიმ ახლა კი გამარჯვებული კაცის იერი მიიღო, მოგვიბრუნდა და სოფლელების ადათ-წესების ქება-დიდებას მოჰყვა:

— აი, ჭემმარიტი კეთილშობილება იხილეთ! მართალია, პირველად გლეხები ცოტა ცივად შეგვხვდნენ, მაგრამ თუ გეოგრაფიულ გარემოს მივიღებთ მხედველობაში, მაშინ ყველაფერი ადვილი ასახსნელია. ეს სოფელი სტამბოლთან ახლოს მდებარეობს და მისი გავლენის უტყუარი კვალიც ატყვია. მაგრამ ჭემმარიტი გლეხი, ჭემმარიტი ბუნების შვილი, აი, ეს, ძონძებში გაჩვეული ბიჭია. ასეთმა ღარიბ-ღატაკმა ნაჩუქარ გროშებს ხელი არ მოჰკიდა და სრულიად უსასყიდლოდ მოგვემსახურა. ეს კი მის გულკეთილობასა და უანგარობაზე მიუთითებს!...

ამ დროს შევნიშნეთ, რომ ყავახანის პატრონმა ზოგიერთ მუშტარს მაწონი. მიუტანა და თითო ულუფაში ათი ყურუში გამოართვა.

— ჩვენც მოგვიტანე ერთი ოყა მაწონი, — შეეხმაურა ეფრუზ ბეი მედუქნეს.

ყავის ფინჯნები აქეთ-იქით მივწიეთ და მოზრდილი, სავსე მათლაფა შუაში ჩავიდგიით.

— კოვზები მოგვიტანე!

— კოვზები არა, მოვზები! — ქვებივით მოგვაყარა მედუქნემ.

პასუხის გასაცემად ვაჟკაცობა აღარ გვეყო.

— აბა, თურქულად, მამა-პაპურად! — შევძახე მე და პური მაწონში ამოვასველე.

ჭამა ხელით დავიწყეთ.

ყავახანაში რაღაც უსიამოვნო დუმილი ჩამოწვა. ყველა ჩვენ მოგვიჩერებოდა. ისე შევწუხდი, ყავაზე უარი ვთქვი და ფენზე წამოვხტი:

— ახლა კი წავიდეთ!

ეფრუზ ბეი დანახარჯის გადასახდელად გაემართა. გაურკვეველი წლოვანების ქოსა, ჩასუქებულ მელუქნეს თვალი არც კი დაუსამხამებია, ისე მიახალა:

— ოთხმოცი ყურუში!

— რაო?

— რაო და ოთხმოცი ყურუში მერგება!

ეფრუზ ბეიმ ჯერ ჩვენ შემოგვხედა, მერე მდუმარე გლეხებს მიუბრუნდა და იკითხა:

— კაცო, სამი ყავა და ერთი ოყა მაწონი ოთხმოცი ყურუში?

— ყავა ათ-ათი ყურუში...

— მერედა, ერთი ოყა მაწონი რა ღირს?

— ორმოცდაათი ყურუში...

— სხვებს რომ ათ-ათ ყურუშად მიეცი?

— მივეცი!

— მერე, ჩვენ ამდენს რატომ გვართმევ?

— საქონელი ჩემია და, როგორც მინდა, ისე გავყიდი!

— ეს ხომ უსინდისობაა!...

— უსინდისოც ხარ და იმაზე მეტიც, შენი... — ქოსა ადგილიდან წამოხტა და წელში გაიმართა.

მე მივხვდი, რომ აქ აყალ-მაყალი ატყდებოდა და გვარჩიანადაც მიგვტყეპავდნენ...

— მიეცი, ეფრუზ... რასაც გთხოვენ, მიეცი, — ვუთხარი სისხლივით გაწითლებულ ეფრუზ ბეის.

ეფრუზმა ოთხმოცი ყურუში გადაუთვალა, გამოსვლისას თავი ვედარ შეიკავა, გლეხებს მიუბრუნდა და ახალბედა ორატორივით დაიწყო:

— ბატონებო!.. რაოდენ სამწუნართა, რომ თქვენ ყველანი ესოდენ უსინდისობები ყოფილხართ... გლეხობა ყოველთვის პატიოსნებითა და სტუმართმოყვარეობით გამოირჩეოდა და გამოირჩევა. თქვენ კი?... როცა შემოვედით, არცერთი თქვენგანი არ მოგვესალმა, ორყურუშიანი ყავა ათ ყურუშად მოგვყიდეთ, ათყურუშიან მაწონში ორმოცდაათი წაგვკლიჯეთ... დიახ, არცერთი თქვენთაგანი კაცთმოყვარე არ ყოფილა, არცერთი თქვენთაგანი ნამდვილი თურქი გლეხი არ ყოფილა!

მერე მობრუნდა, კარებში მდგარ შავტუხა ბიჭზე მიუთითა და განაგრძო:

— თქვენს შორის წაუმხდარი მხოლოდ ეს ბიჭი აღმოჩნდა. როცა სოფელში შემოვედით, გზა ამის მეტმა არავინ მოგვასწავლა, ლუკმა არავინ გამოგვიწოდა. მერე? საჩუქრად მიძღვნილ ფულს ხელი არ ახლო!... აი, ასეთი უნდა იყოს ნამდვილი თურქი გლეხი. გაუმარჯოს ჭკიშმარიტად თურქ ბიჭუნას!...

ყავახანაში სიცილმა იფეთქა. აქამდე მიჩუმებული გლეხები ახლა თავშეუკავებლად ხარხარებდნენ. გავოცდით. პატარა ბიჭი კარებში გაძვრა და მიიმალა. ქოსა შეღუქნე სიცილით იგუდებოდა.

— რა გაცინებთ? — გულმოსულად იკითხა ეფრუზ ბეიმ.

— ის ბიჭი თურქი არ არის!...

— სტამბოლელია?

— არა.

— მაშ ვინ არის, სადაურია?

— ბოშაა!..

ეფრუზ ბეის ხმა აღარ ამოუღია. სიცილი მე და სერმეთსაც გადაგვეღო.

სოფლიდან გამოვედით და სტამბოლის გზას გავუდექით. ეფრუზ ბეის მარცხმა მის ცოდნაშიც მეტიმეტად დაგვაეჭვა. ახლა ნათელი იყო, თუ რა დიდი სოციოლოგი უნდა ყოფილიყო იბრაჰიმ ფაშა, რომელმაც ექვსი საათის წინ, ვიდრე ნაკუწ-ნაკუწ აკაფავდნენ, ვერ გაიგო რევოლუციის არსი, იმ რევოლუციისა, რომელიც წალეკვით ემუქრებოდა.

სერმეთი და ეფრუზი რაზე ფიქრობდნენ, არ ვიცი, ეს კია, სულ გადაგვავიწყდა, ჩვენი მეგობრის წიგნები მოგვეძებნა, დილას რომ ხედის ყურესთან დავმალეთ.

ათი წელი იქნება მეჰმედ ეფენდი ამ პატარა ქალაქში ცხოვრობს. რაც სოფლად ადგილ-მამული ჰქონდა — მინდორი, ბაღი, ბაღჩა, ყველაფერი მოზიარეს დარჩა. ხშირად თავის დარდსა და ნაღველს ახლო მეგობარს ჰაჯი ალი ეფენდის გაუზიარებდა ხოლმე.

— ამ ქვეყანაზე ყველას ცეცხლი უნდა წაუკიდო და ნაცრად აქციო... მთელ დუნიაზე ერთ პატიოსან კაცსაც ველარ იპოვი...

მუფთი ჰაჯი ალი ეფენდი კი, რომელსაც ამქვეყნად ღირსებისა და სიკეთის არსებობა ძვალ-რბილში სარწმუნოებასავით ჰქონდა გამჯდარი, შეეკამათებოდა ხოლმე:

— ეჰ, რას ამბობ, კაცო. არის, როგორ არ არის, მაგრამ შენ ვერ გიპოვია!..

ამის გამგონე მეჰმედ ეფენდი ცოფდებოდა ხოლმე:

— არ არის, არ არის, არ არის!... ღმერთი და რჯული, არ არის! ყველა ცრუ და მატყუარაა... არვინ დამრჩენია, რომ არ გამომეცადოს — არც მტერი და არც მოკეთე. ძმა რომ ძმია, იმანაც კი არ დამინდო და მომატყუა!

— კაცო, თუკი ასეა, წადი და შენს ქონებას მიეპატრონე!

— მართალს ამბობ, ტყუილად კი არ არის ნათქვამი: „თუ გემი მოგეცეს, საჭესთან უნდა იჯდე, თუ მამული — იქიდან არ უნდა მოიცვალო ფეხიო“. როგორ მოვიტყე, აქაც ამდენი საქმე მაქვს, დრო ვერ მიპოვია.

— მაშინ ადექი და რაც სოფელში რამ გაბადია, ყველაფერი მიყიდ-მოყიდე.

— როგორ გავყიდო?!.. ქვეყანას პირი შეუკრავს, იმის მამულს არავინ გაეკაროსო, არც ყიდულობენ...

მუფთი ეფენდი დარწმუნებული იყო, რომ ამქვეყნად სიკეთისა და სიმართლის მიმყოფი კაცი ჯერ კიდევ არსებობდა, მაგრამ თავისი მეგობარი ამაში როგორ დაერწმუნებინა? ყველაზე დასანანი კი ის არის, რომ მეჰმედ ეფენდივით ზოგიერთები ვილაც გასუქებულ, უგვანო პირების სიცრუის ბადეში ებმებიან და რწმენა ერყვებათ. მერე? მერე ისა, რომ ერთხელაც დრო დადგება და კაცი კაცს აღარ დაუჯერებს. კაცი კაცს აღარ ენდობა...

- ერთი ნაცნობი მწყემსი მყავს, ძალზე ალალ-მართალი კაცია.
- მწყემსი?
- ჰო...

მეჰმედ ეფენდის სახე ისე მოექცა, თითქოს ჭრილობაზე კიდევ ჭრილობა მიუმატესო.

— მწყემსი, კაცო! რას ამბობ, — მეჰმედმა ღრმად ამოიხვნეშა, — კაცო, მწყემსებმა მიყვეს, რაც მიყვეს, ათასჯუთასი სული ცხვრიდან ორმოცდაათილა დამიტოვეს...

— კარგი. აიღე და ის შენი ორმოცდაათი ცხვარი ჩემს ნაცნობ მწყემსს მიაბარე. მოუვლის, უპატრონებს და ცოტა ხანში ასად გიქცევს!

—

- ნუ ხუმრობ, კაცო, — გაელიმა მეჰმედ ეფენდის.
- კი არ ვხუმრობ, მართალს გეუბნები.

ჰაჯი ალი ეფენდი მოდგა და თავის ნაცნობ მწყემსზე მოჰყვა ლაპარაკს. თურმე ისეთი კაცია, ამ ქვეყანაზე სიცრუე და ბოროტება თუ არსებობს, ისიც კი არ იცის.

პირდაპირ, წმინდანივით უცოდველი კაცია. მთელი სიცოცხლე მთასა და ველზე აქვს გატარებული. ამქვეყნად ლოცვისა და ღმერთის გარდა იმისთვის სხვა არაფერი არსებობს...

ჰაჯი ალი ეფენდიმ თავისი ნაცნობი მწყემსი იმდენი აქო, იმდენი, რამ ბოლოს და ბოლოს მეჰმედ ეფენდი მოაღბო.

- რაც არის, არის, ჩემი ცხვარი შენს ნაქებ მწყემსს მივაბართო!.. მეორე დღესვე იალალზე ამბავი აფრინეს და მწყემსი დაიბარეს.

მეჰმედ ეფენდიმ თავის მეგობარს შეთანხმების პირობები გააცნო, თავის ორმოცდაათ ცხვარს ამ მწყემსს გაატანდა, მიღებული ნაჭარბის ერთ მეხუთედს მას მისცემდა. ცუდი გარიგება არ იქნებოდა. გაურიგდა თუ არა, მაშინვე სოფლიდან ცხვარი ჩამოაჩეკინა და ჩააბარა.

გაიარა დღემ, კვირამ, თვემ.

ერთხელაც მეჰმედ ეფენდი მეგობარს შეხვდა და უთხრა:

— ეს მწყემსი თუ პატიოსანი კაცი გამოდგა, სოფლის მთელ საქმეებს იმას ჩავაბარებ.

- ნახავ, ნახავ!
- ინშალაჰ...

გაიარა ერთმა წელმა. ერთ უქმე დღეს მეჭმედ ეფენდი სახლის ქვემო სართულზე იჯდა, როცა ის მწყემსი გამოეცხადა. ხელში დიდი რუბი ჩანთა და ცხვრის ჯერეთ ისევ სველი ტყავი ეჭირა. მწყემსმა მეჭმედ ეფენდის არც სალამი მისცა, არც შეხედა და ყველაფერი იქვე, ტახტის გვერდით ფანჯარასთან მიალაგა...

- მშვიდობით მოხვედი?
- მშვიდობით დამხვდი!
- აბა, ერთი, დაჯექი, ვნახოთ...
- ეივალაჰ!
- ცხვრისა რა ისმის, დოლი დაიწყო?
- რა დოლი, ერთსაც კი არ უსავესევია...
- არც ერთს არ მოუგია?
- არა...
- მატყლი რა უყავი?
- არ გამიპარსავს...

მეჭმედ ეფენდომ კარგად ვერ გაიგო:

- რა თქვი?
- თორმეტი სული მოიპარეს...
- რას ამბობ, კაცო?...
- რამდენი სული დარჩებოდა?
- ოცდათორამეტი.
- ოცდათორმეტს პეპელა გაუჩნდა და დახოცა...
- ჰა?
- რამდენი დარჩებოდა?
- ექვსი.
- ხუთი მგელმა მოიტაცა.
-
- რამდენი სული დარჩებოდა?
- ერთი!...

— იმ ერთ ცხვარს თვალის ჩინივით ვუფრთხილდებოდი. გუშინწინ საღამომდე საღ-საღამათი მყავდა. რბისგან მაწონი გა-ვა-კე-თე. გუშინ დილას საძოვრიდან რომ ჩამოვრეკე, საცოდავი ხევში გადაიჩეხა. ჩავედი, რას ვხედავ, კვდება... რალას ვიზამდი, უსულადოდ სომ არ მოვკლავდი. დავკალი და გავატყავე. ესეც ტყავი.

მწყემსმა ფანჯარასთან მიგდებულ ტყავზე მიუთითა. მეჭმედ ეფენ-

დომ შეჭალარავებულ წვერზე ხელი იტაცა. ჯერ გაწითლდა, მერე გაყვიტლდა...

მწყემსი კი განაგრძობდა:

— მაწონი ორნახევარი ოყაა. ნახევარი ოყა ჩემია. ტყავი კი შენ მოგიტანე, ჩემი წილიც შენთვის მიჩუქნია!

მეჰმედ ეფენდის კრინტი არ დაუძრავს. ფეხზე წამოდგა. მაწონის ქილას ხელი წამოავლო და მწყემსს მიუახლოვდა. უცებ ქილა მოიქნია და მთელი ძალით მწყემსს თავში სთხლიშა...

— აილე, შენი წილი აილე, შე პირუტყვო! — აღრიალდა მეჰმედ ეფენდი და მწყემსს მუშტები დაუშინა. მერე პანღურიც ამოჰკრა და გარეთ გააგდო.

ამ დროს მუფთი ეფენდი თავის მეგობართან სტუმრად ჰოდიოდა. მაწონით თავ-პირმოსვრილი მწყემსი კარებში შეეჩეხა. მუფთი ეფენდი ძალზე გაოცდა:

— ეს რა მოგვლია, ბიჭო?

მწყემსი ამ მოულოდნელი ამბით დაბნეული კი იყო, მაგრამ თავ-გზა მაინც არ დაჰკარგვია და თავის კეთილისმყოფელს საყვედურით მიმართა:

— რა უნდა მოხდეს, ეფენდი. იმ ღირსეულსა და ალალ-მართალ კაცს, ვინც სწორ ანგარიშს გასწევს, გარეთ აგდებენ...

— ?

ა ლ ი ჯ ა ნ ი ბ ს

ეს მოთხრობა კარგა ხნის წინათ, ახალგაზრდობაში დავწერე, მაგრამ სითამამე აღარ მიყვო, რომ სადმე დამებეჭდა ახლა საცოდავი დედაჩემის წიგნებში ვიპოვე, რაღაც ცხოველი ინტერესით წავიკითხე და ძალიან მომეწონა. მაშინ რატომ დავიწუნე, ან ახლა ასე რატომ მომწონს? ალბათ საწყალი, გულკეთილი დედაჩემი თუ გამახსენდა?

როგორც არ უნდა იყოს, საყვარელო ჯანიბ, დღეს ამ მოთხრობას ჩემს ერთ-ერთ საუკეთესო თხზულებად ვთვლი და შენ მოგიძღვნი.

— იმ დროს, დიდი-დიდი, ოცი წლის ჭაბუკი თუ ვიქნებოდლი, — დაიწყო სუჰრან ბეიმ, — მამაჩემს ფოსტა-ტელეგრაფის სამინისტროში საკმაოდ მაღალი თანამდებობა ეკავა. პირველ ხანებში მამაჩემი თავაშვებულსა და წრეგადასულ ცხოვრებას ყურადღებას არ აქცევდა, მაგრამ, როცა ყოველგვარ საზღვარს გადავედი, მოთმინების ძაფი გაუწყდა, სანქაროდ შეკრბა მთელი ოჯახი, დედაჩემი, დიდედაჩემი, ბებრუცუნა მამიდაც მოიწვია და ერთხმად გადაწყვიტეს — ვიდრე მოლად ხელიდან არ წასულა, სტამბოლს მოვამოროთ და სადმე გავგზავნოთ!

იმ ხანებში იანიას ვილაიეთის ინსპექტორად მამაჩემის მეგობარი იყო. ჰოდა, იმ ვილაიეთის ერთ დაბაში უნდა წავსულიყავ და ფოსტაში კორესპონდენციებზე შემუშავა. იმათი აზრით, იქ მე ჭკუაში ჩავვარდებოდი და დავდინჯდებოდი...

— ძალზე გახდი, შვილო, — ტკბილი ხმით შემომაპარა დედამ, — ჰაერის გამოცვლა მოგიხდება. თანაც ქვეყნიერებას ნახავ, გონს მოიკრებ, ეგეც არ იყოს, ქვეყანას ხომ უნდა გამოადგე!... — ვიდრე დედაჩემი თავის შესავალს დაამღერებდა, მე ველარ მოვითმინე და გაბრაზებულმა მივახალე:

— არსადაც არ წავალ!

მაგრამ ჩემი სიჯიუტის საპასუხოდ დედამ მიაჩნო, თუ როგორ გაშმაგდა მამაჩემი, როცა ჩემი მორიგი თავგადასავალი შეიტყო. დედამ დაიფიცა, რომ რამდენიმე თვის შემდეგ მამას შეევედრებოდა და ისევ უკან დამაბრუნებდნენ.

მე დედის ფიცსა და მიცს რას დაუჯერებდი, მაგრამ იმ მხარის მონახულება თვითონვე მინდოდა.

— კარგი, მაგრამ, იცოდე, სამ თვეზე მეტ ხანს არ გავჩერდები!

კარგა ბლომად ფული მომცეს წინასწარი ხარჯებისათვის! — თხნას ორმოცდაათი ყურუში ხუმრობა საქმე როდი იყო, მაგრამ, მართალი გითხრათ, ჩემი საყვარელი სტამბოლის დატოვება, ძალზე მეძნელე-ბოდა. ხუთი წელი ქალაქიდან ფენი არ გამიდგამს და ისე შევეჩვიე, ათიქოს აქ ვყოფილიყავ დაბადებულ-აღზრდილი.

მაგრამ, ხომ მოგეხსენებათ, კაცო თავის გასამართლებელს ყოველ-თვის იბოვის!.. მეც გამახსენდა იმ საპორტო ქალაქების მშვენიერი ადგილები, რომლებიც მამაჩემის უკანასკნელი სამუშაო ადგილიდან — კრეტადან ბავშვობისას წამოსულს მენახა.

— ახლა ბევრად უკეთეს დროს გავატარებ, — გავივლე გულში, — მაშინ ხომ მთლად ბავშვი ვიყავი... და მთლიანად ოცნებას მივეცი იაპი...

...პირველი პორტი, სადაც შევალ, სალონიკი იქნება. შემდეგ იზმი-რი, ბეირუთი, პიროსი, ათენი, პელეპონესი, ფერუზი, იქიდან კი ია-ნიასში, ჩემი სამსახურისაკენ გავწევ. დიდებული მოგზაურობა იქ-ნება!

ოჯახთან ხანმოკლე გამომშვიდობების მერე მამაჩემისგან იმ სიგ-რძე დარიგება მოვისმინე, რომ ჩამეწერა, ქალაქის სამ თაბახზე არ დაეტეოდა! როგორც იქნა, თავი დავიხსენი და გემბანზე ავვარდი.

სალონიკში ორ დღეს დავრჩი. აბა, იმის მოყოლა რა საჭიროა, რო-გორ გავატარე ორივე ღამე ერთ ხმაურიანსა და მხიარულ სახლში.

სალონიკის შემდეგ ცოტა უქეიფოდ გავხდი, იზმირშიც ორი დღე დავეყავით, მაგრამ მე აქ დროსტარებაზე უარი ვთქვი, ბარემ მოვითმენ, ათენში ჩავალ და თუ დროსტარებაა, დროსტარება იყოს-მეთქი!... მაგ-რამ ჩემი ჩალმიანი თანამგზავრებივით ღამეს გემზე რა გამათენები-ნებდა?! მაშინვე სასტუმროს მივაშურე.

ვასშამზე შევნიშნე, რომ ერთი ვიღაც წვეროსანი ბატონი დაჟინე-ბით შემომცქეროდა. ცოტა არ იყოს, ავწრიალდი, მაგრამ ეს მოუსვენ-რობა დიდხანს არ გავრძელებულა. ვახშმის შემდეგ, როცა ყავას შევექ-ცეოდით, იმ ბატონმა სახელი მკითხა. მე ვუთხარი. მერე მამაჩემის

ვინაობის გაგება ისურვა. ეგეც რომ ვუპასუხე, მოხუცმა საოცარი მოძრაობით ხელი ზედ ცხვირთან მომიტანა და:

— აბა, აბა, ბიძაშენს ხელზე აკოცე!

ცოტა არ იყოს, დავიბენი, მაგრამ მალე გონი მოვიკრიბე, დაგაკვირდი და ნელ-ნელა გამახსენდა... როცა მოხუცის ფუნჩულა ხელს ვკოცნიდი, მომაგონდა ჩემი თავაზიანი და კეთილი ბიძა, რომელიც სპარსეთში საელჩოს მდივნად მსახურობდა. იგი მე ბავშვობაში სპარსულ ენას მასწავლიდა. მას შემდეგ ბევრი დრო გავიდა, მაგრამ მოხუცი არ გვივიწყებდა, ყოველ წელიწადს მუჰარემის სადღესასწაულოდ მოსალაც ბარათს გვიგზავნიდა ხოლმე.

საოცარი შეხვედრა...

მოხუცი სტამბოლს ბრუნდებოდა.

ბიძამ დაწვრილებით გამომკითხა ოჯახისა და მისი წევრების ამბავი. ღამის სამ საათამდე ყავახანაში ვისხედით და ვმუსაიფობდით. სასტუმროში რომ დავბრუნდით, ისე მეძინებოდა, დამძიმებულ ქუთუთოებს ზევით ველარ ვწევდი. ბიძაჩემი პირველ სართულზე ცნობრობდა. როცა ოთახის კართან მივედი, მან მხრებზე ხელი მომიტათუნა და მთხოვა:

— ღმერთმა სიკეთე ნუ მოგიშალთ, შვილო; დილით ადრე ვერ ვიღვიძებ, თუ შეიძლება, გამაღვიძე.

— ბატონი ბრძანდებით!

დავშორდით ერთმანეთს.

მე ჩემს ნომერს მივაშურე.

იმ საღამოს თავდაჭერილობამ ფასდაუდებელი შეხვედრა და სამაგიერო მომიზღო!

არავითარი ეჭვი არა მქონდა, რომ სტამბოლს დაბრუნებული ბიძაჩემი ჩემიანებთან კეთილ სიტყვას შემაწევდა და წესიერსა და პატიოსან ჭაბუკად დამახასიათებდა...

დილით ადრე გამეღვიძა, უმაღ ჩავიცვი და დანაპირების შესასრულებლად ძირს დავეშვი. მაგრამ მოხუცს ადგომაც დაესწრო, ჩაცმაც და ახლა ფესს იწმენდდა.

სარკეში თვალი შემასწრო და მომიბრუნდა:

— დილა მშვიდობისა, შვილო, იმედია, დღეს გამაცილებ!

— მაქვს პატივი, ეფენდი, — გამეცინა მე.

უცებ ყვითელთავებიანი რკინის საწოლთან რაღაც უცნაურ საგანს შევასწარი თვალი. თეთრი ქურქი ეგდო... თუ ძალღი იწვა... ცნობის-

მოყვარეობით მივუახლოვდი და რა დავინახე? ორი მბრწყინავი შავი თვალი მე მომჩერებოდა... არც ძალღს გავდა, არც კატას...

— ვაჰ, რა ლამაზი რაღაცაა! — უცებ წამოვიძახე.

ბიძაჩემმა გაწმენდილი ფეხი დიდი გულისყურით დაიხურა, გაისწორა და ჩემთან მოვიდა:

— ნამდვილად რომ ლამაზია. ეს მაიმუნი ერთმა ინდოელმა ვაჭარმა მიფეშქაშა. ახლა, წამოსვლისას, ვერც გასასყიდად გავიმეტე და ვერც მივატოვე.

— ბიჭოს, ეს განა მაიმუნია? თეთრ მაიმუნს პირველად ვხედავ, — ვთქვი უფრო გაკვირვებულმა. მოხუცს გაელიმა, თეთრ მაიმუნს მოეაღერსა და მითხრა:

— ასეთი ჯიშის მაიმუნი მხოლოდ ინდოეთში იცის. არაჩვეულებრივად გონიერი და ლამაზია.

ვიდრე მე მაიმუნს ვათვალიერებდი, მოხუცი მიაბზობდა, თუ როგორი თნავარი, დაუდეგარი იყო ეს პატარა ცხოველი და რა არა ჰქონდა ჩადენილი.

— მე როგორც გატყობ, ძალიან მოგეწონა. საჩუქრად მომიბოძევი.

აი, უბედურება თუ გინდა, ეს არის!

რაში მჭირდება ეს ერთი ციცქნა ცხოველი?

არა, მომწონდეს მაინც... ერთადერთი, რითაც ყურადღებას მიიპყრობს და გაგაოცებს ის არის, რომ ძალზე თეთრი ბეწვი აქვს.

— არ მინდა.

მოხუცმა ჩემი უარი თავაზიანობაში ჩათვალა და მარწმუნებდა, რომ მოსაზრიდი არაფერი მქონდა.

რა უნდა მექნა, დავთანხმდი.

იმავე დღეს ბიძაჩემი სტამბოლს გაემგზავრა, მაიმუნი კი მე დამიტოვა. ეს თეთრი მაიმუნი ძუკნა ყოფილიყო. ისეთი ლამაზი, ისეთი კონტა იყო, რომ... სხვა ჯიშის მაიმუნებზე ვით სანე დაღრეჯილი კი არა ჰქონდა... არა, თეთრი მბრწყინავი ბეწვი ესნა, წვრილი, ფაფუკი და კონტა ხელები ჰქონდა. იმ ნახშირით შავ თვალებს ისე საყვარლად აბრიალებდა, ისე რომ... როცა ხელში ავიყვანე, ერთი ჭყიბინი ატეხა.

გემზე დიდი სენსაცია გამოიწვია. ჩემი არ იყოს, არავის ენახა თეთრი, კატასავით კრუტუნა მაიმუნი.

პიროსში გაყიდვა მოუუნდომე, მაგრამ ათ ლირაზე მეტი არავინ შემაძლია. მეც ვიძუნწე, ასე იაფად არ მივეცი. ისე კი, ამ ლამაზ მაიმუნში თავისი ფასი არ გაიმეტეს. რას იზამ, ბერძნების ქვეყანაა!

ჩემი მოგზაურობის დასასრულს დღეები სიზმრებივით სწრაფად გარბოდა. ფერვეზი და იანია უკან მოვიტოვე და ბოლოს დანიშნულ ადგილს მივალწვი. იქაურობა ძალიან ლამაზი აღმოჩნდა. ყველაფერი ბალნარში იყო ჩაფლული. შორს, შორს ლურჯი მთები აყუდებულა, უფრო იქით მეწამული მთებია... სამუშაო ოთახის მაღალ სარკმელში სასიამოვნო ნიაფი იჭრება. დაბა მთლიანად ბერძნებითაა დასახლებული.

პირველი კვირა რაღაც უხალისოდ და უნდოდად მიიწურა. გამახსენდა, დედაჩემს რომ ავუხიროდი — სამ თვეზე მეტს არ დავრჩები-მეთქი!

რა თქმა უნდა, არც ჩემი ნათქვამისა მჯეროდა და არც დედაჩემის დაპირებისა. აშკარა იყო, რომ აქ კარგა ხანს მომიხდებოდა ცხოვრება და საქმეების საფუძვლიანად მოწესრიგებას შევუდექი.

ჩემი კოლეგა მოფილოსოფოსო კაცი აღმოჩნდა, სამუშაო ოთახი თავმინებებული და მოუვლელი დამხვდა. გავასუფთავებინე, დავალაგებინე, სავარძელი ისე იყო ნირწამხდარი და გაჭუჭყიანებული, რომ იძულებული გავხდი, შალითა გამომეცვლევინებინა. ცოტა რომ ამოვისუნთქე, წერილებისა და დეპეშების გაგზავნა დავიწყე.

ახლომახლო მხარის ტელეგრაფისტები მესალმებოდნენ:

— კეთილი იყოს თქვენი მოსვლა!

— კეთილი იყოს თქვენი დახვედრა, — მეც ტელეგრაფით ვპასუხობდი.

ზოგჯერ, ეს უაზრო საუბარი რომ არ გაგრძელებულიყო, უქეიფობას მოვიმიზეზებდი ხოლმე, მაგრამ ტყუილად, თავის დახსნის მაგიერ, უარეს დღეში ვვარდებოდი. ყოველ დილით მთელი რაიონის ტელეგრაფისტები მეკითხებოდნენ: — დღეს ხომ კარგად ბრძანდებით?

ამ ტელეგრაფისტებს თავისი, სულ განსხვავებული სამყარო აქვთ. მიუხედავად იმისა, რომ აპარატთან მარტოდმარტო ზის, მაინც ახერხებს კონტაქტი იქონიოს თავის კოლეგასთან, რომელიც, ვინ იცის, რამდენი ფარსანგით არის მისგან დაშორებული. მიუხედავად იმისა, რომ თვალთ არ უნახავთ ერთმანეთი, ეს კონტაქტი, ეს ურთიერთობა ისე მჭიდროა, რომ, თქვენ წარმოიდგინეთ, ზოგჯერ ერთმანეთს ემღურებიან, ეუმძრახებიან და ისევ ურიგდებიან ხოლმე. ჯერ სახელს გკითხავენ, მერე წლოვანებას, ცოლიანი ხარ თუ უცოლო, ერთი კვირის შემდეგ კი ისე გაგიშინაურდებიან და ისეთ რამეს გკითხავენ, რასაც უახლოესი მეგობარიც კი ვერ გაგიბედავდა.

ეს ყველაფერი კარგად ვიცოდი და ტელეგრაფისტების კითხვებს

მოკლე-მოკლე პასუხებს ვაძლევდი. მათ ლაყობბას ცივი სერიოზულობით ვახრწობდი.

ჩემი ფართო სარკმელიდან შესანიშნავი სურათი იშლება. სარკმელთან სავარძელი მიდგას. სავარძელში საათობით ვზივარ და ლამაზ ბუნებას გავცქერი. ჯანმრთელობა, რომელიც ჩემმა დაულაგებელმა და გარყვნილმა ცხოვრებამ დამიზიანა, ნელ-ნელა გამომისწორდა.

„ძილგატენილი ახალგაზრდა და მძინარა მოხუცი — ორივე ავადმყოფია“, ერთი ასეთი ანდაზა გამახსენდებოდა და ძილს ვეძლეოდი. ისევე სავარძელში გამხლართული წავიძინებდი ხოლმე.

მაიმუნი ჩემი ჭკვიანი და დამჯერი მეგობარი გახდა, ხშირად მესმარებოდა კიდევ. თუ ვანიშნებდი, წყალი მწყურია-მეთქი, მომიტანდა, თუ წამიძინებოდა, რა დროც არ უნდა ყოფილიყო, ტელეფონის ზარის რეკვაზე გამაღვიძებდა.

ერთ დღეს სადილის შემდეგ ცოტა წამთვლიმა. ვიგრძენი, რომ თმაზე რაღაც მეხება. თვალები გავახილე და რას ვხედავ?! მაიმუნი მეაღერსება, თავზე ხელს მისვამს!.. ამ პატარა, სუსტი, თეთრი, რბილი ხელით მეფერებოდა და რაღაც უცხო გრძობით შეპყრობილი წინ დამჯდომოდა და მომშტერებოდა. ამის შემდეგ ყოველდღე ასე მეორდებოდა: მეაღერსებოდა, მეფერებოდა, მერე კი წინ დამიჯდებოდა და სახეში შემომციცინებდა.

ერთ დილას უკვე პირდაბანილი, ფანჯრის რაფაზე დაყრდნობილი, ბურუსში მთრთოლვარე სივრცესა და მზით შეწითლებულ ღრუბლებს გავცქეროდი. უეცრად კარი გაიღო. მოვტრიალდი. ღია კარებში ახალგაზრდა, ლამაზი ქალი იდგა. მხოლოდ ბერძენი ქალებისთვის დამახასიათებელი თავისუფალი ქცევითა და სიკეკლუცით ბერძნულად მკითხა:

- ტელეგრაფისტი თქვენ ბრძანდებით, ეფენდი?
- დიახ, რა გნებავთ, — ვუპასუხე მე.

აღმოჩნდა, რომ მას ათენში მამისთვის დეპეშის გაგზავნა სურდა, კარგად და კეთილად ვიმგზავრეთ. იმის მამას ათენში საბაყლო დუქანი ჰქონია, თვითონ კი დეიდასთან სტუმრად ჩამოსულიყო.

ისე თავისუფლად და ბუნებრივად იქცეოდა, რომ უცნობობის ყოველგვარი საზღვარი ჩვენს შორის უცებ წაიშალა და რაღაც ათ წუთში ათი წლის სალაპარაკო ვილაპარაკეთ. მე ვიგრძენი, რომ მადმიუაზელს შვალში მოუვედი.

— აქაურობა ძალიან კარგია, მაგრამ ხმაურს შეჩვეულმა შესაძლოა მოიწყინოთ.

მეორე დილას, როცა ტელეგრაფის წინ გაიარა, მივესალმე. მან სალამზე ღიმილით მიპასუხა.

მალე დავმეგობრდით.

ტელეგრაფის წინ ხეივანი იყო, იმ ხეივანში საათობით დავსეირნობდით ხოლმე. ელენი ერქვა. არც ძალიან ჭკვიანი ქალი იყო, მაგრამ არც უჭკუო ეთქმოდა. ათენში ფრანგულ ენას სწავლობდა, მაგრამ ფრანგი მწერლებიდან რასინის, კორნელისა და ფენელონის გარდა, არავის იცნობდა.

ერთ საღამოს ჩვენს ხეივანში ვმუსაიაფობდით. უცებ შევნიშნე, რომ მაიმუნი ჩემკენ მოდიოდა.

— რატომ მოდის? — იკითხა მადმუაზელმა.

— არ ვიცი, ვნახოთ, რას იზამს, — ვუპასუხე.

მაიმუნი ჩამაფრინდა და ქაჩვა დამიწყო.

ერთნაირი ხმა ჰქონდა, იმ ხმაზე მაშინ დაიწყებდა ხოლმე ჭყიპინს, როცა ტელეგრაფის ზარი რეკდა. ესლაც იმ ხმაზე აყვირდა.

— მადმუაზელ, მაპატიეთ, ალბათ ზარი რეკს, — მოვიბოდიშე და შენობისკენ გავემართე. ტელეგრაფს რომ მიუუახლოვდი, უკან მოვიხედე და ვნახე, რომ მაიმუნი რაღაც კმაყოფილი სახით გამომცქეროდა.

შიგნით შევედი. აპარატი დავათვალიერე, არავითარი ნიშანი არ ჩანდა. ზარი მღუმარებდა. აქეთ-იქით დავუკავშირდი, არავინ მეძახდა.

ნუთუ მაიმუნმა მომატყუა?

გამოვტრიალდი და კარი გავიხურე. უცებ ყვირილი შემომესმა. შორიდანვე შევნიშნე, რომ ელენს სახეზე ხელები აეფარებინა. თავქუდმოგლეჯილი გავიქეცი, მივვარდი და რას ვხედავ! საწყალ გოგოს თითებს შორის სისხლი სდიოდა. რა მოხდა-მეთქი, ვიკითხე შეშინებულმა.

— მაიმუნი მეცა და დამფხაჭნა, — მიპასუხა ტკივილისაგან თვალდახუჭულმა ელენმა.

უმალ მოხუც ექიმთან გავფრინდი. ელენი სახლში წავიყვანეთ. მადლობა ღმერთს, ჭრილობა სერიოზული არ გამოდგა!

მაიმუნს პირველად გავუჯავრდი და როგორც აღმოჩნდა, ჩემი გაჯავრება პირველიც იყო და უკანასკნელიც. როცა თათარში დავბრუნდი, მაგიდის ქვეშ შემძვრალი დამხვდა; კმაყოფილი თვალებით შემომცქეროდა. კუთხეში მიყუდებულ მსხვილ ხელჯოხს მივწვდი და კარგად მივტყეპე. მაიმუნს არ შეშინებია, მხოლოდ გაოცებული მიყურებდა.

თავი ველარ შევიკავე, ცემა არ ვაკმარე, ქეჩოში ხელი ჩავავლე და გარეთ მოვისროლე... მიწაზე როცა დაეცა, ისეთი თვალით შემომხედა, აქამდე არ დამვიწყებია.

მთელ ღამეს კარს აფხაჭუნებდა, მეძახდა, მაგრამ მე ხმა არ გამიცია.

მეორე დილას გაქრა.

სამი დღე თვალი არ მომიკრაჯს.

მეთხე დღეს ერთმა გლეხმა მომიყვანა, მდინარის სათავეში, კლდეებში ვიპოვეო.

საცოდავი, მთლად გალეულიყო, ტალახში იყო ამოსვრილი. ეტყობოდა, ოთხი დღის განმავლობაში არაფერი ეჭამა. მაშინვე მისი საყვარელი თხილი მივუტანე, მაგრამ ზედაც არ შეხედა... მე რე თვალები დახუჭა და სლუკუნი აუტყდა. უეჭველად იტყოდით, ტირისო, მაიმუნი ისე შემეცოდა, ისე, რომ პირდაპირ გული მეტკინა, მითუმეტეს, რომ ამ ოთხ დღეში სიბრაზემაც გამიარა.

ვცადე, ძალით მეჭმია, მაგრამ არც ამ ხერხმა გაჭრა. პატარა თეთრმა მაიმუნმა არც ჭამა, არც დალია და ათი დღის შემდეგ მოკვდა... მოკვდა კი არა, თავი მოიკლა!

საბრალო, პატარა ცხოველი, ჩემზე ეჭვიანობდა! მე რე ჩემგან შეურაცხყოფილმა, განაწყენებულმა თავი მოიკლა... ვუყურებდი იმის თეთრ ხელებს, თეთრ ფეხებს, გვერდზე გადაგდებულ თეთრ თავს და ჩემთვის მანამდე შეუცნობი ისეთი მწუხარება დამეუფლა, რომ ცრემლი მომერთა.

მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა. ბევრი სიხარული ვიგემე და ბევრი მწუხარებაც გამოვცადე, ეჭვის გრძნობა კი ჩემთვის დღემდე უცნობია. მაგრამ, როცა მახსენდება ჩემი პატარა თეთრი მაიმუნი, რაღაც გაუგებარი სევდა შემომაწვება ხოლმე...

ზოგიერთი გრძნობა ცხოველებს უფრო მეტად აქვთ განვითარებული, ვიდრე ადამიანებს... მაგალითად, სიჯიუტე — სახედარს, ერთგულება — ძალღს, უმადურება — კატას..

იქნებ ეჭვიც ასეთი რამ არის, ჰა?!

ყაზი იბრაჰიმ ეფენდი მთელ დაბაში კაციშვილს არ უყვარდა. სქელი და ბანჯგვლიანი წარბ-წამწამიდან შავი თვალები ისე უბრწყინავდა და გაბურქული შავი წვერ-ულვაშიდან დიდრონი თეთრი კბილები ისე უელვარებდა, იტყოდით, ეს-ეს არის მეცემა და შუაზე გამგლეჯსო... ისე სახეშეჭმუხვნილი და დაკობილი დაიარებოდა, თითქოს ძმარი დაუღევიაო. გაცინებული ხომ არავის უნახავს!..

ჩვეულებრივ, მშვიდ მასლაათშიც სიტყვას ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ისროდა, თითქოს იყეფებოდა.

ხალხს იმისი არც საქციელი მოსწონდა და არც საუბარი. ეპიტნავებოდა; ყაზი იბრაჰიმი მაინც თავისას არ იშლიდა — თავი გულკეთილ კაცად მიაჩნდა და დარწმუნებული იყო, რომ ყველასთვის სიკეთე სურდა.

მწარე და მკვანხე სიტყვა ხომ იცოდა და იცოდა.

სინამდვილეში იოტისოდენა სიკეთეს არავის გაუწევდა, შესაძლებლობა რომ ჰქონოდა კიდევ.

ვისაც ყაზი ეფენდის სიტყვა არ მოეწონებოდა და უსაყვედურებდა, ასეთ პასუხს ღებულობდა ხოლმე:

— ეჰ, თქვენ რა გესმით. ხალხს ისე ვუყვარვარ, თვალშიც რომ ჩაუვარდეს, ხელს არ ამოისვამს...

* *

ერთ პარასკევ დილას ყაზი იბრაჰიმ ეფენდი ვეჩილ ჰუსამედინის კანტორაში იჯდა. კანტორა შადრევნის მოედანზე იდგა. დაბის პატივცემულ საზოგადოებას ნამაზის მოლოდინში აქ მოეყარა თავი და იმაზე საუბრობდნენ, გაუცინარი სახისა და უკმეხი სიტყვის კაცი უკეთესია თუ ტკბილი სიტყვისა და მოცინარი სახის კაციო. იბრაჰიმ ეფენდი ყველას ნათქვამს თავისთავზე ღებულობდა. რამდენჯერმე პირიც დაალო, შეპასუხება უნდოდა, მაგრამ ისევ გაჩუმება ირჩია.

კამათმა კი მეტად სერიოზული სახე მიიღო:

— გაუცინარი კაცისთვის ჯოჯოხეთი ზედგამოჭრილია, — თქვა ერთმა.

— ასეთი კაცისა არც ნამაზი, არც ნიაზი, არც ზექათი და არც მარხვა არის დასაჯერებელი; გულში ბოროტების ცეცხლი რომ უნთია, სახე იმიტომ აქვს...

ერთი სიტყვით, ყაზი ეფენდის გამოსაჯავრებლად ყველა ცდილობდა, რაც შეიძლება მეტი აბდაუბდა ეთქვა. ბოლოს და ბოლოს, ყაზი ეფენდიმ თავი ველარ შეიკავა:

— ტკბილი სიტყვა და მცინარე სახე პირმოთნე კაცის თვისებაა. მართალი სიტყვა მუდამ მწარეა; მართალი კაცი კი — მუდამ მკაცრი პირსახისა.

მასპინძელი, ვეჭილი ჰუსამედინ ეფენდი, რომელიც დაბაში პოეტის სახელით სარგებლობდა, ყაზის შეეპასუხა:

— სარკე სულისა სიტყვაა;

არვინ უყურებს საქმესა...

მერე ისიც დაუმატა, რომ კაცს რაც გულში უბევს, სახეზეც ის ესატებაო. ყველა ერთი აზრისა იყო — უპირველესია ტკბილმოუბარი ენა და მცინარე სახე, დანარჩენი კი...

ამ დროს კანტორის კარებში ვილაც ახალგაზრდა ურუქი გამოჩნდა. ხელში ვეება ლანგარი ეჭირა.

— ვის ეძებ? — ჰკითხა ჰუსამედინ ეფენდიმ...

— ყაზი ეფენდი აქ არის?

— აქ არის.

იბრაჰიმ ეფენდი, რომელიც ყურთბალიშზე იჯდა, შესწორდა, რაიმე სათხოვარი ექნება, ან რაიმე შესალოციო, გაიფიქრა და შეეკითხა:

— აბა მითხარი, რისთვის მოსულხარ?

— ეფენდი, მამაჩემმა ეს მაწონი გამოგიგზავნა, — უპასუხა შეცბუნებულმა ბიჭმა.

— რატომ?

— ისა...

— მე მაწონი არავისთვის მითხოვია...

პატივცემულმა პირებმა ერთმანეთს გადახედეს — ეს მაწონი იბრაჰიმ ეფენდის ქრთამად ხომ არ მოართვესო?! ყაზი უხერხულად აიწურა, სისხლი თავში აუვარდა, წარბები უფრო მეტად შეეჭმუნა და თვალები კი საწყაღსა და დამფრთხალ ახალგაზრდას ხანჯლებივით გაუყარა.

— მამაშენს რა ჰქვია?

— ჰათიბ თღლუ აჰმეთ ალა...

— მე არ ვიცნობ, შვილო.

— ის გიცნობს, ეფენდი. ეს მაწონი გამოგიგზავნა. შენ ისეთი სიკეთე გაუწიე, ისეთი, რომ...

პატივცემულმა საზოგადოებამ ყურები ცქვიტა — აბა, ვის დააჯერებდით, ყაზი ეფენდიმ დაბაში როდისმე ვინმეს სიკეთე გაუწიაო... ახლა კი...

იბრაჰიმ ეფენდიც დაინტერესდა, ასეთი რა მოვიმოქმედო;

— რა სიკეთე, შვილო?

— ცხვრები გადაურჩინე, ეფენდი...

— როდის?

— გუშინდამ...

ყაზიმ ჭაბუკი ყურადღებით შეათვალიერა და გაიფიქრა — ნამდვილად გიყი იქნება, თორემ გუშინდამ სახლიდან ფენი არ მომიცვლიათ.

— სად, შვილო? — შეეცადა ჭაბუკი ტყუილში დაეჭირა.

— სიზმარში, ეფენდი...

კანტორაში სიცილმა იფეთქა. ყაზი გამოუვალ მდგომარეობაში აღმოჩნდა. სახე უფრო მოეღრუბლა. მაგრამ „ქმნა სიკეთისა“, თუნდაც სიზმარში, საუარო საქმე როდი იყო...

იბრაჰიმ ეფენდიმ ისარგებლა შემთხვევით და მოჰყვა ფილოსოფიურ მსჯელობას. იგი ცდილობდა დაემტკიცებინა, რომ არარეალური, სიზმარეული, წარმოსახვითი სამყარო ჭეშმარიტია, ხოლო ხელშესახები, რეალური და საგნობრივი მხოლოდ და მხოლოდ არაჭეშმარიტი და წარმოსახვითი. ჭეშმარიტების შეცნობა მხოლოდ სიზმარშია შესაძლებელი...

აი, იბრაჰიმ ეფენდი კეთილი გულის კაცი რომ გახლავთ, იქიდანაც ჩანს, რომ სიკეთეს სიზმარშიც თესავს...

თავისი თავის ქება როცა დაასრულა, ბიჭს მიუბრუნდა:

— შვილო, მამაშენს სალაში გადაეცი. ეგ ლანგარი კი აი, აქ დატოვე, ნამაზის შემდეგ ვინმეს გავატან სახლში.

ჭაბუკმა ლანგარი კანტორის კართან დადგა და ის იყო წასვლა დააპირა, რომ ყაზი ეფენდიმ იფიქრა, ამ მიღმური სამყაროს მნიშვნელობა ხომ მშვენივრად ავსენი და მსმენელიც დავარწმუნე, მოდი, ახლა იმასაც შევიტყობ, რა სიკეთე ჩავიდინეო და ჭაბუკი შეაჩერა:

— შვილო, ხომ არ იცი, როგორ გადავარჩინე მამაშენის ცხვარი?

ჭაბუკმა ისე მიიხედა-მოიხედა, თითქოს მოხერხებულ დასადგომ ადგილს ეძებსო. მერე უკან გაიხედა, ხელები წინ დაიწყო და ვეება ქამარი შეისწორა, ცისფერ შარვალზე რომ ერტყა. მერე ნერწყვი გადაყლაპა, თვალები ჭერს მიაშტერა და დაიწყო:

— გუშინდამ სიზმარში მამაჩემი ცხვარს ალაბირიკის თავზე აძოვებდა.

— სადა?

— უცებ თურმე საიდანღაც ერთი უზარმაზარი მგელი გამოვარდა. ცხვარს უეჭველად დააფრთხოდა და სადმე გადაჩეხავდა... ამ დროს შენ გამოჩნდი თურმე. ერთ უშველებელ, გაცთფებულ გარეულ ტანს გავდი. იმ მგელს თვალი მოჰკარი თუ არა, ეცი... მგელი გაგეჭვა, შენ გამოუდექი. სად გაგეჭვოდა, ეშვებით მუცელი გაუფატრე და მამაჩემის ცხვარი დალუპვას გადაარჩინე...

ბიჭმა მზერა თავისდა უნებურად ჭერს მოაშორა და ყაზი იბრაჰიმ ეფენდის გადახედა, მაგრამ როცა იმის თვალებს წააწყდა, უცებ ხმა ჩაუწყდა. ისე აცანცახდა, თითქოს მართლა გარეულ ტანს ჩავარდნოდა ეშვებში, მაშინვე გარეთ გავარდა და მოკურცხლა...

ყველამ ერთმანეთს გადახედა და პირზე ხელეები აიფარა, ხარხარი რომ არ ავარდნოდა.

ყაზი ეფენდი კი...

მე და ჩემი ამხანაგი საპარიკმახერო სალონის სულ ბოლოს, კუთხეში, რაღაც უშნო, სახედრის ყურებივით ფოთლებ-გაფშეკილი პალმის ქვეშ ვისხედით და ჩვენს რიგს ველოდით. წუთები საუკუნეებივით მიიზღაზნებოდა. მაკრატლების გაუთავებელი ჩხაკუ-ნი ყარყატების ყბედობას მაგონებდა, მხოლოდ იმ ყარყატებისა, რომ-ლებსაც ჩვეულებრივის მაგიერ რკინის ნისკარტები ჰქონდათ... მე მოთმინება აღარ მყოფნიდა და წარამარა ვოხრაავდი, ვწრიალებდი. მარმარილოს გრძელ მაგიდასთან, რომელიც ვეება სარკის წინ იყო მიდგმული, დინჯად, აუჩქარებლად მუშაობდა ექვსი დალაქი.

— ნეტავ, დედის მუცელში ცხრა თვე რამ გაგაძლებინა? — მომიბ-რუნდა ჩემი ამხანაგი.

— ნახევარი საათია ველოდებით, ძმაო...

— არა, ჯერ არ იქნება მაგდენი!

— კაცო, ღმერთი არა გწამს, ავდგეთ და წავიდეთ!

— მოგწყინდა?

— მომწყინდა და ეგრე?!

— მაშ, უსაქმოდ ნუ გაჩერდები, გულს გადააყოლებ.

— მერედა, რა საქმე გამოვიჩინო?

— ხან მუშტარს შეხედე, ხან აგერ, კედლებზე ჩამწკრივებული სუ-რათები დაათვალიერე, სალაროსკენაც გაიხედე...

მუშტარები, შემოვედი თუ არა, მაშინვე შევათვალიერე, მაინტერე-სებდა რომელი მათგანი ადრე ადგებოდა. ერთიმეორეზე მოსაწყენი ტიპები იყვნენ — ჭალარა, წვერშეკრეჭილი, მელოტი... რაც შეეხება იმ სურათებს, აბა, რა საინტერესო უნდა ყოფილიყო ოდეკოლონისა და ლოსიონის რეკლამები? თვალი სალაროსაკენ გავაპარე... შიგ ერთ-ბეწო, მოცუცქნული ბერძენი გოგო იჯდა.

— ეჰ, შენცა ხარ! ჯერ ისევ ბავშვია.

— ბავშვია და, შენც გონებაში გაზარდე. ორი წილი ფანტაზია ერთ წილ სინამდვილეს უდრის. დრო ისე გავა, ვერც კი გაიგებ.

—

ამხანაგის რჩევა ჭკუაში დამიჯდა. ვუყურებდი ამ ციცქნა გოგოს და წარმოსახვაში ათი წელი დავუმატე. დავუმატე და...

აჰა, სალართში ოცდაორი-ოცდასამი წლის მშვენიერი ქალი გამო-
იჭიმა... თქმა არ უნდა, რომ ამ ასაკში ღია წაბლისფერი თმა ცოტათი
გაუმუქდება, სუსტი, ჩავარდნილი მკერდი ამოებურცება, ეს გაწრიო-
კებული კისერიც შეეცება... მაგრამ ჩემი წარმოსახვა აქ არ შეჩერე-
ბულა: ჩემდა უნებურად ამ მომწიფებულ ქალს ათი წელი კიდევ მივუ-
მატი, მერე არც ამას დავეჯერდი და კიდევ ოცი წლით გავზარდი!

ეჰ, თეთრკანიანი ადამიანები რა მალე ბერდებიან!

ჩვენს მოლარეს სახე დაუნათჭდა და ლაქებით დაეფარა, ქუთუთო-
ები გაეცრცია. ბოლოს გული სულ გავიქვავე და ეს საცოდავი ოთხმო-
ცი წლისა გავხადე!..

ღმერთო, მოწყალეო!

უცტრად ისე მბაფრად შევიგრძენი ამ წარმავალი წუთისოფლის
ამაოება, სხეულში ისეთმა ტკივილმა დამიარა, თითქოსდა ნაღვლის
ბუშტიში კენჭი მქონოდა...

თავის დასამშვიდებლად ჩემ წინ მელოტი, სამოც წელს გადაცილე-
ბული კაცი რომ იჯდა, იმას წლები ჩამოვაკელი.

გოგრასავით მოტვლეპილ თავზე უცებ თმა წამოეზარდა. დამჭკნარ-
დალარული სახე ამოევსო, გაცრეცილი ლოყები გაუვარდისფრდა, ულ-
ვაშები გაუშავდა და გალურჯებულ ტუჩებს ალუბლისფერი დაუბ-
რუნდა!

მაკრატლები კვლავ გაუთავებლად ჩხაკუნობდნენ და თეთრად შე-
ლებილი სალონის მყუდროებას არაფერი არღვევდა, გარდა პარიკმა-
ხერის შეძახილისა და მეზღვაურის ტანსაცმელში გამოწყობილი შე-
ვირდის პასუხისა.

უცებ ქუჩაში გამავალი ფანჯრის მინები ისე საშინლად აზრიალდა,
გვეგონა, მიწა იძრაო. მაკრატლები მიჩუმდა. კლიენტები, პარიკმახე-
რები, მე, ჩემი ამხანაგი, შეგირდი და ციცქნა გოგოც კარებს მივაჩერ-
დით.

ღმერთო ჩემო! ლამის გამისკდა გული! კარებში ვიღაც მთაკაცი
შემოეყუდა. ორი მეტრი მაინც იქნებოდა!.. ულვაშები სელიმ მრისხა-
ნისებურად დაეყენებინა და ისეთი საშინელი, ბრიალა თვალები
ჰქონდა, იტყოდით, რასაც დაინახავს, უმაღლ გადასასწლავსო. ვეებერ-
თელა, ნახევარმეტრიანი შავი ფაფახი უფრო ამაღლებდა. მშიშარა კა-
ცი არ მეთქმის, მაგრამ, უნდა გამოვტყდე, კანკალმა ამიტანა.

გოლიათმა ზედ არავის შემოგვხედა, უშველებელი, რუნსაყელო-
იანი ტყაპუჭი გაიძრო და შეგირდს, რომელიც უმაღლ წინ გამოეჭიმა,
მხრებზე მოასხა... საწყალმა ბიჭმა სიმძიმეს ვერ გაუძლო და ჩაიჩოქა.

პარიკმახერებმა სამართებლები მიყარეს და წაქცეულს მიეშველნენ, როგორც იქნა, ფეხზე წამოაყენეს...

მე უარესად ავკანკალდი.

— ამ ბიჭბუჭების მეტი სხვა არავინ გყავთ, რომ კაცს ადამიანურად მოემსახუროს? — აბუყბუყდა გოლიათი, — ერთიც ვნახოთ და ფეხი დავადგა, ხომ უნდა გავსრისო?..

— ბატონი ბრძანდებით, ახლავე!..

ფეხებზე შევხედე, შეჯავშნულივით ჰქონდა, ბავშვს გასრესდა კი არა, ქვაფენილს რომ გამეტებით დაჰკრას, მიანგრ-მოანგრევეს...

გოლიათმა ფაფანი მოიხადა და პიჯაკი გაიძრო. მსხვილ წელზე ვერცხლის ქამარი ერთყა, ქამარზე რევოლვერი, ხანჯალი და ხანჯლისშვილა ეკიდა.

— კაცო, მომხედეთ-მეთქი! მე ცდა არ შემიძლია და ნუ გამაბრაზებთ, — აყვირდა უცებ გოლიათი.

შეშინებულმა პარიკმახერებმა კლიენტები მიატოვეს და გარს შემოეხვივნენ:

— მობრძანდით... მობრძანდით!..

— ასე...

.

— უნდა იცოდეთ, ვის როგორ მოემსახუროთ!...

—

— გეტყობათ, არც კი იცით, ვინა ვარ!..

—

საბედნიეროდ, ერთმა პარიკმახერმა პარსვა მოათავა და ეს საშინელი კაცი დასვა. მე აზრადაც არ მომსვლია მეთქვა, ჩემი რიგია-მეთქი. მოლარე სალაროდან გამოძვრა, გაპარსულს ფული გამოართვა და თავის სალართში ისე მიიმალა, როგორც ცისკარი ქარიშხლისგან აშლილ ღრუბლებში.

— გაფითრებულხარ, კაცო, — ჩამჩურჩულა ამხანაგმა.

— მაშ რა მომივა; შენ სხვებსაც შეხედე ერთი, ძარღვებში სისხლი გაყინვიათ!..

— ჩვენ რას დაგვიშავებს?

— ვერაფერსაც ვერ დაგვიშავებს!

მარტო იმის შეხედვა კმაროდა, რომ კაცს გული გახეთქოდა.... მერედა, რა სამარცხვინოა? მერედა, რა მოხდა? ვანა ცირკში, როცა ლომები ღრიალებენ და ბრდღვინავენ, თმა ყალყზე არ გვიღვება ხოლმე? რატომ გვეშინია, მშვენივრად ვიცით, რომ მხეცები გალიიდან

გარეთ ვერ გამოვლენ და ვერაფერს დაგვაკლებენ, ვიცით, მაგრამ მაინც ვძრწით და ვკანკალებთ. მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, ასეთ ალიბის რაღა ფასი აქვს? შიში გვერევა და გვაღაჩრებს.

მაკრატლების ჩხაკუნი მისუსტდა. ყველა გასუსული იჯდა და იმ გოლიათის შეხედვა ვერავის გაებუდა. ის კი არა, მე სარკეს თვალს ვარიდებდი, რათა იმის თვალებს არ წავწყდომოდი! მხოლოდ მალულად ვათვალიერებდი იმის მსხვილ, მწითურ კისერს და ფართო მხრებს. კაცს კი არა, გაცოფებულ ბუღას ჰგავდა. იმისი გარეგნობა, გაფარჩხული წარბები, დიდი პირი, რაღაც საშინელ შიშს მგვირდია.

ვინ იცის, რა ცეცხლში არ მოხვედრილა და მაინც გადარჩენილა, — ვფიქრობდი მე, — მტრის რამდენი რაზმი დაუფრენია, რა გაუგონარი გმირობა არ ჩაუდენია! მე ამ გოლიათს გრანიტისგან გამოკვეთილ, სულჩადგმულ ქანდაკებას ვადარებდი. თურმე, დედამიწის ზურგზე კიდევ ყოფილან ასეთი ზეკაცები და გოლიათები, ჯერაც არ ჩამქრალა „კან-კალესა“ და „ბათალღაზის“ საუკუნეების ცეცხლი...

გამახსენდა ზოგიერთი პაციფისტი ფილოსოფოსი, რომელთაც სურდათ თმებისა და ბრძოლების აღზოცვა, გამახსენდა და გამეცინა.

მაშ, ალაჰმა ეს რჩეული გოლიათური სხეული რისთვის შექმნა, თუ არა ვაჟკაცობისთვის, ბრძოლისათვის, გმირობისათვის. თუ ადამიანებში მოვსპობთ ამ გარეგნობას, ათლეტობას, მაშინ ყველა წმინდა და სათაყვანებელი ტრადიცია დაირღვევა და გაიხრწნება, ჭეშმარიტება შეწყვეტს სიცოცხლეს, ხოლო დიდება, ღირსება თუ ისტორიული რეალობანი მოგონილ სახეს მიიღებენ და ლეგენდის მუქი ბინდით დაიფარება...

ამ ფილოსოფიური განსჯით იმ დასკვნამდე მივედი, რომ ყოველი სრულყოფილებისა და სიკეთის საფუძველთა საფუძველი გმირობა და მამაცობაა!

ფიქრში გართულს არც გამიგია, როგორ გათავისუფლდა სავარძელი და როგორ მოიკალათა ჩემმა ამხანაგმა. ვიჯექი პალმის ძირში, თვალგაშტერებული და დაქანცული, ვფიქრობდი, ვფიქრობდი. სელიმ სირრი გამახსენდა, რომელსაც უთქვამს: იმ ფიცარზე, რომელზედაც თეთრი და შავი კვადრატებია დანატული, შაშის კოჭებმა ფეხი რომ აიღგან და ათამაშდნენ, განა სპორტის ახალი სახეობა არ იქნებაო?

უეცრად საპარიკმანერო წედანდელზე ძლიერ შეინძრა და ახმაურდა. ამჯერად მარტო კარ-ფანჯრების მუშები კი არ აზრიალდა, გრძელი სარკე, მარმარილოს მაგიდა და სავარძლებიც აჰყვა. გამოვერკვიე

და რა დავინახე: ეს ჩვენი გოლიათი იატაკზე ჩაცუცქულა; ზურგით სალაროს მიყრდნობია და განწირული ხმით ყვირის:

— ვაიმე, მიშველეთ!

— ! ? ! ? ! ?

ყველა გოლიათს შემოესვია და შეშინებული, გაოცებულნი ეკითხებოდნენ:

— რა მოხდა, რა არის?

— რა ამბავია?

— ვაიმე, მიშველეთ! აი, მაგაზე, ვალაჰ!

— რაზე, ვისზე?

— აი, იმაზე, იმაზე...

—

აკანკალებული გოლიათი იმ პარიკმახერზე გვითითებდა, რომლის სამართებელსაც გამოექცა და თან ისევ შველას ითხოვდა. იმავე წუთს ეჭვის ჭია შემიჯდა — ამ პარიკმახერმა, ეშმაკმა იცოდეს იმისი თავი, ბერძენია თუ თურქი, ამ ლომკაცას არტერია ხომ არ გადაუჭრა-მეთქი? მაშინვე ფეხზე წამოვიჭერი.

არა, განა ცოტაა ისეთი შემთხვევა, როცა ამგვარი ვაჟკაცები ლაჩართა და მფრთხალთა სიმუხთლის მსხვერპლნი ხდებიან? ისტორიას ბევრი ასეთი ფაქტი შემოუნახავს.

მე პარიკმახერები გავწი-გამოვწიე, გოლიათს თავს წავადექი და ვკითხე:

— ჩვენებურო, რა მოგივიდა, რა მოხდა?

შეშინებული თვალები გადმოატრიალა. დაჟღაჟა სახე ახლა ლიმონივით გაყვითლებოდა. აკანკალებულ ყბებზე ისევ ეცნო აქაფებული საპონი.

— აი, იმაზე ვალაჰ, ზედ, — საცოდავად ამოილულულა.

—

ან დანის საქმეა, ან ნემსი აქვს გადაყლაპული, ან მოწამლულია-მეთქი, გავიფიქრე; მერე იმ პარიკმახერს, რომელიც გოლიათს პარსავდა, თვალი თვალში გავუყარე და რინიანად ვუთხარი:

— აბა, ერთი, ის შენი რაღაც ამოიღე!

— რა ამოვიღო?

— მე გეუბნები, ამოიღე!

— რა ამოვიღო, ბატონო?..

—

არა, კაცმა რომ თქვას, რა უნდა ამოეღო? ეს მეც არ ვიცოდი. მე

მზერა შიშისაგან თვალებდაჭყეტილ პარიკმახერს მოვაცილე და სალაროს ძირას ჩაყუნტულ, ციებიანივით აცანცანებულ გმირს მივაშტერე.

— სად დამალა?

— არ და-უ-მა-ლავს!...

— მაშ, რა უყო?

შიშისგან სლოკინი აუტყდა და მეტყველება წაერთვა:

— ზედ ა... ა... ა... აქვს!

— სად ზედ?

—

— წელზე, ჯიბეში?

— არა, სა... ყე... ლოს... თან...

პარიკმახერს თეთრი ტილოს ხალათი ეცვა, დაკვირვებით ავხედ-ჩავხედე, ვერაფერი შევნიშნე. უეცრად გოლიათმა წამოიყვირა:

— ვაღლაჰ, მიცოცავს?

— მიცოცავს? — უფრო დავიბენი და გავოცდი...

გაურკვეველი ვითარება შეიქმნა. ცოტაც და შესაძლოა სასაცილო გავხდე! მე გუმანი რაიმე მჭრელ იარაღზე ან საწამლავზე მქონდა, ეს კი ცოცხალი, თანაც მცოცავი სულიერი ყოფილა?!

კლიენტები და პარიკმახერები გაუბედავად მიუახლოვდნენ და საყელს სინჯვა დაუწყეს.

მე იმ გაიძვრასავით გავილურსე, რომელიც საქმეს უმაღ აუღებს ალღოს და გაჩუმდება ხოლმე...

სხვა რა უნდა ყოფილიყო, თუ არა მკბენარი, პაწაწინა ტილი... პაწაწინა, მაგრამ დიდი სიკვდილი?! დიახ, უეჭველად ტიფის გველეშაპი უნდა ყოფილიყო; ჩემმა გონებამ, რომელიც მუდამ მზად იყო ფილოსოფიური განსჯისათვის, ახლა საქმის პედანტური აწონ-დაწონა და ფიქრი იწყო.

ამ გოლიათის საქციელი სულაც აღარ მიკვირდა. ერთი მიბრძანეთ, ვინ არ წახდებოდა ასეთი მტრის წინაშე, მტრისა, რომელსაც ვერ შეებრძოლები... მე დარწმუნებული ვიყავი, ეს უზარმაზარჩექმებიანი, მრისხანე და გორთზი შესახედაობის წვეროსანი, რომელიც ყარაღაღული რევოლვერითა და ჩერქეზული ხანჯლით იყო შეიარაღებული, სადმე მგლის სროვას, რომელიმე გარეულ მხეცს ან ვეფხვს რომ გადაჰყოფდა, თვალსაც არ დაახამხამებდა, ისე მოსპობდა და გაანადგურებდა. მაგრამ, რა უნდა ექნა, თუ შეჩვენებული ტიფის მიკრობი სხეულში შეუჯდებოდა? რაში გამოადგება ეს ბელავარი სხეული, ეს იარაღი ან ქვის გული?

— დაბრძანდით, ეფენდი, გაგპარსოთ! — სავარძელზე მიუთითა პარიკმახერმა.

— მე აქ გამჩერებული აღარა ვარ! — მიუგო ნირწამხდარმა გოლიათმა, — მერე საჩქაროდ პიჯაკი და ტყაპუჭი ჩაიცვა, ის ვეებერთელა ჩერქეზული ბოხოხი თავზე ჩამოიმხო და ნახევრად გაპარსული, ნახევრად გასაპნული ტყვიასავით გავარდა გარეთ.

ჩვენ და სარკეში არეკლილი ჩვენი გამოსახულებანიც მონუსხულელებით გავცქეროდით მიმავალ გოლიათს.

საშინელი ქარაშოტის შემდეგ ჰორიზონტზე რომ ცისკრის ვარსკვლავი გამობჟუტდება, ისე გამოიხედა სალაროდან ჩვენმა მოლარემ. ოღონდ ახლა ძალზე მხიარული და სანეგაბრწყინებული იყო. კარგა ხანს უყურა ჩვენს გაქვავებულ სახეებს; მერე გადაიკისკისა და წკრიბალა ხმით აყვირდა: — ჰესთო, დიავოლო, ... ჰესთო... დიავოლო...

ყოველივე ამან ელვის სისწრაფით გამოიელვა თავში და როცა დასკვნა გამოვიტანე და შიშით აკანკალებული გოლიათიც გავამართლე, ამ დროს ვილაცამ იყვირა:

- აი, აი, სად ყოფილა!
- მკბენარია, არა, — მაშინვე ვკითხე.
- არა.
- მაშ?

იმ პარიკმახერმა, რომელზედაც გოლიათი უთითებდა, და რომელიც მე დამნაშავე მეგონა, გაბრაზებულმა შემომხედა და მიპასუხა...

- რას ბრძანებთ, მკბენარი კი არა, კრაზანაა.
- კრაზანა?

მე გოლიათს მივუბრუნდი, რომელიც ჯერ კიდევ ცახცახებდა:

- კრაზანა ყოფილა!
- კრაზანა, ჰო, კრაზანა, ღვთის გულისათვის დაიჭირეთ... დაიჭირეთ... დაიჭირეთ და იქვე გასრისეთ... ამ კრაზანებისა და სოჭოებისა ისე მეშინია, ვკვდები კაცი! — აყვირდა იგი.

ამის თქმა იყო და, ის პატარა შეგირდი ბიჭი, რომელიც ახლახან ლამის ტყაპუჭმა ქვეშ მთიყოლა, გამოვარდა, კრაზანა დაიჭირა და უმაღლ გასრისა. აკანკალებული გოლიათი ძლივს წამოდგა, გაიმართა, კისრიდან პირსახოცი მოიგლიჯა და მაგიდაზე მიაგდო.

ჩერქეზული ქამარი

ერთ ჩემს მეგობარ თფიცერთან ერთად ყავახანაში ვიყავი. ჩვენ გვერდით მაგიდასთან, წვეროსანი, ფაფახანი, გორთში შესახედაობის ბრგე ვაჟკაცი იჯდა, რომელიც მკვეთრი ჩერქეზული აქცენტით ესაუბრებოდა მეინახეებს. კავკასიიდან ახალმოსულს ჰგავდა.

- მაშ, გზები გახსნილა, ჰა? — მიუბრუნდი ამხანაგს.
- რომელი გზები? — გაოცებით მომაჩერდა ჩემი თანამოსაუბრე.
- რომელი და... შავი ზღვისა!
- საიდან იცი?
- აგერ, შეხედე ამ ჩერქეზს, ეტყობა, ახალჩამოსული უნდა იყოს.
- ჩერქეზი?

ჩვენ გვერდით მჯდომზე ვანიშნე.

ჩემმა ამხანაგმა ისეთი ხარხარი ატეხა, რომ ლამის გაიგუდა.

- რას იცინი?
- ახა, ხა, ხაა,... ეგ სადაური ჩერქეზია...
- მაშ, რა ენაზე ლაპარაკობს?
- ცოტა მოიჩერქეზულებს...
- თავშესაქცევად?
- სრულიადაც არა, ძმაო.
- მაშ?
- მაშ და... თავს ჩერქეზად თვლის, მორჩა და გათავდა...

კვლავ წვეროსან გოლიათს შევხედე. სკამზე ისე გადაელაჯებინა, თითქოს ცხენზე ამხედრებულიყო, თავს მძიმე-მძიმედ აქნევდა და თან ვერცხლისტარიან მათრახს წარამარა ჩექმაზე იტყაპუნებდა.

- ნუ ხუმრობ, — შევესიტყვე მეგობარს, — სუფთა ჩერქეზია.
- ალაჰ, მართალს გეუბნები, — დაიფიცა მან.
- საიდან იცი?
- ჩემი კლასის ამხანაგია...
- მართლა?

— სადღესასწაულოდ და უქმე დღეებში ჩერქეზულად გამოეწყობა ნოლმე.

- მაშ, ქართველი იქნება?!...

- არა!
- ჩეჩენი?..
- არრრრრრ!
- ლეკი?
- ?
- მაშ?...
- თურქია, ბიჭო, თურქიიიი!...
- სადაური?
- სადაური და აქაური, სტამბოლელი!...
- მერე და, რას აუხილებია ეს ჩერქეზობა?

— აქეთ მოიწი და გეტყვი, — გაიცინა ჩემმა მეგობარმა, — ამ ვითომ ჩერქეზს მაჰმედი ჰქვია. ადრე აზრადაც არასოდეს მოსვლია, რომ სხვა ერის კაცი გამხდარიყო. ერთხელ, როცა უფროსი „ლასის“ მოსწავლეები ვიყავით, რამაზანის არდადეგებზე, ერთმა ჩვენმა ამხანაგმა თავისთვის ყარამუსალიდან ლამაზი ჩერქეზული ქაშარი ჩამოიტანა. ქაშარი ყველას გვიჩვენა... მართლაც ძალზე შნოიანი რამ იყო. ბალთები ვერცხლით ჰქონდა მოსეგადებული, თვითონ კი ლაჟვარდისფერი გადაჰკრავდა. მაჰმედმა ის ქაშარი წელზე შემოიკრა და... იმ დღის შემდეგ თურქობაზე ხელი აიღო, სულ იმას ცდილობდა, ჩერქეზს დამსგავსებოდა. ერთი წლის შემდეგ, ყარამურსელში გასწია, თუმცა იქ ნაცნობი არავინ ჰყავდა. ვიდრე ჩვენ აქ ვომობდით, მუჰამედ ბენი თურქული გამოთქმა შესანიშნავი ჩერქეზული აქცენტით შეცვალა. მაგრამ, მხოლოდ აქცენტი. ჩვენ მას „ჩერქეზ მაჰმუდი“ შევარქვით და წარმოიდგინე, სიხარულით ცას ეწია. ერთ დღეს ვიღაც ჩერქეზ ფაშას გადაეყარა და იმასთან ერთად სტამბოლიდან გაქრა, ამბობდნენ, კავკასიაში გაიქცაო. ბევრი იხეტიალა, ბოლოს ჩერქეზის ქალიც შეირთო. კონსტიტუციის შემდეგ სტამბოლს დაუბრუნდა. ახლა, სადაც კი მივა, თავისი ჩერქეზული აქცენტით თავს იწონებს და თან ჩერქეზების ქება-დიდებას მოჰყვება ხოლმე... ახლა თურმე „ჩერქეზების ისტორიის“ დაწერასაც აპირებს.

კვლავ ძალად ჩერქეზი შევათვალეირე...

— ალბათ ვინმე ნათესავი ეყოლება ჩერქეზი.

— არა, ჩემო ძმაო, — მომიბრუნდა მეგობარი და ქვის მაგიდას მუშტი დაჰკრა, — წმინდაწყლის თურქია. ახლაც კი ერთი სიტყვაც არ იცის ჩერქეზული. მაგრამ, რაც ის შეჩვენებული ქაშარი ნახა, თითქოს ჯადო გაუკეთესო, ისე შეიცვალა...

თითქმის ნახევარ საათს მიყვებოდა ჩემი მეგობარი „ჩერქეზ მაჰ-
მუდის“ სასაცილო ამბავს.

ვეება, გორიში შეხედულების კაცს თურმე ცხვირიც არ შეუყვია
ომში. სროლის გაგონებაზე თავის სოროს ეძებდა. როგორც კი მობი-
ლიზაცია დაიწყებოდა, მაშინვე ნაცნობ-მეგობრებს დაატრიალებდა და
თავს გადაირჩენდა ხოლმე.

ამასობაში მაჰმუდ ბეი წამოდგა, ფაფანი შეისწორა და ბუფეტთან
მივიდა. როცა ჯიბიდან ფულს იღებდა, დავინახე, რომ წელზე, ოცი
წლის წინათ ყარაპურსელიდან ჩამოტანილი, ქამრის ვერცხლის ბაღ-
თები უბრჭყვიალებდა.

ჩმაგო აჰმედი უბნის ცნობილი ავარა და ჩხუბისთავი გახლდათ. ჯერ სულ რაღაც თექვსმეტი წლის ცხვირმოუხოცავი ბიჭი იყო, როცა ქურდების ერთი ძველისძველი მოთავე აქსარაიელი ბარდღია გვარიანად დაზილა, ხოლო სამათიელი ხუჭუჭა უმინე დანით რვა ადგილას დაჭრა და სამი წელი ვირის აბანოში გაატარა. კონსტიტუციის ხმაური რომ არ ატეხილიყო, თქმა არ უნდა, სტამბოლის თავი ბიჭი იქნებოდა, მაგრამ 23 ივლისის ამბებმა კოვზი ნაცარში ჩაუგდო. მესანძრეების საკრებულოები და სემაის ყავახანები თანდათან დაცარიელდა. ახალგაზრდობა ჯარში გაიწვიეს. ძველმა ბიჭებმა ახალი მთავრობის უწყალო დევნას თავი გაარიდეს და მიიფანტ-მოიფანტნენ. ყალთაბანდობასა და თაღლითობას ბოლო მოეღო.

გალათას სართოსკიპოების პატრონებმა, რომლებიც აქამდე ქულხანბეიების მფარველობით სარგებლობდნენ, ერთ საღამოს სრული დამოუკიდებლობა გამოაცხადეს და თავიანთი მფარველები გარეთ გაყარეს.

ყველამ, ვინც მოახერხა და „ავარასა“ და „მაწანწალას“ სახელი აიცილა, დუქანი გახსნა, ან ჩიტებით ვაჭრობა დაიწყო, ან დარაჯად მოეწყო; ზოგი მოსამსახურედ დადგა, ზოგმა ქუჩებში გაზეთების გაყიდვას მიჰყო ხელი, ზოგმა...

ჩმაგო აჰმედი არცერთ საქმეს არ გაეკარა...

არიფივით თფლი ვღვართ და იმით ვიცნოვროთ, — ზიზლით იტყოდა ხოლმე.

ენაჩავარდნილი მთელი დღეები ცოფიანი აფთარვიით დაეთრეოდა და მაინც ძველ სარდაფებს ვერ შორდებოდა. ადრე აქ ბიჭები იყრიდნენ ხოლმე თავს, ახლა კი... ეს ბუმბერაზი მედუქნეები ძველებურად წვრილ ფულს როდილა უყრიდნენ ჯიბეში... თავი ისე აიგდეს, რომ ორი-სამი ჭიქა გადასახუნის ფულსაც კი სთხოვდნენ!..

ეს ოხერი ქვეყანა ორ-სამ კვირაში ძირფესვიანად შეიცვალა, კაცი ველარ იცნობდა. მედუქნეებს ჩმაგო უნდილად გაუღიმებდა, რა მალე

დაავიწყდათ უწინდელი დროთ, გაიელვებდა გუნებაში და საფასურს თუთიის სველ დახლზე დაუყრიდა:

— არა უშავს რა, როგორმე გაუძლებს კაცი...

* *

გავიდა ერთი წელი, ორი, ხუთი... არაფერი შეცვლილა. მხოლოდ ჟანდარმები შევიდნენ ხანში, მაგრამ უფრო გაიწაფნენ და ამ რუნქუ-დიანი პოლიციელების შიშით ხელის განძრევაც კი აღარ შეიძლე-ბოდა.

ჩმაგო აჰმედი უწინდებურად ჯიუტობდა და საქმეს ხელს არა ჰკი-დებდა. ჩავარდა, იჯდა, გამოვიდა. კვლავ სტამბოლს დაუბრუნდა, მაგრამ არც ყავახანა გაუხსნია და არც დუქანი, არც ჩიტებით ვაჭრობა დაუწყია და არც გაზეთები უფრიალებია ქუჩებში.

მხოლოდ, შიგადაშიგ, თავისთვის ჩაიბურტყუნებდა ხოლმე — მე ჩე-მი ბებუთი მაცხოვრებლს და რაღაც სასიამოვნო გრძობა სიამაყით უვსებდა გულს, თუმცაღა თვითონვე ხვდებოდა, რომ ის სიამაყე ლი-ტონი და რიოში იყო... ახლა ჩმაგო არამც და არამც აღარ იყო იმ „ძეწნისფოთოლა“ ბურსული ბებუთის დამტრიალებელი, რომლითაც ადრე ყველას შიშის ზარს სცემდა. ჯიბიდან რა ამოაღებინებდა, როცა ბებუთის ჩრდილისაც კი ეშინოდა.

თავს ყომარბაზობით ირჩენდა. საიმისო საქმეც გახლდათ. ჩმაგო აჰმედი გულგრილი, ფლეგმატური კაცი იყო. რისთვისაც არ უნდა მოეკიდა ხელი, ყველაფერი წინასწარ დაგეგმილი და აწონ-დაწონილი ჰქონდა. აი, მაშინაც, როცა „სანდიკ ბურუნში“ იჯდა და ქუდს ჭერში ისროდა, მებინახებლს დაწვრილებით ჩაუკენჭა, თუ ერთი საათის შემ-დეგ ხუჭუჭა ემინე სად უნდა ენახა და დანა რამდენ ადგილას უნდა ჩაერთყა...

როცა ბანქოს ჩაუჯდებოდა, ჯერ თავის ფულს გადათვლიდა და დათქვამდა, თუ ამდენსავე მოვიგებ, აღარ ვითამაშებ, თუ ამის ნახე-ვარს წავაგებ, აღარც მაშინ გავაგრძელებო... ამაღამ ბედი არა მწყა-ლობსო, იტყოდა ხოლმე და იქაურობას გაეცლებოდა. მოგების შანსი მთვარის შუქსა ჰგავსო, თუ მთვარე ამოვიდა, კარგია, თუ არა და ინა-ღი არ უნდა გაუწიო. როგორც ბუნებაში თვეში საშუალოდ 30 დღეა, ბანქოს თვეც ოცდაათდღიანია. ორი კვირა მთვარიანია, ორი კვირა — უმთვარო.

მთვარიან ღამეში სათამაშოდ გადადებული ფულს ერთი იმდენს აგებინებდა, უმთვაროში, ორჯერ ნაკლებს აგებდა. ამიტომ იყო, რომ

ჩმაგო აჰმედი ბოლოს და ბოლოს მოგებული რჩებოდა. მხოლოდ ეგ იყო, რომ ბანქოს დამეები ისე, ჩვეულებრივი დამეებივით ბუნებას არ ემორჩილება. დღეს, შეხედავ, მთვარე ვერცხლისფრად ქათქათებს, ხვალ კი კუნაპეტი დამეა...

თათავლიდან წამოსული ისე იყო მთვარის უკანონობაზე ფიქრში გართული, რომ არც კი შეუნიშნავს ბოლაზქესენთან როგორ გაჩნდა. უცებ შედგა, მიიხედ-მოიხედა, გამოერკვა. ხელი უილეტის მარჯვენა ჯიბეში ჩააცურა და შიგ რომ ვერაფერი იპოვა, ცალყბად გაიღიმა:

— ბიჭოს, რა მალე დამვიწყებია?!

მერე საათის ნახვა მოინდომა... ისიც წუხელ წააგო ძეწკვიანად...

ცას ახედა, მოქუშულიყო და ცრიდა. შუადღე კარგა ხნის გადასული იქნებოდა. მიმაფრი შიმშილით კუჭი ეწვოდა, ჯიბეში კი ხიდზე გადასასვლელი გროშიც აღარ ეგდო.

ანგარიშიმუცემლად დაიღუნა, ხავერდის შარვლის ტოტები აიკეცა, ტრიპოლური ქამარი გაიჭირა, შავი ფესიდან გამოჩრილი გაქონილი თმა შეისწორა და ხელები უკან შემოიწყო. შიბაქისგან დაგრეხილ ფეხებს გან-გან ადგამდა, კიბოსავით გვერდ-გვერდ მიდიოდა... ჩმაგო აჰმედს განიერი მხრები უფრო ადაბლებდა და აჩმაგებდა. დაბერილ ლოყებზე მკრთალი ფერი ედო — გუშინდელს აქეთ არც ლუკმა დაუღეჭავს და არც თვალი მოუხუჭავს...

— ალბათ გამოვტვიინდი, ეს ოხერი, — ჩაიბურტყუნა და ბრტყელი თავი გააქან-გამოაქანა, თან სახეზე სინანული ეღვასავით აეკლაკნა, ვიწრო შუბლზე ნაოჭები აესხა და პატარა თვალეები წერტილებად ექცა...

გუშინ საღამოს თამაში არც კი დაეწყო, რომ მთელი ფული ამოყაჭა. კარგად ვერ გაერკვია, მთვარიანი დამე იყო, თუ უმთვარო. უცხო ბიჭები იყვნენ, ითაკილა, ჩვეულებებისამებრ თამაში არ მიატოვა და გაატყავეს კიდევ. ოქროსძეწკვიანი საათი, ვერცხლის პორტსიგარი, ქარვის მუნდშტუკიც კი აღარ შეარჩინეს.

არა, როცა ნახა, რომ ხელი არ მოსდიოდა, უნდა ამდგარიყო...

— ჩემი ბრალი, ჩემი, — თავი კვლავ სინანულით გააქან-გამოაქანა. დაგრეხილი ფეხები უფრო აჩქარა და დაღმართზე დაეშვა. თავჩაღუნული მიალაჯებდა...

უცებ ვიღაც დაეჯახა და წააბარბაცა, თვითონ კი ლამის გადაიჩნხა. თითქოს ღრმა ძილიდან გამოერკვაო, თავი ასწია და უაზროდ მიიხედ-მოიხედა. ეტყობოდა, წუხანდელი წაგება ვერ მოენელებინა, უცებ წამოენთო:

— ჩოშ, ჩოშ!..

—

ის ვილაც კი არ გაჩერებულა, არც მოუხედავს.

აჰმედს თავში სისხლი აუვარდა, უკან შემოწყობილი ხელები ჩამო-
უცვივდა. მიუბრუნდა და მწარედ შეუკუთხა. იმას ყური არ შეუბერ-
ტყია.

— ეს ოხერი, ყრუ იქნება, — გაიფიქრა აჰმედმა.

ყრუ კი არაა უბრალოდ, კაცად არ ჩააგდო...

როცა ვინმე აწყენინებდა, აჰმედს მაშინვე ძველი დრო გაახსენდე-
ბოდა ხოლმე... ახლაც ბებუთი ინატრა, მაგრამ ბებუთი კი არა, ზედ
ქინძისთავიც არა ჰქონდა. თუმცა, ბებუთი რად უნდოდა, მუშტებსაც
ამყოფინებდა...

უკან აედევნა.

მიმავალი შუახნის კაცი იყო. თავზე ძველი ფაფახი ეხურა, დაგლე-
ჯილსა და ქუსლებმოღრეცილ ფეხსაცმელებს მიაფრატუნებდა. გაწრი-
ოკებულ კანჭებზე ფარატინად ქცეულ შარვლის ტოტებს ფართხაფურ-
თხი გაჰქონდა...

დაეწია და მხარში სწვდა:

— ყრუ ხარ?...

—

— ბრმა ხარ?

ფაფახიანი შედგა, ჩმაგო აჰმედს სახეში მიაჩერდა, კრინტი კი არ
დაუძრავს.

— რა იყო, ვერ მიცანი?

— გიცანი.

— მიცანი?

— ჰო...

—

ერთი ამას დამიხედეთ, მასხარადაც იგდებს, იცნობს და...

აჰმედმა დღონჯი შემოიყარა და ფაფახიანი თავითფეხებამდე გა-
ზომა: წვერმოშვებული, გაყინული ტუჩები, გაცრეცილი ცხვირი, ჩა-
სისხლიანებული თვალები... ერთი ვილაც ხინჩლიანი ჩანდა.

— ერთს ისეთს ჩაგაფარებ, რომ! — ბოღმით შეუღრინა, მაგრამ
ზურგი შეაქცია, აყალმაყალს მოერიდა.

— რად უნდა გამარტყა, აჰმედ, ბე?..

ჩმაგო აჰმედი ელდანაცემივით შემოტრიალდა და კვლავ უცნობა

შეაჩერდა, რომელიც უნდოდა იღიმებოდა და ჩაყვითლებულ კბილებს კრეჭდა...

- სახელიც იცი!
- შენ კი ვერ მიცანი?
- ვერა...
- შენ უყურე, მე კი მაშინვე გიცანი.

ჩმაგო აპმედის ცნობა იოლი საქმე იყო. როგორც ათი წლის წინათ, ახლაც ქულხანბეის მოდაზე იცვამდა. თავზე შავი ფესი ეხურა, ღია ფერის შავი ყაითნით მოსირმული შარვალი ეცვა ტრიპოლური აბრეშუმის ქამარი ერტყა. ტანზე მუქყვითელი ფილდეკოსის პერანგი, მსხვილ კისერზე ვერცხლის თილისმა... ვიწროსახელოებიანი ტრიკოს პიჯაკი, ლაქის „კვერცხისქუსლიანი“ ფენსაცმელი...

აპმედმა გაკვირვებით ასწია ცხვირი და გულმოდგინედ დახედა. მოეჩვენა, თითქოს ამ კაცს საჯინბოსა და ჩონჩორიკის სუნი ასდიოდა. ტანსაცმელი ჩამოგლეჯილ-დაძონძილი და ჭუჭყში ამოსვრილი ჰქონდა. გაქონილ კისერზე არ შეეხედებოდა, ფაფაზიდან თმა გამოსჩეჩოდა. ცხიდან გამოსულ ცხენის ქურდსა ჰგავდა.

- ვერ გიცნობ...
- აბა, დამაკვირდი!

უცქირა, უცქირა, მაინც ვერ გაიხსენა.

- რა გქვია?
- მურადი.
- რომელი მურადი?
- დედალ მურადი, ბე!
- დედალ მურადი?
- ჰო.
- რომელი დედალ მურადი?
- ვა, როგორ თუ, რომელი დედალ მურადი!...
- ?

ჩმაგო აპმედმა ერთი ნაბიჯით უკან დაიხია და პირი დაადო. სქელი წარბები მოექუშა, ხოლო პატარა ქუთუთოები ისე დაეჭიმა, ლამის ძარღვები დააწყდა.

- ვაჰ, ბიჭო!..
- ცხოვრება ასეა...
- ? ! ? !

— ღმერთის გული ვერა და ვერ მოვიგე, ბე!

— ? ! ? !

ცხრა წელი იქნება ძმაკაცი აღარ უნახავს, ამასობაში გადაავიწყდა კიდევ... მაგრამ უცებ ყველაფერი გაახსენდა...

რა ბიჭი იყო მურადი?!

იმისი სახელი ყველას პირზე ეკერა—გალათაში, ეიუფში, უსკუდარში, მთელ სტამბოლში... სემაის ყავახანებში მურადივით ვინ ჩააწიკწიკებდა დასთანებსა თუ მანიებს? რისკიანი ბიჭი იყო, მაგრამ საქმის ზედმეტად აწონ-დაწონა უყვარდა და იმიტომ შეარქვეს „დედალი“, თორემ!. ერთხელაც არ ჩავარდნილა. პოლიციას გუმანიც კი არა ჰქონდა მასზე და მთელ სტამბოლში ანგელოზად მიაჩნდათ. ეგ კი არა, კანცელარიის ჩინოვნიკებიც კი ადგილიდან ესალმებოდნენ...

მოულოდნელი შეხვედრით გოცებულნი და სუნთქვაშეკრული ორი ძმაკაცი კარგა ხანს უაზროდ შესცქეროდა ერთმანეთს. ჩმაგო აჰმედს შეებრაღა დედალ მურადა.

— სად იყავი, ე, მკვდარი იყავი?

— ნუ მკითხავ.

— თქვი, ბიჭო...

— ჯერ თავისუფლებაზე დამაფიცეს და სივასში მიკრეს თავი. იქ ყავახანა გავხსენი.

— აქაურებივით, არა?... მერე?

— ბალკანეთის ომში მოხალისედ წავედი.

— მერე?

— უარი მტკიცეს, დიდი მუცელი გაქვსო. ორი წელია სოფელ არნაუტში ერთ მდიდარ ბეისთან მოსამსახურედ ვიდექი, ცხენებს ვუვლიდი, მაგრამ ცუდად მაჭმევდა და ლამის ფეხები გავფშიკე.

— ახლა?

— უმუშევარი ვარ.

— რატომ წამოხვედი?

დედალ მურადამ მკერდზე მუშტი აიბრაგუნა, თვალები მოწურა და თავი გააქან-გამოაქნია:

— ნუ მკითხავ...

— თქვი, კაცო...

— მე არ წამოვსულვარ, ბეიმ გამომაგდო.

— ბიჭო, დედალო, ნუ აჩმახებ... შენი გამოჭერა ეგრე ადვილია? მაინც რა მოხდა?

მურადს მიმქრალი, გაცივებული თვალები უცებ წამოენთო, ჩაყ-

ვითლებული კბილები ისე ააკრაჭუნა, თითქოს მხეცს ნადავლი უშო-
ვია და გაგლეჯას უპირებსო.

— რა არ გადამხდა. ბურღულის სუპს მაჭმევდნენ, შიგ ერთი წვე-
თი ცხიმი არ ეგდო... ორ ცხენს ვუვლიდი და ვპატრონობდი... დღეში
ოთხჯერ სამურველით დავარცხნე, დაბანე, კბილები გაუწმინდე, ესეც
გააკეთე, იქაც გაიქეცი...

— ვაჰ, მაშ, რაღად გამოგაგდო, ე?

— ერთი კვირის წინათ ბეის ცხენი გამოვიყვანე. ის გაზეთს კითხუ-
ლობდა. გაზეთის შრიალზე ცხენი დაფრახა, ყალყზე შედგა. როცა
ვიურვებდი, ფეხი მომიხვდა...

— მერე რა?

— ჰოდა, აიღო და გამომაგდო!...

აჰმედმა კარგად ვერ გაიგო:

— ბეის რომ ფეხი დაადგი, იმიტომ გამოგაგდო?

— არა, ჯანუმი...

— მაში

— ცხენს ფეხი რად დაადგი ჩლიქზეო...

— ჰო...

აჰმედი არახრახნდა. პატარა წვრილი უღვაშები აიგრიხა. „ის
მკვდარძალლი, ეს რაღა დანაშაულია“, — გაიფიქრა მან, — მაგრამ კაცს
თუ ღმერთი ერთხელ გადაუდგა...

აჰმედს ოდესღაც სახელიანი ძმაცაცი ისე შეებრაღა, კინაღამ ცრემ-
ლი მოერია კიდევ, მაგრამ ისევ გაციინება არჩია;

— რა მამაძალლი და უსამართლო კაცი ყოფილა ის შენი ბეი!

— ქვეყნად სამართალს სახელიღა შერჩა.

— ნუ დარდობ, გაგივლის.

— არა ვდარდობ.

ჩმაგო აჰმედმა ჯიბეში ხელი ჩაიყო. ღმერთო მაღალო, ერთი პაპი-
როსი მაინც ჰქონოდა, ამ საცოდავს მისცემდა.

— დაიცა, თუ არა დარდობ, ასე რამ ჩაგაფიქრა?

— არა, ჯანუმი!

— ნუ უარობ. შენ ისევ ძველი დედალ მურადა ხარ. შენ ადგილზე
იმ ბეის დედას ვუტირებდი. პოლიციისა შეგეშინდა? ახლა კი ცხვირი
ჩამოგიშვია და ბოლმას გულში იტრიალებ, გამოშტერებულხარ.

— როდის ჩამომიშვია, როდის გამოვშტერებულვარ?

— როდის და, დამეჯახე, ლამის წაიქეცი, ვერც კი შემამჩნიე.

— შენ დაგეჯახე?

— ერთი ამას უყურე, ვერც კი გაიგო, როგორ წასულა ფიქრებში...
ზურგიდან ვერ გიცანი და შემოგიკურთხე. არც კი მოგიხედავს, დაყ-
რუვდი კიდევ?

— დავყრუვდი არა!

— ბიჭო, მაშ რა დაგემაართა?

დედალ მურადამ ნაღვლიანად შეათვალიერა გამოპრანჭული ძმა-
კაცი და მწარედ გაიღიმა. ტუჩების გარშემო ჭუჭყიანი ნაოჭები ისე
შეგრთვილიყვნენ, რომ სქელ ჯაგარივით წვერსაც ვერ დაეფარა. გა-
თიშილი, ჯაფისაგან დაბებრილი და დაკორძილი ხელები მუცელზე
შემოეწყო...

— მშიერი ვარ, ბე!..

— მშიერი?

— სამი დღეა პირში ლუკმა არ ჩამიდგია!..

— ბიჭო, სამი დღე მშიერი რამ გაგაძლებინა, ხვლიკი ხომ არა
ხარ... მოიცა, მართლა არაფერი გიჭამია?

— გუშინ სალიფაზარში ერთ სახლთან გავიარე, ნაგვის ყუთი ეგდო
ყირამალა. ნაგავში ქულბასთის სამი ძვალი ვიპოვე... მენაგვეს შევე-
ცოდე, ხმა არ გაუცია.

— მერე შეჭამე?

— შევეჭამე, მაშ, რა უნდა მექნა?

— ალლაჰ!

— ჯერ კარგად გამოვნარი, მერე ქვით დაფხვენი და...

— ბიჭო, როგორ შეჭამე, ჰა?

— შევეჭამე რა...

...კაცმა ძალღივით გამოხრას ძვალი?! ჰა? ეს ამბავი აჰმედს ცოტა
არ იყოს, მოეწონა კიდევ. მარჯვენა ხელი ბარძაყზე დაიტყაპუნა.

— ბიჭო, გაძეხი?

— სული მოვითქვი.

— მაშ, ეგრე გამოშტერებული შიმშილისაგან ხარ?

— მშია...

—

ჩმაგო აჰმედი განუმდა.

არა, მაინც ვერ მიმხვდარიყო, რომ კაცს ხელ-ფეხი ჰქონდეს და
შიმშილით ამ დღეში ჩაუარდეს?.. ეჰ, ეს დედლობა რა ყოფილა, ჰა?
თვითონაც ბევრჯერ ყოფილა უფულოდ, მაგრამ უჭმელი არასოდეს
ღარჩენილა. ეეე, რა არ შეიძლება მოხდეს ამ ოხერ წუთისოფელში?!

— მაშ შიმშილმა ჩაგვაფიქრა?

— ჰო.

— მერედა, ეგ რა საფიქრელია. მე მეგონა, იმ ბეიზე იყავი დაბოღ-
მილი.

— შიმშილით ვკვდები, ბიჭო.

— ნუ გეშინია, გაგაძლებ. წამოდი, შე დოყლაპიავ...

მურადს ნაძალადევად გაედიმა, გაცრეცილი ლოყები შეუფაკლდა.

— მადლობელი ვარ, ბე, — წაიბურტყუნა.

— აბა, გამოადგი ფეხი, შე ჩერჩეტო.

დადმართზე დაეშენენ. ჩმაგო ერთხანს შეჩერდა, ჩაფიქრდა. აქეთ-
იქით გაიხედა, მერე პირდაპირ გალათასკენ გაემართა.

ქუჩაში ტრამვაის რამდენიმე ვაგონი გაჩერებულიყო და შორიდან
ულოკომოტივო მატარებლის შემადგენლობას ჰგავდა.

აჰმედმა ერთხანს იწრიალა, ბოლოს ერთ დუქანს მიადგა, რომელ-
საც გათხუბნილ ფანჯრებზე ცისფერი საღებავით ეწერა: „რესტორანი
გულესტანი“.

— შევიდეთ!

— ასე აბრანძულ-დაბრანძული აქ როგორ შემოვიდე, — გაოცდა
მურადი.

— ვისაც არ მოეწონები, ქალს ნუ გაგატანს...

— აჰმედ, მოდი ნუ შევალთ. შენ შედი, პური და ყველი გამოართვი
და წავიდეთ.

— რას ამბობ... სად გაგონილა მშიერი კაცი პურითა და ყველით
გაძლეს?! შემოდი-მეთქი!

—

აჰმედმა კარს ხელი ჰკრა, შეაღო და შიგნით შევიდნენ. რესტორ-
ნის პატრონმა, ჩასუქებულმა ებრაელმა, მათ დანახვაზე წარბი შეიკრა
ეტიყობოდა, მუშტრები არ მოეწონა, რომ ჩვეულებიასამებრ არ უთხრა—
მოზრძანდითო. მხოლოდ ეგ იყო, ნერწყვი გადაყლაპა. დედალ მურადა
დანაშაულში დაჭერილი ბავშვივით აიწურა და გაქონილი ხელები მუ-
ცელზე შემოიწყო.

რესტორანში არავინ ჩანდა.

აჰმედმა თვალი ვიტრინას მოავლო: ხორცი, ფლავი, მწვანილი
ბაკლავით სავსე დიდი სინი, რომელსაც მხოლოდ რამდენიმე აკლდა..

— კარგია.

დანლის სიახლოვეს შავი მარმარილოს მაგიდა იდგა, აჰმედი მი
ვიდა, სკამზე დაეშვა და მერე ძმაკაციც იხმო, რომელიც საცოდავად
აღუზულიყო.

— აბა, ორი უღუფა ხორცი, — დაუყვირა აჰმედმა რესტორნის პატრონს, რომელიც თავის უცნაურ მუშტრებს დაბნეული და პირდაღებულად შეჰყურებდა.

— ცივია, ბატონო.

— სულ ერთია, რომ გეუბნები, მოიტა.

რესტორნის პატრონს სახე აეჭმუჭნა. ხორცი კი მოიტანა, მაგრამ მხოლოდ თითო ნაჭერი პური მთაყოლა და მეტიც მოტანას არც აპირებდა.

— ეი, რას წუწურაქობ? ორი ოყა პური! რამდენი უნდა? ჰოდა მოიტა...

რესტორნის პატრონი გამოცოცხლდა. ბევრი აღარ უფიქრია, ხელსაყრელი დრო იპოვა — იმ გამხმარ პურს სამმაგ ფასში მაინც გაასაღებდა. მაშინვე დახლთან გაჩნდა, ჭუჭყიანი წითელი ფარდები მისწომოსწია და ორი პური გამოიღო.

ჩმაგო აჰმედსაც შიოლა. მან პურის მოზრდილი ლუკმა პირში ჩაიღო და ორივე ყბით შეუდგა ღეჭვას, თან ღიმორეული სამი დღის ნაშიმშილეც ძმაკაცს შესცქეროდა, რომელიც ჭუჭყიანი ხელების კანკალით პურს წვენში აწებდა, უმალ პირისაკენ გააქანებდა და დაუღეჭავად ყლაპავდა, თანაც მათლაფას თვალს არ ამორებდა; ლუკმა გრძელ ყანყრატოში კაკალივით ჩაცურდებოდა, ცოტა ხანს შეჩერდებოდა, მერე კი ერთბაშად გაუჩინარდებოდა ხოლმე. აჰმედმა ღვინოც მოითხოვა. დალიეს. ყველა კერძი სამ-სამი უღუფა მიიწვავს, ზედ ათ-ათი ბაკლავაც დააყოლეს.

— ეჰ, ახლა თითო პაპიროსი გვეტონოდა! — ინატრა აჰმედმა.

მურადი ტუჩებს ილოკავდა, მუცელში კი რაღაც საამო სიმძიმეს გრძნობდა. ხელები აღარ უკანკალებდა. შავი ქამარი მოიშვა და ტიკტორასავით გაბერილ მუცელზე შარვალი მოიწვავს. საფეთქლები უხურდა. ის საოცრად ცხოველი სითბო ზურგისკენ მიიწევდა, ისე ეჩვენებოდა, თითქოს ის სითბო აბანოს ოღნავ ღია კარიდან გამოდიოდა. ღიმორეული თავის ძველ ძმაკაცს ისე შესცქეროდა, თითქოს იმის წინ ჩმაგო აჰმედი კი არა, ყოვლისშემძლე ალაჰი მჯდარიყო.

— კიდევ ხომ არ გინდა რამე? — ჰკითხა აჰმედმა.

— არა.

— თქვი, კაცო, ყავა ხომ არ დაგველია?

— არა, ღმერთმანი, ახლა ავდგეთ და წავიდეთ.

— მაშ ავდგეთ.

— მაგრამ?

— ჰო, ავდგეთ, რა მაგრამ?

— ?

— ბიჭო, მე ჯიბეში ერთი გროშიც კი არ მიგდია, — გადაინახარხარა აჭმედმა.

— ჰა?

— ღმერთმანი...

— ვაიმე, მერედა, ხომ იცი, არც მე მაქვს?

— ეეე, როცა შიმშილით გული მიგდიოდა და გაწუწული ვირივით ყურები ჩამოგეყარა, მაშინ ფიქრის დრო იყო?

— მაშ?

— მაშ და, ახლა იფიქრე, რა ვქნათ?

— რა ვქნათ?

— არ ვიცი!

—

დედალ მურადი ბევრს ეცადა რამე მოეგონებინა, მაგრამ მამლარი მუცლით ფიქრი ძნელი აღმოჩნდა. უნებლიეთ თვალი დუქანს მთავლო და რესტორნის პატრონის თვალებს კი წააწყდა... იგი გატრუნულიყო და თავის უცნაურ მუშტრებს უსმენდა. შემდეგ მოელვარე თვალები ნელ-ნელა მოედრებლა, წარბები შეიკრა და პირი დაადო... ისეთი სასაცილო იყო ისეთი, რომ...

დედალ მურადმა ველარ მითმინა, თავი ჩალუნა და სითხითი დააწყო, თან კი უშნოდ აწოწილ მხრებს სასაცილოდ ანტუნავებდა.

აღბათ ერთი საათი იქნებოდა, რაც ისადილეს. ცოლქირარი, როგორც ყოველთვის, ყავას ახლაც აგარაკის აივანზე მიირთმევდა. ცაზე მილურსმული, ვერცხლის თეფშის მსგავსი მთვარე არემარეს ანათებდა და აღრენილ ზღვაზე გრძელსა და ქათქათა ოქროსფერ კვალს ტოვებდა. დაღლილ-დაქანცული მთები, ჩამუქებული სანაპირო, გაყურებული კორთმი, საიდანაც ბუღბუღები ერთიანად გაგრეფილიყვნენ, იისფერ, გრილ ნისლში გახვეულიყო.

სადი ბეი უკვე მესამე პაპიროსს ათავებდა. იგი ჯერ ოცდაათ წელშიც კი არ იყო გადამდგარი და სამოც წელს მიღწეულ დაუძღვრებულ, დავრდომილ მოხუცს წააგავდა. თმის ცვენა ძალზე ადრე დასწყებოდა და ახლა თავზე, რომელიც მთვარის შუქზე გოგრასავით უღაბლაპებდა, ერთი ღერი ბეწვიც აღარ გააჩნდა. იგი გაშტერებული იჯდა და შორს, სადღაც შორს იმზირებოდა.

იმის ცოლს, ჯევრიე ხანუმს, თითქოსდა ქმრის ჯიბრზეო, ჯანმრთელს, სისხლსავსეს, ხორცსავსესა და სიცოცხლით სავსე 25 წლის ქალს, ისეთი შესახედაობა ჰქონდა, კაცი იფიქრებდა ბევრი-ბევრი 14—15 წლის გოგო იქნებოთ. თანაც პოეტი გახლდათ!

რითმა და ეროვნული ზომა ლექსისა მასზე სიცოცხლის ელექსირივით ზემოქმედებდა. როცა თავის ახალ ლექსებს კითხულობდა, იფუფებოდა და ისე ღვივდებოდა და ფუვდებოდა, როგორც თოქათლის მარწყვის ნაყინი ზაფხულის აუტანელ სიცხეში... თან ისეთ მადაზე მოდიოდა, რომ დღეში ათჯერაც რომ ეჭამა, მაძღრობას მაინც ვერა გრძნობდა.

— აჰ, რა დიდებული სანახაობაა!

—

სადი ბეის კრინტი არ დაუძრავს, თითქოს ცოლის ნათქვამი არც კი გაუგონიაო. ჯევრიე ხანუმი შემოტრიალდა, ცალი ხელი აივნის კიდეც ჩასჭიდა, მეორე გულზე დაიდო და ხვნეშით წარმოსთქვა:

— აჰ, ვკვდები!...

სადი ბეი თითქოს ღრმა ძილიდან გამოერკვაო, ცოლს ლენჩივით მიაჩერდა და ჰკითხა:

— რატომ, ჩემო კარგო?

- სევდისაგან...
- რომელი სევდისაგან?
- ხედავ, რა დღეში ვარ?
- ვხედავ.
- რას ხედავ.
- ბევრი ჭამე და მონელება გიჭირს...
- ვაიბე, დედავ, რანი არიან ეს მამაკაცები...

ჯევერიე ხანუმს სლუკუნი აუტყდა. მერე ფეხების ბაკუნს მოჰყვა. თან ისე აცაბაცად იქნევდა, თითქოს უნახავ, მხოლოდ გონებით წარმოდგენილ ველოსიპედზე გადამჯდარაო.

- აჰ, სადი, სადი! შენ ჩემი არაფერი, სულ არაფერი გესმის!
- სადი ბეის კი თავისი ცოლისა მშვენივრად ესმოდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ჯევერიე ხანუმი ასეთი მგრძობიარე და სევდიანი ქალი გახლდათ, მაინც ყოველდღიურად წონაში იმატებდა, სუქდებოდა და სივდებოდა. ნაღველი, სევდა და მგრძობიარობა არც ფერს აკლებდა და არც ხორცს...

სადი ბეი კი, ძალზე პრაქტიკული ჭკუის კაცი, ყოველივეს გულცივობით სჯიდა და სწონიდა. ასეთი იყო, და მაინც, რაც ომი დაიწყო, ამჩნევდა, რომ შარვლის სალტე ყოველ წელს ხუთი თითით უგანიერდებოდა, საყელს ოცდაცხრამეტ ზომას ხმარობდა ხოლმე, ახლა კი ოცდათორმეტ ნომერშიც კი ისე ულაღლაღებდა კისერი, თითქოს შვედური გიმნასტურა აცვიაო...

- განა ასე ბევრი ჭამისგან ვარ, — კვლავ ჰკითხა ჯევერიე ხანუმმა.
- არ ვიცი...
- თუ არ იცი, მაშ რად მამბრალებ, კაცო?!

სადი ბეიმ პასუხი არ გასცა, კვლავ ჩაფიქრდა. მაგრამ ჯევერიე ხანუმს ბრაზმა არ გადაუარა, ქმარს კვლავ გააღმასებული გასცქეროდა:

— კაჭკაჭი რა არის და, კაჭკაჭის მგრძობიარობაც კი არ გაგაჩნია. შენი აზრი, ფიქრი, გონება საჭმელ-სასმელს არ სცდილდება. თევზის ბაზრის დაღალი ხარ თუ რა არის, კაცო? ვინა ხარ, რა სულიერი ხარ? ბრინჯის ფასი, ცხიმის ფასი, ყველის ფასი... აი, შენი საფიქრალი. იფიქრე ბატონო, იფიქრე... თითქოს მაგით ფასები დაიწევდეს... მაშინ, როდესაც ჩემი ფიქრი და ოცნება ესოდენ ნაღველიანი და სანტიმენტალურია... ვუყურებ ცაზე მბრწყინავ მთვარეს და ვფიქრობ, ეს სევდიანი მნათობი ახლა დედამიწის ნახევარს დასცქერის და ვინ იცის, რამდენი სიყვარულის, რამდენი წმინდა კავშირის უტყვი მოწმეა...

სადი ბეიმ მხრები აიჩეჩა და ნერვიულად გაეპასუხა:

— მერე და ჩვენ რა? რამდენიც უნდა, უცქიროს!

ჯევერიე ხანუმმა ქმარს შეხედა, დიდხანს უყურა, მერე ხელები მთვარეს გაუწოდა:

— ჰოი, სახებავ ღვთაებისა, ნეტავ, თუ უწყი, შენთა მზიარულთა თვალთა ქვეშე რაოდენი პირუტყვი ცოცხლობს?

მოწმინდილ ცაზე ეულად მცურავი მთვარე უფრო იღიმებოდა, თითქოს ამბობდა — ვიცი, როგორ არ ვიცი, ყველაფერი კარგად ვიციო...

ნიაკი ზღვაზე გაწოლილ გრძელ, თქროსფერ ანარეკლს უფრო და უფრო აფართოებდა.

— მე იმის ღრთ არა მაქვს, რომ სხვათა სასიყვარულთა ისტორიებს ვუთვალთვალთ, — ჩაიბურტყუნა სადი ბეიმ.

— დალალობის ღრთ ხომ გაქვს?

ცოლ-ქმარმა ერთმანეთს გადახედა.

— იცი, რაზე ვფიქრობ? — ჰკითხა ბოლოს სადი ბეიმ.

— ვიცი.

— რაზე?

— ხორცზე.

— არა.

— ბრინჯზე.

— არა.

— ცხიმზე...

— არა.

— ბიჭოს, მაშ... ლობიოზე.

— არა!

— ხმელ ლობიოზე.

— არა-მეთქი, ხანუმ!

— რაზე?.. რაზე და კარტოფილზე!...

— არა...

ჯევერიე ხანუმს იმის წარმოდგენაც კი არა ჰქონდა, თუ იმის ქმარს სხვა რამეზეც შეეძლო ეფიქრა.

— ეჭვი არ არის, მთელი საათია პოეტურ ოცნებაში იწვი...

— რეალურში, პოეტურში არა!

— აბა, ერთი ბრძანე, რაზე ფიქრობ?

— სხვა რაზე უნდა ვიფიქრო, ახალ-ახალ ხარჯებზე!..

— რომელ ხარჯებზე?

— იმ ხარვეზებზე, ჩვენი ოჯახის ბიუჯეტს რომ თავდაყირა დააყენებს... ამ თვეში მესამე საჩუქარი უნდა ვიყიდოთ.

ჯვევრიე ხანუმი ვერაფერს მიხვდა:

— რა საჩუქარი, კაცო?

— ბიძაშენს ბავშვების წინადაცვეთა აქვს. ხვალ საღამოსთვის დაპატიჟებული ვართ. რა უნდა წავუღლოთ? ამ თვეში ჩვენი ნათესავების ორ ქორწილში ვბრძანდებოდით და თითოეულს ხუთ-ხუთ ლირიანი საჩუქარი მივართვით!

— კაცო, რა აუცილებელია, რომ საჩუქრად უეჭველად რაღაც ნივთი წავუღლოთ. ჩვენც ავდგეთ და სულიერი საჩუქარი მივართვათ. უფასო, მაგრამ ძალზე მნიშვნელოვანი რამ...

— მაინც?

— ერთ ლექსს დავწერ და გავუგზავნოთ...

— ასეთი ხუმრობა არ შეიძლება...

— ვაიმე, დედავ... მაშ შენ ლექსი არაარობად და სახუმარო საქმედ მიგაჩნია?...

— სულიკო...

— რა იყო?

— ასეთი რამ შეიძლება?

— რატომ არა?

— შემდეგ ჩვენზე...

— რას იტყვიან?

— გიჟები ყოფილანო, ასე იტყვიან.

ცოლ-ქმარი თითქმის ნახევარ საათს კამათობდა. ისე, როგორც ყოველთვის, მათ კამათს არც ამჯერად მოჰყოლია შედეგი.

მთვარე კი, ისინი უფრო უკეთ რომ დაენახა, ტაატიტ მთების კალთებზე აღიოდა და მერე უფრო ზევით, ცის ტატნობისაკენ მიიწევდა.

ჯვევრიე ხანუმი ქმარს გაუკაპასდა, შენი ლაყობით მთელ ჩემს პოეტურ ფანტაზიასა და წარმოსახვას მიფანტავო და ლირიკული შთაბეჭდილებებით აღსავსემ ზმორებითა და მთქნარებით საწოლ ოთახს მიაშურა.

აივანზე, ამ დიდებულ სანახაობაში მარტოდ დარჩენილი სადი ბეიკი იმაზე იმტვრევდა თავს, თუ ხვალ რა საჩუქარი ეყიდა.

— რა ვუყიდო, ნეტავ, რა ვუყიდო? — იმეორებდა წარაშარა.

წყვილი წინადასაცვეთი ყმაწვილი... სათითაო მაჯის საათი? ექვს ლირაზე ნაკლები არ დაუჯდება. სათითაო საწერ-კალმის მოწყობილო-

ბა? უფრო ძვირია, ერთი კომპლექტი ხუთი ლირა ღირს. ამას წინათ, პიგმალიონში, ქალაღდის საჭრელი ძვლის დანის ფასი იკითხა და უკან ორი ბიჯით ისე გადმოხტა, თითქოს მაფრთხობელა სპორტული სა-
თამაშო ცხენი ყოფილიყო.

სადი ბეი ფიქრობდა, დიდხანს ფიქრობდა.

ქვეყანაზე აღარაფერია იაფი.

ამ თვეში საჩუქრებისთვის ათ ლირას ვერა და ვერ დახარჯავდა. თვის ბოლომდე კიდევ თვრამეტი დღე იყო დარჩენილი...

თვალები ცას მოსწყვიტა და ზღვას გადახედა. მთვარის ანარეკლში რაღაც შავი სილუეტი მიიჩხეოდა. დააკვირდა, ნაღმოსანი მიცუ-
რავდა...

ცაზე მთვარე... ზღვაზე მთვარის ანარეკლი, მთვარის ანარეკლში ჩუმად, უხმაუროდ სატორბედო კატარღა, რომელიც მოთქროვილსა და მოვერცხლილ შხეფებს აქეთ-იქით ისროდა. ეჰ, მხატვარი რომ ყოფილიყო...

სადი ბეი ამას ფიქრობდა და თან ისე აფორიაქდა, თითქოს მართ-
ლაც და მხატვარი ყოფილიყო:

— ვიპოვე!.. ვიპოვე!..

ცოლს ჯერ კიდევ არ ეძინა. საწოლ ოთახიდან გაწეწილი თავი გამოტყყო:

— რა იპოვე, კაცო!

— საჩუქარი, საჩუქარი, ხელმისაწვდომი საჩუქარი!..

— რა არის, იაფი რამეა?

— იაფია, თანაც უძვირფასესი...

— უძვირფასესი!.. რამდენი ყურუში ღირს, ათასი?

— ერთი ცალი?

— ერთი ცალი.

— შენ ჭკუაზე ხომ არ შეიშალე, ამდენ ფულს სად იშოვი?

— ერთ მილიონ ყურუშად ფასობს, მაგრამ ცალი ერთი ლირა ღირს...

— რა არის?

— აბა, თუ გამოიცნობ?

— მესუმრები?

— არა, ღმერთმანი, მართალს გეუბნები.

— ღვთის გულისათვის, თქვი, რა არის?

— არ გეტყვი. იფიქრე და გამოიცან...

— გემუდარები, მითხარი. ახლა გონება ისე მაქვს დაფანტული, რომ...

— სულიკო, განა შენ სწრაფი აზროვნების უნარი არა გაქვს?

— შენ არა გაქვს სწრაფი აზროვნების უნარი.

სადი ბეიმ ხარხარი ატეხა:

— ძალიან კარგი. მე არა მაქვს სწრაფი აზროვნების უნარი, შენ კი — გაქვს. რადგან ასეა, გეკითხები — ისეთი საჩუქარიც არსებობს, რომლის ფასი მილიონი ყურუშია, მაგრამ მისი შეძენა ერთ ლირად შეიძლება. რა არის, გამოიცანი...

— დამცინი, მასხარად მიგდებ?..

— არ დაგცინი.

— იჭმევა?

— არა, ერთი მილიონი ყურუშის ღირებულებისა შეიძლება კაცმა ჭამოს?

— დიდია თუ პატარა?

— ხელისგულისტოლა.

ჯვერიე ხანუმი ფანჯრიდან ისე გადმოეკიდა, ლამის აივანზე გადმოვარდა. ქმარს შესცქეროდა, ტვინს იჭყლეტდა, მაგრამ ვერა და ვერ ამოიცნო.

— რბილია თუ მაგარი?

— რბილია, მაგრამ ბამბასავით კი არა, ქალაღდივით რბილია...

— პირველი ასო მითხარი.

— ფარი.

ჯვერიე ხანუმმა ბევრი რამ ჩამოთვალა, რომელიც ასო „ფ“-ზე იწყებოდა:

ფალუსტაკი,

ფანარი,

ფინჯანი,

ფარგალი,

ფაფახი,

ფესი,

ფეხსაცმელი,

ფიალა,

ფოტოაპარატი,

...მაგრამ რომელსაც კი დაასახელებდა, სადი ბეის ხარხარი მოსდეკდა:

— განა ეგ მილიონ ყურუშად ფასობს?

ჯვევრიე ხანუმმა ვერ გამოიცნო. ისე შეწუნდა, ისე, რომ ქმარს მუდარა დაუწყო:

— კაცო, გეხვეწები, თქვი, თორემ ღმერთს გეფიცები, დავკრავ ფეხს და აქედან გადავხტები!..

— ძირს რად უნდა გადახტე. შენ მართლ აღიარე, რომ მოსაზრების უნარი არ გაქვს და შამინვე გეტყვი, — ეუბნებოდა სადი ბეი, ლაპლაპა თავს აქნევდა და სიცილით იგუდებოდა.

— კარგი, არა მაქვს, კარგი...

სადი ბეი სკამიდან წამოხტა, ცნობისმოყვარეობისაგან სახემოქცეულ ცოლს შეხედა და ხარხარი ატეხა:

— ფლოტის ლატარიის ბილეთი, ქალო!..

სადი ბეი იმ გაჭირვებული კაცისთვის დამახასიათებელი სიხარულით მოჰყვა ხელების ფშვინტას, რომელმაც მძიმე ხარჯებს მოულოდნელად თავი დაადწია. შერე შიგნით შევიდა და იმ ღამეს მშვიდად და უმფოთვეულად დაიძინა.

ეჰ, სულ სხვა ყოფილა ახალგაზრდობა!

როგორც კი მზე თავს ამოჰყოფს, კაცი თბილ ლოგინში ისე მხნედ და იმედიანად იღვიძებს, რომ... არც გაიზმორება, არც ბუდარაობას ნოჰყვება, არც რძესა და ყავას დაელოდება, საწოლიდან სხარტად გადმოფრინდება და თვალებმოუფშვნიტავად, დაუღრეჯავად პირდაპირ პირსაბანს მიაშურებს.

ამ ორი კვირის წინ მეც ასე ლაღად და გუნებიანად გამეღვიძა. ის იყო ინათა. ღამენათევი და სიყვარულისგან გათანგული ბუღბულის კვნესა ისევ ისმოდა. საოცარი სიმსუბუქე ვიგრძენი. საწოლიდან გადმოვხტი და ფანჯარა გამოვალე. ნესტიანი გრილი ნიავი, რომელიც ოთახში შემოიჭრა და თან გვირილისა და ახლადგაფეთქილი ხის ტოტების უზილავი, ორთქლივით შეგუბებული სურნელი შემოიტანა, სახეზე მეაღერსებოდა. რაღაც ჩემთვის ამოუცნობი სიხარული დამეუფლა... მინდოდა ცარიელ ქუჩებში გავჭრილიყავი, მთვლემარე ზღვის სანაპიროზე მერბინა და რაც შეიძლება ხმამაღლა მეყვირა, მეღრი-ალა...

მარცხნივ, თეთრი სახლის სახურავზე, მეწამულ ბურუსს იისფერი განთიადი არღვევდა. გულმა რაღაც უცნაურად დამიწყო ფართხალი. ვინ იცის, რამდენი წელი იქნება, რაც მზის ამოსვლა აღარ მინახავს... ტანსაცმელს ხელი წამოვავლე და ფათა-ფუთით დავიწყე ჩაცმა. თან თვალს არ ვაშორებდი ზეცას, რომლის მეწამული ფერი თანდათან იცრიცებოდა და უფერულდებოდა. მერე კიბეზე დავეშვი. დაბლა მოსამსახურეს შევხვდი, რომელიც ჩემს დანახვაზე საოცრად დაიბნა: ამ დროს ამდგარი არასოდეს ვენახე:

— ეფენდი, ყავას არ მიირთმევთ?

— არ მინდა, მეჰმედ, საჩქარო საქმე მაქვს, არ მინდა!

ნამიანი მდელი გადავიარე და ეზოდან გავედი. აღმოსავლეთისკენ გაჭიშულ ქუჩას გავხედე. უკაცრიელი იყო. იქით გავემართე. ისე მეჩვენებოდა, თითქოს სახლებს ფანჯრები ძილმორეული თვალებივით დაეხუჭათ. ასე ვიარე ათ წუთზე მეტი. გონებაში უეცრად, ქაოტურად ერთმანეთში ამერია ქალთა სახეები, ჩიტების ჭიკჭიკი და გაუშლელი

ტიტები, დავიწყებული ტრფიალი და ალერსი, ამ ქვეყნიდან გადაბარ-
გებული შეყვარებულები, ბველი და ახალი ამბები...

ბაღჩების მესერზე პეპლები დაფარფატებდნენ. ამასობაში ჩიფთე-
ჰავუზში დავეშვი და ფენერბაღჩეს მივადექი. დაღლა არ მიგრძენია.
ცოტა ხანში უკვე კალიმიშის ნაპირებს მივყვებოდი. ბოსტნების მიდა-
მოები ჟიულ ვერნის რომანებში აღწერილ სურათებს მახსენებდა. გა-
დარეულ ლოტოსს მთლად მიერეგვ-მოერეგვა ზღვის ბალახი, გროვე-
ბად დაეყენებინა და წარამარა გადახტომა მიხდებოდა. გარშემო
ყველაფერი თეთრ, მბრწყინავ ნისლში იყო გახვეული. ამომავალი
მზის სხივით გაჩახჩახებული კადიქთი რაღაც მოუხელთებელ, მიუწვ-
დომელ მირაჟით ჩანდა. ნათესები კარგა წამოზრდილიყო.

მაინც, კაცმა რომ თქვას, რა სასიამოვნო რამ არის დილაუთენია
გაქათქათებულ, ფართო, ჯერ ისევ ცარიელ ქუჩაში ხეტიალი!

ბაღდადის ქუჩაზე გავუხვიე და კადიქთისკენ გავემართე. მივდიო-
დი და თან კუშიდილისა და ფიქრის გორას ისე დაკვირვებით ვათვალი-
ერებდი, თითქოს პირველად ვხედავდი. ფურნებთან ჯგუფ-ჯგუფად
ირეოდნენ მოსამსახურე გოგობი. ყავახანებსა და დუქნებს ზანტად
აღებდნენ მედუქნეები. ღრმად დარწმუნებული ვიყავი, რომ უზრუნ-
ველ, უნაღვლოსა და ბედნიერ ქალაქში დავაბიჯებდი...

არც კი მახსოვს, როგორ აღმოვჩნდი ნავსადგურში, სადაც მხიარუ-
ლად ყაყანებდნენ გამოპრანჭული ქალები და მოსწავლე გოგო-ბიჭობა.
მეც იმათში გავერიე და ბილეთი ავიღე. ვიღაც პატარა ბიჭმა ხელში
ძალით მომაჩენა გაზეთი, რომელიც წაუკითხავად ჩავიჩარე ჯიბეში.
მერე გემბანს მივაშურე და მერხზე ჩამოვჯექი. ზღვა ვერცხლისფერი
ჩრდილივით გაწოლილიყო. სტამბოლის მინარეთებიანი, ნაღვლიანი
სილუეტი თანდათან წაიშალა და მეც ოცნებით ზღაპრულ ბაღებში
ჩაფლულ, მარმარილოს კოლონებიან გრანდიოზულ სასახლეებში და-
ვიწყე სეირნობა...

ამასობაში გალათას ხიდსაც მივადექით. გასასვლელისკენ გავემარ-
თე, სადაც ხალხი ერთმანეთს აწყდებოდა, მუჯღუგუნს ჰკრავდა, ესეთ-
ქებოდა და გასვლას არ აცდიდა; ისე ჩქარობდნენ, თითქოს ეშინოდათ,
დაპირებულ სამოთხეში შესვლა არავინ დაგვასწროს.

მწვავე შიმშილი შევიგრძენი. უკვე ბეიოლლუზე გამოვსულვარ კი-
დეც. ჩემდა გასაოცრად, პროსპექტი ხალხით იყო გაჭედილი. ბევრი
აღარ მიფიქრია, თეფებაშის ბაღს მივაშურე და ხეტიალი დავიწყე გუ-
ვერნიორებს შორის, რომლებიც პატარებს დილის ჰაერზე დასეირ-
ნებდნენ. ერთ ადგილზე ველარ ვისვენებდი. დავჯექი, ისევ ავდექი,

გავიარ-გამოვიარე... შიმშილმა ისე შემაწუხა, რომ ერთ სასადილოში ძალით შევიჭერი, ყურადღება არ მივაქციე ოფიციალტების ნათქვამს — კაცო, სად მოდიხარ, ჯერ მზად არაფერი გვაქვსო, შევიჭერი და მაგიდასთან გამოვიჭიმე. საჭმლის შოლოდინში ბავშვივით ვცმუკავდი. როცა საუზმე მომიტანეს, ნაშიმშილვეი სპორტსმენივით ვეცი...

საჭმელი ისე მობრუნებს, თითქოს არაფი გადამეხუხოს. ახლაც სასადილოდან შეზარხოშებუღივით გამოვედი. ისე კი, მართალი რომ მოგსხენოთ, მომწონს ზარხოშად ყოფნა, მომწონს ეს უმიზეზო ტკბილი, სასიამოვნო განწყობიღება...

შემოვიარე თაქსიმი, ნიშანთაში, ჰარბიე, შიმღი. როცა ჰურიეთეფეს მივალწიე, ვნახე, რომ მთლად ოფღში ვიყავი გაწუწული — ნიავი ჩამდგარიყო. უკვე შემადღებულ მზეს ბული დაეტრიაღებინა. ცოტას შევისვენებ-მეთქი და ლუდხანას მივაშურე, მაგრამ უმალ გადავიფიქრე — ამ სიცხეში ოთახში ჯღომა რა სიამოვნებას მომგვრიღა!

უკან გამოვბრუნდი და ისევ ფენით განვაგრძე გზა. შიმღის პროსპექტზე გასულმა თავი სახღების ჩრდიღს შევაფარე.

უეცრად ჩემი მეგობარი ინჟინერი სერმეთი შემომეყარა:

— სად მიდიხარ, კაცო.

— ვსეირნობ...

— ამ სეღიაღს ის გირჩევნია ჩემთან წამოხვიღდე, სტუმრები მყავს ჩაიზე დაპატიჟებული.

— ჩემთვის რომ არაფერი გითქვამს? — უარის თქმა დავაპირე.

გაიცინა, მკღავში ჩამაფრინღა და დამითრია:

— აბა, ნუ ლაქღაქებ... შენ რაღა პატიჟი გინღა. თუ არაღა, ახღა გაპატიჟებ, ბატონო...

ბევრი არ გვივღია. ერთ დიდ სახღს მივადექით და სადარბაზოში შევეღით. სერმეთი მეორე სართულზე ცხოვრობღა. ფართო მარმარიღოს კიბე შეუსვენებღივ ავირბინეთ. სტუმართაგან მხოლოდ რამდენიმე აღმოჩნღა უცნობი. საუბარი ჩვეუღებრივ პოღიტიკურ ჭორებზე ჩამოვარღა. მე მშვენიერ გუნებაზე გახღღით. ...სტუმრების სიციღხარხარი არ შეწყვეტიღა. მე ჩვენი ლიღერატურის დეკადანსი გადაჭარბებული, მუქი ფერებით შევაფერადე, გამოვაჯავრე რამდენიმე ახღგაზრღა პოეტს და ძვეღების კარიკატურული სახეც წარმოვადგინე. ქაღები სიციღით იგუღებოღნენ! როგორ მიყვარს, როცა ქაღი იცინის! ქაღის სიღამაზე, კღემა, მომხიბვღელღობა მხოლოდ მის ღიმიღსა და სიციღში იჩენს თავს. ნღვღიანი ქაღი მბჟუტავ ლამპარსა ჰგავს.

ამასობაში ერთი სქელი, ფუნთუშა გოგონა როიალს მიუჯდა, მეორემ, ქერათმიანმა და გამხდარმა ვიოლინო მთიმარჯვა და გაისმა ნალვლიანი მუსიკის აკორდები. ყველა გაჩუმდა და საკუთარ ფიქრს მიეცა, მეც ვიყურე, ისე დამესხა თავბრუ, თითქოს რაიმე შთაგონებულ ლექსს ვისმენდი... ჭეშმარიტი გრძნობით უკრავდნენ.

არც კი ვიცი რატომ და მარცხნივ გავიხედე. შევნიშნე, რომ ორი შავი თვალი დაჟინებით მომჩერებოდა. გავხევედი. ის ორი შავი თვალი მიღიმოდა...

— რა სევდიანი მუსიკაა, არა, ეფენდი?

— დიახ, — ძლივს ერთი სიტყვის თქმა მოვანერხე და გულში კი გავივლე: — ეს ის უცნობი ასულია, აგერ, ოცი წლის მანძილზე რომ ვეძებ-მეთქი.

ახლა აღარ მახსოვს, მაშინ რაზე ვისაუბრეთ. სახელი ვკითხე, მედიპა ერქვა.

მუსიკის შემდეგ განვმარტოვდით და ქალს ჩემს სიცოცხლეში პირველად სერიოზულად ვესაუბრე. ვისაუბრეთ ქალთა საკითხზე, ვისაუბრეთ სიყვარულზე... დიახ, სიყვარულზე ვისაუბრეთ. მართალი რომ ითქვას, მისი ნალაპარაკევი არც კი მესმოდა, სმენით კი ვუსმენდი, მაგრამ ისე გაბრუნებული ვიყავი, რომ, ღმერთმანი, არ მესმოდა.

მაინცდამაინც დიდად რომანტიკული განწყობილების ქალი არ გახლდათ. მე დაკვირვებით ვათვალიერებდი მედიპას ხელებს, მხრებს, მუხლებს. ისეთი პროპორციული სხეული ჰქონდა, როგორც მხოლოდ ზოგიერთ ქანდაკებას თუ გააჩნია. ასეთ ქანდაკებას თავისი სრულყოფილობითა და ესთეტიკურობით კაცი აღტაცებაში მოჰყავს... ერთი სიტყვით, მედიპა ისეთი მშვენიერი გოგო იყო, რომ კაცს ქალის უნახავს გახდიდა. შავი, ელეგანტური პელერინის ქვეშ მხრები და მკლავები ისე ცოცხლად და ცხადად გამოკვეთილიყვნენ... მე მონუსხულივით მივჩერებოდი მის ბაგეებს, ნიკაპს, თმას, მივჩერებოდი და კვლავ არაფერი მესმოდა მისი ნათქვამისა. მხოლოდ ჩემთვის ვიმეორებდი:

„ეს ის უცხო მოჩვენებაა, ოცი წელი რომ ველოდებოდი!“...

შავგვრემან სახეს მაღლს მატებდა ქუთუთოებზე ოღნავ წასმული სურმა.

სერმეთი შემოგვიერთდა და საუბარში ჩაერია. არ მახსოვს, როგორ გაიპარა დრო, სტუმრები წავიდ-წამოვიდნენ. წასვლისას მედიპამ ერთი ხნიერი, გამხდარი, ქერა, მაღალ-მაღალი, მკაცრი გამომეტყველების

ქალი გამაცნო, ჩემი მამიდააო, მითხრა. მამიდა-ძმისშვილი იოტისოდენადაც არ ჰგვანდნენ ერთმანეთს.

მედიქას შემდე სერმეთსა და მის მეუღლეს დავემშვიდობე და ქუჩაში გავვარდი. არ მესმოდა, რა ხდებოდა ჩემს გარშემო. ჩემი სული, სხეული, ნერვები მხოლოდ მედიქას სახით იყო გარემოცული. ანგარიშ-მიუცემლად გალათას ხიდი გადამივლია, ჰაიდარფაშა გამივლია და მატარებელში ჩავმჯდარვარ. სახლში რომ მივედი, მაშინ გამოვერკვე- გამოვერკვიე, მაგრამ კვლავ მედიქას აჩრდილი ამეტუზა თვალწინ, კვლავ იმის ხეა მედგა ყურში.

სახელდახელოდ წავივარშმე და ისე მივეგდე საწოლზე, რომ შუქი არც კი ამინთია. ასე მეგონა დამეძინება და ამ საოცარ მოჩვენებას თავიდან მოვიშორებ-მეთქი. მაგრამ, თქვენც არ მომიკვდეთ, მთელ ღამეს ბუღბუღების კვნესას ვუგდებდი ყურს და მტრედისფერ განთიადს ისევ ღია ფანჯარასთან შევხვდი.

— ეს ის ფერიაა, ოცი წლის მანძილზე რომ ვუცდიდი, — ვიმეორებდი დაუსრულებლივ.

ორი დღე სახლიდან ფეხი არ გამოთმდგამს. ნეტავ, თუ შევხვდები კიდევ? გამახსენდა, რომ მედიქამ თავისი სახლის მისამართი დამიტოვა... იქნებ მივწერო? მაგრამ რა ვუთხრა, მიყვარხარ-მეთქი... ჩემს სიცოცხლეში პირველად მოხდა, რომ კალამი არ მემორჩილებოდა... რა ვუთხრა ან როგორ ვუთხრა? არ ვიცი, ვერაფერს ვახერხებ...

რადაც გაუგებარს მაინც ვჯღაბნიდი. რაც დრო გადის, მედიქას ღამაში სახე უფრო ნათლად და გარკვევით მესახება.

ორ დღე-ღამეს თვალი არ მომიხუჭავს. წამთვლემს თუ არა, მედიქას შავი თვალები მომაჩერდება და გარკვევით, მეტად გარკვევით მესმის:

— რა სევდიანი მუსიკაა, არა, ეფუნდი?..

მესამე დილას ჩემმა ამხანაგმა ჯამსაფმა შემოაღო ოთახის კარს და ლოგინში რომ დამინახა, მკითხა:

— რა დაგემართა?

— არაფერი!

— რა არაფერი, თვალები ჩაგშავებია. რამდენი ღამის უძილო ხარ?

— სამი.

— სამი ღამე ზედიზედ ბანქოს თამაშობ, ჰა... აბა, რა სიცოცხლის ღირსი ხარ. ძალღვივით უნდა ამოგხდეს სული...

— კაცო, რის ბანქო! — წამოვიყვირე მე, — სამი დღეა კაციშვილი თვალით არ მინახავს.

— ვა, მაშ, რაშია საქმე?

— არაფერი...

— თქვი კაცო!

— ვგონებ შეყვარებული ვარ!...

ჯამსაფმა ისეთი ხარხარი ატეხა, რომ ფანჯრის მინებმა ზრიალი დაიწყო. მერე სავარძელი საწოლთან მთათრია და წინ დამიჯდა:

— აბა, ერთი მომიყევი, რა სიყვარულია ისეთი, რომ სამ დღეს ლოგინში გაგორავენ?!.. ხომ გაგიგონია, ცხენი დაბერდა და თონბარიკი მაშინ მოუნდაო...

მართალი რომ ითქვას, მე თვითონ ვაპირებდი ამბის მოყოლას. ყოველივე სიტყვა-სიტყვით ჩავუკენჭე — სერმედს როგორ გადავეყარე, შინ როგორ წამიყვანა, მედიჰას თვალი როგორ შევასწარი, მერე გული როგორ ამიფართხალდა... ახლა კი მედიჰას სახეს გონებიდან ვეღარ ვიშორებ, თვალწინ მიდგას მისი სახე, მხრები, მუნღები, მკლავები, მკერდი, ტანი, ბაგეები, შავი, მზრწყინავი თვალები... ყვევბოდი და თან ვკანკალებდი. ჯამსაფი ღიმილით მისმენდა, მერე ოავი ვეღარ შეიკავა და დამიღრიალა:

— გაჩუმდი, შე გამოჩერჩეტებულო და გადაბერებულო მამალო! უბრალოდ, გაზაფხულის ბრალია...

— რა თქვი?

— რა უნდა ვთქვა! როცა მზე ღრუბლებს მიეფარება და მიწაზე რუხი ჩრდილი ჩამოწვება, გამოტვინებულ მამლებს განთიადი ჰგონიათ და ხრინწიანი ხმით ყივილს მოჰყვებიან. ასეთ ცერცეტა მამლებს გლეხები მაშინვე თავს წაადგებიანებენ ხოლმე, სიკვდილიანობა იცისო. ასეა გაზაფხულიც. წელთა ბრუნვით დაუძლურებული, ნახევრად დადამბლავებული სხეული უცებ მოჩვენებით სიმსუბუქეს გრძნობს, დრო-ჟამის მტვრით დაფარული ფანტაზია აიშლება და შენნაირ თავქარიანებს ჰგონიათ, არიქა, უწყალოდ შეყვარებულები ვართ და რაღა გვეშველებაო.

ჯამსაფმა ამიხსნა, თუ როგორი გავლენა აქვს წლის ყოველ დროს მცენარეულ საფარზე, ცხოველთა სამყაროზე, ადამიანის ორგანიზმსა თუ ფსიქიკაზე.

მე კვლავ მედიჰას სახე გამახსენდა და ჯამსაფის დიდაქტიკა აინუნშიც არ ჩავაგდე:

— ჰეი გიდი!.. შენ რა იცი სიყვარულისა...

— მე არ ვიცი?

— ჰო. გეფიცები, მიყვარს!

— შენა?..

— ჰო... ჩემს სიცოცხლეში პირველად ვარ შეყვარებული...

ჯამსაფი კვლავ ახარხარდა:

— შე საცოდავო, მკურნალობა გჭირდება!

— უიმიოდ მე სიცოცხლე არ მიწერია!..

— ცოლად შეირთავ?

— ალბათ...

— კაცო, გაჩერდი, არაფერი მათქმევინო!

აქამდე ჯამსაფის სახეს ღიმილი არ მოშორებია.

ახლა კი ისე შეიკრა კოპები, რომ მე მაშინვე გავიტრუნე, თითქოს მართლა შემშინებოდეს, ან მართლა მას რამე ჰქონოდა სათქმელი...

მან კი განაგრძო:

— გაზაფხული ასაკგადასული ხალხისთვის ყველაზე სასიფათო დროა. იანვრის თვეში, თოვლში ტიტველი სიარული უფრო არ არის საშიში, ვიდრე გაზაფხულის დილას ყვავილების სურნელით სავსე ამინდში პეპლების დევნა. თუ სხეული გაცივდა, იექიმებ და მორჩები, მაგრამ თუ ბებერ სულში გაზაფხულის სითბო ჩაიღვარა, საქმე წასულია! ხომ გაგიგონია, თრმოცი წლის კაცი რომ ჩონგურის სწავლას დაიწყებს, საიქიოს დაუკრავსო. თუ კაცი გაზაფხულის დილით ასაკს დაივიწყებს და გულისთქმას აჰყვება, ისეთ სისულელეს ჩაიდენს, ადამიანის მოდგმას აზრადაც არ მოუვა... შენც ერთ მშვენიერ დილას ადექი, ფანჯარა გამოალე და არც კი გიფიქრია, რომ შეიძლებოდა სურდო შეგყროდა. მერე ხარბად იყნოსე ყვავილთა დამათრობელი სურნელი, დილის გრილ ნიავს შეეგუბე... ოცნება აგეშალა, ფანტაზია აგიელვარდა, გარეთ გამოსულმა თავი დაირწმუნე, რომ პირველივე შემხვედრი ქალი უსაზღვროდ გიყვარს და უიმიოდ ვერ გაძლებს!..

— როგორ თუ მგონია, სამი დამეა თვალზე რული არ მომსკვლია.

— გეყოფა ამდენი აბდაუბდა! გაზაფხულის ბრალია და მკურნალობა გჭირდება.

— კაცო, რა მკურნალობა მჭირდება, სიყვარულს რით უნდა უმკურნალო...

— იცოდე, საქმე ცუდად წაგივა.

—

მინდოდა ჯამსაფისთვის ფუზულის ერთი ბაიათი წამეკითხა, მაგრამ ვერ გავიხსენე.

ჯამსაფმა მეცნიერულად დამისაბუთა, თუ ჩემისთანა გადაღლილი და გადაბერებული კაცის ჯანმრთელობაზე რაოდენ ცუდად მოქმედებდა საკუთარი მოჩვენებების აყოლა და ამინდი.

მე მაინც მედიკა მეღანდებოდა და ჯამსაფის მტკიცებას უარ-ვეყოფდი.

— ეგ ლაყბობაა და მეტი არაფერი. მოკლედ, მე ვამტკიცებ, რომ შენ შეყვარებული არა ხარ. შენი გრძნობები მოჩვენებითია, მხოლოდ გაზაფხულის ბრაღია. თუ გინდა, ამას დაგიმტკიცებ!

— როგორ დამიმტკიცებ?

— უბრალოდ. ერთი თვის განმავლობაში აქედან წაგიყვან, გაზაფხულის მაცდუნებელ სიცოცხლეს არ მოგაკარებ და შენ ისეთივე გახდები, როგორიც იყავი...

— მედიკას დავივიწყებ?

— ოცდაოთხ საათში!..

— როგორ, კაცო?

— ჯერ იქ უნდა წახვიდე, სადაც გაზაფხული არ იცის!

— ციმბირში?

— არა. ასე შორს წასვლა არ არის საჭირო.

— მაშ, სად?

— ქირეჩბურუნზე!

— ქირეჩბურუნი სადღაა?

— ერიჰაა! ბატონო მწერალო, ამერიკის ნავსადგომების ეკონომიკაზე რაღაც-რაღაცებს თხზავ, კაცმა რომ გკითხოს, გეოგრაფიაში განსწავლული ბრძანდები და ქირეჩბურუნი სად არის, ის არ იცი?

— არ ვიცი.

— აი, ერთი ინტელიგენტი კიდევ, რომელიც თავის ქალაქსაც არ იცნობს. კაცო, სად არის და, ბოსფორის ყურეში, სარი-იერის წინ!

— მერედა, იქ გაზაფხული არ მოდის?

— წახვალ და გაიგებ.

წასვლისას დამიბარა, ხვალ მექმედი სახლში იყოს, ქირეჩბურუნზე უნდა წავიყვანო და ბინა დავიქირაოთ.

მარტო დავრჩი თუ არა, კვლავ მედიკას ღვთიური სახე გამომეცნადა. თან იმ მთვრალი მენავის სიმღერას ვლიღინებდი, ამ ათი წლის წინათ მოდაზე რომ მოვისმინე:

სიყვარულის დარდისაგან თავს ვერ დაიხსნი,
ვაჰ, თუ არ შეგიყვარა, თავს ვერ დაიხსნი...

მეორე დღეს ჯამსაფმა მეჰმედი წაიყვანა. მარტო დავრჩი. წიგნის კითხვა დავაპირე, მაგრამ ფიქრს თავი ვერ გავართვი, თვალწინ მედი-
ქას ხელშეუხებელი, მაგრამ სრულიად გარკვეული და რეალური სახე
მედგა და ამკარად მესმოდა კიდეც — „რა სევდიანი მუსიკაა, არა.
ეფენდი“?..

* *

გავთავდი კაცი — უძილობამ და ნალველმა ჩამომადნო და ჩამო-
მსხმო.

ორი დღის შემდეგ მეჰმედთან ერთად ქირეჩბურუნზე გადავბარ-
გდი. ზუსტად ბოსფორის პირდაპირ ღრმა ხეობაში ჩამჯდარი ერთი
ციცქნა სოფელია! აქ ხეებს კვირტები ჯერაც არ გამოუტანიათ, ჯეჯი-
ლიც არ ამწვანებულა, ჩიტების ჭიკჭიკი არ ისმის და პეპლებს რალა
გააჭაჭანებს?.. ქარი ისე განუწყვეტლად, შეუმჩნევლად უბერავდა,
თითქოს ბუნებას თავისი დაუსაბამო მრისხანება აქ გადმოუნთხევიათ.
ჩვენი სახლი ზედ გორაკზე იყო წამოსკუპული. ფანჯრიდან მშვენივ-
რად მოჩანდა ბოსფორის ყურე, რომელიც არარაობაში გაჭრილ ლაქ-
ვარდისფერ ხვრელს წააგავდა. ღმერთმანი, ამ დროს შეიძლება ჩრდი-
ლო პოლუსზე უფრო მეტად თბილოდეს, ვიდრე აქ!..

მოვედი თუ არა, იმავე დღეს მუცელი ამტკივდა, მეორე დღეს კი რევ-
მატიზმმა შემომიტიო. ღუმელი დღენიადაგ გუგუნებდა, მაგრამ ოთახ-
ში სითბო მაინც არ იგრძნობოდა. მეჰმედი სარიერში ნავით გავგზავ-
ნე და ხუთი ბოთლი კონიაკი ვაყიდინე. სარიერელებს ეთქვათ, რომ ამ
წყეულ ქირეჩბურუნზე აგვისტოშიც კი შეიძლება კაცი გაიყინოს.
ღმერთმანი, არ ტყუოდნენ.

მთელი დღეები ლოგინში ვიწექი, ცაცხვის ყვავილისფერ კონიაკს
ვსვამდი და თან წამოღებულ წიგნებს ვკითხულობდი. ორი კვირის გან-
მავლობაში სითბო არ მიგრძვნია. ლოგინიდან ადგომა რომ შემძლე-
ბოდა, იქნება რაიმე მაინც დამეწერა, მაგრამ ადგომა კი არა, საბნი-
დან ხელს ვერ ვყოფდი...

ერთ პარასკევ დღეს ჯამსაფი მეწვია.

— ავად ხომ არა ხარ? — მკითხა მან, ლოგინში რომ დამინახა.

— არა.

— მაშ, რატომ წევხარ?

— ვიყინები, კაცო...

— თქო, ეს ძალიან კარგია! როგორ მიდის შენი გამიჯნურების საქმე?

— სიცივისგან ვერაფერი მომიხერხებია... უძილობას ვილა ჩივის, დღეღამეში 14 საათი მკვდარივით მიძინავს...

— ესეც ასე.

— კაცო, აქ ივლისში რომ მოვიდეს გაზაფხული?

— არ მოვა! — აგვისტოს დასაწყისში აქ ზამთარი დგება!

— სულ აქ ხომ არ ვიქნები?.. იქ რომ მოვხვდე, სადაც გაზაფხულია?

— ეექჰ, აღარ ღირს, — ჩაიციანა ჯამსაფმა, — გაზაფხული ველარაფერს დაგაკლებს. ახლა ხომ მიხვდი, რომ შენი მღელვარება ყალბი იყო, შენი გრძნობები — მოჩვენებითი. ერთი სიტყვით აღარ შეცდები!..

ჯამსაფი ლოგინთან ჩამოჯდა და ჩაისა და კონიაკს მივეძალეთ. ქარი გარეთ კვლავ ცოფიანივით დმუოდა, სადღაც ზევით, გორაკზე ძალღი ყეფდა.

* *

....ამ ქვის ხეთქვაში ერთ თვეს რა გამაძლებინებდა. მეჭმედთან ერთად სტამბოლს მოვუსვი. ჩემს ბალნაში ყვავილები სულ ერთიანად გადაშლილიყვნენ, პეპლებიც უფრო მომრავლებულიყვნენ.

შევეცადე, მედიჰა გამეხსენებინა, ოთახში ჩავიკეტე, მაგრამ ველარც მისი სახე გავიხსენე, ველარც ხმა... მაშინ წამოვხტი და სერმედთან წასვლა დავაპირე, მაგრამ შინაგანი ხმა ექიდნურად ჩამჩურჩულებდა:

— ჰეე, სულელო, საქმე გამოგლევია და ეგ არი!

საოცარი ისიც იყო, რომ ველარც მენავის სიმღერის მოტივი გავიხსენე:

სიყვარულის დარდისაგან თავს ვერ დაიხსნი,

ვაჰ, თუ არ შეგიყვარა, თავს ვერ დაიხსნი.

გუშინ საწერად რომ გავემზადე, მაგიდაზე რაღაც ქაღალდი მომხვდა ხელში. რას ვხედავ, მედიჰასთან გასაგზავნი წერილია! ოჰ, ღმერთო მაღალო! კიდეც კარგი, ჯამსაფი შემომესწრო და არ გავგზავნე,

თორემ რა სასაცილო ვიქნებოდით?! აბა, მაშ რა? შუახანს მიტანებული კაცი სატრფიალო წერილებს უგზავნიდეს 17 წლის ლამაზმანს...

ეს სასაცილო წერილი რამდენჯერმე გადავიკითხე, მერე კი ჩავუჯექი და ეს სტრიქონები დავწერე სამი კვირის წინ გადატანილ შმაგ ტრფიალზე.

ერთი რამ მაინც ვერ გამიგია. თუ ბუნება ასეთი ჯადოქარია, თუ გაზაფხულის ცხოველი სითბო ყოვლისშემძლეა, რატომ ოციოდე წლის წინათ არ შემომინთო ეს ცეცხლი, რატომ იყო, რომ ჩემი ყმაწვილკაცობის ჟამს სიყვარული გულს არ გაჰკარებია?..

ჯამსაფი როცა მოვა, უთუოდ ვკითხავ. ვნახოთ ერთი, რას მიპასუხებს...

მთელ ოჯახს სურდა, რომ ეს ერთი ციციქნა, ლამაზი და ახტაჯანა ბედია დიდი კაცისთვის მიეთხოვებინა. თუმცა ორი წელი მაინც იყო, თავის კუზენს, სამედიცინო სასწავლებლის სტუდენტს ეკურკურებოდა, სასიძოს ხნისა კი, ხალხის თქმით, ამქვეყნად ქვაც აღარ გორავდა, მაგრამ ამას ვინ დაგიდევდათ, როცა პენსნიანი სასიძო გამოჩენილი პიროვნება გახლდათ და კონსულადაც მსახურობდა. საწყალი გოგო, ერთხანს დედ-მამასა და ბებიას ებუზღუნებოდა, ეს ბებერი და ორმოცდაათი წელი ევროპის ბალ-მასკარადებზე ნათრევი, დაფეხვილი კაცი რად მინდაო, მაგრამ მშობლების გააფთრებულ იერიშებს ველარ გაუძლო და ბედს შეურიგდა...

— ბევრს ნუ ყბედობ, რა ბებერი, ოცდაცხრამეტი წლისაა! მაშ, იმ ბიჭბუჭებს ხომ არ გინდა გაჰყვე, ფენერბაღჩეს კლუბში ბურთს რომ დასდევენ დღედაღამ?!

ნიშნობის დღისათვის ოჯახის მთელი ნათესაობა და მანლობლები მოიწვიეს. კუზენი ნამიქი ერთი დღით ადრე ჩამოსულიყო. როცა მარტონი დარჩნენ, ჯერ ერთმანეთს აღმაცერად გადახედეს, მერე, როგორც იყო, ნამიქმა გაბედა სიტყვის ამოღება:

— ბედია, შე საცოდავო, პაპაშენის ტოლ კაცს მიჰყვები?!..

— ნუ აზვიადებ, ნამიქ.

— არ ვაზვიადებ. ეს შელებილ-შეთხუპნილი კაცი მალე ასი წლისა გახდება...

— როგორ მოვიქცე, დედ-მამას ძვალ-რბილში განდიდების მანია აქვს გამჯდარი. გინდა თუ არა, სიბუ დესპანი უნდა იყოსო. თან მარწმუნებენ, ორმოცი წლისაც არ იქნებაო!...

— შენი ცოდვა ედვას კისრად. გეუბნები, ერთ საუკუნეს აღარაფერი უკლია, ან თვითონ როგორ ნამუსობს და ჩვიდმეტი წლის გოგოს როგორ გთხოვლობს?

— არა მგონია, ასე ბებერი იყოს. ნახშირივით შავი, გაწყვილილი უღვაშები აქვს. თუმცა მელოტია, მაგრამ, ეგ ხომ ჭკუნის ნიშანია?

— ვხედავ, ვხედავ იმ უღვაშებს დაუდაგინარ... ის უღვაშები ბამბა-სავით თეთრი რომ ჰქონდეს, მაინც გაჰყვები?

— არ გაყვები! თეთრი კი არა, სულ ცოტა ნირშეცვლილიც რომ ჰქონდეს, არ გაყვები...

ნამიქი ჩაფიქრდა. მისვდა, რომ ბედიას კონსულის ცოლობა, საზღვარგარეთის სატანტო ქალაქებში ცხოვრება, ცივილიზირებული ქვეყნების ხილვა იტაცებდა...

— მე ერთი ჯადოსნური სითხე მაქვს. თუ შენ მოახერხებ და იმ სითხით შენს საქმროს უღვაშებს მოაბანინებ, მაშინვე გეტყვის თავის ნამდვილ ასაკს, მაშინაც გაჰყვები?

— ნუ ყბედობ, რა სითხეა?

— ანტისეპტიკა.

— როგორ ჩამოვაბანინო?

— სულ იოლად, ვიდრე ნიშნობის ცერემონიალი დაიწყებოდეს, დაიმარტოხელე.

— ეჰე, — გადაიკისკისა ბედიამ.

— ის შენი ყმაწვილი ცოტათი ააცუნდრუკე. საკოცნელად წამოიწევს...

— მერე?

— მერე უთხარი, რომ ძალზე ცნობისმოყვარე ვარ-თქო. ჯერ ტუჩები ამ სითხით მოიბანე და მერე რამდენიც გინდა, იმდენი მკოცნე-თქო...

— ღმერთო ჩემო, მოიტანე ის შენი ანტისეპტიკა... პირველი შეხვედრისთანავე ექსცენტრიულად მოვაჩვენებ თავს, თითქოს ფრანგი ქალი ვიყო...

* *

ნიშნობის დღეს სტუმრებმა თავი მოიყარეს. ნამიქმა ბედიას ერთი ლამაზი ბოთლი გადასცა და უთხრა:

— აი, ეს არის ანტისეპტიკა. აბა, შენ იცი, თამამად მოიქეცი!

ბედია ამ გამამხნეველმა სიტყვებმა ააღიღვრა. პირველი, რაც მას სურდა, ის იყო, რომ საქმროსთვის ერვენებინა, ნახე, რა ექსცენტრიული გოგო ვართ. ასე იყო, თუ ისე, კონსული სალონის გვერდით პატარა ოთახში გაიტყუა. ჯერ იყო და საწყალ დიპლომატს ხელზე აკოცა, თავზე ხელი გადაუსვა, მერე მუხლებზე ჩამოუჯდა და სიყვარულზე

გაუბა ლაპარაკი. საწყალი ისეთ დღეში ჩააგდო, რომ... საკოცნელად გადასწვდა და ვარდისფერ ლოყებზე უღვაშები მოუთათუნა.

— გემუდარებით, თავი შეიკავეთ.

— აჰ...

— მე ძალიან, ძალიან ცნობისმოყვარე გოგო ვარ... ერთ რაღაცას მოგცემთ, იმით ტურები მოიბანეთ და მერე იმდენი მკოცნეთ, რამდენიც მოგეხსნათებათ. განა ახლა თქვენი არა ვარ?

პასუხისთვის არც კი მოუცდია, თთახიდან გავარდა და ნამიქის მიცემული ბოთლი შემოარბენინა.

— აი, აქ, ფანჯრის წინ...

სურვილისგან ათრთოლებული დიპლომატი უთქმელად დაემორჩილა ბრძანებას. ბედიამ სითხე მუჭზე დაუსხა, იმან კი ტურები და უღვაშები მოიბანა. მერე ჯიბიდან აბრეშუმის ცხვცრსახოცი ამოიღო, უნდოდა შეემშრალეზინა. მაგრამ ამ დროს ბედიამ შეჰკვივლა.

— რა მოხდა, სულიკო?

— არაფერი.

სასიძომ კოცნა მოუნდომა. ბედიას ნერვული სიცილი აუვარდა. პატარა თითები სპაზმებისგან დაეკრუნჩხა, მაგრამ მაინც მოახერხა და თეთრ, მბრწყინავ შუბლზე მიუთითა:

— აქ, აი, აქ მაკოცეთ...

დიპლომატმა ბამბასავით თეთრ შუბლზე აკოცა.

— თქვენ ჩემი მამიკო ხართ, არა? — მშვიდად ჰკითხა ბედიამ.

— რას მეუბნები, ჩემო სიყვარულო...

— სარკეში ჩაიხედეთ და დარწმუნდებით.

დიპლომატი ევროპელი ქალების კაპრიზებს შეჩვეული იყო და ბედიას საქციელს არ დაუბნევია. მიბრუნდა, სარკეში ჩაიხედა. ჩაიხედა და თავი ველარ იცნო! აბანოზის ხის ფერი უღვაშები თოვლივით გასთეთრებოდა. დიპლომატმა შეშლილი სახით გადახედა ბედიას:

— საძაგელო!...

მერე ცხვირსახოცი ცხვირ-პირზე მიიფარა, სტუმრებით სავსე სალონში შევარდა და ნერვულად გაიარა. საკიდრიდან ფესი ჩამოიღო. პენსნე აღარ ეკეთა, ჯოხი აღარ აულია, ბაღში გავიდა და გიჟივით გაიქცა.

მთელი ოჯახი და ახლობლები, ვისაც ვერ გაეგო სასიძოს გაქცევის

მიზეზი, ბედიას შეშოხვეოდა, რომელიც ფანჯარასთან მდგარი გულიანად ხარხარებდა.

— რა ჩაიდინე, რა მოხდა?

— არაფერიც არ ჩამიდენია. აი, ამ ბოთლში ერთი სითხეა, ამან გააქცია, მე უდანაშაულო ვარ.

— რა სითხეა, სულელო! — ცანცახებდა ბრაზმორეული დედა.

— ბალუაჩემო, ამ თქვენ ყომრალ თმას, ერთი ჭადარაც რომ არ ურევია, ცოტა წაუსვით და მაშინვე მიხვდებით, თუ რა სითხეა, — ბედიას მაგიერ ნამიქმა გასცა პასუხი.

საყვარელო სერვერ!

გუშინ საღამოს შენი ბარათი მივიღე. ეჰ, რა საშინელებაა მთელი წელი სამშობლოზე იდარდოს კაცმა...

მწერ, მარტოხელა ცხოვრება მეტისმეტად მომწონსო, განსაკუთრებით კი — აბეი დორის საჭმელებით. ალბათ, იმ დროს მგლურ მადაზე ვიყავითო. ახლაც კი, სახლში დამზადებულ საჭმელზე გული არ მიმდის და ტკბილი კომპოტიც კი ჩალის გემოსი მეჩვენებო... თანაც, ძველებურად, ჩვენს ძველ რესტორანში სადილად მეპატიჟები!

ეჰ, ჩემო სერვერ, უარი უნდა გითხრა!..

მას შემდეგ, რაც ბეიოლლუს პანსიონატი მიატოვე, მეც განვშორდი იქაურობას. კაცმა რომ თქვას, ჩემს ოჯახს აბეი დორის გემრიელი სადილების გამო გავექეცი. ჩემი ღორმუცელობის ამბავი შენ მშვენივრად მოგეხსენება. ეს ნაკლი ერთი ფილოსოფიური მოძღვრებითაც შევამაგრე. აღარ მახსოვს ვის, მაგრამ ვიცი კი, რომ ერთ ვილაც დიდ ადამიანს უთქვამს: ადამიანის პირუტყვობა ჭამით განისაზღვრება, ადამიანობა კი — სწავლა-განათლებლითაო. იცი, რა გითხრა, აბდაუბდაა და მეტი არაფერი. ეს იგივეა, რომ გვეთქვა — სახლის საყრდენი საძირკველი კი არ არის, არამედ სახურავიო!.. ადამიანობა ჩვენი პირუტყვობის ტყავია, საფარველია. აბა, შენ მიბრძანე, თუ სხეული არ იქნება, ტყავი როგორ იარსებებს, ჰა?

ალბათ გაგახსენდება, ყოველთვის იმას ვამბობდი, მისთვის ვცოცხლობ, რომ ვჭამო-მეთქი...

ღმერთს თავის მონათა უმეტესობა ამქვეყნად ისეთებად შეუქმნია, რომლებსაც ჭამის გარდა სხვა არაფერი აინტერესებთ; რასაც კი დაინახავენ, ყველაფერს ჭამენ, სვამენ, ხეთქავენ და სვლეპენ...

იმ გამოჩენჩებულ ფილოსოფოსებს კი, რომელთაც ვერ შეუგნიათ ამა სოფლის უბრალო, მაგრამ დიდებული აზრი, რაღაც ყბადაღებული დოქტრინები ჩამოუყალიბებიათ, რომლებიც ჭეშმარიტებისაგან ისე შორს არიან, როგორც ცა დედამიწისაგან...

კარგი ერთი, ნურც ასე ღრმად შევტოპავთ...

ერთი სიტყვით, მე აბეი დორის რესტორანს უკვე სათოფედ აღა-
ვიკარები და იმ საჭმელებს თუ გავიხსენებ, შენ რომ მოგნატრები,
გული მერევა...

იმ ერთი ზღაპრის ბრმა მოხუცს ვგავარ!

დაიცა, ჯერ ზღაპარი გაგახსენო:

უწინდელ დროში ერთ ბრმა მელექსეს უცხოვრია. სამოცდაათ
ოთხმოც წლამდე ისე წერდა ლექსებს სილამაზესა და სიმშვენიერებზე
რომ არც ერთი მათგანი თვალით არ ენახა და მხოლოდ წარმოედგინ.
ერთ დღეს პოეტის მშობლიურ ქალაქში ერთი ვიღაც მკურნალი ჩამო
სულა და იმ მოხუცისათვის თვალი აუხელია. მოხუცს რომ მიუხედ
მოუხედავს და ყველაფერი, რასაც აქებდა და აღიღებდა, თავისი თვა
ლით უნახავს, ერთი ამბავი აუტეხია: ვაი, ჩემს თავს, კაცო, ლექსებ
ამაზე ვწერდიო?!..

მეც ასე დამემართა.

სულ სასმელ-საჭმელზე ვწუწუნებდი და ბოლოს, როცა საკუთარ
თვალით ვიხილე, თუ როგორ მზადდებოდა, მადაც დავკარგე და ცხოვ
რების გემოც...

არა, ის კი მართალია, რომ სახლში დამზადებული საჭმელი რეს
ტორანში დამზადებულთან გემოთი ვერ მოვა, მაგრამ გეტყვი, ახლ
იმისთვის კი აღარ ვცოცხლობ, რომ ვჭამო, პირიქით, ვჭამ, რომ
ვიცოცხლო.

ახლა იმასაც მოგიყვები, თუ სინამდვილეში როგორია აბეი დორის
სადილები, ჩვენ რომ ასე გემრიელად გვეჩვენებოდა.

რაც შენ დაქორწინდი და წახვედი, პანსიონატში ობლად დავრჩი
ეპ, რა ძნელია, როცა საყვარელ ამხანაგს განშორდები! გინდა დაიჯე
რე და გინდა — არა, ამას სანახევროდ სიკვდილი ეთქმის...

ბეიოღლუში ერთი ჩემისთანა ღორმუცელა ამხანაგი მყავდა და
ძნელი არ არის იმის მიხვედრა, რას მოვიმოქმედებდით, როცა დავ-
მეგობრდით!.. ჩემთვის რესტორნის გარდა ამ ქვეყანაზე სხვა აღარ
არსებობდა რა... დილა-საღამოს დარბაზის კუთხეში, ჩემს მაგიდასთან
ვიჯექი და ბებრუხანა მსახურს — მიჰელს ველაზღანდარავებოდი, თა
მოუკუპრავში თეფშს თეფშზე ვაპირქვავებდი.

გავიდა ხანი. თანდათან ცხოვრება ისე გაძვირდა და ფასებმა ისე
აიწია, რომ, თუმცა მწირივით ვიკვებებოდი, მაინც თითო სადილც
ლირანახევარი მიჯდებოდა.

რა უნდა მეღონა?

თვეში ასი ლირა შემოსავალი მქონდა და ისიც ჭამაზე არ მყოფ-
ნიდა.

— ეეე, — ვამბობდი, — საქმე კარგად ვერ არის, ჯერი უნდა შევ-
კვიცო...

— რას ამბობ, კაცო, — მიწყობოდა შინაგანი ხმა, — ეს რა საქნე-
ლია?!...

ერთხელ, სიზმარში, აბეი დორის სამზარეულო ვნახე. ახლად შებ-
რაწულ როსტოს ვჭრიდი, ვგლეჯდი და ვსანსლავდი. როცა გავიღვიძე,
როსტოს გემო ისევ პირში მაქვს...

— კაცო, — ვფიქრობდი, — მზარეულის თანაშემწედ რომ ვიყო სად-
მე, ჩემს ბედს ძალლი არ დაჰყევდა. საჭმელ-სასმელი თავზე საყრელი
მექნება და მეც მეტი რა მინდა?

ალარ მიყოყმანია. ბევრი განსჯა და აწონ-დაწონვა საქმეს წაახ-
დენს ხოლმე. მაგრამ, მაინც რა უნდა მეღონა, როგორ უნდა მოვქცეუ-
ლიყავ, რომ რომელიმე რესტორანში მზარეულის თანაშემწედ შევ-
მძვრალიყავ?

ეს მთელი პრობლემა იყო.

საქმე ის არის, რომ აბეი დორის რესტორანში ყველა მიცნობდა,
ხოლო ბეიოლლუს რესტორნის პატრონები თურქებს შეგირდებად არ
იყვანდნენ.

მივდიოდი და თავს ვიმტვრევდი, თუ როგორ მომეკიდა ფეხი
ამქვეყნიურ სამოთხეში. ამასობაში აბეი დორის რესტორანს მივაღექი.
მიჰელი შემომხვდა, ერთმანეთს მივესალმეთ. იმან ჯერ მენიუ გამაც-
ნო, მერე კი მითხრა, ხვალიდან უკეთესი კერძები გვექნებაო.

— „კოსმოსიდან“ მზარეულს შეგირდი გამოექცა და ჩვენთან მო-
ვდა. ათენელია, კოკორიჩის მომზადება სცოდნია. ხვალ უკვე გვექ-
ნება!..

— კოკორიჩი რაღაა?

— ეჰ, არა გცოდნია. ბატკნის ნაწლავებისგან მზადდება, ქალის
თმასავით არის დაწნული. ეჰ, ბატონო, აი, ნახავ და, რა მშვენიერი
რამ არის, შენ თვითონ დარწმუნდები...

— ვნახოთ...

პასუნი კი გავეცი, მაგრამ გული „კოსმოსისკენ“ გამიქანდა. შენ
ხომ გახსოვს ეს რესტორანი? იქაც ვყოფილვართ. აი, ის, კუკის ლუდ-
ხანის გვერდით რომ დგას. მაშინვე გეგმები შევადგინე და განხორცი-
ლებასაც შევუდექი. პირდაპირ გალათასკენ დავეშვი. მიძველმანესთან
შევიარე, ერთი ხელი გახუნებულ-გაცრეცილი ტანსაცმელი და ერთი

ძველი კეპი ვიყიდე. შინ დავბრუნდი თუ არა, მაშინვე იმ ძველმანებში გამოვეწყვე და როცა სარკეში ჩავიხედე, საკუთარი თავი ველარ ვიცანი ბერძნისგან ველარ გამარჩევდი.

აღბათ ისიც გეხსომება, რა სუფთა ბერძნული ვიცი. დიახ, ეს ის საჩუქარი გახლავს, რომელიც რენე მისიონთან ერთი წლის ერთად ცხოვრებამ მიბოძა... ამ ენას ბავშვებს სკოლებში მთელი ათი წელი ჩასჩიჩინებენ და მაინც ანა-ბანის მეტს ვერაფერს ასწავლიან. იმ საცოდავმა მოწაფეებმა რა იციან, რომ ამ ქვეყანაზე ენის უპირველესი მასწავლებელი სიყვარულია. უცხო ენის შესწავლის ყველაზე საუკეთესო მეთოდი ქალთან ურთიერთობაა...

ჩინური გინდა შეისწავლო?

მაშინვე ვინმე ჩინელი ქალი გამოძებნე და შეიყვარე. ერთი სამთვე იცხოვრებ მასთან და იმ ენის გრამატიკას, რომელსაც კაცი 5 წლის განმავლობაში ვერ ითვისებს, იმ სამთვეში ბუღბუღივით დაამღერებს...

„კოსმოსის“ სამზარეულოში ჩავედი. შეფ-მზარეული ერთი ჩმაგვი წვერიანი ბერძენი იყო. ბერძნულად გამოველაპარაკე და ვუთხარი რომ ჭამა-სმის მოყვარული კაცი ვიყავი და იმასთან მუშაობ მეწადა.

იმან სიტყვა ბანზე ამიგდო, მიმიკიბ-მომიკიბა, მაგრამ მე არ მოვუვი და თავი ისე მოვაჩვენე, თითქოს ათენიდან ახალჩამოსული უმუშევარი ვიყავი. ჯერ სამშობლოზე ჩამოვუგდე სიტყვა, მერე ჯიბიდან 25 ლირა ამოვიღე და ხელში ჩავუდე.

მაშინვე მოლბა:

- მაგრამ, საქმისა რომ არაფერი გაგეგება?
- ვისწავლი.
- არც ერთ რესტორანში არ გიმუშავია!
- მართალია, მაგრამ შინ ვმზარეულობ ხოლმე.
- ეგ არ გიშველის. რესტორნის კერძები სულ სხვა რამაა.
- შევისწავლი.
- აბა, წამოდი, ვნახოთ...

წინსაფარი ავიფარე. ჩემს შეფს რომ მოვწონებოდი, ვუთხარი, როლამაზი და მყავდა და თუ აქ ადგილი გამოჩნდებოდა, იმასაც მოვიყვანდი. ერთი სიტყვით, ტყუილ-მართალის კორიანტელი დავაყენე.

შიგნით შევედი. სამი შავგვრემანი, ლიფსიკა ბიჭი ბრინჯაო აჩვენდა და მწვანოილსა და ბოსტნეულს კეპავდა. სამზარეულოში ბნელოდა, მაგრამ მაინც გარკვევით ჩანდა გამეფებული საშინელი სიბინ

ძურე და ჭუჭყი. საიდან მოდიოდა, კაცი ვერ გაარჩევდა, მაგრამ ისეთი მყრალი სუნი იდგა, რომ სუნთქვა ჭირდა.

უკვე პირველი საათი იყო დაწყებული, კარგა გვარინად მომშიებოდა. თვალი მოკვარი, რომ შეფ-მზარეულმა ერთ-ერთ შეგირდს ფული მისცა და ყველისა და ყურძნის საყიდლად გაგზავნა.

გავოცდი.

ალბათ, მარხვა იქნება-მეთქი, გავიფიქრე, მაგრამ მაინც ვკითხე:

— უსტა, ავად ხომ არა ხარ?

— არა.

— მაშ, ყველსა და ყურძნის რატომ ყიდულობ?

— საჭმელად.

— აქ საჭმელი არ არის?

— აქაური საჭმელი იჭმევა?!..

ვერაფერს მივხვდი.

— თსტატო, მზარეულებს საჭმელი არ ეძლევათ?

— როგორ არა, მაგრამ არაფინ არა ჭამს.

მაინც ვერაფერს მივხვდი.

იმან გულიანად გაიცინა და ჭალარა წვერ-ულვაშიდან დაჭიანებულ კბილები გამოიჩინა:

— რაც მოგეწონება, აიღე და ჭამე. ჯერ არაფერი გაგეგება. ერთი ვნახოთ, ცოტა ხანში როგორ მიიერთმეც აქაურ საჭმელს...

შეფ-მზარეულის სიცილი ყურად არ ვიღე და ბიფშტექსსა და ფლავს მივაძეხი. ტურებს რომ ვიწმინდდი, შეფმა ათენზე გამიბა საუბარი. მერე მოჰყვა და დაწვრილებით ამიხსნა, თუ რა კეთდებოდა რესტორნების სამზარეულოებში. ახლადა გავიგე, მშვენიერი და ლამაზი არგენტინული სერვიზიდან თუ რა თბრობას მივირთმევდით ხოლმე...

თურმე, ბაზარში ყასაბს რაც უვარგისი ხორცი არ გაეყიდებოდა, მზარეულს ჩალის ფასად მოჰქონდა. ბოსტნეულსაც ასე შოულობდა. ცხიმს ხომ ბაზრის მაზანდასთან შედარებით ხუთჯერ იაფად ყიდულობდა...

— რანაირად ახერხებ, უსტა? — ვკითხე განცვიფრებულმა.

— ჩვენი ცხიმი ნატურალური არ გეგონოს... ერთი ფაბრიკაა, რესტორნებს ცხიმით ამარაგებს. თანაც, არ დაივიწყო, ეს ფაბრიკა ასეულ ტონა ცხიმს ისე ამზადებს, რომ ერთი გრამი რძე და ხორცი არ გააჩნია. საიდან და როგორ ამზადებენ, მე არ ვიცი, ეს იმათი საიდუმლოებაა, მაგრამ ის კი ვიცი, რომ კუჭს ისე აფუჭებს, თითქოს გონირდმეჟავა დაგელიოს...

მე გემრიელი ომლეტი გამახსენდა, რომელსაც ყოველ დილით ნეტარებით მივირთმევდი სოლმე:

— ის ხომ კვერცხია, ნატურალური, იმაზე რაღას იტყვი? გაეცინა.

— აქ მოდი, ერთი.

სამზარეულოს ბოლოს, საწყობში, გამიყვანა. ელექტრონის დილაკს ოთი დააჭირა და კაშკაშა შუქზე ერთმანეთზე უწესრიგოდ მიყრილ-მოყრილი ტომრები, ყუთები და ნავთის ბიდონები დავინახე. ერთ-ერთ მათგანს თავი ახადა, შიგ ქონის მაგვარი რაღაც ყვითელი მასა იდგა.

— ესეც ომლეტის კვერცხები...

— აა...

— მაშ...

— ეს რა არის?

— ხომ გეუბნები, კვერცხია. მეთევზეები თოლიების კვერცხებს აგროვებენ, ამტვრევენ და ამ ბიდონებს ავსებენ. მერე მოაქვთ და სასადილო-რესტორნებს ბითუმად მიჰყიდიან სოლმე...

— ვაიბე!...

— მაშ...

სალამომდე მელაპარაკა და მთელი თავისი საიდუმლოს ნახევარი მაინც გამანდო.

ჩვენი მიზანი ის კი არ არის, სხვა გავაძლოთ და დავაპურთოთ, ჩვენს კუჭებს უნდა მივხედოთ, — მეუბნებოდა შეფი.

უკვე კარგად ვიცოდი, რომ ძვირადღირებულ სიზილადას, ოყას რვა-ათ ლირად რომ ჰყიდიან, ხარის ელენთისგან აკეთებენ...

ფორთოხლის წვენი რეცეპტი ასეთი განლავთ — ნესვს დამპალ-დუმიპალ მხარეს ჩამოაჭრი, გაასუფთავებ, გამოწურავ და წყალში ჩაას-ხამ. ნესვი სუნს აძლევს. ფერისთვის ყაბაყის ქერქს დაუმატებ, მერე ცოტა მჟავასაც გაურევ და ეგეც შენი „ფორთოხლის წვენი“.

ტკბილეულისთვის შაქარს ვინ გააფუჭებს! სახარინს ხმარობენ...

ლამაზად მორთულ-მოკაზმული სხვადასხვა სალათაც ათასგვარი ბალახბულახისგან მზადდება...

ველარ მოვითმინე.

— მაგრამ, უსტა, ასეთი უვარგისი სანოვაგისაგან ამგვარი გემრი-ელი კერძი როგორ გამოდის, ჰა?

— ესეც საიდუმლოება და ხელოვნებაა, — გაიცინა შეფ-მზარეულმა. მერე ეს საიდუმლოებაც გამანდო:

— აბა, მიიხედ-მოიხედე!

სამზარეულოს თვალი მოვაკლე — ლამაზი და ძვირფასი ჭურჭელი, დანები, საკები და საწურავი მანქანები, ათასგვარი ნაცნობი თუ უცნობი ინსტრუმენტი... აბა, ამისთანებს სახლში ვინ მოგცემს?

— ახლა კი ისეთი რამ მოძებნე, რომელიც სახლში გვაქვს, აქ კი არა, — კვლავ მიბრძანა შეფ-მზარეულმა.

დიდხანს და დაკვირვებით ვათვალიერებდი სამზარეულოს. შეფმა ველარ მოითმინა და მსიარულად გაიცინა:

— საპონი, ბიჭო, აბა, საპონი სადა გვაქვს, ჰა?

მართლაც, საპონი არსად ჩანდა.

იმან ისიც კი მითხრა, თუ რატომ აქვს აქაურ საჭმელებს სპეციფიკური სუნი და გემო. ჭურჭელს არა რეცხავენ, ნარჩენებს ახალს დაუმატებენ და ძველი ახლისთვის თავისებურ საფუარად იქცევა ხოლმე...

ნეტავ არაფერი მცოდნოდა...

* *

ჩემო საყვარელო სერვერ, მას შემდეგ აბეი დორსაც გამოვემშვიდობე, იმ აბეი დორს, რომელიც ასე გვიყვარდა.

ოჯახს დავუბრუნდი და ახლა ჩემი სუდანელი გამზრდელის ხელით გაკეთებულ სუფთა საჭმელ-სასმელს გეახლები; რაც მართალია, მართალია, გემოთი რესტორნის სადილებს ბევრად ჩამოუვარდება, მაგრამ...

ეჰ, რა იქნებოდა, ახლაც იმ სიბნელეში ვყოფილიყავი, ღორმუცელობის სამოთხეში განცხრომით მეცხოვრა, ჰა?

ახლა სტამბოლში რაღა გავაკეთო... დღედაღამ ზეთისხილი უნდა ჭამოს კაცმა...

„კოსმოსის“ სამზარეულომ ჩემს წარმოსახვაში ის პოეტური, სუფთა და უცოდველი სავანე ისე წაახდინა, რომ ღმერთმანი, ყველსაც ვი აღარ ვეკარები.

რაქიასთან გაგზავნილი ფერიდეს ბარათი

გუშინ თვალი შეგასწარ. ჩემდა უნებურად ერთი შევყვირე და მეტი ვერაფერი მოვასწარი. ეტლი თვალს სწრაფად რომ არ მიჰფარებოდა, უეჭველად შემთვანტებოდი და დაგიხსნიდი კიდეც... გული მეტკინა... იმ უფსკრულის პირას დაგინახე, რომლის ბირშიც უბედურებისა და სიძულვილის მორევია...

თქვი, სად მიდიოდი!

წმინდა იოანეს უცოდველო და უწყინარო ბატკანო, თქვი, სად მიდიოდი, სად?..

* *

ვიცი, რასაც მეტყვი — არსადაც არ მივდიოდიო!...

იცი რა? ნუ გადათქვამ. ჩემი თვალით დაგინახე, სხვას ხომ არ უთქვამს?

ისეთი მანტო გქონდა მოსხმული, ას ლირად არავინ მოგცემს.

ან ის ქალი ვინა ბრძანდებოდა, გვერდით რომ გეჯდა?

თაქსიმისკენ გაიქროლეო, თქმა არ უნდა, ან ნიშანთაშუე, ან მიშლიზე გახვედით. შენ, ალბათ რომელიმე ფეშენებლურ სახლში შებრძანდი, სახლში, რომელშიც ათას, ათასჯუთას ლირაზე ისე დებენ ნაბლუვს, როგორც ხუთ ან ათ ყურუშზე...

ეს სასახლე, რომელსაც აქვს დიდებული ფასადი და მშვენიერი სადარბაზო, რომელშიც ჩარიგებულია მარმარილოს ქანდაკებები და ფარდაგ-ხალებითა და თვალისმომჭრელი ბროლის ჭალებით არის მორთული, უბედურების მახე გახლავს...

ადამიანი იმ სახლში მხიარული იერით შედის და მყის პოვებს ბედნიერებას, მაგრამ გამოსვლით როგორ გამოვა, იცი? ან კი საერთოდ გამოვა? შენისთანა საცოდავ გოგოებს ამ მახეში თავს ჩაცმადანურვის სურვილი ამთაყოფინებს ხოლმე, მაგრამ, განა ეს მისწრაფება კანონიერი, წესიერი გზით არ შეიძლება დაკმაყოფილდეს? განა.

ისე ვერ უნდა მოვირთ-მოვიკაზმოთ, რომ კალთები არ ამოვისვართო?
იცხ, ამაზე ჯერ კიდევ როდის ვფიქრობდი?

ვფიქრობდი, ვფიქრობდი და ბოლოს ისეთი რამ აღმოვაჩინე, რომლის მეშვეობით ნამუსიც შეგიძლია შეინარჩუნო, სინდისიც და პატიოსნებაც...

* * *

დიახ, ყველა ქალი ერთნაირი გულიაა.

ჩემი მშობლები სწავლით კი როგორღაც მასწავლიდნენ, მაგრამ, საცოდავები ისეთი ღარიბ-ღატაკები იყვნენ, რომ ყველაფერზე ოცნებალა თუ შემიძლო. მამა როცა გარდაეცვალა, მე და დედაჩემს თვეში 600 ყურუშით გაგვქონდა თავი. ომის დროს სულ მთლად გავღატაკდით...

როცა ბაზარში წავიდოდი და აბრეშუმის წინდებიან ქალს დავინახავდი, გული ამოვარდნაზე მქონდა. გამობრანჭული ქალების დანახვაზე თვალთაგან ცრემლი წამსკდებოდა ხოლმე. მაშინვე პირბადეს ჩამოვიფარებდი და ბოლმამორეული ვბუტბუტებდი:

— ღმერთო, როგორ მოვიქცე, რომ მეც ამათნაირად ჩავიცვა და დავიხურო, როგორ მოვიქცე?..

გავთხოვდე?..

შერედა ვინ წამიყვანდა?

დიდი-დიდი, წვრილფეხა მოხელე თუ მიკადრებდა!..

შერე?

ახლა ქალის მოთხოვნილებებს საშუალო შეძლების კაციც ვერ აუვა, არათუ წვრილფეხა მოხელე.

ახლა ქალის მორთულობა და ტანსაცმელი ოქროზე მეტად ფასობს.

აბა, ოჯახის პატრონი კაცი როგორ შეძლებს, რომ ცოლს ორას ლირიანი თაითრი შეუკეროს? დღეს ადამიანს ჭამა-სმაზე დღეში, სულ ცოტა, ერთი ლირა მაინც უნდა!... შეძლებულთა, მდიდართა უმეტესობა უკვე დაოჯახებული და ხანშიშესულია. ფიქრი იმაზე, რომ შეძლებული ქმარი გეყოლება, ისეთივე ფუჭი ოცნებაა, როგორც ლატარიის ბილეთით დიდი თანხის მოგება...

იმ ქალბატონებს კი, რომლებსაც კონტად, შნოიანად და ძვირფასად აცვიათ, შემოსავლის წყაროც სულ სხვაგვარი აქვთ...

ეს ყველაფერი კარგად ვიცოდი, მაგრამ მაინც ავდექი და ერთ ჩემს თანაკლასელ ამხანაგთან წავედი. იმისი ქმარი ერთი უბრალო ჩინოვ-

ნიკი იყო. წელიწადში ბევრი-ბევრი 3 ათასი ყურუმი შემოსავალი ჰქონოდა. ჩაცმით კი დიდებულად იცვამდა... წავედი და ვინახულე. გული გადავუშალე, მთელი ჩემი სადარდებელი ჩავუკენჭე...

სიცილი აუტყდა:

— გათხოვდი...

— ჯელილე, გაუთხოვდები, მაგრამ ვის წაყვე, ისე ვინ ჩამაცმევს და დამახურავს, აი, თუნდაც შენი ქმარი რომ ახერხებს...

— ქმარი არავის არც აცმევს და არც ახურავს... შენ შენს თავს თვითონ უნდა ჩააცვა...

— როგორ?

— ჩემსავით!..

— რას ამბობ, ქალო, განა შენი ქმარი არ აცმევს და ახურავს?

— სულელი ხარ, ფერიდე. იმ საცოდავს ამისი ფული ვინ მისცა?

— მაშ, ვინ?

— როცა გათხოვდები, ისწავლი...

— ვინ, მაინც ვინ?

— არ მითხრა. მე ძალზე გავბრაზდი. ის კი იცინოდა და იცინოდა...

— შენმა ქმარმა თუ იცის, საიდან და როგორ ყიდულობ ამ...

— ქმარს ვეუბნები.

— რას ეუბნები, ჯელილე?!..

— რას ვეუბნები და... აი, ამა და ამ ამხანაგის ქმარი კომერსანტია. ამას წინათ სულ მუქთად ჩაუგდია მშვენიერი ქსოვილი. არშინი სულ ცოტა თცი ღირა მაინც ეღირება. მე ხუთ ღირად ნაძლევს-მეთქი.

— მერე, რა უნდა მივცეთ ჯელილე, ფული რომ არა გვაქვს? — შეწუხებული ბუტბუტებს ჩემი ქმარი.

— კაცო, წინასწარ არ თხოულობს. ნისიად გვაძლევს. თვეში ხუთ ღირას გადავუხდით...

მაშინ ქმარი მთანხმდება. ის კი არ იცის, რომ ხუთ ღირად იმ ქსოვილს არავინ მოგცემს... საცოდავი, დილიდან საღამომდე სამსახურშია და ასე ჰგონია, შეკერვითაც მე ვიკერავ...

— მერე, ჯელილე, ასეთი ტყუილი გაგდის?

— მაშ! ეჰ, ფერიდე, ფერიდე, კაცებმა ქვეყნის ასავალ-დასავლისა რა იციან... ასე ჰგონიათ, თაიორისა და ჩითის კაბის შეკერვას ერთი ფასი აქვს... ერთი სიტყვით, ქმარი ყოველთვიურად 5 ღირას მაძლევს. მერე, 5 ღირად ჩავიცვამ და დაუიხურავ? წელიწადში სამოცი ღირა გამოდის... ესეც ებევრება და წარამარა მსაყვედურობს: ჯელილე, ამ შენს ტანსაცმელზე ბევრსა ხარჯავო... ქალო, თვეში ორმოცდახუთი

ღირა მართო ბოტებზე მჭირდება... აი, გუშინ ჰირკა ვიყიდე, სამოც-
დაათი ღირა დამიჯდა....

ჯელელემ სხვა რაღაც-რაღაცეებიც მიაბო.

მე მასავით სიცრუით, უსინდისობითა და უნამუსობით ცხოვრება
არ შემეძლო. მაგრამ, როცა საკუთარ გულში ჩავინედე, იქ კოპწიად
ჩაცმა-დახურვის უსაზღვრო სურვილის მეტი სხვა ვერაფერი აღმოვა-
ჩინე.

ამ გასაჭირში რომ ვიყავი, გაზეთში განცხადებას წავაწყდი; ვილაც
მკერავს მუშახელი სჭირდებოდა.

უცებ ისიც კი ვერ მოვიაზრე, სად უნდა ყოფილიყო ის ატელიე.
როგორც იქნა დავმშვიდდი, მისამართი დავადგინე და გზას გავუდექი.
ატელიეში შევედი და... ღმერთო, ჩემო... სულ სხვა სამყაროში აღმოვ-
ჩნდი. სამოთხე იყო, ჩემო რაიქე, ნამდვილი სამოთხე... ყველაფერს
გულისფანცქალით შევცქეროდი.

ატელიეს პატრონმა თვეში ოცდაათი ღირა შემომამლია. მეტი რა
ჩარა მქონდა?! გამომცადეს, საქმე მომიწონეს. მაშინ ასეთი პირობა
შევთავაზე — ხელფასს არ ავიღებდი, მხოლოდ ჩემი ჯამაგირის ანგა-
რიშში ქსოვილი მოეცათ და იქვე უფასოდ შეეკრათ...

ჩემი პირობა უცნაურად კი მოეჩვენათ, მაგრამ უარი აღარ მითხ-
რეს. ატელიეს პატრონი იმასაც კი შემპირდა, რომ თუ მუყაითად გა-
ვირჯებოდი, ყველაფერში ხელს გამიმართავდა.

ორი დღის შემდეგ უკვე მკერავად ვმუშაობდი. პირველ თვეშივე
ერთობ ლამაზი თაიორი შევიკერე. არც შინ ვისვენებდი, ღამით ბლუ-
ზებსა კკერავდი და მერე ატელიეს ვიტრინაში გამოვფენდი ხოლმე.
მეორე თვეში ამ მეცადინეობით ას ღირაზე მეტი საფასურის ტანსაც-
მელი შევიძინე. ლამაზად და შნოიანად მეცვა, ნაცნობი თუ უცნობი,
ყველა მე შემომცქეროდა.

ექვსი თვის მერე ყველაზე მეტი და გემოვნებიანი კლიენტი მე
მყავდა. როცა ატელიეში მოდიოდნენ, ჩემზე უთითებდნენ, აი, ისეთი
ფასონისა შეგვიკერეთ; ამ ხანუმს რომ აცვიაო!..

ჩემმა შრომამ უქმად არ ჩაიარა, მალე მანეკენად დამაწინაურეს.
ახლა ხელფასს ყოველდღე ვიღებდი და იმდენიც შრჩებოდა, რომ უკა-
ნასკნელ მოდაზე ჩაცმული დავიარებოდი... თუმცა არც ქმარი მყავდა,
არც სიყვარულის გრძნობა მატკბობდა და არც ოჯახური სითბოსი
ვიცოდი რაიმე, თავს მაინც ბედნიერად ვგრძნობდი და ამ ბედნიერე-
ბას ისე მივაღწიე, რომ არც სინდისი დამიკარგავს, არც ნაშუსი და

არც საზოგადოების პატივისცემა დამკვლევია. ჩემს სანუკვარ მიზანს, ჩემთ რაიქე, პატიოსანი გზით მივაღწიე და ახლა ცხოვრებაში შიში აღარაფრისა მაქვს...

მე კარგად გიცნობ, რაიქე, ჩაცმა-დახურვისთვის უფსკრულის პირასა დგახარ. იცოდე, ვისაც ცოტათდენი ჭკუა გააჩნია, იმ უფსკრულს მოშორდება, ვისაც არა — ძირამდე ჩაგორდება... მოდი, მე მომბაძე, ჩემსავით მონიჭეცი.

აბა, დაფიქრდი, ჩვენთვის, ქალებისთვის, იმაზე დიდი ბედნიერება სხვა რაღა უნდა იყოს, რომ დღე-ნიადაგ ნაირ-ნაირ ქსოვილებსა და ჩასაცმელ-დასახურავებში ტრიალებდე; ყოველდღე ასობით ელეგანტურად გამოწყობილ ქალს ხედავდე, სარკის წინ ლამაზად მორთულ სხეულს უყურებდე... ახლა, მოდებზე საუბარი, კამათი?!.. იცი, რა გითხრა, მოდების ატელიე, მხატვრისა და მოქანდაკის სახელოსნოზე უფრო მიმზიდველია, რამდენი სასიამოვნო შეგრძნებაა აქ, რამდენი სიხარული... არც მხატვრის ზეთისა და საღებავის სუნი გაწუხებს, არც მოქანდაკის ქვა და თიხა. მეჩე, ატელიეს წყალობით ის საიდუმლოებაც იცოდე, თუ სტამბოლის ულამაზესი და უმაღლესი საზოგადოების ქალთა მარაქა ასე ელეგანტურნი როგორ ხდებიან, ნაკლები სიამოვნებაა?

ასე რომ, რაიქე, მოდი ჩემთან, გასცილდი მაგ უფსკრულს, მოდი იქ, სადაც არც სიბინძურეა და არც აუგი, მოდი იქ, სადაც მარტოოდენ სილამაზე და სიკობტავეა.

პარასკევს დილას გელოდები, მოვილაპარაკოთ. როგორმე მოვახერხებ, რომ მანეკენად აგიყვანონ. მოხდენილი ტანსაცმელი ჩაიცვი, მაგრამ სახელს გაუფრთხილდი. გაუფრთხილდი, თორემ, თუ სული გაჭუჭყიანდა და გაბინძურდა, იმას ველარანაირი ლამაზი და შნოიანი ტანსაცმელი ველარ შენიღბავს.

ამ პარასკევს უეჭველად შემოიარე.

აბა, შენ იცი, ჩემს თხოვნას უგულისყუროდ ნუ მოეკიდები. იცოდე, ჩემი ხმა ის ხმაა, რომელიც უფსკრულისაკენ დაქანებულს დაგისხნის... თვალებს გიკოცნი...

თუ არ მოგცემს მამუთი,
რა უნდა ჰქნა, მაჰმედ?
ანდაზა

ახალგაზრდა, ლამაზი, ტანადი ქალი დაუნდობელი და აჯამი ტირანის ხელთ ჩავარდნილ, წარსულ დროთა მონას წააგავდა: ტანზე ნაფლეთებად ეკიდა ჩითის გახუნებული კაბა, სქელი, სუჭუჭა, ყომრალი თმა მარმარილოსავით თეთრ მხრებზე გადმოშლიდა და დამტვრეული ყაფაზის მიგრეხილ-მოჭრეხილი ჯუმბადან ქუჩას ისეთი სასოწარკვეთილი სახით გასცქეროდა, თითქოს ჯალათის მიერ აღმართული ნაჯახი ეს-ეს არის თავს გააგდებინებსო.

ზეინაბ ქემალის საავადმყოფოსკენ ჩამავალ დაღმართზე არავინ ჩანდა.

ეზოების კედლებიდან გადმოკიდებულ, გაზაფხულის ყვავილებით დახუნძლულ ხის ტოტებს მინგრეულ-მონგრეულ ქვაფენილზე ლეჩაქივით თხელი და გამჭვირვალე ჩრდილი გადაეფინა. სახურავის კიდეზე, დამტვრეულ კრამიტებს შორის, თავიანთ ბუდეებში, უზრუნველად ყრანტალებდნენ ყვავები და ისე ირეოდნენ, თითქოს სხვაგან დაწყებულ ღზინს აქ აგრძელებენო. მათთვის უცხო იყო კაცთა ჭმუნვა და მწუნარება.

— ა ა ა, — უცებ აღმოხდა ქალს გაურკვეველი ხმა... .

ნერვიულად შეიჩხა, მუხლებზე წამოიჩოქა და იდაყვებით დაეყრდნო ფანჯრის რაფას. იმ წამს ისე მშვენიერი და მომხიბვლელი იყო, როგორც კვარცხლბეკზე გაცოცხლებული ქანდაკება...

— საბირე, სა-ბი-რეე!

ქუჩაში მიმავალი, კოპწიად გამოწყობილი ორი ქალი უცებ შეჩერდა.

მაღალი შეცბუნდა და მიიხედ-მოიხედა; უნდოდა გაეგო, საიდან შემოესმა ხმა. მან შიფონის მოსასხამის ქვეშ შავი წარბები შეჭმუნნა და ჯუმბას ახედა. მერე ბრაზით ოქროს ხელჩანთა გრძელ ბარძაყზე დაირტყა და იკითხა:

- ვინ მეძახის?
- მე!...
- შენ ვინ ხარ?
- ნაჯიე.

იმან ოქროს ჩანთას ორივე ხელი ნერვიულად მოუჭირა და ჯუმბისთვის თვალი არ მოუშორებია, კვლავ იკითხა...

- რომელი ნიჯიე?
- ბაჰთიარ ეფენდის ქალი.
- რომელი ბაჰთიარ ეფენდისა?
- ხაზინადარ ბაჰთიარ ეფენდისა.
- რაო?
- ჰო...

კოპწია ქალი ერთ წამს გაშტერდა, გახევდა, მერე უშნო და ულაზათო სახლი შეათვალიერა, რომლის ჩამტკრეულ შუშებზე გაზეთები გაეკრათ.

- ვაიმე, აქ რას ეძებ, გოგო?!..
- არაფერს.
- რას ჰქვია, არაფერს?!
- ჩემი სახლია!
- შენი სახლი?
- ჰო.

საბირემ და მისმა თანხლებმა ერთმანეთს დაბნეულად გადახედეს და ისე გაიცინეს, თითქოს ვინმე ეხუმრებათო:

— აი, შე მატყუარავ, აბა, ერთი კარი გააღე და ვნახავ, რასაც აკეთებ, — უნდო ხმით წარმოსთქვა საბირემ და სახლის დაფანფანებული კარისაკენ გაემართა, რომელზედაც ბავშვებს ცარციო ჩიტები დაეხატათ.

* *

საბირე და ნაჯიე ბავშვობის დობილები იყვნენ. ბალკანეთის ომის დროს ერთის მამა მოსამართლედ მსახურობდა, მეორესი კი ხაზინადრად იყო. ევაკუაციის დროს ერთმანეთი დაკარგეს და აი, ახლა, ექვსი წლის უნახავი მეგობრები მოულოდნელად შეხვდნენ ერთმანეთს...

როცა საბირემ ნაჯიე დაინახა, შეკრთა, თავითფეხამდე შეათვალიერა და წამოიყვირა:

- ეს რა დაგმართვია, გოგო?

ნაჯიე დაბნეული შესცქეროდა გამოპრანჭულ მეგობარს, ძვირფას შავ მოსასხამში რომ გახვეულიყო, ყელზე ზურმუხტის მსხვილი მძივი ეკიდა, ხოლო ხელთ ოქროს მოზრდილი ხელჩანთა ეჭირა.

— რა დამემართა და სილატაკემ ამ დღეში ჩამაგდო; ძლივს ჩაილაპარაკა აწურულმა ნაჯიემ.

საბირემ სახლის შესასვლელს ახედ-დახედა. კედლებს ბათქაში ჩამოსცვენოდა, ჭერი ჩამონგრეულიყო... აქაურობა ბოსელს ან საქათმეს უფრო წააგავდა...

— რა ლამაზია, არა? — გადაულაპარაკა ნაჯიემ თანმხლებ ქალს, რომელიც ბინაში შესვლას არ აპირებდა და მხოლოდ კარებიდან იყურებოდა.

— მაშალაპ!

იგი საბირესავით ახალგაზრდა არ იყო, მაგრამ ელეგანტურად გამოწყობილი საბირეზე მომხიბვლელი ჩანდა. შავგვრემან სახეზე ჩერქეზული სიამაყე გადაჰკრავდა.

ამ უხერხულ სიჩუმეში ქალები ერთმანეთს თვალით ზომავდნენ.

— ეჰ, ნაჯიე, ნაჯიე. დედაშენი სად არის, გოგო? — ალერსიანი და თანაგრძნობის გამომხატველი ხმით ჰკითხა საბირემ.

— მოკვდა.

— მამაშენი?

— მამაც მოკვდა...

— ძმა?

— ისიც...

— ვაიძე, შენ აქ რას უზიხარ?

— ეს ბინა ჩემი ქმრისაა.

— შენი ქმრისა?

— ჰო.

— შენი ქმარი რა კაცია, გოგო?

— კალატოზი, ახლა ჯარშია.

— სად არის?

— აქვე, ჰაიდარფაშაში, მუშათა ბატალიონში.

კვლავ გაჩუმდნენ. საწყალ ნაჯიეს გამბედაობა აღარ ეყო, რომ გამოპრანჭული ქალბატონები ოთახში შეეპატიყდინა. მხოლოდ საბირემ, მდიდრებს რომ კეთილშობილური თავმდაბლობა ანახიათებთ ხოლმე, ისე გაიღიმა:

— შიგნით შევიდეთ, ცოტა წავიჭორაოთ... ეჰ, ნაჯიე, ნაჯიე, რა უიღბლო ყოფილხარ, გოგო...

— მობრძანდით.

— მოდი, ფუსუნ, ცოტა ხანს ჩამოვსხდეთ ერთი ამ გოგოს კარგად შეხედე. ამისთანა ლამაზ ქალს შეხვედრიხარ? ღვთის გულსათვის, სიმართლე მითხარი, შეხვედრიხარ? ამ თმას უყურე, როგორ ბუნებრივად არის დახვეული, დააკვირდი, კარგად დააკვირდი.

— მაშალაჰ, მაშალაჰ, — ცივად იღიმებოდა საბირეს ამხანაგი, ფუსუნი რომ ერქვა.

ვიწრო, ჭუჭყიანი, ბნელი და მიწისიატაკიანი დერეფანი გაიარეს და როცა ოთახში შევიდნენ, ისეთი სიღარიბე და სიღატაკე დახვდათ, რომ ადგილზე გაიყინენ. ოთახში სკამიც კი არ იდგა, რომ ჩამომსხდარიყვნენ. საწყალმა ნაჯიემ აღარ იცოდა, რა ეღონა. ერთ წერტილს თვალებშიშტერებულნი, ალანძული იდგა და ადგილიდან არ ინძრეოდა. თავისი სიღარიბისა ისე რცხვენოდა, თითქოს მისი ბრალი ყოფილიყო.

კუთხეში, დაგლეჯილ ჭილოფზე რამდენიმე ხელი ლოგინი ელაგა. ჭილოფის ბოლოში ნავთქურა იდგა, იქვე თიხის მოზრდილი ქოთანნი მოჩანდა, რომლის გვერდით წიგნაკებზე აღებული პური და ზეთისხლით სავსე თიხის მწვანე ჯამი ეწყო. უფარდო ფანჯარასთან მიდგმულ დანჯღრეულსა და ჭილოფადაფარებულ ტახტზე ვიწრო, ძველი ქენის ნაჭერი ეფინა.

— დაბრძანდით, სუფთაა! — სთხოვა ნაჯიემ.

ქალები ტახტზე ფრთხილად ჩამოსხდნენ. ვიდრე ფუსუნი ოთახის დაბალ ჭერსა და შეთეთრებულ კედლებს ათვალიერებდა, საბირემ თავის ძველ მეგობარს საუბარი გაუბა.

— ერთი მოდი, გვერდით მომიჯექი.

ნაჯიეც ტახტზე ჩამოჯდა.

— რა მოხდა, რა დაგემართა, გოგო?

— ბედი ყოფილა!

...მიმიედ, გაჭირვებით დაიწყო თავისი ამბავი:

ნაჯიეს მამა სელანიკში ავად გამხდარა და სტამბოლს დაბრუნებულა თუ არა, ერთი თვეც აღარ უცოცხლია. დედამ და ნაჯიემ ესკუდარში ერთა ოთახი იქირავეს, მაგრამ კაცს თუ ღმერთი გადაუდგა... მალე დედა ფილტვების ანთებამ გადაიტანა. დარჩა ნაჯიე მარტოდ-მარტო. სახლის პატრონს, ქვრივ დედაკაცს, გოგო ძალიან შებრალებია, წასულა და იმისთვის საქმრო უპოვია. უკვე ოთხი წელია, ქმართან ცხოვრობს. საწყალი, კარგი კაცია, მაგრამ ქვეყანაზე საკუთარი სულის გარდა არაფერი აბადია. ომამდე დღეში ერთ მეჯღიეს მაინც მოულობდა. ახლა ისიც აღარა აქვთ. ქმარი ჯარში წაიყვანეს, ნაჯიეს

კი თვეში 30 ყურუში დაუნიშნეს. ერთადერთი ნუგეში ის არის, რომ ზოგჯერ ქმარს მცირე დროით შინ უშვებენ და მასაც თან ჯარისკაცის ულუფა მოაქვს ხოლმე...

— მადლობა უფაღს, თავი როგორღაც გაგვაქვს.

— ასეთი ყოფისა მადლობელი ხარ? — გაცხარდა საბირე.

— დიდება ალაჰს!...

— გოგო, სულ გასულელებულხარ!.. დილიდან საღამომდე წიგნაკებზე აღებული პურისა და ზეთისხილის გარდა არაფერს ჭამ და მაინც ღმერთის მადლიერი ბრძანდები? ერთი შეხედე, ფუსუნ, — მიუბრუნდა საბირე შავგვრემან ქალს, — ერთი შეხედე, ალაჰს რა თავდადებული მონა ჰყოლია... არა, მაინც ვერ გამოიგია, ამ მშვიერ-მწყურვალ-მა ქალმა ასეთი ღამაში სხეული როგორ შეინარჩუნა?.. ერთი შეხედე, არც ფერი დაუკარგავს და არც ხორცი...

თვითონ ყველაფერი თავზე გადასდით, საჭმელიც თავზე საყრელი აქვთ და სასმელიც, მაგრამ მაინც სისხლნაკლებნი და ყვიციანები არიან...

— მამაშენი სად არის? — როგორც იქნა გაბედა კითხვა ნაჯიემ.

— არ ვიცი, სადმე საზღვარგარეთ უნდა იყოს!

ნაჯიემ გამოპრანჭულ მეგობარს თვალი გაუსწორა:

— დედა?...

— ერთად არიან...

— შენ?

— მე?.. ეჰ, ჩემს ამბავს ვინ მოჰყვება.. ჯერ... ჯერ ერთ ოფიცერზე გავთხოვდი, მერე გავცილდი,

— ახლა ვისთან ცხოვრობ?

— ნათესავებთან.

ნაჯიემ აქამდე არ იცოდა, რომ საბირეს სტამბოლში ნათესავები ჰყავდა, თანაც ასე მდიდარი ნათესავები!.. საბირეც ნაჯიესავით რუმელელი იყო...

აღარ ჩაეძია და გაჩუმება არჩია.

გამოპრანჭული ქალები მასპინძლის სიღამაზით გაოგნებულნი ეაღერებოდნენ, ხშირ თმაზე ხელს უსვამდნენ. საბირემ თავი ველარ შეიკავა, კეფაში ხელი ჩაავლო, მიიზიდა და აკოცა... ნაჯიე უარესად დაიბნა. სტუმრები ბედის უსამართლობაზე ჩიოდნენ, ამ ღამაში სხეულისთვის რომ არაფერი გაემეტებინა, ხოლო ბევრი მახინჯი და დამხამული სიმდიდრით ყელამდე აევსო...

— რეფიკა მოიგონე, ფუსუნ! ქალი კი არა, პალოა. კაცმა რომ შე-

ხედოს, გული გაუსკდება. მერე? რა ბინები აქვს, რა ავტომობილები. ახლა ნაჯიესაც შეხედე?!. ასეთი ქალი ჯემილ ბეის სიზმარში მაინც რომ ენახა, რას იზამდა?

- თვალებს არ დაუჯერებდა!
- ღმერთმანი, არ დაუჯერებდა.

საბირე კი სილატაკით დარცხვენილსა და სტუმრების სიმდიდრით გაოცებულ ნაჯიეს არ ეშვებოდა:

- თქვი, თვეში 30 ყურუშით ცხოვრობ მართლა?
- შარშან ჯარისკაცების ტანსაცმელს ვკერავდი, წელს ისიც ველარ ვიშოვე.

- ვაი, შე საცოდავო!
-
- არა მჯერა, ცოცხალი როგორა ხარ!
- ჩვეულებრივად!

— გოგო, ცოცხალი როგორა ხარ? ოცდაათ ყურუშად პაწაწკინტელა იადონსაც ვერ გამოკვებავ.

— ჩემი ქმარი ყოველ კვირა როგორღაც ერთ ოყა ზეთისხილს შოულობს და მოაქვს. მეც მყოფნის.

ნაჯიეს მაინც არ დაუჯერეს. გაახსენდათ, რომ ტალღებზე აღებული პურს მათი მოსამსახურეებიც არ ჭამდნენ. გაახსენდათ და მწარედ გაეღიმათ.

— რას იზამ, ეს ქვეყანა ასე ყოფილა მოწყობილი! — სინანულით გააქნია თავი ფუსუნმა, — მაშ, ამ პურის ჭამაც შესაძლებელი ყოფილა. ღმერთო ჩემო, ერთხელ ჩვენ ბობის მივეცით. არ შეჭამა. თან გაბრაზდა და ისეთი ყეფა და ყმუილი ატეხა, რომ გვეგონა, გაცოფდაო.

— არა, მე შენ აქ ველარ დაგტოვებ, — უცებ გაკაპასდა საბირე, — აბა, ადექი და წავიდეთ.

- სად?
- ჩვენთან წავიდეთ.
- როგორ შეიძლება?!
- როგორ და, ძალიან კარგად!
- ქმარმა რომ არ იცის?..

— აბა, სისულელეს თავი დაანებე! წამოდი, ერთი ღამე ჩვენთან დარჩი, ჭამე, დალიე, და ვნახოთ, უკან დაბრუნდები თუ არა?

- ა... ა...
- აბა, აბა, წავიდეთ, მე შენ გეუბნები!

ნაჯიეს ვერ გაეუბდა სახლიდან ქმრის დაუკითხავად წასვლა. მარ-

თალია, ის ამალამ შინ არ მოვიდოდა, მაგრამ... ისიც მართალია, რომ საბირესა და ფუსუნს ძალზე შეებრაღათ ნაჯიე, აღარ იცოდნენ რა ექნათ, როცა გაიგეს, რომ ამ ქონში ოთხი წელი იქნება, რაც ცხელი სადილი არ დამზადებულა... შეებრაღათ და თავისთან მიიპატიჟეს, მაგრამ ქმრისგან ნებადაურთველად?!

საბირე და ფუსუნი დღეს ამ უბანში ეტლით მოსულან, მზარეული უნდა დაიქირაონ! ძველი მზარეული მოსამსახურეებს გადაჰკიდებია, ამთავ უფიქრიათ, ერთი კაცის შეცვლა აჯობებსო და მზარეულის ძებნაში ნაჯიეს უბანში კი ამოუყვიათ თავი...

თანაც, ფუსუნმა ხომ თქვა, რომ ამალამ დიდ ვახშამს ვმართავო. ვახშამზე ათასგვარი ტკბილეული და ღვინო ექნებათ...

ნაჯიემ ყურებს არ დაუჯერა, როცა გაიგო, რომ თურმე ფუსუნი მართო საუზმეზე 40 ლირის შამპანურს ყიდულობს ხოლმე...

შემწვარ-მოხრაკულისა და ტკბილეულის ხსენებაზე საცოდავ ნაჯიეს კუჭმა წვა დაუწყო. თავისი სივაგლახე და უბედობაც უფრო ცხადად დაინახა. წლები გავიდა, რაც სადილსა და ტკბილეულზე ოცნებობს... ზეთისხილისა და ყველის გარდა ყველაფრის გემო გადაავიწყდა...

საშინელი, აუტანელი, მძაფრი შიმშილი იგრძნო.

არა, ერთ ღამეს კი წავიდოდა სტუმრად, მაგრამ ჩასაცემელი რომ არაფერი აბადია?

როგორც იყო, თავისი სადარდებელი ქალებს გაუმჟღავნა.

ფუსუნმა და საბირემ ერთმანეთს გადახედეს.

— მოდი, ნაჯიე ჯერ დოღანჯილარში მუაზიზ ხანუმთან წავიყვანოთ. ისიც ნაჯიესავით მაღალი ქალია. ნაჯიეს იმისი კაბაც კარგად მოუვა და მოსასხამიც, — წამოიძახა საბირემ.

— ღმერთმანი, კარგი რამ მოიფიქრე, — გაუხარდა ფუსუნს, — ის ქარაფშუტაც ჩვენთან წამოვიყვანოთ.

ფეხზე წამოდგნენ.

დილიდან მოყოლებული ნაჯიეს პირში არაფერი ჩაედო. ზეთისხილმა და უვარგისმა პურმა ისე მოაბეზრა თავი, რომ სანამ ძალიან არ მოშივდებოდა, ხელს არ ახლებდა ხოლმე. საცოდავი, სასმელ-საჭემელზე საუბარმა ისე გაახელა, რომ სხვა აღარაფერზე ფიქრობდა, თვალწინ მხოლოდ თეთრსუფრაგადაფარებული მაგიდა ედგა, რომელზედაც შემწვარ-მოხრაკული, ფლავი, ტკბილეული, კომპოტი და ათასი სხვა რამ ელაგა... იმაზე კი არც დაფიქრებულა, ასე როგორ გამდიდრდა მისი დობილი.

როცა ქალები წამოდგნენ, ნაჯიეც წამოხტა, ანგარიშმიუცემლად აიღო საწოლზე მიგდებული დაკერებული შავი შალი და მხრებზე მოისხა.

— ერთი ამას უყურე, ფუსუნ, ამ ძონძებშიც კი დედოფალს არ ჩამოუვარდება, არა?

სახლიდან გამოსულებს დიდხანს არ უვლიათ, ერთ პატარა ქუჩაზე ეტლი უცდიდათ.

როცა ეტლში ჩასხდნენ, საბირე მეეტლეს მიუბრუნდა:

— დოღანჯილარში გარეკე!

ნაჯიე წინ დაისვეს. მთელი გზა ჩაცმა-დახურვაზე მუსაიფობდნენ, მაგრამ ნაჯიეს მათი არაფერი ესმოდა, კვლავ უხვად გაწყობილ სუფრაზე ოცნებობდა, რომელსაც ამაღამ მიუჯდებოდა...

ისინი კი ნაჯიეს თვალს ვერ ამორებდნენ, ალტაცებულნი იყვნენ და ნაჯიეს ხელებს ეალერსებოდნენ.

— ნაჯიე ხანუმს ხელები ისეთი აქვს, თითქოს ყოველდღე რძით იბანდეს...

მართლაც, ნაჯიეს მშვენიერი ხელები ჰქონდა. ამ ხელებს კი საღამოობით ზამთარ-ზაფხულს უბნის წყაროდან ამოტანილი ცივი წყლით იბანდა. საპონი ძვირი ღირდა, არ იშოვებოდა და ნაჯიე ცდილობდა ხელები სუფთად შეენახა. ეგ კი არა, აბდესტსაც კი ცივი წყლით იღებდა ხოლმე.

ეტლი ერთ დიდ, თეთრ სახლთან შეაჩერებინეს. სახლი მინგრეულ-მონგრეულ, შეუღებავ ქოხებს შორის უცხოელი სტუმარივით გამოიყურებოდა. კარი გოგონამ გაუღო, რომელსაც ქათქათა წინსაფარი ეკეთა.

— ხანუმ ელენი შინ არის? — იკითხა საბირემ.

— შინ არის.

— წადი და მოახსენე...

— მობრძანდით.

მათ მარმარილოსიატაკიანი დერეფანი გაიარეს, მოსამსახურე გოგო ზევით ავიდა. ქალებიც კიბეს აუყვნენ და როგორც კი აათავეს, სახლის პატრონი გიჟივით გამოეგება:

— აჰ, თქვე საძაგლებო, რომელმა ქარმა გადმოგაგდოთ, რომელმა ქარმა?

ჯერ ფუსუნს მოეხვია, მერე საბირეს, ორივე გადაკოცნა.

— რომელმა ქარმა და, გამოიცანი!

— არ ვიცი, არ ვიცი... დამეს აქ გაათევთ?

— არა...

მასპინძელი. შუახანს გადაცილებული, მაგრამ მაღალი და საკმარად ლამაზი ქალი იყო. დიდრონ თვალებზე სურმა ჰქონდა წასმული. ნაჯიეს რომ შეხედა, თვალები აახამნამა და ქალებს ჰკითხა:

— ეს გადაცმული ქალი ვიღა?

— გადაცმული კი არა, თავისი ტანსაცმელია...

— ცრუობთ.

— ღმერთმანი, გადაცმული არ არის, — დაიფიცა საბირემ, — შენთან იმიტომ მოვედით, რომ ტანსაცმელი ათხოვო, ამაღამ ჩვენთან სტუმრად მოდის.

— ტყუით, ტყუით...

— ღმერთმანი, მართალს ვამბობ...

მასპინძელმა გაწითლებული ნაჯიე კარგად შეათვალიერა, მაინც არ სჯეროდა ქალების ნათქვამისა. ნაჯიეს ერთხანს უყურა, უყურა და მერე მამაკაცური ჟინით წამოიძახა:

— ღმერთო, რა ლამაზია!

— შენ ჯერ ჩააცვი და მერე ნახე, როგორი იქნება, — უპასუხა ფუსუნმა.

* *

ფართო საწოლ ოთახში, დიდსარკიან კარადასთან, ქალებმა ნაჯიეს ძველმანები განადგეს და როცა შიშველს შეხედეს, თვალები ლამის ბუდიდან ამოუცვივდათ! დიასახლისმა ხელები თეძოებზე შემოიბრტყა და წამოიყვირა:

— გამჩენო, კაცი რომ ვყოფილიყავ!...

მშვენიერი, თეთრი აბრეშუმის კაბა ჩააცვეს, წინღებში გამოაწყვეს, ყომრალი ხშირი თმა მოდაზე დაუვარცხნეს, თან გაუთავებლად ოხრავდნენ... მერე შეზღონგებში ჩასხდნენ და გაოცებულნი, კმაყოფილებით შესცქეროდნენ მორთულ ნაჯიეს, შესცქეროდნენ ისე, როგორც მხატვარი მიაჩერდება ხოლმე თავის საყვარელ სურათს... ნაჯიე ხმას არ იღებდა, მხოლოდ იღიმებოდა და ეგონა, რომ ქალები ზედმეტად აქებდნენ. „ნეტავ, მართლა ასე ლამაზი ვარ?“ ფიქრობდა და ცალი თვალით სარკეში იხედებოდა.

მოსამსახურე გოგომ ჩაი შემოიტანა ვერცხლის სინით. მომცრო მაყალთან სკამები მიიწიეს და გარშემო შემოუსხდნენ, თან პაპიროსები გააბოლეს. საუბარი მამაკაცებზე ჩამოვარდა. ნაჯიე უსმენდა, ყუ-

რადღებთ უსმენდა, ვერ ერწმუნა, თუმცა გულში კი ფიქრობდა, რომ ესენი კაი სულის ადამიანები არ უნდა ყოფილიყვნენ! ტანზე აბრეშუმის სამოსი ეცვათ, სკამებსა და სავარძლებზე აბრეშუმი ეფინათ, ფეხქვეშ რბილი და ალისფრად მბრწყინავი ხალიჩა ეგოთ, იქნებ ისიც აბრეშუმისაა? ამ სიმდიდრის პატრონებს როგორი სუფრა ექნებათ? უყურებდა ოქროთი მოვარაყებულ ვერცხლის საშაქრეს და მშიერს შემწვარი და მოხრაკული, წვნიანი და ტკბილეული ეჩვენებოდა... ამ საღამოს ნაჯიეც ცხელ, ცხიმიან საჭმელს მიირთმევს...

— რიზა ამ გოგოს ერთ ღამეში ათას ლირას მისცემს!

— არ მისცემს. მხოლოდ იბღინძება და ყოყოჩობს. როცა საქმე ფულზე მიდგება, ვაჟკაცობა აღარ ყოფნის.

— მილოვიჩს ხომ მისცა ათი ათასი ლირა?

— ეს სხვა საქმეა...

— რატომ სხვა?

— ისე, ჯიბრისთვის...

— ჰაჯი იბრაჰიმს რომ ენახა?

— მეშინია, რომ მისცეს რამე! ისე კი, ბინას ნამდვილად უყიდდა.

ნაჯიე ახლა კი მიხვდა, ქალები რასაც ლაპარაკობდნენ, მიხვდა და გულმა ბაგაბუგი დაუწყო... მაშ, ნაჯიე ამაღამ ვიღაცას უნდა უფემქაშონ? ამ ბებრუცუნას ტანსაცმელს ახლავე გაიძრობს, თავის ძველმანებს გადაიცვამს და გაიქცევა... უცებ შენიშნა, რომ ქალები პაპიროსს უწვიდნენ...

— ღმერთმანი, არ ვეწევი.

არ დაუძალებიათ.

...მაგრამ ეს აბრეშუმის ტანსაცმელი ისე მოსწონს, ეს ალისფერი მაქმანი ისე აუწერელ სიამოვნებას ჰგვრის რომ...

„ერთ ღამეს რა მოხდება? მაშინვე ვინმეს მკლავებში ხომ არ ჩამაგდებენ? ამაღამ ცოტაოდენ ცხელ საჭმელს ვჭამ, ხვალ დილით კი გავიქცევი“, — ფიქრობდა ნაჯიე.

მუცელი გულივით უფართხალებდა... უკვე ნალაპარაკევიც აღარ ესმოდა. მხოლოდ ხორცსა და ტკბილეულზე ფიქრობდა, მხოლოდ იმ საჭმელზე ფიქრობდა, რომელიც აგერ უკვე ოთხი წელია თვალთ არ უნახავს... არა, ახლა კიდევ რომ ადგეს და სახლში წავიდეს, იქ რა დაუხვდება?

თვალწინ თავისი ქონი, დანჯღრეული ნავთქურა და მწვანე ქილა, ზეთისხილი და შავი პური წარმოუდგა. ყველაფერი ეს სასჯელივით ეჩვენებოდა ნაჯიეს. კბილები ისე გააკრაჭუნა, თითქოს იმ შავ პურს

ლეჭავდა. ნერწყვი გადაყლაპა და გადაწყვიტა დარჩენილიყო: რაც მოსახდენია, მოხდესო. ერთხელ მაინც ადამიანურად ვივანშმებო და შეცადა მოსალოდნელ სიფათზე აღარ ეფიქრა.

ქალები თავიანთ განზრახულს უკვე აშკარად ეუბნებოდნენ. აი, ნაჯიეს ვინმე კაცს აჩვენებენ და იმ ვილაცას გაავიჟებენ, ნამდვილად გაავიჟებენ.

— აბა, ახლავე ეტლში ჩასხედით, იქნებ გემის მეთხე რეისს მიუსწროთ. მოდაზე გაისეირნეთ, უეჭველად ვინმეს გადაეყრებით, — მბრძანებლობდა მუაზიზ ხანუმი.

წამოხტნენ, ნაჯიესაც შავი აბრეშუმის მოსასხამი წამოასხეს, ხელში კი მოთქროვილი, სავერდის ლამაზი ჩანთა მიაჩნეს. შემდეგ დიდხანს კოცნიდნენ მასპინძელს. მუაზიზმა ნაჯიეც გადაკოცნა და მერე ყველანი კარებამდე მიაცილა. ქალებმა ნაჯიე წელანდელივით ეტლში ცალკე კი არ დასვეს, შუაში ჩაისვეს. ღონიერმა ცხენებმა ეტლი ცარიელ ქუჩაში ბუმბულივით გაიტაცეს. შიმშილისაგან მისავათებულ ნაჯიეს კვლავ არ ესმოდა საბირესა და ფუსუნის საუბარი. როცა ჰაიღარფაშაზე, ზღვის სანაპიროსთან გავიდნენ, ნაჯიე გაოცებული იყურებოდა გარშემო. საცოდავს, კადიქოს მეტი არაფერი ენახა. უსკუდარის მინგრეულ-მონგრეულ უბანს შეჩვეულს, სუფთად მოკირწყლული ქუჩები უცხოდ ეჩვენებოდა. გაკვირვებული ათვლიერებდა აგურის მაღალ შენობებს და ასე ეგონა, სადღაც უცხო ქვეყანაში ვიმყოფებით. ფუსუნსა და საბირეს ვილაც გამოპრანჭული კაცები ხელის აწევით ესალმებოდნენ. ბოლოს ეტლი მოედანზე შედგა. მოედნის ბოლოს ვეება ხეები ჩამწკრივებულიყო. ხეებს შორის კი უნაპირო ზღვა მოჩანდა. მოედანზე ბევრი ეტლი იცდიდა. სანაპიროზე ხალხი ირეოდა. სეირნობდნენ, საუბრობდნენ, იცინოდნენ. ნაჯიე ამ სანახაობის ცქერით იყო გართული, როცა იგრძნო, რომ საბირე ვილაცას გამოესაუბრა. მობრუნდა, საბირესთან ვილაც გამხდარი, შავწყვირიანი და ქერათმიანი ახალგაზრდა იდგა, რომელსაც თეთრი შარვალი და ლურჯი ჯემპერი ეცვა.

— ღვთის გულისათვის, ვინ არის? — ეკითხებოდა ის ქერათმიანი.

— არ ვიცი, ეტლში აგვემგზავრა, — იცინოდა საბირე.

ნაჯიემ ყურები ცქვიტა და იმათკენ თვალი გააპარა, მაგრამ როცა ახალგაზრდა კაცის თვალებს წააწყდა, დამფრთხალი ფუსუნისკენ შემობრუნდა. ფუსუნი სერიოზული სახით იდგა და თავი ისე ეჭირა, თითქოს იმ ჭაბუკს ვერც კი ამჩნევსო.

— ღმერთი არა გწამს, მითხარი ვინ არის?

- ვინ უნდა იყოს, ადამიანია.
- ადამიანი კი არა, ანგელოზია...
- ასე ფიქრობ?
- საბირე, ძვირფასო, გამაცანი.
- ჩემო კარგო, მამაკაცებს არ ეკარება, არ ესაუბრება, მხოლოდ ჩვენთან...
- ღმერთი არა გწამს, გემუდარები!
- ამაღამ ჩვენთან მოდი.
- სტუმრები გეყოლება, თქვენთან ერთი აურზაური იქნება. სომ იცი, რომ სმას თავი დავანებუ. ბოლო გემით მოვედი, თანაც ნასადი-ლევი ვარ. თქვენ შეექცევით, მე კი შორიდან უნდა გიყურთ.
- მერე რა, შენც შორიდან გვიყურე!
- მერე და ეს სინდისია?
- შენ რომ ანგელოზივით გოგო წაიყვანო, ეს სინდისია?
- საბირე, ნუ ჯიუტობ. ჩვენები ერთი კვირაა ბუიუკადაზე არიან... სახლში მარტო ვარ. ასეთ შემთხვევას ნუ დამაკარგვინებ. გამაცანი. რამდენიმე დღე შენის წყალობით დროს გავატარებ...
- თითქმის ზურჩულუბდნენ, მაგრამ ნაჯიეს თავის გულისცემასთან ერთად მათი ნალაპარაკევი სიტყვასიტყვით ესმოდა.
- ჩემი წყალობით რომ დრო ატარო, მერე მე რა?
- რას ისურვებ, თქვი?
- მე რა უნდა გითხრა!
- ას ლირას ახლავე მოგცემ!..
- ჩამოდი, მეტს ჩამოდი!
- ას ოცი.
- საწვრილმანოს დუქანში ხარ! რა გროშებს აჩხაკუნებ?!
- ასორმოცდაათი, საბირე...
- ჩამოყაჭე! ერთი ის შენი გამხმარი მილოვიჩი მოიგონე და მერე ამ გოგოსაც შეხედე! მეტი ჩამოყაჭე!
- ორასი.
- თვითონ მას რამდენს მისცემ?
- შენ ნუ ჩაერევი...
- თქვი, თქვი...
- ვალაჰ, საბირე, ჩემს სიცოცხლეში ასეთ ლამაზ ქალს არ შევხვედრივარ. საცხოვრებელს გავუჩენ, იქნებ ცოლადაც შევიერთო...
- აბა, აქედან მოუსვი. ასე მეც დიდხანს მასულებლებდი...
- მაგრამ, საბირე, ეს ძალიან ლამაზია!

ერთი სიტყვით, გახურდა ვაჭრობა და ამის მოწმე ნაჯიეს სული შეუწუხდა. იფიქრა, ეტლიდან გადმოვხტები და თავს ვუშველიო, მაგრამ სად უნდა წასულიყთ? შიმშილისაგან თავბრუ ეხვეოდა. სახლი გაახსენდა და სიმწრისგან კბილები გააკრაჭუნა.

...ახალგაზრდამ ქალებს წინადადება მისცა გავისეირნოთო. ფუსუნი დათანხმდა. ეტლიდან ჩამოვიდნენ თუ არა, საბირე მკვირცხლად მიუბრუნდა და ნაჯიე იმ ახალგაზრდას გააცნო.

— ჩემი ბავშვობის მეგობარი ნაჯიე ხანუმი. ეს კი ფასიპ ბეი გახლავს, ფაშას შვილია და ფულებს ქალაქიდან აფრიალებს.

შეცბუნებულმა ნაჯიემ ძლივს გაიღიმა. ტროტუარს გაუყვვნენ. მოსეირნენი ცნობისმოყვარეობით შესცქეროდნენ.

დიდხანს ისეირნეს.

ნაჯიეს შიმშილისგან მუცელი ეწვოდა და თვალებში ჩრდილები უთამაშებდა.

მზე ხეებს იქით იკარგებოდა. პორიზონტზე აღისფერი და წითელი ღრუბლები იყრიდა თავს. მოსეირნეთა შორის პატარა ბიჭები ველისიძეებს დააქროლებდნენ.

— აბა, ბავშვებო, გვეყოფა, ახლა წავიდეთ, ძალზე დავიღალე; ამაღამ სტუმრები გყავს, გვიცდიან, — თქვა საბირემ, მერე ფუსუნს მიუბრუნდა, — ფასიპ ბეიც წამოვა?

— შენ თვითონ ჰკითხე, არ მოდის.

— მე ვერ წამოვალ, მაპატიეთ, ქალბატონებო, — ბოდიში მოიხადა ფასიპ ბეიმ.

— ფასიპ, — მიუბრუნდა საბირე ახალგაზრდა კაცს, — ამაღამ ჩვენთან ერთი აურზაური იქნება. ნაჯიეს ასეთი ამბები არ უყვარს. ამაღამ შენთან დარჩება სტუმრად!

— დიდი სიამოვნებით, თუ კი მიკადრებს!

—

ნაჯიემ ხმა ვერ ამოიღო. ისე იყო მისუსტიებული, რომ განძრევაც კი უჭირდა. მხოლოდ თდნავ იღიმებოდა.

მართლაც, საბირესთან რომ წავიდეს, იქნებ შუადამემდე ვერც კი მიუსხდნენ სუფრას. ჯერ მუსიკა, ცეკვა, გართობა. ეს ახალგაზრდა კი შინ მარტო ყოფილა. უკვე ღამდება კიდეც. ამათ ხელიდან მაინც ვერსად წაუვა. ფასიპთან წასვლა უფრო ხელსაყრელია. მივლენ თუ არა, მაშინვე ივანშემებენ, მერე დილაამდე როგორმე თავს დაიძვრენს, სისხამ დილას კი გაიქცევა...

ფასიპ ბეის ეტლი მოედნის ბოლოს იცდიდა. საბირესა და ფუსუნს

დაემშვიდობნენ. ახალგაზრდამ ხელკავი გამოსდო და ეტლში ჩასხდნენ. ეტლი გაჩაღებულ დუქნებს შორის მიქროდა. ახალგაზრდა ქათინაურებს არ იშურებდა და ნაჯიეს ქება-დიდებას ასხამდა:

— ღმერთო, დიდებულო, სად დაიბადეთ ასეთი ლამაზი, სად გაიზარდეთ ასეთი მშვენიერი?

ნაჯიე კი იმაზე ფიქრობდა, თუ რა მდიდარი უნდა ყოფილიყო ეს ახალგაზრდა, რომელმაც ნაჯიეს გაცნობისთვის საბირეს ორასი ლირა მისცა. თან ცდილობდა წარმოედგინა ის სუფრა, რომელსაც ამაღამ ფასიპ ბეი გაშლიდა.

ალთინოლაღიში, იოღურთჯუ, ბაღდადის ქუჩა, სულ ჭენებით გაიარეს.

ფასიპ ბეის კი ნაჯიეს მოწყენილი, ნაღვლიანი თვალები მეტისმეტად მოსწონდა და გამუდმებით ეკითხებოდა:

— ღვთის გულისათვის, რაზე ფიქრობთ? რა გაწუხებთ?

— არაფერი, ეფენდიმ!

— რატომ ხართ ასეთი სევდიანი?

— არაფერია, ეფენდიმ...

ნაჯიემ დააპირა მობრუნებულიყო და ეკითხა, როგორც კი მივალო, ხომ მაშინვე ვივასშმებთო, მაგრამ ენას კბილი დააჭირა...

მარჯვნივ, ცის დასალიერს, ჩამავალი მზისგან დანატოვარი მოწითალო ფერი ჯერ კიდევ არ ჩამქრალიყო.

ცაცხუნარი გაიარეს და როცა ეტლი შეჩერდა, ნაჯიე ისე შეკრთა, თითქოს მძინარე გამოაღვიძესო. ფასიპი ძირს ჩამოხტა და ხელი გაუწოდა:

— მობრძანდით....

რკინის გისოსებიან ჭიშკართან შედგნენ. შიგნით, სიბნელეში, ხეების ხეივნის ბოლოს ვიღაცის სილუეტი მოჩანდა. როცა კარი გააღეს და შევიდნენ, ფასიპმა დაუძახა:

— ისლამ, ისლამ!

— ეფენდუმ, — მოისმა შორიდან ალბანელის ხმა.

— გაიქეცი და სალონში სინათლე აანთე!

— ახლავე, ეფენდუმ, — წინ შემოეგება მაღალი, წარმოსადგეგი მსახური.

— შინ მებადის გარდა არავინ არის, ნურაფრისა მოგერიდება, ჩემო ლამაზო, — მიუბრუნდა ფასიპი ნაჯიეს.

—

— ნურავისი მოგერიდება!...

— კარგი...

ქვის განიერი კიბე აიარეს. ანტრესოლსა და სალონში უკვე გაზის ნათურები ენთო. ნაჯიე, რომელსაც ასეთი ფუფუნება და მორთულობა არასოდეს ენახა, ახლა განცვიფრებული შესცქეროდა აქაურობას. სალონში რომ შევიდა, კინალამ შიმშილიც კი გადაავიწყდა. ხალები და ხალიჩები, კედლებზე სურათები, მძიმე ფარდები, შუაში მაგიდა... ყველაფერს ცალ-ცალკე სინჯავდა და აკვირდებოდა. სალონის დათვალიერება რომ მოათავა, კვლავ მწვავე შიმშილი იგრძნო. რა თქმა უნდა, სასადილო ოთახი ამაზე ნაკლები არ უნდა ყოფილიყო. სასადილო ოთახის გახსენებაზე ნაჯიემ შემწვარი ხორცის სუნიც კი იგრძნო.

ფასიპი დიდინებდა... რაღაცას, ნაჯიესთვის გაუგებარს ჰყვებოდა მარადიულ სიყვარულზე, ქორწინებაზე, ბავშვებსა და დაუსრულებელ ბედნიერებაზე...

ნაჯიეს არ ახსოვს, რა დრო გავიდა.

— ახლა კი ზევით ავიდეთ, საყვარელო!

— სად? — უაზროდ კითხა ნაჯიემ, რომელსაც სასადილო ოთახში გაშლილი მაგიდა გონებიდან არ შორდებოდა.

— ჩემს საწოლ ოთახში, საყვარელო!

— მაგრამ...

— რა, საყვარელო?

— ცოტა რამ გვეჭამა, — შეწუხებული ხმით ამოთქვა ნაჯიემ.

— ვაი ჩემს თავს, — წამოიყვირა ფასიპმა, — ნამდვილი დიდყურა ვბრძანდები! შენმა სილამაზემ ისე გადამრია, რომ არც მიკითხავს გშია, გწყურია... დვთის გულისათვის, მაპატიე. მე სტამბოლში ვისადილე. მითითინე, ამ წუთში რამეს მოვიგონებთ.

შემდეგ წამოხტა, ღია ფანჯარაში თავი გაჰყო და დაიყვირა:

— ისლამ, ისლამ!

— ეფენდუმ.

— ერთი აქ მოდი, ჩქარა მოდი.

—

—

— ეფენდუმ!

— აბა, გაიქეცი და საჭმელი რამე მოიტანე.

ნაჯიემ საჭმლის ხსენებაზე ყურები ცქციტა.

— რა მოვიტანო, ეფენდუმ.

— რაიმე მოიტანე...

— შუალაბე გახლავთ, ეფენდუმ, ახლა ყველგან ყველაფერი დაკეტილია.

— ბევრს ნუ ყბედობ. შენ ის გააკეთე, რასაც გეუბნებიან!

მსახური რომ წავიდა, ფასიპი ისევ ნაჯიესთან დაბრუნდა, ლამაზი ხელი დაუჭირა და კოცნა დაუწყო.

— მაპატიე, საყვარელო. ხვალ რესტორანში წავალთ. გონი დავკარგე, მაპატიე...

— რას ბრძანებთ...

— ასეა. ვახშამი სულ დამავიწყდა... შენ რომ დაგინახე, ღმერთმანი, გონი დავკარგე...

მსახურის ფენის ხმა გაისმა. ნაჯიეს ახლა ფასიპის საუბარი აღარ ესმოდა, ყური ფენის ხმაზე ჰქონდა გამახვილებული.

— მობრძანდით, მზად არის, ეფენდუმ! — გაისმა მსახურის ხმა.

წამოდგნენ. წინკარში მაგიდას შემოუარეს. ფასიპი კართან შეჩერდა.

— მობრძანდით, ეფენდიმ!

ნაჯიე სწრაფად შევიდა. არაჩვეულებრივად ფართო სასაღილო ოთახი იყო. ლამპის შუქზე ბუფეტში გაწყობილი ბროლის ჭურჭელი კიაფობდა. დიდ, ოთხკუთხა მაგიდის თავსა და ბოლოში ერთმანეთის პირიპირ ორი სავარძელი იდგა. ერთ-ერთის წინ თეფგი იდგა.

— მობრძანდით, ეფენდიმ!

—

ფასიპმა ნაჯიე სავარძელში ჩასვა. როცა ნაჯიემ თეფშს დახედა, მწარედ ამოიგმინა...

თეფშზე ზეთისხილი ელაგა, გვერდით შავი პურის ნაჭერი ედო, იმ პურისა, რომელსაც აგერ უკვე ოთხი წელია ზიზღით ჭამდა. მაგიდაზე დაემხო, თავი მკლავებში ჩარგო და მწარედ აქვითინდა. ფასიპი ვერაფერს მიხვდა. იგი სავარძლის უკან იდგა და მხოლოდ ნაჯიეს თეთრ პელერინას ხედავდა, თეფშისთვის არც კი დაუხედავს. მსახურს სხვა ვერაფერი ემოვა, ამასაც ტალღებზე იღებდნენ და ძაღლებისთვის ინახავდნენ...

ნაჯიეს ცრემლებმა მკლავები დაუსველა. ფასიპი დაფაცურდა:

— რა მოხდა, საყვარელო, რა მოხდა?

— არაფერი, — როგორც იყო ხმა ამოიღო ნაჯიემ, წამოდგა და კარისკენ გაემართა.

ფასიჭმა შეჩერება სცადა:

— ღვთის გულისათვის, დამენსენით, თორემ მერე ინანებთ! — იყვირა ქალმა. ლამაზი, ღია ცისფერი თვალები ნაკვერჩხლებივით უვარვარებდა. ახალგაზრდამ გზა მისცა და გახევებულმა თვალი გააყოლა. როცა ბაღის ბილიკიდან ქალის ფეხის ხმა მოისმა, თვალებდაჭყეტილმა ფასიჭმა ჩაიბურღლუნა:

— ვაჰ, ეს რა გადარეული ყოფილა, კაცო?!...

სიბნელეში მიაბიჯებდა ნაჯიე... იმისი გაცნობისათვის, მხოლოდ გაცნობისათვის თრასი ღირსა გადაინადეს, თვითონ კი ერთ ვანშამზე ნამუსი ღამის გაყიდა...

კვლავ გაასხენდა დიდებული სასახლენი, მდიდრულად მორთული დარბაზები, თქრო-ვერცხლით მოჭედილი ნივთები, ბროლ-მინანქარის ტურტელი და... ზეთისხილი და შავი პური...

უკვე მიფარფატებდა. აღარ ტიროდა. გული ქვასავით დამძიმებოდა. რომელიღაც ბნელ ქუჩაზე გაუხვია და ფეხს აუჩქარა. არ იცოდა, სად იყო და სად მიდიოდა. ქუჩა დამთავრდა და შორიდან ტალღების ხათქახუთქი გაისმა. ქარი წიოდა და ხეებს არჩევდა... ზღვისკენ გაემართა. სანაპიროზე წყვილიადი გაწოლილიყო. იქით გაეშურა. ცივი ქარი სცემდა სახეში. ის წყვილიადი ზღვასთან დასრულდა. ნაჯიე შედგა და მრუმე ზღვას დიდხანს, დიდხანს გასცქეროდა.

აქ უნდა დამთავრდეს ნაჯიეს ცხოვრების გზაც... კარგად იცოდა, რომ ეს თხერი სიღარიბე სამოთხეშიც კი არ მიატოვებდა... მაგრამ ძალა, ძალა აღარ ეყო... ჩაიკეცა და თვალები ფარანს მიაშტერა, რომელიც ვარსკვლავივით კიაფობდა. ფარნის შუქი თითქოს ნელ-ნელა იზრდებოდა, წითლდებოდა, ალისფერი ხდებოდა, თითქოს სუსტი და საამო სინათლე ქვადქცეულ, გაყინულ გულს თანდათანობით ალღობდა და ათბობდა...

თოქათლიანის გაყოლებით 25 ნომერ ბინას ვეძებდი. ლუი დურანი მთელ ქალაქში სიმდიდრით ცნობილი კაცი გახლდათ. შორიდან ვიცნობდით ერთმანეთს — ყოველ საღამოს თოქათლიანში შემოდისოდა ხოლმე. იმის ცოლსა და ქალიშვილს მთელი ქალაქი მოჰყავდა აღტაცებაში. ცოლი შავგვრემანი, საოცარი სილამაზის ქალი იყო. ქალიშვილი ჯერ ცამეტ-თოთხმეტი წლისა თუ იქნებოდა; მთელი ბეთლლუს მოსახლეობა „ოქროს ფერიას“ უწოდებდა. ლამაზი, ძალზე ლამაზი თოჯინა ხომ გინახავთ? აი, ისეთი იყო.

მზე ისე შეუბრალებლად აჭერდა, თითქოს შუა ზაფხული ყოფილიყო, გახურებულ ქვაფენილს ალმური ასდიოდა და სიცხისაგან შეწუხებულს ასე მეგონა ტანზე ჭიანჭველები დამფუთფუთებდნენ. ვიფიქრე, უკეთეს შემთხვევას როდისღა ვნახავ-მეთქი. კარი მოვძებნე და ზარი დავრეკე. ბერძენი მსახური შემომეგება და დამტკრეული ფრანგულით მკითხა:

- მუსიო, ვინ გნებავთ?
- მუსიო დურანის ნახვა მსურს.
- თქვენი სახელი?..

ჩემი სადარბაზო ბარათი გავუწოდე. მოსაცდელ ოთახში შემიძღვა, თვით კი მასპინძელთან ამბის შესატყობინებლად გაბრუნდა.

მივიხედ-მოვიხედე და გავოცდი: კედლები და იატაკი მთლიანად მოფარდაგული იყო... ოთახის მოწყობილობა და მორთულობა ხუთას ლირაზე მეტი ეღირებოდა, ეჭვს არ იწვევდა, რომ ლუი დურანი იმაზე მდიდარი კაცი უნდა ყოფილიყო, ვიდრე სახელი ჰქონდა...

მე ავეჯის ფასი მშვენივრად ვიცოდი იმის გამო, რომ რამდენიმე ბინა მქონდა მორთული და გაწყობილი, მაგრამ, იმისმა ღირებულებამ, რაც აქ ვიხილე, პირდაპირ გამახევა...

დურან ბეი თავაზიანად შემომეგება და მეუღლე გამაცნო. მე ვცდილობდით ჩემი თანდაყოლილი სიმორცხვე დამეფარა და თავი თავისუფლად, მხიარულად დამეჭირა. უცებ ოთახში „ოქროს ფერია“ შემოფრინდა...

ღმერთო ჩემო, რა ნაზი, რა მოხდენილი, რა მშვენიერი ქმნილება.

ყოფილა... იმის დედას დაბალი არ ეთქმოდა, ის კი დედაზე მაღალი განსჯდა...

დურან ბემი თავისი ოჯახის გენეალოგია გამაცნო: იმის პაპის მამა წარმოშობით ნორმანდიელი ყოფილა, ამჟამად საფრანგეთში იმისგან დანატოვარი ბინები ჰქონდათ. დედა იტალიელი ებრაელი ჰყოლია.

ნეტავ ცოლი რა ეროვნებისა ჰყავს?
ვითომ სომეხია?

— არა, არა ჰყავს...

ვინც არ უნდა ყოფილიყო, ეს კია, რომ ამ ქალს ლამაზი და გიჟმა-
ჟი მამაკაცისთვის დამახასიათებელი საქციელი ჰქონდა.

მადმუაზელ დურანი კი... ფრთებდამსხვრეულ, მიწაზე დამკვებულ ანგელოზს ჰგავდა. თეთრი, იმდენად თეთრი კანი ჰქონდა, რომ, როცა მის მკლავებს ვუყურებდი, ასე მეგონა, თუ ხელით შეეხები, იმ წამ-
სვე... დაიღვრება-მეთქი. ხშირი, ყომრალი თმა თავზე მძიმე, უბადლო, ფასდაუდებელ და ჯადოსნურ გვირგვინივით ედგა. მუხლებსა და მკერ-
დზე კი ეტყობოდა, რომ ჯერ ისევ ბავშვი იყო.

— დიდი ინტერესით ეკიდება პოლიტიკას, რეგულარულად კითხუ-
ლობს ევროპის გაზეთებს, — მომიბრუნდა მუსიო დურანი.

— პოლიტიკა კი არა, — გაიცინა გოგონამ, — უბრალოდ, კითხვა
მიყვარს.

— ალბათ ლიტერატურა გიტაცებთ, — ვკითხე ენის ბორძიკით.

გაოცებულმა შემომხედა და სახეზე აღმურმა გადაჰკრა.

— რაღაც სისულელე წამოვროშე-მეთქი, — გამიღვვა თავში და შე-
ვეცადე, აზრი მომეკრიფა.

— ლიტერატურა? ლიტერატურა ხომ სულის ვაება და კომშარია.
განსაკუთრებით დღევანდელი ლიტერატურა... ჩემი მოძღვარი სასტი-
კად მიკრძალავს სამიჯნურო პოეზიისა და რომანების კითხ-
ვას.

— ეჰ, ეს რა უცოდველი ბავშვი ყოფილა, — გავიფიქრე, თუმცა კი
მისი ნათქვამი მაინცდამაინც გულწრფელად არ მომეჩვენა.

— შატობრიანისა და ლამარტინის თხზულებანიც სულის ვაება და
კომშარია? — ჰკითხა მუსიო დურანმა.

— ეჰ, მამიკო, მოძღვარმა მხოლოდ შატობრიანი და ლამარტინი
კი არა, რაფაელიც კი აგვიკრძალა...

ამ გოგონას უაღრესად მკაცრად ზრდიან-მეთქი, გავიფიქრე მე.
საცოდავმა, მხოლოდ გეომეტრიითა და ტრიგონომეტრიით უნდა გაი-

წყალის გული და ტვინი... აბა, რა უნდა მისცეს „თანისა“ და „ტიამასის“ მოწინავე სტატიებმა?

აი, თუ „ოსმანთა გაერთიანების“ იდეალები განხორციელდება, მაშინ კი რამე ეშველებათ... ამ საცოდავ, ლამაზ ლევიტანელსა და მისთა მსგავსთა. მაშინ ისინი გათავისუფლდებიან ამ სასულიერო პირთა მკაცრი, სულის შემხუთავი აღზრდის მეთოდებისაგან, მაშინ თავს დაიხსნიან და თანამედროვე, პროგრესული მისწრაფებით დაიკმაყოფილებენ სულიერ მოთხოვნილებებს...

ოქროს ფერია და მაღამ ღურანი საუბარში ჩაერივნენ. გოგონამ თვალები ისე მოჭკუტა, თითქოს მომავალს თვალნათლივ ხატავსო და მამას კეკლუცად შეეპასუხა:

— ეჰ, კაცობრიობავ, ცივილიზაციაჲ!.. ნუთუ თქვენს საზოგადოებაში ქალს ადგილი არ უნდა ჰქონდეს?..

საუბარი გაგვიგრძელდა.

მუსიო ღურანს მოსწონდა ჩვენში ახლად ჩასახული და ამოძრავებული აზრი — ოსმალების სახელმწიფოში არაბული ანბანის ლათინურით შეცვლის თაობაზე და იმის სურვილიც კი გამოამჟღავნა, რომ ენაც ლათინური დამკვიდრებულიყო... იგი თავგამოდებით ამტკიცებდა, რომ ასეთ შემთხვევაში ევროპის საზოგადოებრიობა მხარსაც დაგვიჭერდა და ეკონომიურ დახმარებასაც გაგვიწევდა...

ისე დავიღალე, რომ უკვე უგულისყუროდ ვუსმენდი.

მაღამ ღურანმა, ეტყობა, შემამჩნია და მაშინვე სასაუბრო თემა შეცვალა, მოდებდა და სპორტზე გავაბით მასლაათი. მას მთელი ევროპა ჰქონდა მოვლილი და აქაურობა ჯოჯოხეთად ეჩვენებოდა, თურქეთი თავშექცევისა და დროსტარების ქვეყანა არ არისო, ამბობდა.

მე უკვე წასვლა დავაპირე, როცა მუსიო ღურანი თავის ქალიშვილს მიუბრუნდა და სხვათა შორის ჰკითხა:

— ჟულიეტ, ბეის შენს კოლექციას არ აჩვენებ?

ოქროს ფერიამ მრავალმნიშვნელოვნად შემომხედა, დიდხანს მიმზერდა, ბოლოს უპასუხა:

— თუ ბეიც ისურვებს, სიამოვნებით...

— რა თქმა უნდა, მაღმუაზელ, — მაშინვე თავი ისე დავუკარი, რომ არც კი მიკითხავს, რა კოლექცია უნდა ეჩვენებინა.

სუსტი, თეთრი ხელებით თმა შეისწორა და წამოდგა:

— მობრძანდით.

მე წამოვხტი და უკან ავედივნი. ოქროს ფერიას საწოლ ოთახში შევედი.

ერთი რამ მაინც ვერ გამეგო, ეს გოგონა სულ ახლახან გავიცანი, თრიოდე სიტყვის თქმაც კი ვერ მოვასწარი და უკვე მის საწოლ ოთახში ამოვყავი თავი. თანაც ამბობდა, სატრფიალო პოეზიისა და რომანების კითხვა სულის ვაება და კომშარიალ...

ოთახში ვეება შავი ძაღლი დაგვხვდა. დამინახა თუ არა, ყეფა პტება.

— თუ არ გავაგდე, მოსვენებას არ მოგვცემს, საშინელი ეჭვიანია, — გადაიკისკისა მან და ცნოველი გარეთ გაუშვა.

არც აქაურობა ჰგავდა ახალგაზრდა გოგოსთვის გაწყობილ ჩვეულებრივ ოთახს...

განიერი საწოლის ცისფერი აბრეშუმის ფარდები გაწეული იყო. საწოლთან საწერი მაგიდა იდგა, მაგიდასთან — სკამი.

— დაბრძანდით, — მითხრა ოქროს ფერია.

— მაგრამ, თქვენ?

— თქვენ დაბრძანდით და ჩემთვის ადგილს მე თვით ვიპოვი!..

მივიხედ-მოვიხედე... ან საწოლის კიდეზე უნდა ჩამომჯდარიყო, ან პირსაბანზე...

სკამზე დავეშვი. ოქროს ფერია დაინახა, მაგიდის უჯრა გამოაღო და იქიდან აბანოზის ხის ყუთი ამოიღო.. ქალიშვილის შავი თმა სახეზე მენებოდა...

მან ყუთს თავი ახადა და თითქოს აქ არაფერი, კალთაში ჩამიჯდა... ისე დავიბენი, ისე, რომ აშკარად შემეტყო გაწითლება.

— როგორც ვატყობ, შეგაწუხებ?

— არა, არა, რასა ბრძანებთ, მაგრამ თქვენმა მშობლებმა არ დაგვინახონ!

— ოჰო, უცოდველი ბრძანებულხართ... განა მათ არ იციან, რომ კოლექციას ვათვალიერებთ, — გადაიკისკისა მან...

...ჩემ წინაშე კი ელაგა აღმასისა და აყიყის, ზურმუხტისა და სადაფის, ქარვისა და მრავალი სხვა ძვირფასი ქვის ნიმუში. ერთ საათზე მეტ ხანს ვათვალიერებდი ამ საუცხოო კოლექციას.

ბოლოს ტანსაცმელი და თმა შევისწორეთ. მე ოთახიდან გამოსვლა დავაპირე.

— ახლა კი, კოლექციის ნახვისთვის, სამასი ფრანკი უნდა გადაიხადო, — მომიბრუნდა ოქროს ფერია.

...სამასი კი არა, ხუთასი ფრანკიც კი ღირდა. ჯიბიდან სამი ბანკნოტი ამოვაცოცე და როცა ხელში ვუღებდი, წყნარად ვკითხე:

— ეს თქვენი კოლექცია, სხვა ვინმესაც თუ უნახავს?

— ჩემი სურვილით კი... მაგრამ საფასურის გადაუხდელად მხოლოდ ერთს...

— ვის, დანიშნულს?

— არა, ჩემს ძაღლს.

სალონში მუსიკით ღურანი და მისი მეუღლე გვერდიგვერდ იხდნენ და წიგნს კითხულობდნენ. გვიან გამოსული რომ დაგვინახოს სიცილი დამაყარეს:

— როგორც გეტყობათ, გადამეტებულ ინტერესს იჩენთ ამ პატაქვებისადმი...

მადამ ღურანსაც ჰქონდა კოლექცია. დამპირდა, რომ თუ სხვა დრო შევივლიდი, იმასაც მაჩვენებდა.

მართლაც, თავისი სიტყვის პატრონი აღმოჩნდა. მეორედ სტუმრებისას მისი კოლექციაც ვიხილე. მშვენიერი რამ იყო, მაგრამ ქალშვილის კოლექციას ვერ შეედრებოდა.

ამ კოლექციების წყალობით ეს თჯახი პარიზში უკეთ არ იცხორებდა?

როცა პირველად ვესტუმრე, იმათმა სიმდიდრემ და ფუფუნებამ მაოცა. ახლა კი, ღმერთმანი, სულაც აღარ მიკვირს.

ზაფხული... რამაზანი! ისეთი პაპანაქებაა რომ... კაცი აქრებს ჩამოშვებული ფარდების იქით რალაც იდუმალი და უხილა-ჯოჯონეთის ალი ტრიალებსო. თათხის კედლებზეც მწვანე შპალი-აა გაკრული, ნიაზი და ნეშეთი კარებთან მიდგომულ ფართო სავარ-ჯზე წამოგორებულან, სიგარები გაუჩაღებიათ და მასლაათობენ:

- მამ, მამ.
- პირდაპირ, საკვირველი ამბავია.
- თანაც ასე მოკლე დროში!
- კაცი თვალს აღარ დაუჯერებს...
- არა, ერთი, ამ რვა-ათი წლის წინანდელი ქუჩები, სანლები, ლები, ტრამვაი, ჩასაცემელ-დასახური გაიხსენე. გემებიც, გემებიც დაივიწყო.
- მამ, არც ტელეფონი ყოფილა.
- მერედა, ელექტრობა გვქონდა?
- კინო, კინოზე რას იტყვი?
- ატომობილი, კაცო?
- ან გრამოფონი?
- არა, გრამოფონი კი იყო, მაგრამ...
- იყო, მაგრამ, არ იტყვი, როგორი იყო?!
- მაინც, როგორი?
- ამ თხუთმეტიოდე წლის წინათ ორმოც ფარად რალაც რეზინის ლები ყურში გავირჭე და ისეთი სასთებით ვუსმენდი, თითქოს ჰა-სე ყოფილიყო...
- აერთაბლანზე რას იტყვი?
- საკვირველია....
- ვინ იფიქრებდა, რომ კაცი ჰაერში ჩიტივით იფრენდა? თანაც, რო, თურქებიც რომ იფრენდნენ, ვინ იფიქრებდა, ჰა?
- დირიჟაბლი?
- მამ, მამ... ვეებერთელაა, შეჯავშნული და მაინც დაფრინავს.
- ეს ჭეშმარიტებაა.
- ძალიან კარგი, მაგრამ ამ სიძვირეზე რალას იტყვი?

— ბუნებრივია, რომ ყველაფრის მსგავსად ფულის მსყიდველთა თი უნარიც შეიცვალა. ფული ბევრია, დაგროვდა და საქონლის ფა აიწია.

— როგორ, კაცო, ფული დაგროვდა, გაბევრდა თუ შემცირდა?

— ღმერთმანი, არ ვიცი.

— არც მე ვიცი.

— რაც არ ვიცი, ნურც გამოვეკიდებით.

— ეს მართალია, მაგრამ.

— მაგრამ, რა?

— ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ უეკლო ვარდი არ არსებობს.

— ბუნებრივია.

— პროგრესსაც აქვს თავისი უარყოფითი მხარეები...

— როგორი?

— მაგალითად...

მაგრამ ნიაზმა მაგალითის მოტანა ვეღარ მოასწრო. ქუჩის ოთახში შემოიჭრა ძლიერი, მჭექარე, ცოცხალი, მღელვარე და მუდღიური ხმა...

— ...ეს ქვეყანა ძირფესვიანად შეიცვალა. წარვიდნენ ძველი დები... წარვიდნენ და კვალიც აღარ დარჩა ადამიანობისა, დიდსულ ნობისა, კეთილმოწყალებისა. აღარავინ ფიქრობს კაცსა და მოყვებაზე, ყველა პირად სიამოვნებას მისცემია...

ნიაზი და ნეშეთი ერთმანეთს მიაჩერდნენ. უნებურად, სიგარსაფერფლეზე ჩააქრეს.

— რა არის?

— არ ვიცი...

ქუჩიდან კვლავ ისმის ძლიერი, სასიამოვნო ხვეწვითი ხმა:

— ქვეყანა ლეშია და მძორი... ვაი იმ ძაღლებს, რომლებიც მის ისწრაფვიან. გამოფხიზლდით და სოფელსა ამას შეხედეთ, ვითაჲ ჭკუის სასწავლებელს... ამითსა და არარაობას ნუ გამოეკიდებით, ამება და არარაობა ნუ გაცთუნებთ!..

ნეშეთი ერთი ხელით თავს იფხანს, მეორე ხელით ბარძაყს... სელუშება. ნიაზი ზემო ტუჩს იკვნეტს და ნელ-ნელა სწორდება.

— ეს რა არის, კაცო...

— მიქარვაა...

— მაგრამ, რა მშვენივრად, რა გზნებით ლაპარაკობს.

— უეჭველად.

ქუჩიდან კვლავ ისმის:

— დღეს ვართ, ხვალ აღარ ვიქნებით! დღეს ღამე მოსდევს, სინათ-
ლეს — წყვილია. ცეცხლისგან მხოლოდ ნაცარი რჩება, სიცოცხლის
ბოლო სიკვდილია. ვისა აქვს ეჭვი, რომ სიკვდილი არ არის გარდა-
უვალი?... თქრთშიც რომ ჩავიფლათ, რკინისა და ფოლადის ციხე-კლშ-
კებშიც რომ ჩავიკეტოთ, ისარი სიკვდილისა მაინც გვიპოვის, ადრე
თუ გვიან ჩვენამდე მოაღწევს. და ამგვარი, უეჭველი დასასრულის
არსებობის დროს კაცს, გულგრილს და დაუდევარს, საკუთარი ცხვი-
რის იქით რომ ვერაფერს ხედავს და მეგობარს ივიწყებს, შეიძ-
ლება ადამიანი ეწოდოს? არა და არა! იგი პირუტყვია, ოთხ-
ფეხი!

რა განსხვავებაა ოთხფეხა პირუტყვსა და კაცს შორის, რომელსაც
ამა ქვეყნად სხვა არარა სწადს, გარდა პირადი განცხრომისა?...

ნეშეთი ფეხზე წამოდგა:

- ეს ვიღაც ფილოსოფოსია!
- თანაც დიდი ფილოსოფოსი!
- მაშ, დიდი ფილოსოფოსი.
- უსმინე, უსმინე, რას ამბობს.

ხმა უფრო მგზნებარე, ძლიერი და შთაბეჭდავია:

— კეთილმოწყალება და სიბრალული აღარ არსებობს. სახელი მო-
წყალებისა დავიწყებულია... ჭამეთ, დალიეთ, დაუკარით, იცეკვეთ და
დრო ატარეთ ღამაზად გაწყობილ ბინებში... ინებივრეთ და იძინეთ
სუფთა საწოლებში...

ეჰ, სადა ხარ კეთილმოწყალება, სად?

- კაცო, სოციალისტი ყოფილა! — ადგილიდან ყვირის ნიაზი.
- როგორ, რანაირად?
- როგორ და დღისით-მზისით, მარტოღმარტო გამომდგარა შუა
ქუჩაში და რასაც უნდა, იმას ამბობს.
- ერთი ვნახოთ, მართლა მარტოა?

ნიაზი წამოხტა და ფანჯარასთან მივიდა. ფარდა გასწია, გადაიხედა
და ხარხარი ატეხა.

- ეჰე, სულ სხვა ამბავია!
- რა ამბავი?
- მოდი და ნახე.

ცნობისმოყვარეობით ატანილი ნეშეთი ფანჯრისკენ გარბის. ფარ-
დებს შორის თავს ყოფს და ძირს იხედება. ქუჩაში დაძონბილ-დაკონ-
კილი კაცი მიფარფატებს, რომელსაც ზურგზე ტომარა ჰკიდია, ხელში
კი ჯოხი უჭირავს:

— ღვთის გულისათვის, ერთი ლუკმა პური გაიმეტეთ, ღვთის გულისათვის...

ნიაზი და ნეშეთი ერთ წუთს გაშემდნენ, მერე ერთმანეთს მიაჩერდნენ.

— რას იტყვი?

— სულ სხვა ამბავი ყოფილა!..

— მათხოვარია, კაცო.

— ფილოსოფოსობისგან გამათხოვრებული!

— არა, მათხოვრობისგან გაფილოსოფოსებული!

— თანაც ორატორი.

— განა მარტო ორატორი!

ნიაზიმ აწეული ფარდა ისევ ჩამოუშვა.

— ჩვენს დარულბედაიში ასეთი ზარივით ხმის პატრონი მსახიობი რომ ჰყავდეთ...

— ვალაჰ, მართლაც არა ჰყავთ.

ორივენი იცინიან.

— თანაც რა ძლიერი!

— მაშ, მაშ...

გარეთ კი მათხოვარი მოქალაქეებს კვლავ მოაგონებს, რომ ყოველივე ცვალებადია და წარმავალი, რომ გუშინდელი დღევანდელს არ ჰგავს, დღევანდელი ხვალინდელს არ ემგვანება...

— იცინეთ, იცინეთ... სიცილის ბოლო ტირილია, პაემანს განშორება მოსდევს... ზაფხულს შემოდგომა ცვლის, ბედნიერებას — უბედურება...

სიცოცხლის ბოლო სიკვდილია! ამ წუთისათვის ისე უცქირეთ როგორც გაკვეთილსა და ჭკუის სასწავლებელს... ილაჰ, ილაჰ...

ხმა თანდათან სუსტდება და ახლა შორიდან ლოცვასავითღა ისმის ნეშეთი და ნიაზი თავიანთ ადგილებს უბრუნდებიან და სიგარებ აჩაღებენ.

— განა ამ რვა-ათი წლის წინათ სტამბოლში მოიძებნებოდა ისეთ პროფესორი, რომელიც სიტყვას ასე დალაგებულად, ასე ლოგიკურად წარმოთქვამდა?

— ახლა კი...

— ახლა მათხოვარიც მჭევრმეტყველი გახდა.

—

— ისე კი, კაცმა რომ თქვას, თავხედობაა!

— დაუჯერებელია...

— ვალაჰ, პირდაპირ საკვირველია...

ასმა ხანუშის ბარათი გავზავნილი პასანთან

პირველად შენ შემეყვარე; ჩემზე ლოცულობდი, მემუ-
დარებობდი... ჩემი ტრფიალი შენს მღელვარე გულისტქმას მიმქრალ
ნაღვერდალივით თუ სწვდებოდა... ბოლოს შემირთე. მე მდიდარი ვარ,
ცხენიც მყავს და ეტლიც მაქვს. ვინ არ მეტრფოდა, მაგრამ შენი ბედი
ვყოფილვარ, შენ დამისაკუთრე. გაგიმართლე, გაგაბედნიერე... მერე,
როგორ მოხდა, თანდათან გული იცვალე, ზურგი შემაქციე, გამირბო-
დი, ბოლოს კი სულ მიმატოვე?!.. ამ ბარათს რომ მიიღებ, იფიქრებ,
მეხვეწებაო, მაგრამ გაოცებული ვარ, რატომ აღარ გინდივარ, რად
შემიჯავრე? რა მაკლია ნეტავი? წელს კადიქოიში სილამაზით პირვე-
ლი ადგილი დავისაკუთრე; განათლებით პირველი ადგილი, სიმდიდ-
რით ხომ — რაღა სათქმელია... მაშ, რატომ არ გინდივარ? დარწმუნე-
ბული ვარ, ჩემზე ლამაზი რომ იპოვო, ჩემზე მდიდარი მაინც არ იქ-
ნება!... მაშ, რისთვის, რისთვის მიმატოვე?

ა ს მ ა

პასანის პასუხი ასმა ხანუშს

დიახ, ლამაზო ქალო, მე შენ მიყვარდი, თ, როგორ მიყვარდი?..
მაგრამ რაა თვით სიყვარული, არ იცი განა? სიყვარული ყველასთვის
სხვადასხვაგვარია, ისევე, როგორც სხვადასხვაა ადამიანთა ბუნება,
ხასიათი, ცნობისმოყვარეობა, გემოვნება. აი, ზოგს თვალები იზიდავს,
ზოგს კანის ფერი, ზოგს ხელი ან ფეხი, ზოგს ტანი; ზოგს გამხდარი
მოსწონს, ზოგს სქელ-სქელი... მე კი უმალ პროფილს შევავლებ ხოლ-
მე თვალს. სკოლიდან გამომყვა ეს ჩვევა: როცა ვინმეს ვესაუბრები,
ვცდილობ უეჭველად პროფილიდან შევხედო. თუ ადამიანს პატარა
პროფილი აქვს, მის ლაპარაკს ყეფას ვამსგავსებ!.. ისე კი, რამდენი
ადამიანიცაა, ყველას რომელიმე ცხოველის პროფილი აქვს.

ხიფს როცა გადავდივარ ხოლმე, მის ხალხმრავალ კაზინოში უეჭ-
ველად შევდივარ და ადამიანთა პროფილებს ვათვალიერებ. ჯერ არ

შევხვედრივარ კაცს, ცხოველის პროფილი რომ არ ჰქონდეს. ყველა ადამიანი ცხოველია, ადამიანის ნიღაბს ამოფარებული ცხოველი... ძალლი, ხარი, თხა, ყარყატი, ცხენი, სახედარი, ბაიყუში, არწივი, ქათამი, თუთიყუში, ფუტკარი, მტრედი, ყვავი, თევზი, ბატი, დათვი, ვეფხვი... ფიზიონომიის შესახებ ბავშვობისას ზერელედ გადაკითხულმა თეორიებმა ისეთი კვალი დატოვეს ჩემზე, რომ ლაფონტენის ზღაპრების ცოცხალ ალბომში მგონია თავი... ვთქვათ, მეგობარი შემომხვდა: შევხედე — მაღალი, წითელი ფესი ახურავს, ჭრელი კოსტუმი აცვია, ბრჭყვიალა ჰალსტუხი უკეთია. გრძელი, წვეტიანი ცხვირი აქვს. აფხორილი მხრები... ჯიუტია, გამბედავი... გვერდიდან შევათვალიერებ და ჩემთვის ვფიქრობ:

— ბიჭოს, ეს ხომ მამალია, ყვინჩილა... მოდის, ხელს მართმევს, მის წითელ სახესა და ბიბილოს მსგავს ფესს ვუყურებ. ხმა მკვეთრი მაღალი აქვს, თითქოს გამუდმებით ყიოდეს.

დავშორდები. ახლა სხვა შემომეყრება. განიერი ნიკაპი და პირი აქვს, წვივებმოგრენილი, ტკეპნით ლაპარაკობს, ლოყებს ჭიმავეს, იცინის... — იხვია, იხვი, — გავივლებ გულში და ჩემი აღმოჩენით კმაყოფილი ვარ. ის კი ვახვახებს, ვახვახებს. მის ტანზე დამშვიდებული ვეძებ ფრთებსა და კუდს... საოცარია, თითქმის ყველაფერს ვპოულობ...

ცნობილ ადამიანთა, დიდი მწერლების, მინისტრების, დეპუტატების, ჩინოსნების პროფილები კარგად მახსოვს. ამიტომ, ადვილად შემიძლია დავასკვნა, ესა თუ ის მინისტრი თავის პოსტზე ყოფნისას რას მოიმოქმედებს. წინასწარ ვიცი და ვამბობ. მეგობრები გაოცებულნი არიან:

— წინასწარმეტყველი ხარ ნამდვილი!

მათ ჰგონიათ, რომ სასწაულთმოქმედი ვარ. მე კი მხოლოდ პროფილების მიხედვით ვმსჯელობ. თუ კაცი სახედარსა ჰგავს სახით, მაშინ მას საქციელიც სახედრისა ექნება, თუ ლომსა ჰგავს, ლომივით მოიქცევა. ხარის პროფილიანი ადამიანი არც ცბიერია და არც გაიძვერა, სახედრის პროფილიანი ჯიუტია, თვინიერი და ამტანი, ძალღის პროფილიანი მუდამ იღრინება, კბილებს აჩენს, ვეფხვის პროფილიანმა შებრალება არ იცის, მტარვალა და მჩაგვრელი. თუთიყუშის მგვანი არ გაჩერდება, სულ ვიღაცის გამოჯავრებაშია, მტრედის მგვანი გამუდმებით შეეყარებულისა და საბრალოს კომედიას თამაშობს. მედიის სახიანი გაქნილია და მატყუარა, ღორისა — ჭამს, სვამს, მუდამ მუცელზე ფიქრობს...

ასევე არიან ქალებიც — სქელი, დიდმკერდიანი, მთვლემარე და

მძიმე ქალი ზედმიწევნით ჰგავს ძროხას; გამხდარი, ცუდი ზნის, შავი, მახინჯი, მაგრამ ლამაზთვალეებიანი — თხაა; ძალიან ლამაზი ქალი მზეწვია ჩიტს, იადონს ან ავსტროულ ქათამს ემსგავსება. ამ სამი პროფილიდან შენ არცერთი გაგაჩნია...

გახსოვს, შარშან ზაფხულს ფენერბალზეში პირველად რომ შევხვდით? მაშინ დიდხანს გაკვირდებოდი, მაგრამ ვერაფერს მიგამსგავსე.

— აჰ, რა საოცარია, — ვამბობდი ჩემთვის და თვალს ვერ გაშორებდი.

ვერაფერს მიგამსგავსე, პროფილიდან არცერთ ცხოველს, არცერთ ფრინველს არ ჰგავდი, არც მათი ხასიათი და ბუნება გქონდა. ჰოდა... შემიყვარდი! ხან კი საგონებულში ჩაგარდნილი ვბუტბუტებდი:

— ვცდები, რაღაცას ჰგავს, მაგრამ ვერ ამოვიცან, ვერ ამოვიცან!..

ჩვენი ქორწინების წინა დღეებში დიდხანს, დიდხანს შემოგცქეროდი. მაინც ვერაფერს გავხვდი. გახსოვს, მთელი ექვსი თვე რა განცხრომაში გავატარეთ? მაგრამ ერთ დილას... ეჰ, ნეტავ მაშინ შენზე აღრე არ ავმდგარიყავ!

ერთ დილას წამოვხტი, ფანჯრის რაფაზე ჩამოვჯექი და ჯერ კიდევ მწოლიარეს შეგეხმაურე:

— რა ზარმაცი ხარ, რა ზარმაცი...

შენ საწოლში წამოჯექი, გასწორდი და ჩაცმა დაიწყო. ცოტა გრილლოდა, ღუმელი ოთახს ვერ ათბობდა და ამიტომ... ანაზღად გულმა ფართხალი დამიწყო, ყელში რაღაც მომაწვა, თითქოს მახრჩობდა,... შენ საბნიდან ფეხი გამოჰყავი, ქოშზე დაგდებული იისფერი წინდა მარჯვენა ფეხის თითებით აიღე. მალლა ასწიე, ჩაიცვი. ახლა მეორე ფეხი ჩამოაცურე... სახე მოვაბრუნე, რომ არ დამენახა. ლამაზო ქალო, შენ ფეხის თითებს ხელის თითებივით მარჯვედ ხმარობდი.

— მეოცე საუკუნეში, ამდენი ასეული წლის განვითარების შემდეგ...

ბურღივით მიტრიალებდა თავში.

კვანკალებდი, გული წამივიდა. რა თქმა უნდა, მიზეზს ვერ მიხსვდი.

...კიდევ გეტყვი. მეორედ, დაწოლისას, შენ დაჭმუჭნილი პერანგი ფეხის თითებით მოითრიე ლოგინში. მთლად ავცანცანდი, კბილს კბილზე მაცემინებდა.

— ალბათ შეგცივდა, კანკალებ, — მითხარი მაშინ. აღარ გეხსომება. მესამედ, ღუმლის წინ იჯექი, გახსოვს? წინდები არ გეცვა, ვერ

კიდევ ცივი კარი ღუმლისა ფენის თითებით გამოაღე, შეშა შეასწორე და ისევ დახურე...

კიდევ გითხრა? ერთ დღეს შენს საყვარელ კატას გაეთამაშე. წინდები კვლავ არ გეცვა. ლამის გული გამისკდა, მაგრამ, ღმერთმანი. თავი შევიკავე, შეგხედე, ფენის თითები გრძელი გქონდა, ზომაზე გრძელი. კატას თათებში ჩაავლე, პატარა ბავშვივით ასწიე მაღლა. მაშინ სახეზე თვალი შეგავლე და... ტვინი გამეყინა! მაიმუნს გავდი... ვიწრო შუბლი, წინწამოწეული პირი, ლამაზი და მბრწყინავი კანი... ფენები კი, ღმერთო ჩემო, მაიმუნის ხელები იყო. გარწმუნებ, შენ რომ ცოტა გაივარჯიშო, არა მარტო წინდასა და პერანგს აიღებ, ღუმელს გამოაღებ და კატას მიუაღერსებ, მაგ ფენის თითებით საჭმელსაც კარგად შეჭამ და პიანინოსაც მშვენივრად დაუკრავ!.. შემეშინდა, შენთან აღარ ვწვებოდი. ასე მეგონა, უღრან, უკაცრიელ ტყეში ვცხოვრობდი რაღაც პრეისტორიულ ქმნილებასთან შეუღლებული. ამიტომ გაგირბოდი, გემალებოდი.

ახლა, ეგ ერთ-ერთი ფენი, ხელზე უკეთ რომ ხმარობ, გულზე დაიდუ და მიბრძანე — განა ჭკვიანი არა ვარ, რომ აღარ მიყვარხარ?!

ასმა ხანუშის სასწრაფო ტელეგრამა ბ. კასანთან

შენი წერილი ისე დავხიე, არც კი წამიკითხავს. მეზიზღები. გაფრთხილდი. წერილი აღარ გამომიგზავნო, თორემ საქმე ცუდად წავივა!..

ქალიშვილებთან ოთახში თუ მარტო დარჩი, წავიდა შენი საქმე! ძალზე სასიფათოა... მითუმეტეს ჩემსთანა გადაბერებული კაცისათვის. შარშან ამ დროს კი მაინც არ ამცდა და ამ ხათბა-ლაში გადაყვავი თავი.

შემოდგომის ხანს ძალიან მიყვარს ბუიუკადაზე ყოფნა. რა სჯობია განმარტობით მდგარი ნაძვის ხეებქვეშ ხეტიალს, როცა სადღაც, შორს ამოვარდნილი ნესტიანი ქარი უბერავს და მომაკვდავივით კვნესის. ცა უფანჯრო აკლდამის გუმბათივით ჩამობნელდება, მოილუნება და იმედს გადაიწყვეტს ხოლმე. ზაფხულის გვალვისაგან გაყვითლებულ ფოთლებს ქარი მიწაზე ხმაურით მიხვეტ-მოხვეტავს; გაძარცვულ ხეების ტოტებში თითქოს აჩრდილები დაეხეტებიან.

იმ დღეს ცის მოლუშული გუმბათი უეცრად ჩამოიქცა — გადარეულმა ქარმა მოუბერა და ისეთი შხაპუნა წვიმა წამოვიდა, რომ თვალის დახამხამებაში გავილუმბე. რა უნდა მიქნა? მაშინვე სერმეთის მამრდის ბინას მივაშურე. კარებში მოსამსახურე გოგო შემომეგება და თავით ფეხებამდე გაწუწული რომ დამინახა, სიცილით მითხრა — შინ პატარა ქალბატონის გარდა არავინ არისო.

- დიდი ქალბატონი?
- დილას ადრე წავიდა.
- ნიჰათ ბეი?
- ალბათ კლუბში იქნება.

— ვიდრე წვიმა გადაიღებს, აქ ვიქნები. შენ კი პატარა ქალბატონს ნუ ეტყვი, რომ აქა ვარ, ნუ შეაწუხებ...

საზაფხულო პალტო გავიძრე, სახე ცხვირსახოცი თუ შევიმშრალე და სალონში შევედი. ქარი მოუბერავდა თუ არა, გაავებული წვიმა ფანჯრის დარბაზებს ხმაურით ეხეთქებოდა! ბუნების ამ საზარელ მრისხანებებს ვუსმენდი, როცა კარი გაიღო. შემოვბრუნდი და დავინახე, რომ ოთახში სუთულე შემოსულიყო. მე რომ მკითხვით, იგი სტამბოლის ერთ-ერთი უღამაზესი გოგოა. შავი, დიდრთონი თვალები აქვს, ხშირფთვა და თეთრი, რაღაც ზღაპრულად თეთრი კანი!

ნეტავ თექვსმეტი წლისა თუ იქნება?

არა მგონია, მაგრამ ისეთი შომწიფებულნი სხეული აქვს, ოცი წლისა გეგონებათ.

— რატომ გამირბინართ?

წამოვბტი და ხელი გავუწოდე. ძალზე ცხელი ხელი ჰქონდა. თვალებში მომჩერებოდა. თეთრი ბლუზა ეცვა და მოკლე შავი კაბა, რომლის კალთები კოხტა, ჩამოსხმულ ბარძაყებს ვერ უმაღავდა. ტყვიისფერი ზამშის ფეხსაცმელები ლამაზ აბრეშუმის წინდებს ისე გამაღიზიანებლად, ისე ჰარმონიულად შეხამებოდა, რომ...

— რატომ არ შემატყობინეთ, რომ მოხვედით?

— შეწუხება არ მინდოდა...

— ჩემი?

— თქვენი-მეთქი, თავაზიანობა მინდოდა გამომეჩინა და თქვენობით ვუპასუხე, მაგრამ ცოტა არ იყოს, უხერხულად გამომივიდა და ავიწურე...

ავიწურე და, მერე ვისთან? ჩემს ხელში გაზრდილ ბავშვთან, რომელიც ამ რამდენიმე წლის წინ ხელში აყვანილი დამყავდა ზღვაზე და ცურვას ვასწავლიდი. მართალია, გაიზარდა, დაქალდა, მაგრამ ასაკით უფროს ძმად, და მამადაც კი ვეკუთვნოდი. გამეცინა.

— ჰო, ჩემი ცუგრუმელას შეწუხება არ მინდოდა.

— თქვენი ცუგრუმელა ვინ არის?

— შენ...

გიჟივით ახარხარდა.

— მე?

— მამ, მე?

მარცხენა ხელი თეძოზე შემოიღო და კეკლუცად, თავაშვებულად იცინოდა. მერე სავარძელში ჩაეშვა. სადა ჩაცმულობა უფრო მეტად ამშვენებდა. მე ხმა არ ამომიღია, ხელი არ შემიშლია მისთვის.

— ძალზე უცნაური კაცი ხართ! საინტერესოა, ვის წინაშე ღებულობთ პაპის სახეს, ვინც მოგწონთ, თუ ვინც არ მოგწონთ?

როცა ნახა, რომ პასუხი არ გავეცი, თანდათან მოიღრუბლა, დიდრონი თვალები მოწკურა, ისრებივით გამოყარა და სახე ქანდაკებასავით გაუყინა.

ახლა კი გადარეულის როლს გაითამაშებს-მეთქი, გავიფიქრე და კვლავ ვიყურე.

— რამდენი წლისა ბრძანდებით?

— ყოველ შემთხვევაში, ჩემო პატარა სუთუდე, შენზე ოცი წლით უფროსი ვარ...

— მერე, „ცუგრუმელას“ მაგიტომ მიწოდებთ?

— უფლება არა მაქვს?

წინ დაუფიქვექი და გავახსენე, რამდენჯერ წაბიყვანია კინოში, რამდენჯერ დაუდვია თავი ჩემს ნუხლებზე და ჩასძინებია, რამდენჯერ...

უგულისყუროდ მისმენდა.

მერე მთლად გაფითრდა, ტუჩები აუკანკალდა. ავად ხომ არ არის-მეთქი, გავიფიქრე და ყბედობა შევწყვიტე.

— რა მოხდა, სუთუდე?

— არაფერი, — მერე თვალები ძირს დახარა და ჩაილაპარაკა, რამდენი ხანია, თქვენი ნახვა მინდოდა.

არ ვიცი რატომ, მაგრამ არ მიკითხავს, თუ რისთვის უნდოდა ჩემი ნახვა; ეტყობა, დავიბენი. უნებურად ფანჯარას მივაშტერდი.

არ მახსოვს, რამდენ ხანს ვიყავი ასე. ქვითინის ხმამ გამომაფხიზლა. სუთუდე იდაყვებით სავარძლის სახელურებს დაყრდნობოდა, სახე ხელებში ჩაერგო და ტიროდა. სავსე მხრები, შავი, მბრწყინავი თმა და ზამბახივით თეთრი, ლამაზი მკლავები უცახცახებდა.

აღბათ ნერვიული კრიზისი თუ აქვს-მეთქი, გავივლე გულში — ოთხი-ხუთი თვე იქნება რაც აქ აღარ ვყოფილვარ, გაგებული კი მქონდა, რომ სუთუდეს სერმედის ამხანაგთან, თევფიქ ჩესბანთან ჰქონდა სატრფიალო ისტორია და შემდეგ დასცილდნენ.

იქნებ მალეული სიყვარულისგან აშლილი ტკივილები აწუნებდა?

თევფიქ ჩესბანი ლამაზი, მოხდენილი, მდიდარი ახალგაზრდა კაცი იყო. სუთუდეს უარი ისე განიცადა, რომ კუნძული მიატოვა, ბეიკოზში ერთ მოტიტვლებულ გორაკზე სახლი იქირავა, ჩაიკეტა და გარეთ ფეხს აღარ დგამდა. სტამბოლში ჭორები დადიოდა, როგორც კი გზა გაიხსნება, სამშობლოდანაც აპირებს გადაკარგვას.

ფეხზე წამოვდექი, მხრებზე ხელი მოვუთათუნე:

— რატომ ტირი სუთუდე, რა მოხდა?

ცრემლით სავსე თვალები გაახილა... იმის გამოხედვაში ალი, რა-ღაც შავი ალი შევნიშნე...

— მე შენ მიყვარხარ!...

— მე?

— შენი!

უეცრად გული ლამის ბუდიდან ამომივარდა. მე ამ პატარა გოგონებისა უფრო მეტად მეშინია, ვიდრე ცეცხლისმფრქვეველი გველი-შაპისა...

შიში რომ არ გამემჟღავნებინა, გავიციე:

— გიჟი ყოფილხარ, სუთუდე!

უნებურად მოვტრიალდი, კარს შევხედე; მერე საგარძლის კიდეზე ჩამოვუჯექი...

— ღმერთმანი, შენ მიყვარხარ, აი, უკვე სამი წელია...

— გიჟი ყოფილხარ, სუთუდე, გიჟი, — ნაძალადევად ვიცინოდი. მერე გავიფიქრე, მოდი, რაც იქნება, იქნება, წამოვხტი და გავიქცევი-მეთქი... ამ საცოდავ გოგოს გუნებაში ცუდი ხომ არაფერი უძევს-მეთქი...

სუთუდემ თვალები მომაშტერა. რაღაც უცნაურად, ახირებულად მიყურებდა. მერე წამოდგა, გასწორდა და ჩემკენ წამოვიდა, ალბათ უნდოდა გაეგო, თუ მისმა გამონედვამ ჩემზე როგორ იმოქმედა. მოვიდა და გვერდით მომიჯდა.

ჩემს ხელში გაზრდილი გოგოსგან ისეთი რამ მოვისმინე, რაც ჩემი ასაკისა და მდგომარეობის კაცს არ შეეფერებოდა. ეგ კი არა, ასეთად რამ რომანშიც რომ წამეკითხა, არ დავიჯერებდი. საოცარია ღმერთმანი!

უეცრად მუხლზე მომეხვია და ფეხზე უნდოდა ეკოცნა.... მე წამოვხტი და მისი წამოყენებაც ვცადე. ის კი კვლავ ქვითინებდა და ლულულულებდა:

— ღვთის გულისათვის ხელს ნუ მკრავ, ნუ გამაგდებ, შენი ფეხთა მტკვერი ვიქნები...

რა ხდებოდა ჩემს თავზე, ვერაფერი გამეგო: არც ახალგაზრდა ვარ არც ლამაზი, არც მდიდარი. ამ შლეგი ბავშვის სათამაშოდ განდობა კი არ მსურდა. სიცილი შევწყვიტე და მძიმედ დავიწყე:

— ჭკვიანად ვიყოთ, სუთუდე, ძალიან პატივის გცემ და...

წამოვაყენე, გვერდით მოვისვი და ტკბილი ხმით ვკითხე:

— ჩესბანს უარი რატომ უთხარი?

— მეზიზღება, — მიპასუხა თვალცრემლიანმა.

— ახალგაზრდაა!

— მართალია.

— მდიდარია.

— ეგეც მართალია.

— ლამაზია!

— მართალია.

— ჩესბანი ულამაზესი ვაჟკაცია, შენსავით კარგია, შენი შესაფერი...

სახე შეეჭმუნა:

— ძალიან მეზიზღება!

— რატომ?

— ჯერ იმიტომ, რომ ლამაზია.

— მერე?

— მერე იმიტომ, რომ ახალგაზრდაა.

თვალწინ ჩესბანი წარმოვიდგა, — ახრვანი, წარმოსადეგი, ლამაზი ჭაბუკი. სულწაღმრულ ბერძნულ ქანდაკებას ჰგავდა. გადამშვილდული ყომრალი წარბების ქვევიდან დიდრონი ცისფერი თვალები მშვიდად და კეთილად გამოიყურებოდა, სახე კი ისეთი სიმპათიური. მქონდა, საკმარისი იყო, კაცს ერთხელ შეეხედა და პატივისცემით განიშტვალებოდა. რომ შეუღლებულიყვნენ, იშვიათი წყვილი იქნებოდა...

მივხვდი, სტამბოლის ეს ულამაზესი გოგონა ახალგაზრდობის ერთი ნაწილის ფეხისხმას აჰყოლოდა და სილამაზეს ზიზღით უყურებდა.

სილამაზე ქალისთვის არის გაჩენილი, სილამაზე მამაკაცისთვის საზიზღარი სიმახინჯეაო, ამბობდნენ ისინი.

ჩვენი კამათი კარგა ხანს გაგრძელდა. მე ყოველნაირად ვცდილობდი სუთუდღე დამეყოლიებინა, რომ ჩესბანზე გათრავილიყო, თან საკუთარ თავს ვაძაგებდი. ვეუბნებოდი, რომ ჩემი ჯანმრთელობა სერიოზულად შერყეულია; ნერვიული სისტემა მთლიანად მქონდა მოშლილი და მელანქოლიაც ხშირად მესტუმრებოდა ხოლმე. ერთი სიტყვით, ექიმისგან აკრძალული მქონდა ალკოჰოლი, შრომა, დაღლა... სიყვარული ხომ!.. ქალი შენთვის შესამიანი ხანჯალიაო, ასე მეუბნებოდნენ ექიმები.

ამას ისეთი სახითა და ტონით ვუყვებოდი, რომ სუთუდეს თვალელებში სიბრალულმა დაიგუბა, მისი სიყვარული უცებ სიბრალულით შეიცვალა....

— ესა, ყველაფრის ნატრული ვარ, თითქოს ბნედიანი ვიყო...

— ოჰ, ოჰ, ოჰ, რა საწყენია, — თავს აქნევდა სუთუდღე.

ამ სიფათიდან რომ თავი დამებრინა, ველაპარაკებოდი, იმ საოცრად თეთრ ხელებს ვუკოცნიდი. ღმერთო ჩემო, რა ხელები აქვს, რა ტანი, რა...

ვინ იცის, რა ბედნიერება ელის იმ კაცს, ვინც სუთუდეს გულს დაეპატრონება?..

გულში ჩესბანს კიდევ ვამართლებ. ეს გოგონა მხოლოდ და მხოლოდ სიყვარულისთვის იყო გაჩენილი.

ამასობაში წვიმამ გადაიღო, მე ვისარგებლე და წასასვლელად მოვემზადე.

— ამაღამ აქ დარჩით, სადაცაა ჩემი ძმა მოვა, დედაც გამოჩნდება.

— ვერა, სუთუდე, სტამბოლში აუცილებელი საქმე მაქვს...

— ნეტავ, კიდევ როდის გნახავთ?

— ყოველთვის მოვალ, ყოველთვის... რადგანაც ამ სახლში ისეთი გული აღმოვაჩინე, რომელსაც ვებრალე, ყოველთვის მოვალ...

ავდექით ისე, რომ არ გამოგვიცდია თვით პლატონური სიყვარულიც კი...

არ ვიცი, იმ წუთში გონებაში რა უნამსი, ბოროტი და ბილწი აზრი მიტრიალებდა, როცა ვკითხე:

— მაშ, შენი აზრით, სილამაზეს სიმანინჯე სჯობს, არა?

— ასეა...

— ტყუილია.

— ღმერთმანი, ასეა.

— თუ შენ მაგას გულწრფელად ამბობ, თუ შენ ეგ გჯერა, მაშინ შენი სიყვარულის იდეალი ერთი ყბადაღებული კაცი ყოფილა...

— ვინ?

— ყველაზე მანინჯი!...

— აჰ.

— კოჭლი, ჩაუნა...

— ?

— თანაც გადაბერებული, ჩემზე უფროსი...

— ვინ, მაინც ვინ?

— მანინჯების მეფე!...

დიდრონი, შავი თვალები უეცრად მოელრუბლა, ერთხანს ჩუმიად იყო, უეჭველად მანინჯების მეფე წარმოუდგა თვალწინ.

კუნბულზე ასეთი ადამიანი ჰქონდათ; ყოველ წელს, ყველაზე ლამაზ ქალს „დედოფალს“ შეარქმევდნენ ხოლმე. მამაკაცებიდანაც ირჩევდნენ „მანინჯების მეფეს“. ათი წელი იქნება, ალი ბეი ამ ტიტულს უცვლელად ატარებს. ათი წლის მანძილზე იმაზე მანინჯი კაცი კუნბულზე არ გამოჩენილა. ამიტომ იყო, რომ დიდ-პატარა, ყველა იცნობ-

და. თანდაყოლილ ფიზიკურ სიმახინჯესთან ერთად, მორალურადაც გაბრწყინილი კაცი იყო: ლოთი, მატყუარა, ჩხუბისთავი, თავზენელაღებულები, ჭორიანი და წამხდარი. მთელი თავისი ცხოვრება მოსამსახურე გოგოებსა და საეჭვო ყოფაქცევების ქალებში გაატარა. წარამარა ცოლს ირთავდა და ისევ ეყრებოდა. სახით წვერგაპარსულ ორანგუტანგს წაავაგდა. ღმერთმანი, ტყუილს არ ვამბობ... დიდ, საშინელ პირს როცა გააღებდა, ღამიერი კბილები მოუჩანდა....

როცა გამახსენდებოდა, ტანში ცივად გამცრიდა ხოლმე.

ბავშვობისას, ძველის ავადმყოფობისაგან, ცალი ფეხი ხუთი სანტიმეტრით დამოკლებოდა. როცა მიდიოდა, გრძელ, გამხდარ ხელებს მიიქნევდა და 35 გრადუსით მოღრეცილ ფეხს გამეტებით ურტყამდა მიწას... ბავშვები, როგორც კი მომავალ ალი ბეის დაინახავდნენ, ყვირილით გარბი-გამორბოდნენ... იგი ამქვეყნად ბუნების სიმახინჯედ, ბუნების სისაძაგლედ გაჩენილიყო...

სუთუდე ჩაფიქრდა და კარგა ხანს ხმა არ ამოუღია. მე გამოვემშვიდობე და გარეთ გამოვედი. ტალახიან ქუჩებში მივაბიჯებდი, მაგრამ ისეთ სიმსუბუქეს ვგრძნობდი, რომ, ასე მეგონა, ხელები ფრთებივით რომ დავიქნო, ნავსადგურამდე ფრენით მივალ-მეთქი.

* *

გასულ ზაფხულს მთელი კუნძული აყაყანდა. ყველა გაოცებული იყო და არავის სჯეროდა, რომ სუთუდეს მახინჯების მეფე შეუყვარდა. მაგრამ საქმემ უეცრად სერიოზული სახე მიიღო — ლამაზმა, უნაკლო სუთუდემ იმ უნამუსო და შვიდცოლგამოცვლილი ალი ბეის სარეცელი გაიზიარა. არც მეგობრების რჩევამ გაჭრა, არც მშობლების აურზაურმა უშველა საქმეს. საწყალმა ჩესბანმა ნათი ქორწინების მეორე დღეს ტყვია იკრა შუბლში.

მე კი სინდისი საშინლად მქენჯნის, როცა წარმოვიდგენ მახინჯების მეფე და სუთუდე როგორ ეხვევიან, როგორ კოცნიან ერთმანეთს, სისხლი თავში ამივარდება ხოლმე.

პოეტი ფაზლი სიყვარულზე ამბობდა, რომ იგი ვერაგული და უღმობელი თამაშია ადამის მოდგმის გაგრძელების მიზნით.

საინტერესოა ისიც, რომ ამ ქარაფშუტა ახალგაზრდობის არჩევანი — შეიყვარონ ან ძალზე ლამაზი, ან ძალზე მახინჯი, იმავე უხამსი და ანგარების მოყვარული ბუნების იდუმალი ვერაგობა რომ არ არის?

მართალი გითხრათ, ახლა სულ ამაზე ვფიქრობ...

რაც მართალია, მართალია, დარვინის ნათქვამ სიტყვას უნდა დაუფეროს კაცმა!...

ღიას, ადამიანი მაიმუნისგან არის წარმოშობილი და ამ მოსაზრებაში ეჭვის შეტანა არ შეიძლება!

რატომ?

იმიტომ, რომ ადამიანი რასაც კი დაინახავს, ყველაფერს მაიმუნით ბაძავს.

ღიას, სხვას ბაძავს ადგომასა და დაჯდომაში, ჭამასა და სმაში სიარულსა და დგომაში. ერთი სიტყვით, ყველაფერში ვიღაცას ბაძავს...

ამქვეყნად რამდენი კაცია, რომელსაც ცალი სათვალე — მონოკლს რომ ეძახიან — მიუბიტებია თვალზე.

მერედა, სჭირდება?

ღმერთი და რჯული, არა!

მაშ, რატომ გაიკეთა?

სრულიად უბრალოდ, მოდების ჟურნალში ნახა და მიბაძა...

* *

სიტყვას არ გავაგრძელებ და ვაღიარებ — მეც ერთ-ერთი მიმბაძველთაგანი გახლავართ. მოდის თავგადაკლული მიმდევარი ვარ.

ამ ექვსი-შვიდი წლის წინათ ვნახე, რომ ზოგიერთებმა ამერიკელებს წაბაძეს და უღვაშები მოიპარეს. რა თქმა უნდა, მეც უღვაშის გაპარსვა ბუნებრივად ჩავთვალე და მოვიპარსე.

ეჰ...

ღიას, ღიას, მივბაძე და მოვიპარსე. ჭეშმარიტად, როგორც დარვინი ამბობდა, ჩემს წინაპარს დავემსგავსე...

პირველ დღეებში კი ისე დავიღალე, ისე დავიქანცე, რომ...

ახლავე ყველაფერს მოგიყვებით.

პირველ დღეებში ვინმე ნაცნობს რომ არ გადავყროდი, შინ უკა-

ნა კარით შევდიოდი, კარი ჩვენების ნაშვილებმა გოგომ გამიღო და შემომხედა თუ არა, ისეთი საშინელი ყვირილი ატენა და ისე დაფრთხა, თითქოს ფაშატმა მგელი დაინახაო...

მე კარს ხელი ვკარი და დავედევნე... ტუტუცი გოგო, ვინ იცის დედაჩემს რას ეტყოდა!

ოთახში დედა შემოვიდა. მე პირზე ხელი ვიტაცე, ვითომდა კბილი მტკიოდა. მაგრამ უკვე გვიან იყო:

— აჰ, შე ბრიყვო, არამზადავ, აღარ თქვა, რომ შენ ჩემი შვილი ხარ, არ გაბედო...

საწყალი დედაჩემი სლუკუნებდა და იცრემლებოდა. გამხდარი, გაწრიოკებული, სისხლგამომრალი თითები უკანკალებდა, თავი უცანცახებდა...

— რატომ, დედაჩემო!

— რატომო? — ღრმად ამოიკვნესა საბრალო ქალმა, — რა უყავი შენი ულვაშები?

— გავიპარსე. ბრიყვი და არამზადა რატომ ვარ?

დედამ ტირილს უმატა.

— არა, შენა გგონია, რომ ამ ქვეყნისა არაფერი გამეგება? ულვაშებს ხომ მასონები იპარსავენ?! მაშ, შენც მასონი ყოფილხარ!... არამი იყოს დედის ძუძუ შენზე, არამი... შენ უყურე, ოჯახში მასონი გვეყოლია, ჩვენ კი არაფერი ვიცოდით.

ბევრი ვეცადე გამეგებინებინა, რომ ეს სამარცხვინო საქმე მიმბაძველობით დამემართა და სულაც არ ვიყავი მასონი, მაგრამ დედაჩემს ვერაფერი შევაგნებინე. მან უფრო და უფრო უმატა ტირილს თან მუხლები გამოითქვიფა:

— შენ გაჩენას ჯოჯოხეთის ქვა გამეჩინა, ის მერჩია...

სწორედ ამ დროს, საიდან იყო, საიდან არა, მამაჩემიც მოვიდა. ტუტუცმა გოგომ მაშინვე მიახარა ჩემი ულვაშების ამბავი... შუა კარი გაიღო და მამა ოთახში შემოვიდა, ხელში მსხვილი ჯოხი ეჭირა. ეს რომ დავინახე, კანკალმა ამიტანა. მამას სახეზე გაბრაზება ეტყობოდა. მე ხელი ისევ საულვაშეზე მქონდა აფარებული.

— აბა, ჩამოიღე — დამიდრიალა მამამ და ჯოხი შემართა.

საქმე ცუდად მიდიოდა. მე მაშინვე ტყუილი შევთხზი:

— მამი, დღეს პაპიროსმა ულვაში შემიტრუსა, იმიტომ მოვიპარსე.

მაგრამ ჩვენს მოხუცს ასე იოლად ვერ მოატყუებდი:

— შენ ვერ მომატყუებ... შენ რომ კაცმა გკითხოს, იმ კონტაპტუ-
წებსაც, ქუჩებში რომ ველარ ეტივეციან; პაპირთსმა შეუტრუსა ულვაშე-
ბი და იმიტომ გაიპარეს არა?

გავზომიდი, რა უნდა მეთქვა?

მამაჩემმა მოხსნა პირი და ისეთ-ისეთები მითხრა, აქ ვერაფრით
ვერ გავიშორებ.. გინდა ფესის ფორი მოვიტყუვია წინ და გინდ ულვა-
შები გაგიპარსავსო.

თავგზა ამებნა. აბა, მამაჩემთან რა გამივიდოდა?!

ნეტავ თავი მომიჭროდა და ეს თხერი ულვაშები არ გამეპარსა
ნეთქი. მამამ ჩემი ლანძღვა-გინებით გული იჯერა და სახლიდან გა-
მაგლო:

— აქედან დაიკარგე, არ იფიქრო, რომ სახლში შემოგიშვა. ულვა-
შები კი ამოგივა, მაგრამ ნამუსი არასოდეს აღარ გექნება.

რა უნდა მეთქვა?

ფეხათრეული გავედი და კარი გავიხურე.

მაგრამ სად უნდა წავსულიყავი?

უცებ ერთი მარტოხელა ამხანაგი გამახსენდა, რომელიც თოფკაფის
უბანში ცხოვრობდა.

ბოლოს და ბოლოს, რომ წავსულიყავი, რა მოხდებოდა. მაშინვე
ტრამვაის გაჩერებისკენ გავემართე. ქუჩის კუთხეში ჩემს ამხანაგებს
მთეყარათ თავი. დამინახეს თუ არა, ერთხმად აყაყანდნენ:

— ბონჟურ, ბონჟურ! ადამიანს არ დამსგავსებინარ? რა იყო, სამა-
რიდან წამომდგარი იენინერივით იმ სივრძე ულვაშებს რომ დაათ-
რევიდი?!

არც პასუხი გამიცია და არც მისვალმებივარ — გზა გავაგრძელე.
დედ-მამამ ჩემს დანახვაზე შეიცხადა, ამ ვაჟბატონებს კი თვალში მო-
ვუვიდი...

თოფკაფისკენ მიმავალ ტრამვაიაში ჩაეჯექი, კავონი ცარიელი იყო.
დამნაშავესავით მოვიკუნტე და თვალთ ერთ წერტილს მივაშტი-
რე.

უცებ გვერდით ერთი ჩალმიანი ხოჯა მომიჯდა.

ფანჯრისკენ კი ვიხედებოდი, მაგრამ მზერა ხოჯასკენ გავაპარე.
იგი წარამარა შემომცქეროდა. გული ამიკანკალდა, ფრთხილად თუ
არ ვიქნებოდი, შეიძლებოდა ხოჯა ეფენდი მომდგომოდა და კარგა
გვარიანად გამოველანძლე, ულვაშები რად მოგიპარსიაო. ეს აზრი

თანდათან სარწმუნოდ მეჩვენა და გავიფიქრე — ტრამვიდან ჩავხტები, თავს ვუშველი-მეთქი. წამოდგომა დავაპირე.

ხოჯამ გაიღიმა:

— დიდხანს იცოცხლე შვილო, ავი ნურაფერი შეგემთხვევა.

ჩემს მღელვარებას გაოცებაც დაემატა:

— რატომ ეფენდი?

— გული სიამაყით მევსება ხოლმე, როცა შენისთანა განათლებულ ახალგაზრდებს ვხვდები:

თავი ავწიე.

— ეფენდი, თქვენ საიდან იცით, რომ განათლებული ვარ?

— როგორ თუ საიდან ვიცი, შვილო, — გაიცინა ხოჯამ, — ულვაშები გაგიპარსავს, ეგ რა, განათლების ნიშანი არ არის?

— ?!

გ ა მ ო მ გ ო ნ ე ბ ე ლ ო

(ფანტაზია)

მე ისეთი კაცი არ გახლავართ, რომ კაპიკ-კაპიკ შეგროვებული ფული მერე უყაირათოდ ვფლანგო და ვფანტო. ჩემს უპირველეს მოვალეობად მიმაჩნია ავწონ-დავწონო საქმის ვითარება და შევაფარდო შემოსავალ-გასავალი. მაგრამ მოვალეობა მდგომარეობის მიხედვით თურმე ხასიათივით იცვლება. საკმარისია კაცი სამშობლოს საზღვრებს გასცდეს, რომ ყველა იმისი განზრახვა, იმედი და სასოება თავდაყირა დადგეს. უცხო კლიმატი, გარემო, ვითარება ჩვენში უჩვეულო, უცხო მიდრეკილებებს აღვიძებს და ისე აღვიძებს, რომ ეს სხვაობა შეიძლება ვერც კი ვიგრძნოთ...

ვერც კი ვიგრძნოთ...

აი, მე, გაცვდი თუ არა თურქეთს, ჩემი სახელმძღვანელო დებულებიდან: „შეაფარდე შემოსავალ-გასავალი“ — აღარაფერი დამჩენია. ისეთი გრძნობა დამეუფლა, თითქოს პაპანაქება სიცხეში ცივი წყალი გადარსხათ... ჩემი საქებარი ხასიათის შეცვლამ მევე გამოაცა — რაც მეზადა, ისე შემომეფლანგა, არც კი გამიგია...

თუმცა, ეს ყოველივე შემთხვევით კი არ მომხდარა... მომისმინეთ: გოზთეფეში დედისეული საკარმიდამო ადგილი მქონდა. სულ იმაზე ვოცნებობდი, იქნებ აგარაკი ავაშენო-მეთქი და შვიდი წლის მანძილზე კაპიკს კაპიკზე ვადებდი. ახლა კი წვითა და დაგვით შეგროვებულ გროშებს ყოველ შემთხვევისთვის სამგზავრო ბიუჯეტში ამოვაცოფინე თავი. კაცნი ვართ — პირველად უნდა მენახა ვენა, ბერლინი, პარიზი, ლონდონი. ჯერ ისევ სტამბოლში ვიყავი, როცა გეგმებს ვადგენდი:

— წავალ, მაგრამ თავს არ ავიგდებ! ვიცხოვრებ მეორე ან მესამე კლასის ოტელში. დილით წავისაუზმებ, შუადღისას წავისადილებ, საღამოს კი კაცმა შეიძლება სულაც არ ივანშმოს... მაგრამ, ნათქვამია, შინ დაბერებული გარეთ არ გამოდგებაო. ჯერ სახლის კარს არ ვიყავი გაცილებული, რომ სამი კოსტუმი შევუკვეთე, რამაც ჩემი ბიუჯეტის ნახევარი შეიწირა. მერე ვიყიდე ფესხაცმელები, პერანგები, კოსტა ჩემოდანი, კიდევ რაღაც წვრილმანები და ნახევარი თვის ხელფა-

სიც თვალსა და ხელს შუა გამიჭრა. არც ამას დავფერდი, ჩემ ნავაჭრს
ორი შლაპა დავუმატე! ამ სამზადისს რომ მოვრჩი, ვაგზალს მივაშურე
და, ჩემდა უნებურად, პირველი კლასის ვაგონის ბილეთიც ავიღე!

ჩემთან ერთად ხუთი ებრაელი, სამი ბერძენი და ერთიც ახალ-
გაზრდა ეგვიპტელი მგზავრობდა. ეგვიპტელს ისეთი უცნაური სახელი
ერქვა, რომ აქამდე არ დამვიწყებია — მეჰმედ ბაჯანაქ ბეი ელ-რიზა!
ვაგონ-რესტორანში ერთ მაგიდასთან მოვხვდით. ეგვიპტელს ღია ყა-
ვისფერი, გრძელი და შეუხედავი სახე ჰქონდა, მსხვილი ტუჩები და
წინწამოწეული პირი. ერთი სიტყვაც არ იცოდა თურქული. ფრანგუ-
ლად გავაბით საუბარი. იმან, გამოჩენილ პიროვნებებს რომ სჩვევიათ
ხოლმე, უცერემონიოდ მიკითხა სახელი; მერე პროფესიის გაგებაც
ისურვა.

— მწერალი განლავართ...

— ოთო... ევროპაში რისთვის მიდიხართ, ქალაქის საყიდლად?
გამეცინა:

— არა, უბრალოდ სახეციალოდ.

— რა დიდებულია, რა დიდებული... რა ბედნიერი ხართ, რომ საქ-
მე არაფერი გაქვთ!

თვითონ უბედურზე უბედური კაცი გამოდგა. ევროპაში ძალზე მძი-
მე, ძალზე მნიშვნელოვანი და სერიოზული საქმიეების მოსაგვარებლად
მიდიოდა. პირდაპირ ყელამდე იყო საზრუნავში ჩაფლული.

მე დავინტერესდი:

— კონგრესისთვის ვემზადებით...

— რა კონგრესისთვის?

ბაჯანაქ ბეი ალ-რიზა და მისი თანამოაზრენი „სახელმწიფოებრი-
ვი კანონის“ მეშვეობით აფრიკიდან ინგლისელების განდევნას აპირებ-
დნენ. ეს იდეა ისეთივე ღიადა და დიდებული ყოფილა, როგორც სამ-
ყარო! (ეს ყოველივე „სახელმწიფოებრივი კანონის“ მეშვეო-
ბით).

— შესანიშნავი იდეაა, შესანიშნავი, — კვერს ვუკრავდი მე.

აღარ გავაჭიანურებ. სულ მალე მე და ბაჯანაქ ბეი გულითადი
მეგობრები გავხდით. მეტად მდიდარი კაცი იყო — ჭეშმარიტად ფეხ-
ადგმულ ბანკს წააგავდა.

— ძვირფასო, მოდი, პირდაპირ მონაკოში წავიდეთ, — მომმართა
ბაჯანაქ ბეიმ, — ახლა სეზონია. ეგეც არ იყოს, კაცი ევროპაში პირვე-
ლად მოგზაურობ და ცოტა უხერხული კია მონაკოს უნახავად დაბრუნ-

დე... ახლა მთელი ევროპა მონაკოში იქნება, შესანიშნავ დროს გაატარებთ.

უარი ვერ ვუთხარი.

— ეჰ, წიგნებო, წიგნებო...

ათი წლის რომ გავხდი, იმის შემდეგ სადაც წავაწყდები, ხარბად ვკითხულობ... კილომეტრობით, პექტომეტრობით მექნება გადაკითხული ყოველგვარი ლიტერატურა მონაკოს ავ-კარგზე. ეჰ, უგრძესნო, უსაზღვრო და უსასრულო რომანებო... თითქოს მენახოს, თვალწინ მიდგას მისი კაზინო, უფლისწულის სასახლე, ქუჩები, მოედნები, ქანდაკებები; თვით პატარა და მარად ცარიელი საპყრობილე, ერთი ციცქნა არმია... ეგ კი არა, მონაკოს კონსტიტუციასაც კი ვიცნობ. ახლაც წიგნებში მაქვს შენახული გაზეთ „მათენიდან“ ამოჭრილი რეცენზია მონაკოს ასავალ-დასავალს რომ შეეხება.

ახლა შემეძლება ცხადში ვნახო ეს პაწაწინა ქვეყანა... ახლა შემეძლება გავისეირნო იმ ადგილებში, რომელზე ოცნებითაც ბავშვობიდანვე ვსუნთქავდი და ვცხოვრობდი.

რა ბედი მეწია!..

ვენას რომ გავცდი, ჩემი საბიუჯეტო ჩეკი ბანკნოტებად დავახურდავე.

— ეგვიპტე ეგვიპტელების უნდა იყოს, ვიღაც არაბების კი არა, ჩვენ კოპტები ვართ, კოპტები, — წამოიძახებდა ხოლმე დროდადრო ბაჯანაქ ბეი.

მისი სახის ფერი უნებლიეთ მახსენებდა იმ ციხის დანგრეულ კედლებს, რომლის ახლომახლო ბავშვობისას ჩიტებს ვიჭერდი, აგრეთვე, მდინარე სულუკულებს, რომელიც ცნობილია იმიტომ, რომ მოედინება შავი ფერის რიყეზე...

როგორც მოგახსენეთ, ბაჯანაქ-ბეი მდიდარი კაცი იყო და ხელგაშლილად ცხოვრობდა. მეც ამიყოლია — პირველი კლასის ვაგონი, პირველი კლასის ოტელი, პირველი კლასის რესტორანი... ყველგან პირველი, ყველგან უმაღლესი...

შინაგანი ხმა ყოველ წუთს ჩამძახოდა:

— კაცო, რას აკეთებ, რას სჩადი?!.

— არაფერს...

— ბაჯანაქ-ბეი ელ-რიზა შეძლებული კაცია, იქნებ მილიონერიც!

— მისი აყოლა შენ რა ხელს მოგცემს?

— დაგავიწყდა, სტამბოლში ტრამვაიში რომ არ ჯდებოდნი, ფეხით დაჩანჩალებდი, ეგებ თითო-ორთლა გროში გადაგენახა?

— გაიხსენე, რა წვითა და დაგვით გაქვს შეგროვილი ეგ ფული, გაიხსენე!

— კარგი ერთი....

მხრებს ვიჩეჩდი, სახეს ვიჭმუხნიდი და ვუბრაზდებოდი იმ უხილავ შინაგან ხმას. ის კი უფრო და უფრო თავხედობდა, სუნთქვას მიშლიდა, მახრჩობდა. მეც გავჯიუტდი, ნებისყოფა დავძაბე და ისე ჩავვედი მონაკოში, რომ იმ ხმის ძახილზე ყურიც არ შემიბერტყია.

რამდენს ვხარჯავდი, მგზავრობით გართულს არ შემომჩნევია, მაგრამ მონაკოში ჩასულს სამგზავრო 150 ლირადან ნახევარიც აღარ მქონდა. ბაჯანაქ-ბეის პოკერი ვეთამაშე. მოვიგე, წავაგე, მერე ისევ მოვიგე, მაგრამ ორი დღის შემდეგ ჯიბეში 90 ლირას გარდა გახვრეტილი გროშიც კი აღარ მეგდო.

ერთი გამოსავალილა მქონდა — რაც შეიძლება მოკლე და იაფი გზით სტამბოლს უნდა დავბრუნებულიყავი.

სამგზავრო თადარიგს შევუდექი, ოტელის დანახარჯები გადავიხადე.

— მშვიდობით, მონაკო, სამუდამოდ გემშვიდობები...

სიგარას ვაბოლებდი და დაესვირნობდი კაზინოს ტერასებზე. აქა-ურობა თავისი სიმშვენიერთ იმ ედემს წააგავდა, რომელიც უძველეს ზღაპრულ სასახლეებს ერტყა გარშემო. ჩემს გონებას, ფიქრს, აზრს, უსაზღვრო სურვილს ერთ ფოკუსში მოეყარა თავი, მის გარდა ჩემთვის სხვა აღარ არსებობდა რა... ვიქცეოდი ზუსტად ისევე, როგორც ამ ცხოვრებაზე დახარბებული ზოგიერთი მჯღაბნელი მოიქცეოდა:

— ეჰ, ნეტავი მეც მდიდარი ვყოფილიყავ, ნეტავ...

მხოლოდ ორი დღე გავატარე იმ სამოთხეში, სადაც თავმოყრილი იყო ამა ქვეყნის ყოველგვარი სიკეთე — ქალიც, ბანქოც, სასმელიც, კომფორტიც, სასიამოვნოც და თავშესაქცევიც...

ყოველ წელიწადს კაცმა ორი თვე აქ რომ გაატაროს, ალბათ ამაზე დიდ ბედნიერებას ველარაფერს იპოვის დედამიწის ზურგზე.

საკუთარ თავს ველარ ვცნობდი და ამ ცვლილებას ვჭკვრეტდი ცხადად და მწუხარებით. ვეძებდი იმ „მეს“, რომელიც სულ ერთი კვირის წინათ სიმდიდრეს არად ავლებდა, იდეას ანიჭებდა უპირატესობას, იდეებში ხედავდა ბედნიერებას; ვეძებდი იმ „მეს“, რომელიც ერთი კვირის წინათ ბრწყინვალეებითა და თავშექცევით ცხოვრებას ქარაფ-

შუტობად ნათლავდა... რა იქნა იგი, ის „მე“ — უბრალოებასა და მყუდროებაში რომ ეძებდა ბედნიერებას?

ვეძებდი იმ ძველ „მეს“, ვეძებდი და ამასობაში ჩემდა უნებურად კაზინოში ამოვყავი თავი — ვიტრინის შიგნით უეცრად ოთხ ფესიანს თვალი მოვკარი და გამოვერკვიე, ალბათ ეგვიპტელები იქნებიან კონგრესზე ჩამოსულნი, — გავიფიქრე და დაკვირვებით შევათვალიერე.

მაგრამ, არა! არც სახის ფერთა და არც ფესებით ეგვიპტელებს არ ჰგვანდნენ. ერთი წაბლისფერთმიანი იყო, სამი დანარჩენი კი — შავგვრემანი. მეტისმეტად შნოიანად ეცვათ. სტამბოლელებს წააგავდნენ. მეც ბაჯანაქ-ბეის წაბაძვით თავიდან ფესს არ ვიშორებდი. მივესალმე, მომესალმნენ. იმ წაბლისფერთმიანმა უცერემონიოდ მკითხა:

— ჩვენებურთ, დიდი ხანია, რაც აქ ხართ?

— ორი დღეა.

— ჩვენ დღეს ჩამოვედით.

— კეთილი იყოს ჩვენი შეხვედრა, — დიმილით ჩავილაპარაკე და წასვლა დავაპირე, მაგრამ არ გამიშვეს. მეც გვერდით მივუჯექი.

რასაც აქ ერთ კვირაში გაფლანგავენ, სამშობლოში ერთ წელიწადს ეყოფოდნენ, ვფიქრობდი მე. არცერთი მათგანი ჩემსავით გამოუცდეელი არ ჩანდა. იგონებდნენ შარშან აქ გატარებულ დროს. ერთ-ერთ მათგანს მაშინ ბანქოში კარგა გვარიანად მოეგო.

— მაგრამ, მგონი კაზინო წელს უფრო მომხიბლავად გამოიყურება!

— გასართობიც მეტი იქნება!

— ვნახოთ.

— ნიცაში მითხრეს, რომ მთელი პარიზის ვარსკვლავები წელს მონაკოს ცაზე იბრწყინებენ.

— იმასაც ამბობენ, გასტროლებზე ცნობილი სათბერო დასი ჩამოვიდაო...

— პრიმადონას აქებენ.

— დაესწართ? — მომიბრუნდნენ მე.

ამ ორ დღეში ოპერაში წასვლა ვერ მოვასწარი.

— არა.

— ამ საღამოს წავიდეთ.

— წავიდეთ.

—

—

ამ ქარაფშუტულ ლაპარაკში რა დრო გავიდა, არ მახსოვს. უცებ ჩვენ წინ შავფრაკიანი, ლენტითა და ორდენით მკერდდამშვენებული

ლაქია გაიჭიმა. მან თავაზიანად თავი დაგვიკრა და ფრანგულად მოგ-
ვიმართა:

— ბატონებო, თურქები ბრძანდებიან?

ერთმანეთს გადავხედეთ. წაბლისფერთმიანმა მეგობრებს გადაუ-
ლაპარაკა:

— ეს ჩვენი ფესების ამბავია. ახლა ხომ მიხვდით, რისთვის მიწ-
დოდა, ფესები გვეტარებინა. ევროპელ ქალებს ფესების დანახვაზე
პირდაპირ გული მისდით. ახლაც ვინმე ქალბატონი გვიწვევს ალბათ,—
მერე მსახურს მიუბრუნდა და უპასუხა: — თურქები ვართ, რაშია
საქმე?

— ერთი ამერიკელი მილიონერი ვახშამზე გაბატიყებთ, თუ თქვენ
დათანხმდებით.

— სასიკეთო საქმე არ უნდა იყოს. გამოდის, რომ ჩვენ ქერი დაუ-
თესეთ, ფეტვს კი ვიშვით! მართალი გითხრათ, მე იქ წამომსვლელი
არა ვარ, თუ თქვენ გსურთ, წაბრძანდით, — ჩაიცინა წაბლისფერთმი-
ანმა.

მე გაეჩუმდი.

სამივე მას შემოეხვია:

— რატომ უნდა ვუთხრათ უარი. კაცი მილიონერი ყოფილა, აუარე-
ბელი ქალი ეყოლება. მშვენივრად წამოხვალ!

— არ წამოვალ!

— წა-მო-ხვალ!

— ქეიფს ნუ ჩაგვიშხამებ, კაცო!

— თქვენ ხომ წამოხვალთ? — მე მომიბრუნდნენ.

— სადაც თქვენ, მეც იქ, — მივუგე დაუფიქრებლად.

— მაშ წავსულვართ...

ლაქიას ერთხმად თანხმობა განვუცხადეთ.

სალამოვდებოდა. ცისკიდურს წითელი ღრუბლები ჯერ კიდევ
შემორჩენოდა და მთელი კაზინო სხივთა ციალში იყო ჩაძირული. კაცი
იფიქრებდა, მზით განირაღდნებულ ბროლის კოშკში ვიმყოფებით!

ნახევარ საათსაც არ გაეწლო, რომ ქერა, წვეროსანი, მონაკოს უფ-
ლისწულზე უფრო დარბაისლური შესახედაობის მეტრდოტელი გა-
მოგვეცხადა და სხვა დარბაზში გაგვიყვანა.

ჩვენ იქ ერთი ძონძროხა, შავგვრემანი, წარბებგაფარჩხული და
ლოყებდაბერილი, შავ კოსტუმში გამოწყობილი უცნობი შეგვეგება.
ჩვენდა გასაოცრად ანატოლიურ დიალექტზე გამოგველაპარაკა, „კ“-ს
მაგიერ ყველგან „ღ“-ს გამოთქვამდა:

— თანამემამულენო, დიდ მადლობას მოგახსენებთ, რომ თხოვნაზე უარი არ მითხარით და მობრძანდით. მე ასეთი ჩვევა მაქვს — სადაც არ უნდა ვიყო, თუ ჩვენებური შემხვდა, უეჭველად უნდა მოვიწვიო. ამ საღამოს მონაკოში თქვენთვის საღამო-გართობა მინდა მოგაწყოს. მაგრამ ამ წამოწყებას ამერიკულად ნუ ჩამითვლით. აი, ნახავთ, წმინდა თურქული იქნება ყველაფერი:

ერთმანეთს გადავხედეთ.

ამერიკელი მილიონერი ჩვენი თანამემამულე?

ვინმე გაქსუებულ-გალაზღანდარებული კაცი ხომ არ არის და ჩვენი გაპამბულება ხომ არ უნდა? მაგრამ ეს თურქული კილო, სახე, გამომეტყველება, გაფარჩხული წარბები?

დაბნეულები მივჩერებოდით...

— მობრძანდით, — მიგვიწვია მილიონერმა და წინ გაგვიძღვა.

მონუქსულებივით ავედევნეთ. წაბლისფერთმიანი ჭაბუკი ენაჩავარდნილივით მოდიოდა.

— სად მივდივართ, — ილაყვი წავკარი მას.

— ალაჰი მოწყალეა, ვნახოთ, — ამოიდგა ენა მან.

ჩვენ უამრავ, ბრწყინვალედ მორთულ-მოკაზმულ ქალებსა და ელე-განტურად გამოწყობილ მამაკაცებს შორის გავიარეთ. ალისფრად მოელვარე ხუთმა ფესმა ყველას ყურადღება მიიპყრო.

შევედით თეატრის დიდსა და გაკაშკაშებულ დარბაზში, სადაც ორკესტრის, გუნდის, მსახურთა და ქანდაკებების გარდა არავინ იმყოფებოდა. სცენაზე უშველებელი საქეიფოდ გაწყობილი მაგიდა იდგა.

მილიონერი შედგა:

— ამ საღამოს მთელი თეატრი და ოპერის დასი მე დავიქირავე. მაშ! ჩვენს მეტი აქ კაცი ფეხს ვერ შემოდგამს. სუფრა პირდაპირ სცენაზე გვექნება, იქ უნდა ვსვათ და ვჭამოთ. მუსიკას დაუკრავენ, ჩვენს გარშემო საოპერო დადგმას წარმოადგენენ, ჩვენ კი ვიქეიფებთ და ვიქეიფებთ... რას იტყვით, თურქული სუფრა არ იქნება?

— ნამდვილად თურქული იქნება, მადლობას მოგახსენებთ, — გაიცინა წაბლისფერთმიანმა.

— გახეთქვამდე უნდა ვსვათ!

— გახეთქვამდე...

— ნამდვილად, თურქულად...

— დილამდე...

— დილამდე...

მილიონერი სცენაზე პატარა, საუცხოო კიბით ავიდა, ჩვენც მივყევით.

— დაუძახეთ აქტრისებსა და აქტიორებს, — მიუბრუნდა იგი მსახურს, — პიესის მიხედვით კი ნუ იმღერებენ, არა, ყველამ ერთად იმღეროს...

ვეებერთელა მაგიდას მივუსხედით. ასეთი ბრწყინვალე სუფრა არც მანამდე და არც მის შემდეგ არ მინახავს... აუარებელი, სხვადასხვა ფერისა და სახის ყვავილები, რომელთა სახელები დღესაც არ ვიცი, ამშვენებდნენ ჩვენს მაგიდას... ბროლის ვედროები, რომლებშიაც შამპანურს აციებენ, თვალისმომჭრელი ელექტრომორთულობა, თეთრი სუფრა და ხელსახოცები, ძვირფასი სერვიზი...

საექტაკლისთვის გამოწყობილი, კულისებიდან გამოსული მსახიობები გარს შემოგვეხვივნენ.

— თუ თქვენ ამ საღამოს ჩემს თანამემამულეებს ასიაზოვნებთ, გაართობთ და შეაქცევთ, თითოეულ თქვენგანს საჩუქრად სამი ათას კრონს მივცემ, — დამტვრეული ინგლისურით მიმართა მათ მილიონერი.

ამ ფულის ყოვლისმომცველი ძლიერების წინაშე ის ოცდაათიოდე მსახიობი, რომლებიც გარს გვერტყა, წელში ისე მოიხარა, თითქოს ფანატიკოსთა წინაშე სალოცავი ტაძარი აღიმართათ.

— ყველა ჩემს თანამემამულეს აქეთ-იქიდან თითო მსახიობი ქალი მიუჯდეს.

— კარგი, ძალიან კარგი...

—

ჩვენმა მასპინძელმა ერთი ბრძანება კიდევ გასცა:

— არავითარი ცერემონია... ჩემი თანამემამულენი ჩემსავით ვერ ითმენენ ასეთ წვრილმანებს!...

იქ მყოფნი ყოველგვარი ცერემონიისა და ეტიკეტის დაცვის გარეშე შევეუდექით სმა-ჭამას; მამაკაცები მაგიდას ჩვენგან მოშორებით მიუსხდნენ.

ქალები ძალზე კმაყოფილნი იყვნენ ასეთი ბანკეტით, რომელიც სიზმარს უფრო წააგავდა, ვიდრე ცხადს. ის ცნობილი პრიმადონა კი, რომელზედაც წაბლისფერთმიანი ჭაბუკი გვიყვებოდა, გაუთავებლად მღეროდა, მღეროდა... ორკესტრიც უკრავდა, თავგამოდებით და სულ-მოუთქმელად...

მე, ცოტა შექიფიანებული, გაცვებული აღმაცერად ვუყურებდი ამ უცნაურ ღრეობას და ვერასგზით გამომეთვალა, ამ ბრიყვმა მილიონ-

ნერმა რამდენი დახარჯა ამ საღამოს. მონაკოს მდიდართა ჯიბრზე დაიქირავა მთელი თეატრი, ოპერის დასი და მარტო საჩუქრად 90-ათას კრონს აძლევდა...

ნალველი შემომაწვა.

ერთი რამ ცხადი იყო — თანხა მცირე არ იქნებოდა...

სპექტაკლი დაიწყო. დაიწყო ჩვენს გარშემო...

აქტორებმა ის არ იკმარეს, რომ აქეთ-იქით გვესხდნენ, ანტრაქტებში უფრო ახლო მოგვიცდნენ და ჭიქების ჭახუნს მტლამა-მტლუმის ხმებიც შეუერთდა.

ამ უაზრო და უგონო დროსტარებაში შუალამე გადავიდა...

მილიონერი ყველა ჩვენთაგანზე მეტს სვამდა. ნაზი და კეკლუცი პრიმადონა მუხლებზე დაესვა, ესვეოდა, ლოშინდა, თან ჯიბიდან ბანკნოტებს იღებდა და კალთაში უწყობდა. ჩემი მეგობრები, რომელთა სახელები დღესაც უცნობია ჩემთვის, ამ ბლლაძუნში მასპინძელს არ ჩამორჩებოდნენ.

მხოლოდ მე ვიყავი მოწყენილი... მენანებოდა ის დიდი თანხა, რომელიც ასე ფუქსავატურად და უმიზნოდ ნიავედებოდა.

ვინ არის ეს მილიონერი? მართლა თურქია? ამდენი ფული საიდან შეაგროვა?

ერთი კი ნათლად ჩანდა — ამ ბრიყვსა და ანაბანის უცოდინარ კაცს აღზრდის იოტი სოდენა კვალიც კი არ ეტყობოდა.

თვალგამტერებულნი ყოველივე ამაზე ვფიქრობდი, ათასი ვარაუდი მიტრიალებდა თავში, ფანტაზიას ვლესავდი...

უცებ შევნიშნე, რომ მილიონერის მკლავებში მოქცეულმა პრიმადონამ ჭიქა ასწია და ყველას მოგვმართა:

— მუსათოს მილიონების სადღეგრძელო იყოს!

— არა, მილიონებს რა ფასი აქვს, — წამოიბღავლა გაღეშილმა მასპინძელმა, — უნდა დავლიოთ ჩემი გონების, ჩემი ჭკუის სადღეგრძელო, რომელმაც ეს მილიონები მთიპოვა!..

შემთვრალ ქალს ეგონა კეკლუცობაში ჩამომერთმევაო და თამამად, გაგულისებულად შეეკამათა:

— თქვენ გონებას რა ფასი აქვს?! მთავარია მილიონები! ნება მომიცით, შეგსვა თქვენი მილიონების სადღეგრძელო.

გაღეშილი მილიონერი უცებ გაშმაგდა, ფერზე წამოდგა. ჩვენ ყველას ჭიქები ხელში შეგვაშეშდა. მილიონერმა მუშტი მაგიდას დაჰკრა. პრიმადონა დანაშაულში დაჭერილ გულუბრყვილო ბავშვივით თავის

სკამზე გაიღურსა. ის კი გამძვინვარებული ლომივით ბრდღვინავდა და მთელ თეატრს ავსებდა მისი ქუხილი:

— მაშ, ჩემს გონებას რა მნიშვნელობა ააქვს? მე გამომგონებელი ვარ, გენიოსი ვარ, გენიოსი...

ყველას ხმა ჩაუწყდა. ორკესტრი ჩაჩუმდა, ხოლო მსახურნი ადგილზე გაიყინენ. მთვრალი მილიონერი ჩვენ მოგვიბრუნდა და ყველას გასაგონად დამტკრეული ფრანგულით მოგვიმართა:

— თანამემამულენო, თქვენ მე არ მიცნობთ, მაგრამ მთელ ამერიკასა და ევროპას კარგად მოეხსენება ჩემი სახელი... მე მამისგან ათი ფარა არ დამრჩენია. ჩემი მილიონები სხვა მილიონერებივით კაპიკ-კაპიკ კი არ შემეგროვებია... ერთ წუთში, დიახ, ერთ წუთში ვიშოვე და ვისი და რისი წყალობით? ჩემი გონების წყალობით, — ხმას აუწია მილიონერმა, — მე გამომგონებელი ვარ, გენიოსი ვარ, გენიოსი!

ყველა გაოცებული მივჩერებოდით.

— კაისერიში დავიბადე. რუმდიეს გარდა არსად მისწავლია. ვიცოდი, რომ ამერიკაში ფულის შოვნა შეიძლებოდა. ერთ ჩვენებურ სომენტან ერთად ამერიკაში გავიქეცი. მაგრამ ნიუ-იორკში ჩასულებს შავი საშუშაოს გარდა არაფერი შემოგვაძლიეს. ორ თვეს ვიმუშავეთ, მაგრამ აღებული ფულით კუჭსაც ვერ ვიძლებდი. ვხედავ, რომ ტყუილად ჩამოვსულვარ. სამშობლოში დაბრუნება გადავწყვიტე, მაგრამ გზის ფული სად მეშთვა? ნიუ-იორკში ერთი ჩვენებური ბერძენი ცხოვრობდა, კარგად ვიცნობდი. ერთ შაბათ დღეს მასთან წავედი, ვიფიქრე თურქეთში დასაბრუნებელ ფულს დავესესხები-მეთქი. თავი გაიქნ-გამოიქნია — „ბიჭო, თურქი ამერიკაში გამდიდრებას აპირებდიო,“ — მკითხა. „ეჰ, ვაპირებდი, მაგრამ გადასახტომი კარგად ვერ გავზომე და კისერი მოვიტეხე-მეთქი“. — ასე ვუპასუხე. ბოლოს, როგორც იქნა, დამთანხმდა, ფული ესესხებინა ჩემთვის, მაგრამ წამოსვლისას მითხრა:

— ბიჭო, დღეს შენ ქუჩა-ქუჩა უნდა იწანწალო, მე კი სახლს ვალაგებინებ. მოდი, მოგვეშველე, ვალად არ წავივა.

უარი აღარ ვუთხარი.

მსახურებთან ერთად შევუდექი ავეჯის გადატან-გადმოტანას და გასუფთავებას. ბინაში ბევრი ძვირფასი ხალიჩა იყო — ზოგი კედლებზე გაეკრათ. ზოგი იატაკზე გაეფინათ. ხალიჩებიც ხომ უნდა გაგვებერტყა? როდესაც კედლებიდან ვსწნიდით, შევამჩნიე, რომ ნალურსმებთან ხალიჩას კუთხეები დახეული ჰქონდა, ეტყობოდა, სწირად სწნიდნენ კედლებიდან. მე ანატოლიელი კაცი ვარ, კარგად ვიცი ხალიჩის

ყადრი და მიყვარს კიდევ. მივხვდი, რომ ხალიჩებს უდიერად ეპყრობოდნენ და, ცოტა არ იყოს, მეწყინა. მთელ ამერიკაში ხალიჩის ფასი არ სცოდნიათ და ალბათ კაცი ერთ მთელ ხალიჩასაც ვერ იპოვის, — ვფიქრობდი მე. საქმეს რომ მოვრჩით, სამგზავრო ფული გამოვართვი და გარეთ გამოვედი. მივდიოდი და გონებიდან არ მშორდებოდა ის ამბავი, რომ ამერიკაში ხალიჩებს ასე უდიერად ეპყრობოდნენ. რაღაც სევდა და მეუფლა. სამუშაო ხალათის სახელო წამოვიწიე და... (მე გამომგონებელი ვარ, მე გენიოსი ვარ, გენიოსი!) რას ვხედავ: საყელო ღუგბით კი არ იკვრება, არამედ კნობით... ჩემს გონებაში უეცრად რაღაც აენთო, გონება უეცრად გამინათდა... ჩემი გენიაც... აელვარდა წმინდა ცეცხლი და ჩემი გენიაც ასპარეზზე გამოვიდა.

მილიონერი შეჩერდა და თითქოს დაიქანცაო, თავი ჩაჰქინდრა. ყველა გაისუსა და სმენად იქცა. პირდაღებულნი შევცქეროდით. ჩვენს მასპინძელს ახლა უნდა გაემყლავნებინა თავისი საიდუმლო... ჩემს გულს ბაგაბუგი გაჰქონდა ამ საიდუმლოს გაგების მოლოდინში, ერთი წუთი ერთ საუკუნედ მეჩვენებოდა. მილიონერმა მუშტი კვლავ მაგიდას დაჰკრა და განაგრძო: — აი, დიდი კნობები რომ დამზადდეს, დედალ-მამალი, ერთი ნახევარი კელელზე დამაგრდეს, მეორე — ხალიჩაზე დაკერდეს, უკეთესი არ იქნება? უკეთესია! არც ხალიჩა დაიხვევა და ჩამოსახსნელადაც ადვილი იქნება!

ამას მთელი ამერიკა დამიმადლის, ხალხი პატივით მომიგონებს. ასეთი რამ ჯერ არავის მოსვლია აზრად!

აღარ დამიხანებია, მაშინვე ერთ სამხატვრო სახელოსნოს მივაშურე და შეკვეთა მივეცი — ერთი დიდი კნობი უნდა დაეხატათ. სახელოსნოდან ჩვენი ქარხნის მდივანთან მოვუსვი. ისიც ჩემსავით თურქეთიდან იყო ჩამოსული.

— აბა, მშობილო, — ვეცი მდივანს, — ერთი განცხადება დამიწერე პატენტის ასაღებად, რაღაც გამოვიგონე!..

ელტობა, შერეკილად ჩამთვალა, ჩემს ნათქვამზე სიცილი დაიწყო. მაინც მკითხა, რა გამოიგონეო.

მე მთავარი არ მითქვამს, მხოლოდ ვუთხარი, რომ ისეთი რამ გამოვიგონე, რაც მილიონობით ამერიკელის ოჯახს გადაურჩენს ერთ-ერთ უდიდეს საუნჯეს — ხალიჩებს. ჩემი გამონაგონის წყალობით არც ერთი ხალიჩა აღარ დაიხვევა-მეთქი.

სასაცილოდ ამიგლო და მგონი განცხადებაც ჩემს გასაპამპულელად დამიწერა. მე ყურადღება არ მიმიქცევია, განცხადება წამოვიღე,

მხატვარს გავუარე, ჩემი რეკლამა გამოვართვი და პირველსავე შემხვედრ იურისტს თავი დავუკარი.

იმან, ჩვენი ქარხნის მდივანივით, სუსაცვილოდ როდი ამიგლო.

— ძალიან კარგი! მე პატენტს ავიღებ. ფულს წინასწარ არ გამოგართმევ. განცხადების გამოქვეყნებასაც მე კვისრულობ. მერე მოვრიგდებით.

მე დავთანხმდი. ერთი კვირაც არ იყო გასული, რომ განცხადება გაზეთში გამოქვეყნდა, რომელშიც დაწვრილებით იყო აღწერილი ჩემი გამოგონების სიკეთე და დიდი მნიშვნელობა.

განცხადების გამოქვეყნებისთანავე ჩემს იურისტს ოციოდე ფაბრიკანტიმა მიმართა. ბევრს აღარ გავაგრძელებ. ბოლოს ერთ მრეწველს შევეუთანხმდი და მისი კომპანიონი გავხდი, მხოლოდ იმ პირობით, რომ მოგების ნახევარი ჩემი უნდა ყოფილიყო. იმწამს მე უკვე მდიდარი კაცი ვიყავი. ჩემი გონების წყალობით გავხდი მილიონერი... ამისთვის არ დამისარჯავს არც ძალა და არც ღონე. დიახ (მე გენიოსი ვარ, გენიოსი), ვინ არის ბოლოს და ბოლოს ედისონი? ერთი მითხარით, რა გააკეთა მან? ფონოგრაფი, გრამოფონი და კიდევ რა სათამაშოები!..

მე კი რა შევქმენი? მე შევქმენი ისეთი რამ, რაც ამერიკის ხალხის საუნჯეს იხსნის დაღუპვისაგან! ედისონმა რა მისცა კაცობრიობას? არაფერი... მე? მე დაუფასებელი რამ!

— აბა, თქვენ თქვით, გულწრფელად თქვით, ედისონზე დიდი არ ვარ?

ყველამ, მთელმა სცენამ, ორკესტრანტებმა და მოსამსახურებმაც ერთხმად შეჰყვირეს.

- ედისონზე დიდი ხართ!
- ედისონი ვინ არის?...
- გაუმარჯოს გენიოსს...
- გაუმარჯოს გამომგონებელს...
-
-

გამომგონებლის გენიის საპატიუსაცემოდ რაღაც საშინელი, გამძვინვარებული სურვილით გამოვცალეთ ჭიქები. მალე მე ძალზე მომეკიდა სასმელი. მაგიდა, ოპერის დასი, ორკესტრანტები, სცენა, ერთი სიტყვით, ყველამ და ყველაფერმა ჩემ გარშემო ტრიალი იწყო და ერთმანეთში აიძვრა. დარწმუნებული ვარ, რომ ყველა ჩემზე მეტად იყო მთვრალი და გონდაკარგული.

მისახიობმა ქალებმა ყველას გადააჭარბეს — ჩვენი მუხლებიდან

პირდაპირ მაგიდაზე აბობდნენ. მსახიობი კაცები გარშემო დაცუნ-
დრუკობდნენ, ცეკვაოდნენ... საბრალო ოფიციანტები შამპანურის მო-
ტანას ველარ აუდიოდნენ.

* *

დილით საწოლში გამეღვიძა. თვითონ მოვედი თუ მომიყვანეს,
ალარ მახსოვდა. გაუხდელი ვიწექი — ტანსაცმელი მეცვა, ფესი ისევ
თავზე მესურა. მაშინვე წამოვხტი და ოტელში გავვარდი. წამოვკრიფე
ჩემი გუდა-ნაბადი და ისე მოვუსვი ოქიდან, რომ ბაჯანაქ ბეი ელ-
რიზასაც კი არ გამოემშვიდობებოდა.

მატარებლის ფანჯარასაც კი არ გავკარებოვარ, ვიდრე მონაკოს არ
გავშორდით. სანამ სტამბოლში ჩავიდოდი, გონებიდან არ გამომსვლია
ის საშინელი საღამო.

არასოდეს მავიწყდება, თუ ორ დღეში როგორ გაფლანგე შვიდი
წლის განმავლობაში კაპიკ-კაპიკად გადანახული ხუთასი ლირა... არ
მავიწყდება და სული მიწუსს...

ახლაც, როცა ფული შემომეღვევა, გამახსენდება ხოლმე ის ბრიყვი
მილიონერი, რომელმაც ერთ ღამეში სულ უბრალოდ რამდენიმე ასე-
ული ათასი ფრანკი გაფლანგა. გამახსენდება და საკუთარ თავზე
ვბრაზდები — რატომ მე კი არ შემთქლია გავმდიდრდე კნობებით, თუნდა
დუგმებით, თუნდა უბრალო დილეებით... და ცნობილი შარლატანი
კაზანოვას მსგავსად მინდა საკუთარი ხელებით მხრებიდან მოვიგლი-
ჯო საკუთარი თავი და ძირს დავახეთქო, როგორც ერთი უსარგებლო
და გამოუსადეგარი რამ...

საბრალლო ჰათიჯე ხანუმი ძალზე ადრე დაქვრივდა. ახალგაზრდაც იყო და მდიდარიც, მაგრამ გათხოვებაზე სიტყვას ვერა-ვინ გაუბედავდა. აბა, მაშ რა იქნებოდა — ცამეტი წლის გოგო სამოც-დაექვსი წლის მოფანჯახებულ კაცს მიათხოვეს და მთელი ათი წელი იმისთვის მამაკაცი სხვა არა იყო რა, თუ არა რევმატიზმისგან, ნახვე-ლისგან, ბამბისა და იოდის ნარევისგან შექმნილი ჭუჭყიანი და საში-ნელი ნივთიერება...

თუ ვინმე ეტყოდა, ახალგაზრდები სხვაგვარნი არიანო, ჰათიჯე ხანუმი ხელებს გაასავსავებდა ხოლმე — ღმერთმა დამიფართოს... ერ-იხელაც ხომ დაბურდებიან, მაშინ იმათ რა გაუძლებსო.

მთავარი კი ის იყო, რომ ჰათიჯე ხანუმი სუფთა და პატიოსანი ჭალი გახლდათ. გოზთეფეში ერთი სახლი ედგა. ყოველ დილას შინა-მოსამსახურე ელენთან და ნაშვილებ გულთენთან ერთად აწკრიალებ-და და ასუფთავებდა მთელ ბინას. მზარეული მეჰმედი ხომ შეკლული ჰყავდა. კარგი ბიჭი იყო, ყოველ დილით პირი არ გაეპარსა და თავით ფეხებამდე სუფთად გატკეცილ თეთრ ტანსაცმელში არ გამოწყობი-ლიყო! ელენი და გულთენი სინდის-ნამუსიანი გოგოები იყვნენ. იმათ ჰათიჯე ხანუმი არც საკუჭნაოს კარს უკეტავდა და არც ფულს უმაღავ-და. აი, მეჰმედის პატიოსნებაზე კი კაცი უნდა დაეჭვებულიყო — თავ-ჩაღუნული ლაპარაკი იცოდა, მოსაუბრეს თვალს ვერ უსწორებდა. მაგრამ ჰათიჯე ხანუმი კარჩაკეტილ ცხოვრებას ეწეოდა, სახლიდან გარეთ ფეხს არ ადგამდა და ვინ რას მოატყუებდა? ხან სამზარეულო-ში გამოჩნდებოდა ანაზღეულად, ხან სხვენიზე ამოჰყოფდა თავს, ხან ოთახში დაბოროილებდა და ყოველ წვრილმანს თვითონ ამოწებდა. ამასაც არ აკმარებდა და გაუთავებლად ჩაჰჩინებდა:

— მე მომბაძეთ და ჩემნაირად მოიქეცით. ვინმესთან მისული გი-ნახივართ? არა! ჰოდა, მეზობლების მოჯამაგირებთან და მსახურებ-თან საუბარს მოერიდეთ. ხალხთან მისვლა-მოსვლა ადამიანს ზნეობას უფუჭებს...

სიძარტლე უნდა ითქვას, რომ მეჰმედი ამ დარბეებას პირნათლად ასრულებდა. სამზარეულოში, რომელიც სახლის უკანა ბაღში იდგა, მასთან არა თუ სტუმრად მისულ იმათებურ ვინმეს შეხვდებოდიო,

უცხო კატასაც ვერ დაჰკრავდით თვალს. ჰათიჯე ხანუმი სამზარეულოში დღეში ათჯერ მაინც შეიხედავდა, მაგრამ მეჰმედი ყოველთვის მარტოდ მარტო თავის ქვაბებთან გაჭიმული სვედებოდა ხოლმე.

ჰათიჯე ხანუმს სისუფთავისა და პატიოსნების გარდა ერთი გატაცებაც ჰქონდა — მაღალქუსლიანი ფეხსაცმელი უყვარდა; ლამაზი ქალი იყო, ცოტა ჩასუქებული, ენაწყლიანი და სანდომიანი, მაგრამ დაბალტანიანს სახლშიც კი ერთთავად მთელი მტკავლის სიმაღლის ქუსლიანი ფეხსაცმელი ეცვა. შორიდან ლამაზ ჯამბაზს წააგავდა. ამ მაღალი ქუსლებით დაბაკუნებდა. კიბესაც ისე მარჯვედ ჩაირბენდა, რომ გაოცდებოდით. ჰოდა, იმდენი იბაკუნა, იმდენი, სანამ ფეხი არ იღრძო. ბოლოს თავბრუსხვევაც კი დაეწყო.

მაშინ მკურნალი მოუყვანეს. ექიმმა ახედ-დახედა, მიზეზებს ჩაეძია და ასეთი დარიგება მისცა:

— თქვენი უსიამოვნო შეგრძნების მთელი მიზეზი მაღალი ქუსლებია! ხანუმ ეფენდი, მოიშორეთ ისინი. მატყლისგან მოქსოვილი რბილი, ხალვათი ფაჩუნები ჩაიცვით და ყველაფერი გაგივლით.

როგორც ექიმმა დაარიგა, ისე მოიქცა. ფაჩუნები აყიდინა. მართლაც თავისუფლად იგრძნო თავი. თავბრუსხვევამ ორ დღეში გაუარა, მუხლების ტკივილებმაც უკლო. ჰათიჯე ხანუმმა სხეულის შვევა კი იგრძნო, მაგრამ სამაგიეროდ სულიერი ტანჯვა აეშალა. ის შეხედულება, რაც თავის ხალხზე ცხრა წლის მანძილზე შეუმუშავდა, ორ დღეში დაემსხვრა და დაეშალა. მოულოდნელად აღმოაჩინა, რომ ელენი მისი ჯაგრისით კბილებს იხეხავდა, გულთენს საკუჭნაოში მთლად ამოესვლიბა მურაბის ქილა, ხოლო მეჰმედს, რომელსაც თავი ისე ეჭირა, თითქოს მჭადიდან ნახშირს ვერ გამოარჩევსო, მთელი სინიხორცი გადაესანსლა, თუმცა იმ დღეს ვეგეტარიანული დღე იყო.

— ღმერთო და გამჩნო, რა დაემართათ, ასე რამ შეცვალა ეს ხალხი? — ბუტბუტებდა გაოცებული ჰათიჯე ხანუმი.

ერთი კვირის მანძილზე თავისი ხალხი თხუთმეტჯერ მაინც დაიჭირა ქურდობასა და ხელმრუდობაში. ყველა-ყველა, მაგრამ, ეს კი ველარ წარმოედგინა — ერთ დღეს მეჰმედს თავისთან მეზობელი ფაშას ვილაც კაცი შეეყვანა და ლანგრიდან ბრინჯის ფლავს თქველფდნენ! გაცოფებულმა ჰათიჯე ხანუმმა ყველაფერი გადააკეტა და ბოქლომი დაადო.

— ახლა ვნახოთ, რაღას მოიპარავენ, — ამბობდა თავისთვის. მართლაც, მოსაპარად აღარაფერი იყო ხელმისაწვდომი.

მეორე დღეს ჰათიჯე ხანუმი მოგვიანებით ადგა. მაშინვე ძირს

დაეშვა, მაგრამ ვერც ელენს მოჰკრა თვალი და ვერც გულთენს. სამზარეულოსკენ გაემართა. უნებურად თვალი კარის ღრიჭოს მიაშტერა, საიდანაც მძიმე სუნთქვა მოისმოდა. ჰათიჯე ხანუმმა ფრთხილად შეიხედა და ელდა ეცა... მეჰმედი ცეცხლის წინ პატარა, დაბალ სკამზე ჩამომჯდარიყო, ერთ მუხლზე ელენი ჩამოესვა, მეორეზე გულთენი და მსხვილი, ტოტყი მკლავები ორივესთვის ქამარივით წელზე შემოევია. ჰათიჯე ხანუმმა თვალები დახუჭა. მარტო თვალები დახუჭა... ყურებში თითები არ დაუცვია და ამიტომ მათი საუბარი გარკვევით ესმოდა:

— გოგო, გულთერ, ახლა შენ მაქარს ველარ იმას იზამ... ველარ ჩამოიტან?

— ოთგორ ჩამოვიტანო, ყველაფერი დაკეტა ქალბატონმა...

მეჰმედი ახლა ელენს მიუბრუნდა, თან ტლოშნიდა და თან ეკითხებოდა:

— გოგო, ღამით რატომ არ შემოხვედი. შენთვის ხალვა მქონდა-შენახული...

— რას ამბობ, ბე, ქალბატონი გაგვიგებს და ყველას გაგვეყრის, — აბუზღუნდა გულთენი.

მიგადაშიგ ბლლაძუნის ხმა და ჩურჩულ-კურკური ისმოდა.

ჰათიჯე ხანუმი თვალს არ ახელდა, იდგა თვალდახუჭული და გულისფანცქალით უსმენდა.

— ოჰ, ის ფაჩუჩები... იმან აგვირია ყველაფერი. ახლა ისე წაგადგება თავს, ვერაფერს გაიგებ. ეჰ, ადრე რა კარგად ვიყავით!... მისი ქუსლები ბაკაბუკი სულ მაღლა სართულზეც ისმოდა...

რაც უფრო მეტს ჩურჩულებდნენ, იმდენი უმსგავსო და უნამუსო რამ ისმოდა სამზარეულოდან, რომ ჰათიჯე ხანუმს ჭორადაც არ გაუგია. ველარ მოითმინა, თვალები გააღო და ქორივით დააქნრა თავს მოსამსახურეებს:

— აი, თქვე საძაგლებო, თქვე ქურდებო და უნამუსოებო, ახლავე აქედან დაიკარგეთ!...

ჰათიჯე ხანუმმა კარში გაყარა მოსამსახურენი, რომლებიც ცხრა წლის მანძილზე ერთგულად ემსახურებოდნენ...

* *

ამის შემდეგ რამდენი მზარეული და მოსამსახურეც არ აიყვანა, ყველა უსირცხვილო, ქურდი, უნამუსო და უსინდისო გამოდგა. ამ

ორი წლის მანძილზე ერთი გულმისასვლელი კაცი არ შეხვედრია. თუმცა ქონებაც ჰქონდა, საცხოვრებელიც, საზრუნავიც ბევრი არაფერი გააჩნდა, მაგრამ მოსამსახურეების ავკაცობამ გადაიყოლა, ფერი დაჰკარგა, გაყვითლდა და ჩამოხმა.

დარწმუნდა, რომ ასე ცხოვრება შეუძლებელი იყო, ადგა და ისევ მაღალქუსლიანი ფეხსაცმელები ჩაიცვა. ამის შემდეგ არც მსახური, არც მზარეული არც ქურდობაში დაუჭერია, არც უნამუსობაში უმხელია; მართალია, თავბრუსხვევამ გაუმეორა და ხელახლა მუხლებმაც ტეხვა დაუწყო, მაგრამ ექიმს აღარ ეჩვენებოდა, ხელმეორედ ფაჩუჩები არ გამომიწეროსო.

რაც არ უნდა იყოს, ახლა გული მოსვენებული მაქვსო, ამბობდა ხოლმე ჰათიჯე ხანუმი.

შებინდდა. ორი დღეა რაც აჰმედ რესითი სახლიდან გაგდებული ბებერი ძაღლივით უცნობ უბნებსა და ქუჩებში დაეხეტება. ვისაც მიადგა და ლუკმა-პური სთხოვა, ყველამ კარი ცხვირწინ მიუჯახუნა. რამე მაინც ებადოს გასაყიდი... დაგლეჯილი შარვალი წვივებსაც ველარ უფარავს, ხოლო შავი ბონჟური ისეა დაკონკილ-დაძონძილი, ვინმეს რომ აჩუქოს კიდევ, ხელს არავინ მოჰკიდებს. ქანცმილული ვილაცის კარის დირეზე ჩამოჯდა, გათოშილი ხელები მიმხმარ მუცელზე შემოიწყო და ჩაიბურტყუნა:

— ჰიკვდილის მეტი აღარაფერი დამრჩენია!

მართლაც, კაცმა რომ თქვას, იმის შემდეგ, რა ცხოვრებაც მან დაჰკარგა, აღარც კი ღირდა ასეთი სამარცხვინო სიცოცხლე.

უნებურად წარსული გაახსენდა — რა მარჯვედ შეაღო ცხოვრების კარი... სასწავლებელი წარჩინებით დაამთავრა. შემდეგ სორბონის უნივერსიტეტში გააგრძელა სწავლა. იქაც უჩვეულო აღიარება მოიპოვა. ევროპელი პროფესორები გაოცებულნი იყვნენ — ასეთი ყურადღება არცერთ უცხოელს არ ხვდომია წილად. სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ, ყველა დაწესებულებამ ფართოდ გაუღო კარი. რესიომა საგარეო საქმეთა სამინისტრო არჩია. კონსულად გაამწესეს. შემდეგ...

შემდეგ... თითქოს მენსიერებას შავი ღრუბელი გადაეფარათ, ველარ გაიხსენა რა მოხდა, როგორ დაუსხლტა ფეხი ცხოვრების მაღალ კიბეზე, როგორ ჩაგორდა ასე ძირამდე...

ჰო, დაქორწინდა... გაეყარა... არც ხელმრუდობა, არც უნამუსობა გაუვლია ოდესმე გონებაში.

მაგრამ ყველამ ზურგი შეაქცია, ყველამ მიატოვა. აღარც ამხანაგი, აღარც მეგობარი, აღარც ნათესავი...

ყველა შემოეცალა, ყველა შემოეფანტა.

ერთხელ შემთხვევით ბანქო წაითამაშა და...

მაგრამ ვის არ უთამაშია?

უფულოდ, უმუშევრად და უიშედოდ დარჩენილი რესითი ამჩნევდა, რომ ყველა გაურბოდა. ეს ორგული და მუხთალი ნაცნობ-მეგობრები ჭორებსაც კი უგონებდნენ:

— ჭკუაზე შეცდა, ყომარბაზობა დაუწყია და მგონი სიფილისიც აუკიდიაო...

კარგად გრძნობდა, რომ ჭკუაც ძველებურად უჭრიდა და გონიც, მაგრამ ვაი რომ წინ მაღალი კედელი ჰქონდა აღმართული, ხოლო იმ კედლის კარი მჭიდროდ იყო გადარაზული მისთვის.

ვინც კი შემთხვდებოდა, თვალეზღაზუჭული წამოიძახებდა ხოლმე, — ვაა, ეს რა დაგმართნია, რესით ბეი, — და თან ისე საჩქაროდ გაშორდებოდა, თითქოს რესითი კეთროვანი ყოფილიყოს.

ახლა კი თავშესაფარიც აღარ გააჩნია. ათას სხვა მაწანწალასთან ერთად საკვებსაც კი ნაგვის გროვებში ეძებს.

ასეთი ყოფით თავზარდაცემული ხშირად ბუტბუტებდა:

— ეს რა ამბავია ჩემს თავს, ეს რა მომივიდა?..

წამოდგა. უკვე კარგა შეღამებულიყო. გათოშილი ხელები ჯიბეებში ჩაიწყო, ორად მოხრილმა და მობლუნბულმა ქუჩა გადაჭრა და ზღვისკენ გაუხვია; რა იქნება ზღვის ტალღებში ერთი ჩაყვინთოს... რამდენიმე წუთი და, სამუდამოდ თავს დააღწევს ამ ძალღურ ცხოვრებას... მაგრამ ეს ოხერი ზღვა ყინულივით ცივი იქნება. ეჰ, სადმე ხანძარი რომ ყოფილიყო?!.. წერილს მაინც დავწერო, — გაიფიქრა, მაგრამ მაშინვე სიბრაზისაგან გული ყელში მოაწვა:

— რატომ? ვისთვის? რისთვის?

იმ უსინდისო და გაუტანელი ადამიანებისათვის, რესითი რომ გაინაპირეს? ცრუმეცნიერების, ცრუფილოსოფიის ეთიკა და მორალი, მისი დამსახურება და იმ ლეგენდის არსი, რომელსაც კაცობრიობა ქმნის, მან ახლა ზედმიწევნით კარგად იცის.

კაცობრიობა, ეს ის პრეისტორიული ტყეა, რომელშიც მხოლოდ მტაცებელი ცხოველები ბინადრობენ. ლოგიკა, პოეზია, ესთეტიკა, სიკეთე — წიგნის ფურცლებს არ სცილდება.

გულამღვრეული მიაბიჯებდა და გრძნობდა, რომ სახეში უფრო და უფრო სცემდა ზღვიდან მომავალი სუსხი. ნაბიჯს აუჩქარა, რა საჭიროა სიცოცხლე, რა აუცილებელი?

ადამიანები ცხოველებზე უფრო დაუნდობელნი, ვეფხვებზე უფრო მტაცებელნი და აფთრებზე უფრო შეუბრალებელნი არიან...

ახლა სიკვდილი მხოლოდ სასიამოვნო ხსნა იყო მისთვის, ამიტომ სახეგაბადრული მიიჩქაროდა ზღვისკენ...

უეცრად მის წინ რამდენიმე ჩრდილი აიტუზა:

— გაჩერდი!

თავისდა უნებურად შეჩერდა.

— ხელები მალლა!

...არ შეშინებია, მაგრამ დაიბნა. ხელები ასწია. ქურდები აღმოჩნდნენ. თვალის დახამხამებაში ჯიბე-უბე გადმოუბრუნეს და როცა საკბილო ვერაფერი უპოვეს, გულმოსულად ჰკითხეს:

— ჯიბეგაფხეკილი დადისარ?

— ჰო...

— აქ რას დაეძებ?

— არაფერს...

— დაფქვი, თორეემ!

ისეთი ტონით იყო ნათქვამი, საცოდავს ლამის წამოსცდა — თავის დასახრჩობად მივდიოდით. ნერწყვი გადაყლაპა:

— არაფერს... სახლი არა მაქვს და კარი... ჰქრდა დავხეტიალე... ..

— ჰოლო... აბა, მამ წამომსერდი!..

წინააღმდეგობის თავი აღარ ჰქონდა და უხმოდ აედევნა უკან. ოთხნი იყვნენ. როცა ფარანთან ჩაიარეს, შეათვალიერა. ისინიც მაწანწალები იყვნენ. ცოტა რომ გაიარეს, ქუჩის კუთხეზე მიუთითეს და ჩაუჩურჩულეს:

— შენ იქ დადექი, თუ ზემოდან ვინმე გამოჩნდეს, ჩაახველე და მოკურცხლე, თუ არა და დაგვიცადე, ათ წუთში მოვალთ.

— კარგი.

მაწანწალები გაუჩინარდნენ. რესითი კანკალამ აიტანა. მიხვდა, რომ „ატანდაზე“ დააყენეს. იფიქრა გავიქცევით, მაგრამ სიტყვა მისცა და, რომ გაქცეულიყო, ლაჩრობაში ჩამოართმევდნენ. არ გაიქცეს და... სულის სიღრმეში სინდისი ქენჯნიდა; ნაჩვენებ ადგილზე ჩაიკუნტა და თავი ხელებში ჩარგო. არაფრის განსჯის უნარი აღარა ჰქონდა, სიკვლისგან თითქოს ტვინიც გაყინვოდა. თვალები დაეხუჭა. ვერც გაიგო, რამდენ ხანს იყო ასე. ქურდების ფეხის ხმამ გამოაფხიზლა.

— ვაჰ, დაგეძინა?

— არა.

— აბა, წავედით!..

რესითი კვლავ უკან აედევნა ქურდებს. ახლა უფრო ფრთხილად მიდიოდნენ. ერთი ფარნის ძირში შეჩერდნენ და რესითმა მისკენ გამოწვდილი რაღაც ქაღალდი დაინახა.

— რა არის? — იკითხა გაოცებულმა.

— აიღე, შენი წილია!

— რა წილი?

— აიღე, ბიჭო...

ათრთოლებული ხელი გაუწოდა და ქალაქი ჩამოართვა.

— ახლა კი იქ წადი, სადაც მიდიოდი, უკან არ მოიხედო! მუქარით უთხრეს და გაშორდნენ.

ქალაქს დახედა, ხელებში თრნახევარლირიანი ბანკნოტი ეჭირა.

თითქოს სულში ამოვარდნილი ქარიშხალი ჩადგა და მანათობელი მზე ამოვიდა. ინანა კიდევ წელანდელი ნაფიქრი. წუთისოფელი არც ისე ავი ყოფილა, მას რომ ეგონა. ამქვეყნად თურმე ისეთი ადამიანებიც დადიან, რომელთაც საწყალი და საცოდავი კაცისა ესმით. სიკეთე, სათნოება და მოწყალება მხოლოდ ზმანება და ქიბერა რომ ყოფილა. ამის დასტურად აი, ეს ქალაქი გამოდგება, რესითს ხელში რომ ეჭირა. გაიღიმა და ისე გახარებული შემოტრიალდა, თითქოს ცოდვიანს შერყეული რწმენა კვლავ დაუბრუნდათ, აღმა მიმავალ ქუჩას აუყვა. იქ ერთი დუქანი ეგულეებოდა. ორი დღეა პირში ლუკმა არ ჩაედო. მუცლის წვამ სულ გადაავიწყა, რომ წელიც სტკიოდა, ფეხებიცა და ხელებიც...

მე მგონი, ამქვეყნად იმაზე დიდი სატანჯველი და სასჯელი სხვა არა უნდა იყოს რა, როცა კაცს საკუთარი თავი სძულს და ეზიზღება. სულ სხვაა, თუკი ერთ დღეს აღმოვაჩენთ, რომ ჩვენი მეგობარი თუ ამხანაგი წლების განმავლობაში მოხერხებულად თამაშობდა გულდია, სათნო და უანგარო კაცის როლს, სინამდვილეში კი სულმოკლე, ცრუ და ზნედაცემული ყოფილა.

აღმოვაჩენთ და უმალ განვშორდებით!

სიყვარულიც ხომ ასეა... ადამიანს, რომელსაც სალოცავ ხატივით ვეთაყვანებით, საკმარისია რაიმე ლაქა შევამჩნიოთ, რომ ცეცხლი ტრფიალისა უეცრად ჩაგვიქრეს, გავცივდეთ, გავიყინოთ და მცირე ხანში, შესაძლოა, მტრადაც კი მოვეკიდოთ...

მაგრამ, როგორ მოვიქცეთ, რა მოვიმოქმედოთ. მაშინ, როცა ის ლაქაცა და ზადიც თვითონ ჩვენა გვაქვს?

არცა რა!

რა უნდა ქნა, როცა სიკეთის, ჭეშმარიტებისა და მშვენიერების ამაღლებული იდეალების ცეცხლი, რომელიც ჩვენ სულში მორალურმა და ეთიკურმა შეგნებამ ააბრიალა, თანდათან იფერფლება და ინავლება! როგორც კი ეს სამი მანათობელი ჩირაღდანი ჩაქრება, უმალ უკან უდაბნოში აღმოვჩნდებით, უმალ პირუტყვებად ვიქცევით და... იცხოვროთ ცხოველის ცხოვრებით, იცხოვროთ უშინაარსოდ, უმიზნოდ, უსიყვარულოდ... არავითარი წმინდა რამ არ გაგაჩნდეს, შენთვის არ არსებობდეს სიკეთე, ჭეშმარიტება, მშვენიერება... ამაზე დიდი სატანჯველი სხვა რა უნდა იყოს?!

აი, ახლა, მე ისეთი გრძნობა დამეუფლა, თითქოს ჩემში ის ღვთიური ჩირაღდანი ჩანაცრებულიყოს და გაქსუებული პირუტყვივით დავწანწალებდე... ვინ უნდა იყოს იმაზე საცოდავი, ვისაც დაუკარგავს ფასი ადამიანობისა!

ამ უკუნეთში ჩემი სურვილით კი არ მოვხვედრილვარ. იმისი თქმაც კი შემიძლია, არც კი გამოიგია, ამ წყვილიადში როგორ აღმოვჩნდით.

ამ ათიოდე დღის წინ ღამე ბიძაჩემთან გავათენე. ჰოდა, იქ ღამემართა ეს ამბავი... დავტოვე ყოველივე ადამიანური და სამოთხიდან

ჯოჯობხეთში ამოყვავი თავი. სამწუხარო და სავალალოა ისიც, რომ ამ ადამიანურ სამყაროს ველარასოდეს დაგუბრუნდები...

მას შემდეგ, რაც ჩემი ბიძაშვილი ნიჰათი გმირულად დაეცა ჩანაკალეში, ბაძაჩემმა მე მიშვილა და პირმშოსავით შემეყვარა. შარშან საცოდავი ძალუაჩემიც გარდაიცვალა — შვილზე დარდმა გადაიტანა! დარჩა საწყვალე ბერიკაცი ეულად იმ ვეებერთელა სახლში, სასახლეს რომ წააგავს. ეულად დარჩა-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ, თუმცაღა მემკვიდრე გახლავართ, მაგრამ ბიძაჩემის სანახავად ათასში ერთხელ თუ შევივლი და მოსამსახურის ამარა მყავს მიტოვებულნი.

უნდა გამოვტყდე, რომ ზნეობრივად ბიძაჩემზე უფრო სრულყოფილსა და კეთილ ადამიანს ჯერ არ შევხვედრივარ. მემკვიდრეობით დარჩენილი დიდი ქონება, თავისი ძმის მსგავსად, ფუქსავატურ ქეიფსა და დროსტარებაში არ გაუფლანგავს. იგი პატიოსნად ემსახურა თავის ქვეყანას: ხან კაიმაკამად იყო, ხან მუთასარიფად მსახურობდა, ხან კი ვილაიეთის მმართველის პოსტი ეკავა. ჩვენთვის, თანამედროვე ადამიანებისათვის, იმისი გაგებაც კი ძნელია, თუ საზოგადოდ შეიძლება ისეთი სიყვარული პოეზიისა, როგორც იგი ბიძაჩემს უყვარდა. იმისი აზრით, პოეზიის კრებულები უბრალოდ ლექსთა ერთობლიობა კი არ იყო, არამედ მათში წმინდა აზრი იმალებოდა, ხოლო დაზელები და ყასიდების სტროფებსა და რითმებში ღვთიური, ფარული, იდუმალი რამ სიკეთე სუფევდა. ბიძაჩემმა ბაღის ბოლოს, ფიჭვნარში, ბიბლიოთეკა ააშენებინა, რომელიც იდუმალ ტაძარს უფრო წააგავდა და მთელ დღეებს იქ ატარებდა: წიგნებს მტკერს აცლიდა, გულმოდგინედ უკლიდა და ფარეზობდა. იმ დღესაც, მოსამსახურემ კარი რომ გამიღო, მითხრა:

— ეფენდი ბეი ბიბლიოთეკაშია, თუ გსურთ, იქ მიბრძანდით.

ბიბლიოთეკისკენ გავემართე.

ხეებს ფოთლები უკვე ჩამოსცვენოდა, ყვავილნარი კი ისევ მწვანედ გამოიყურებოდა, თუმცა ყვავილები კარგა ხანია დამჭკნარიყო. ტყვიის ფურცლით გადახურული ბიბლიოთეკის გუმბათიანი სახურავი რაღაც უცხო და შეუცნობელ სევდას ამიშლის ხოლმე. ფანჯრის მწვანედ შედებილი რკინის გისოსი ღია იყო. კართან მივედი. კარზე ძველებური კვერი ეკიდა, კვერის ქვემოთ ჭუჭქრუტანაში თითბრის ყვითელი გასაღები იყო გარჭობილი. კვერს ხელი არ ვახლე და თითებით ფრთხილად მივაკაკუნე. არავინ გამომეჩნაურა. უფრო ძლიერად დავაბრაგუნე.

— რა ამბავია, მეჰმედ? — გაისმა ბიძაჩემის ხმა, რომელსაც ეგონა მსახური მეძახისო.

— მეჰმედი კი არა, მე ვარ, ბიძაჩემო, მე!

— კარი გაიღო.

კარებში ბიძაჩემი გამოჩნდა, თავისი სპეტაკი წვერითა და ცისფერი, დაქანცული თვალებით, რომლებიც მსხვილი წარბებისა და ოქროს სათვალის ქვეშ უფრო დიდად მომეჩვენა. იგი თავისსავე აკლდამაში გაცოცხლებულსა და წამომდგარ წმინდანს ჰგავდა.

ხელზე ვაკოცე.

— მოდი, შემოდი, ერთი ძვირფასი რამ უნდა გაჩვენო.

— ბატონი ბრძანდებით...

ფესსაცემლები გავიხადე და ისე შევედი. ასე შედიან ხოლმე წმინდა ტაძარში... წითელი ტყავის წულები ჩავაცვი. ბიძაჩემს აქლემის ბეწვისგან მოქსოვილი საშინაო ხალათი ეცვა. მაგიდას შემოვუსხედით, რომელიც ისე იყო გასუფთავებულ-დამასმასებული, ზედ ერთ ბეწვსაც კი ვერ იპოვიდით.

გადაშლილი წიგნი ეჭირა, მე გამომიწოდა:

— ნამდვილი საგანძურია, საგანძური. მსგავსს ვერსად იპოვი!

ბიძაჩემის „საგანძური“ მედუქნის გაქონილ საანგარიშო წიგნსა ჰგავდა.

— ჭეშმარიტად ძვირფასია... — ნაძალადევად შევეცადე მღელვარება გამომეჩინა.

— გუშინ მომიტანეს. აბა, თუ მიხვდები, რამდენად შევიძინე?

— ორ ლირად.

— სრულ ჭკუაზე არა ყოფილიხარ, შვილო, — მომახალა ბიძაჩემმა და ისე შემომხედა, რომ გამაცია...

— ყდა ძველი და შემოცვეთილი აქვს... მაგან შემაცდინა, ხუთ ლირას მისცემდით, — შევეცადე ჩემი შეცდომა გამომესწორებინა.

— რას ამბობ, შვილო, რის ხუთი ლირა, „დაფი ალ-გუმუშია“, დელი ბირადერის იგავების კრებულია, — წამოიყვინა ბიძაჩემმა, — მთელ სტამბოლში მეორე ხელნაწერს ვერ იპოვი. იქნება მთელ ქვეყანაზე ამის მსგავსი არც კი მოიძებნებოდეს! ეგ კი არა, შესაძლოა, თვით ლაზელის ხელნაწერიც კი იყოს...

— რამდენი მიეცით?

— ასოთხმოცი ლირა...

— კარგია...

ხელნაწერი ბატისფეხური იყო; ყდა და ზურგი ისე ჰქონდა შემოცვეთილ-შემოჭმული, თითქოს თაგვებს შემოუღრღნიათო, მოვარაყებულ ნაყმებიც გასცრეცოდა.

სანამ მე ამ ძველმანს ვათვალიერებდი, ბიძაჩემმა ბოლო დროს შეძენილი რამდენიმე „საგანბური“ კიდეც გადმოიღო და მაგიდაზე ერთმანეთის მიყოლებით დამილაგა:

— ესენი შენთვის არ მიჩვენებია!

რას არ ნახავდით — ლექსთა კრებულებს, ისტორიული ხასიათის თხზულებებს, თარგმანებს... მათ ნესტიანი საფლავის სუნი ასდიოდა... ბიძაჩემმა, რაც მართლ დარჩა, თავისი ცხოვრება ამ ბიბლიოთეკას შესწირა. ძალიან კმაყოფილი იყო, რომ მეც ვწყალობდი პოეზიასა და ხელლოვნებას. მოსწონდა ჩემი ლექსები, მოთხრობები. ხშირად მეტყოდა ხოლმე:

— ჩემო სიამაყევ!

მაგრამ ბიძაჩემი ძველის მოყვარული კაცი იყო და თავის ბიბლიოთეკაში არც ახალ, თანამედროვე ცხოვრების ამსახველ წიგნებს და არც ხელნაწერებს არ გააჭაჭანებდა.

თვალები დამელაღა, კითხვას თავი მივანებე და ოთახში მივიხედ-მოვიხედე. ბიბლიოთეკის კედლები მთლიანად ჭიქურით იყო მოპირ-კეთებული. თქმა არ უნდა, წიგნებზე იაფი არც ეს ნახელავი დაჯდებოდა, თუმცა მათზე წარწერების ამოკითხვა შეუძლებელი იყო. გუმბათის შუაში, ოქროსწყალში დაფერილ ჯაჭვზე, ბროლის ჭალი ეკიდა, რომლის მდიდრული, გოროზი შესახედაობა ბიბლიოთეკაში დასადგურებულ მყუდროებას არღვევდა.

ბიძაჩემმა ყასიდის კითხვას თავი დაანება და მე მომიბრუნდა:

— გაიგე, შვილო, ჩემი ბიბლიოთეკის ყიდვა უნდათ?!

— ვის?

— შენ არ იცნობ, აღმოსავლეთმცოდნეებს.

— რამდენს იძლევიან?

— ჯერ ათი ათასი ლირა შემომამლიეს, მე უარი ვტკიცე. მერე თხუთმეტი ათასი გაიმეტეს, მე მაინც ვიუარე, ოცი ათასზე ავიდნენ...

— რას ამბობთ?

— ოცდახუთსაც არ დაიშურებენ.

— ღმერთო ჩემო, ბიძაჩემო, ნულარ ევაჭრებით, გაყიდეთ!...

ბიძაჩემმა თვალები წიგნს მოსწყვიტა და მე მომპყრო... იმ თვალებში ისეთი საყვედური, ისეთი მუნათი დაგუბებულიყო, რომ...

— ბიბლიოთეკა გავყიდო? მეჩედა, მე რაღა ვაკეთო?

—
თავი კვლავ წიგნებში ჩარგო. სახე შეჭმუხვნოდა. გულმოსული, ნაღვლიანი კილოთი დაუმატა:

— იმ ქვეყნად როცა გამისტუმრებთ, მაშინ გაყიდეთ.

ხმა არ ამომიღია. წიგნი ავიღე და ყასიდად კითხვა დავიწყე. არ ვიცი, რამდენ ხანს ვიყავით ასე ჩუმად. მე მომეჩვენა, რომ დიდხანს ვლუმდით. მალულად თვალი ბიბლიოთეკის თაროებს შევავლე და გუნებაში ის ოცდახუთი ათასი ლირა წარმომიდგა, აღმოსავლეთმცოდნეები რომ შეაძლევდნენ ბიძაჩემს. ოცდახუთი ათასი ლირა... ეს ჩემ მთელი სიმდიდრეა! ადრე თუ გვიან ეს სიმდიდრე ჩემი იქნება, ბიძაჩემს ჩემ გარდა ვინ გააჩნია?!

ეს დღეც მალე დადგება! ბიძაჩემს ცალი ფეხი სამარეში უდგას... რამდენიმე წელიც, ბევრი-ბევრი ხუთი და მეორე ფენსაც იქ ჩაითრევს...

ნეტავ, ვინ იყვნენ ის აღმოსავლეთმცოდნეები?

მინდოდა მეკითხა, მაგრამ ენას კბილი ღროზე დავაჭირე!

ბიძაჩემის თვალებისა შემეშინდა, რომლებიც სათვალის იქიდან უფრო ცისფრად მოჩანდნენ, უფრო ჭკვიანურად გამოიციქირობდნენ. შემეშინდა, ვაითუ ჩემი ფიქრიც ამოიცნოს-მეთქი.

ამ მემკვიდრეობამ, რომელზეც აქამდე არასოდეს მიფიქრია, ახლა მთელი ჩემი არსება შეიპყრო. თითქოს თავი გამებურა და გამისივდა, თითქოს მთლად გამოვყეყეჩდი, ბიბლიოთეკიდან გამოვედით და სახლში შევედით. მხოლოდ ის მახსოვს, ბიძაჩემი რომ მეუბნებოდა:

— შვილო, დღეს შენ რაღაც დაბნეული ხარ, რა დავემართა?!

როდესაც მაგიდას ვუსხედით და ვსადილობდით, ჩემი გონება ჩემივე სხეულის, სულისა და ნების გარეშე რაღაც უცხო და უცნობ მექანიზმივით მუშაობდა, ფიქრობდა, გეგმებს აწყობდა. მოძალებული ფიქრებისათვის ვერაფერი მომეხერხებინა. წინააღმდეგობის გაწევა არ შემეძლო და ჩუმად ვიჯექი...

ასეა... ეს საცოდავი ბერიკაცი ამ მოკლე ხანში უეჭველად საიქიოს გზას გაუდგება... მერე, ბიბლიოთეკა 25 ათას ლირად გაიყიდება, სახლი, ბაღი, ფაიქფაშას აღმართზე კიდევ ერთი ბინა... ესეც შენი 70—80 ათასი ლირა... ერთად აღებულები ასი ათასი ლირა იქნება!

მთელი სიმდიდრეა!...

აქ რაღა მაცხოვრებს!

მაშინვე ევროპაში მოვუსვამ და მთელ ჩემს სიცოცხლეს განცხრომაში გავატარებ...

მაგრამ, ამ ბერიკაცმა ცოლის მოყვანა რომ მოინდომოს?..

— მოინდომებს?..

— რატომაც არ მოინდომებს, — მოისმა გულის გამგვირავი ხმა ეშმაკისა, — მოინდომებს!

— არა, კაცო, არ მოინდომებს, — იმ ხმას უხმოდ შევეპასუხე და კბილები გავაღრჭიალე.

— შეუძლებელი არაფერია! შეიძლება ხვალვე გაიგო, რომ ბიძაშენი ცოლს ირთავს!..

— საშინელებაა...

— რა თქმა უნდა, საშინელებაა...

— არა, მართლაც და, ბერიკაცმა ცოლი რომ ითხოვოს...

— ეჭვიც ნუ გეპარება. მაშინ იმ შენ ასი ათას ლირას სიზმარშიღა ნახავ.

— მაშ?

— გზა უნდა მოუჭრა, — კვლავ ჩამორეკა ეშმაკის ხმამ ჩემს გონებაში.

ბრძანება დაუნდობელი და მუხანათური იყო... როგორ გადამეჭრა გზა და როგორ ამეცილებინა თავიდან ეს უბედურება?

ღიას უბედურება იქნებოდა, თუკი, თითქმის ჩემ ხელთ არსებულ ასი ათას ლირას დაუდევრობით ხელიდან გავუშვებდი...

გონება კვლავ ჩემი ნებისა და შემეცნების მიღმა მაგიური საათივით ამიმუშავდა.

ბიძაჩემს შევხედე. იგი პატარა კოვზით ფლავს მიირთმევდა. სპეტაკი წვერის შიგნით თეთრი, გამზდარი ყელი უჩანდა... იმ თეთრ ყელს ორი-სამი წუთით ხელები მოუჭირე და... ასი ათასი ლირა შენი იქნება...

— მაგრამ?..

— ყვეწო, რისი გეშინია? — კვლავ ჩამესმა ეშმაკის მაცდური ხმა.

— მეშინია.

— ნუ გეშინია... შენ ბიძაშენს უბრალო, ჩვეულებრივი ავაზაკივით კი არ წაუჭერ ყელში და არ დაახრჩობ!..

— მაშ?

— ისე უნდა, მოიქცე, რომ კანონმა ვერაფერში დაგადანაშაულოს!..

— როგორ?

— ერთი ამხანაგი გყავს ბაქტერიოლოგი, საბითი ჰქვია...

ჰოდა, ცოტაოდენი ტიფის მიკრობები მოჰპარე...

— რას ამბობ?

— ის მიკრობები წყალში ჩაუყარე. როცა დაავადდება, ექიმი მოუყვანე. ექიმი რომ წამლებს მოგცემს, იმ წამლების მაგიერ მიკრობებით მოწამლული წყალი ასვი. ერთ კვირაში ფეხებს გაფშეკს. მერე შენ ყველას დასანახად იტირებ და თავში ხელებს იცემ!.. მიცვალებულს წინ გაუძღვები. აბა, ვის მოუვა აზრად, რომ შენი საყვარელი ბიძია შენვე გაუყენე საიქიოს გზას, ვინ იეჭვიანებს?

ბირიქით, შეეცდებიან დარდი გაგიქარვონ:

— რას იზამთ, წუთისოფელი ასე ყოფილა, თქვენ კარგად იყავით და!...

— ოჰ!

—

უეცრად გამოვფხნილდი. თითქოს მზრებიდან მძიმე ტვირთი მოვიშორე. თვალი გავახილე. ბიძაჩემი ვაშლს ფცქვნიდა. ჯერ კიდევ არ მესმოდა, რას მელაპარაკებოდა, მხოლოდ ეს გავიგონე:

— ჩემო სიამაყევ!

გვიან ღამით საწოლ ოთახში ავედი. ჩემს გონებაში ჩასახული ბოროტი გეგმა თანდათან მწიფდებოდა.

საწოლზე ჩამოვჯექი. მაგიდაზე სანთელი ენთო. კედლებზე რაღაც უფორმო და უსახო ჩრდილები დაფარფატიბდნენ.

ასი ათასი ლირა!...

თვალი კარადის სარკისკენ გამექცა. სარკეში ჩემი გამოსახულება დავინახე, როგორ ჯიუტად მომჩიებოდა. იმ გამოსახულებას ომა ყალყზე ჰქონდა ამდგარი, თვალები კი ჩასისხლიანებოდა...

შეხედვა შემეზარა და თვალი მოვარიდე.

მთელ ღამეს არ დამიძინია.

სარკეს არ ვეკარებოდი, საკუთარი თავისა მეშინოდა. დიან, მე დამნაშავე ვიყავი, მე მკვლელი ვიყავი. მთელი მორალური და ეთიკური შეხედულებანი ჩემთვის სიცრუედ და სიყალბედ იქცა.

ჩემს გონებას ეშმაკეული ხმა დილამდე მბრძანებლობდა:

— ნუ ყოყმანობ!

— არა, არა, ამას არ ჩავიდენ.

— ჩაიდენ!

— არა-მეთქი!

— ასი ათასი ლირა ხელიდან გაგიფრინდება!

— გამიფრინდეს.

— შენ გიჟი ხომ არა ხარ?!

—
დილაადრიან ბიძაჩემთან ჩავედი. საწყალი ბერიკაცი აივანზე იჯდა და რბეს სვამდა. საწყალი თავის სიამაყეს ღიმილით შეხვდა...

— რა დაგემართა, ცუდად ხომ არა ხარ? ფერი დაგკარგვია!..

— არაფერია.

— მშვიდად გეძინა?

— კი.

უეცრად ვეცი და ხელებზე კოცნა დაუწყე. თვალთაგან ცრემლი მდიოდა. იმ ავაზაკს ვგავდი, რომელიც ეს-ეს არის თვისგანვე მოკლულ წმინდანის გვამის წინაშე ცოდვას ინანიებდა.

მე აღამიანისა უკვე აღარაფერი გამაჩნდა.

— თქვენთან ერთი სათხოვარი მაქვს!

ბიძაჩემმა აღარ იცოდა რა ექნა, ასეთ გულწრფელს პირველად მხედავდა. საცოდავი, იმის ბაიბურშიც არ იყო თუ ეშმაკმა ჩემი სული, არსება, გონება რა დღეში ჩააგდო, როგორ გათელა...

— რა მოხდა, შვილო?

— არაფერი. ჯერ დამპირდით, რომ შეჭველად შემისრულებთ.

— კარგი, თქვი, გპირდები.

— მე ხომ თქვენი ერთადერთი მემკვიდრე ვარ?

— შეჭველად.

— ჰოდა, მსურს, რომ მთელი თქვენი უძრავ-მოძრავი ქონება, თქვენსავე სიცოცხლეში, ეროვნულ ორგანიზაციებს უანდერძოთ...

— მაგრამ, რატომ?

— მე ასე მინდა...

— რისთვის?

—

მინდოდა ყველაფერი მეამბნა, მინდოდა მეთქვა, თუ რას ვფიქრობდი წუხელ, უხილავი და ვერაგული იარაღით რომ ვაპირებდი მომესწრაფებინა მისთვის სიცოცხლე... მინდოდა მეთქვა, იგი შეჭველად მიმიხვდებოდა. შესაძლოა, ტვირთი სინდისის ქენჯნისა შემმსუბუქებოდა კიდევ. მაგრამ ვერ გავბედე და ჩემს ჭუჭყიან, საძაგელსა და ბილწ მორალს სათნობის ის ფარდა ჩამოვაფარე, რომელიც საერთოდ არც კი გამაჩნდა და სიმართლის თქმის ნაცვლად სიცრუე დავიწყე:

— ჯერ ახალგაზრდა ვარ. შესაძლოა, ეს ძვირად ღირებული ბიბლიოთეკა ისეთ პირზე გავყიდო, რომელიც მას სამშობლოდან გაიტანს. მე კი მინდა, რომ ეს ფასდაუდებელი მემკვიდრეობა ჩემს ერს დარჩეს!

— ძალიან კარგი! ბიბლიოთეკა ჩვენ ერს მივცეთ, მაგრამ მთელი ჩემი უძრავი ქონება?

— ბიძაჩემო, მე არც ის მინდა... რამდენი ავადმყოფია, რამდენი ობოლს სჭირდება თავშესაფარი... რამდენს ცრემლის მოწმენდა ესაჭიროება, რამდენს ჭრილობის შეხვევა... რამდენი ნუგეშსაცემი ქვრივია და რამდენი უმწეთ ობოლი!..

—

ამას რომ ვამბობდი, ბიძაჩემი დიდი ყურადღებით მისმენდა და გაცოცხლებული, მოხიბლული შემომცქეროდა.

საცოდავი... აბა, რა იცოდა, რაოდენ მდაბალი ქმნილება იდგა მის წინაშე, რა იცოდა...

გასწორდა, გულში ჩამიკრა და შუბლზე მაკოცა:

— ჩემო სიამაყევ!..

* *

დიან, ჩემს სულში სამუდამოდ ჩაქრა და ჩაიფერფლა ადამიანობის იდეალი და ის სამი ზნეობრივი ჩირალდანი სამარადისოდ ჩაინაცლა! ერთ ღამეში საშინელ და საზარელ მკვლელად გადავიქეცი.

ახლა წყვილიაღით მოცულ უდაბნოში ვიმყოფები. პირუტყვივით, ცხოველივით იმედდაკარგული დავიარები. ამიერიდან ვედარასოდეს დავუბრუნდები ადამიანურ სამოთხეს — სიკეთის, ჭეშმარიტებისა და მშვენიერების სამოთხეს.

ეს საცოდავი მოხუცი კი, რომელიც უსინდისოდ მოვატყუე, ჩემთ მსგავსთ მხდალ, მდაბალ არსებათ კვლავ ადამიანებად მიიჩნევს და ეტყვის:

— ჩემო სიამაყევ!

ამ რამდენიმე დღის წინ თოქათლიანში სერმეთმა ერთი ევროპელი ჭაბუკი გამაცნო, სორბონის ამხანაგები ვართო. ქერათმიანი, ცისფერთვალება, ლამაზი და სუსტი ყმაწვილი გახლდათ. აღმოსავლეთის შმაგი ტრფიალი აღმოჩნდა. ერთმანეთი გავიცანით თუ არა, მაშინვე ეს მითხრა:

— ძვირფასო, საკუთარ თავს ვერ იცნობთ! ევროპას ეთაყვანებით და საკუთარ მშვენიერებას ვერ ჭვრეტთ, საკუთარი მიმზიდველი იდუმალებით არ ცხოვრობთ...

უცებ პასუხი ვერ მოვახერხე, ვერც აღვიქვი, მის საყვედურში რა იყო მართალი და ჭეშმარიტი და რა არა, მხოლოდ გამეღიმა:

— თქვენ საიდან იცით, რომ ვერ ვცხოვრობთ და ვერ ვჭვრეტთ?

— საიდან ვიცი და, ჩემი თვალით ვხედავ, — გაცხარდა იგი, — სამი წელია სერმეთის ბინაზე ვარ. ბინაზე ყველაფერი ევროპულად აქვთ მოწყობილი, სასადილო, საწოლი თათხი, ტუალეტი, ძმებსაც ევროპულად აცვიათ, ევროპული ზნე-ჩვეულებები შეუთვისებიათ და ასე განსაჯეთ, ევროპულადაც აზროვნებენ! ეჰ, სადღაა პიერ ლოტის თურქეთი?!

— პიერ ლოტის თურქეთი მეორე მხარესაა, — ავუსხენი სტუმარს.

— დიახ, ასე ამბობენ, მაგრამ ევროპელთათვის შეუღწეველი სამყაროა! სამწუხაროდ, თქვენ ეს წარმტაცი სამყარო არ გიყვართ!..

— რატომ? ჩვენშიც ბევრია ისეთი, ვისაც უყვარს პიერ ლოტის თურქეთი.

— თქვენც გიყვართ?

მე გადაჭარბებული გულმოდგინებით დავუქნიე თავი.

არა, ეს ევროპელები რა გულუბრყვილონი არიან!.. ვერ გადაულახავთ მოძველებული შეხედულებანი აღმოსავლეთზე! ეს ჭაბუკი ევროპელიც ხომ ერთი იმათგანია!

საუბარი თურქეთზე დავიწყეთ. იგი ჯიუტი კაცის ენერგიით კვლავ იმას ამტკიცებდა, რომ ჩვენ საკუთარი თავი ვერ შეგვძევნია... თურმე ჩვენი ქალაქის მშვენიერი, ლამაზი და ეგზოტიკური ქუჩები აგვითვალწუნებია და ევროპულ არქიტექტურას ვემონებთ, რომლის გეომეტრული ნაზები აგრერიგად ღუპავს და ანრჩობს ბუნებრივ ლაზათს. მას საშინლად სძულდა ანტიკური ხელოვნება.

— ღმერთო ჩემო, რა საშინელი კარიკატურაა ეს თქვენი ბეიოლ-
ლუ, — ამბობდა ზიზლით.

თავი პიერ ლოტისეული ფანტაზიითა და ეგზოტიკით ჰქონდა გამო-
ტენილი. ჩვენი სილატაკე, უმეცრება და ველურობა რალაც საოცარ
ზებუნებრივ სიკეთედ მიაჩნდა. გაცეხებული იყო იმით, რომ ჩვენ ვერ
გვაღელვებდა ეს უსაზღვრო ნაგვის გროვა, განადგურებულ-გაპარტა-
ხებული უბნები, ნანგრევები... ბოლოს მიზოვია, წამყვანა იქ, სადაც
ევროპას თავისი ცივილიზაციით არ შეურყვინია ბუნების ლაზათი.

ჩემი მოხუცი გადია გამახსენდა, რომელიც კარაკუმრუკში ცხოვ-
რობდა. იგი მორწმუნე და ძველ ადათ-წესებზე აღზრდილი ქალი იყო,
მოსამსახურედ ერთი მოხუცი არაბი ჰყავდა და ქმრისაგან დანატოვარი
მცირე შემოსავლით ირჩენდა თავს.

— კარგი, მე წაგიყვანთ ტიპიური თურქის ოჯახში.

მადლობა გადამიხადა და გახარებულმა მკითხა:

— როდის?

— დღეს, თუ გინდათ ახლავე...

— თუკი შეიძლება?..

— შეიძლება, მხოლოდ თქვენთვის ფესის ყიდვა დაგვჭირდება.

მე მსურდა, რომ აღმოსავლეთზე გადარეული ევროპელისათვის წი-
ნასწარ, მოუმზადებლად, უცერემონიოდ მეჩვენებინა, თუ როგორი
იყო თურქი კაცის ოჯახი ბუნებრივ, შინაურულ გარემოცვაში. ევრო-
პელის აცუნდრუკებაზე სერმეთი სიცილით იგუდებოდა. ჩემს მეგო-
ბარს დავემშვიდობეთ და ეტლში ჩავსხედით. ბეიაზიადთან ერთ პატარა
დუქანს მივაღექით და ჯიგრისფერი ფესი ვიყიდეთ, რომელიც მედუქ-
ნეს ყალიბზე მოვარგებინეთ. ჩემმა სტუმარმა ტრამვაიში ჩაჯდომაზე
უარი განაცხადა:

— აქედან ხომ თურქული კვარტალი იწყება?

— დიას, მთლიანად თურქული უბანია.

— მაშინ, ძალიან გთხოვთ, ფეხით წავიდეთ.

— წავიდეთ.

ხანძრისგან გადაბუგული, ქოხებისა და მინგრეულ-მონგრეულ, გა-
კვრანებულ ქუჩებისაკენ დავეშვით, რომლებსაც მელანქოლიასავით
დასწოლოდა ნისლი, ლეგა ცა და ღრუბელი. გზაში ყოველივეს დაწვ-
რილებით ვუხსნიდი, მერე პატარა ინტრიგაც გავანდე, ჩემს გამ-
ზრდელს ვეტყვი, რომ შენ ევროპელი კი არა, ჩერქეზი ხარ-მეთქი.

კაცმა რომ თქვას, ჩემი გამზრდელი ზოგიერთი ძველი რწმენის
დედაბერივით მამაკაცებს არ უფრთხოდა, მაგრამ ვიფიქრე, ვაითუ

ქრისტიანი კაცის სტუმრობა დიდად არ ეპიტნაოს და არ გვეჩვენოს-მეთქი. ამ პატარა ინტრიგამ ახალგაზრდა ევროპელის წარმოსახვა და ფანტაზია უფრო აღაგზნო და ალესა. დაშლილი ფიცრულების, დანგრეული კედლებისა და გაცრეცილი სახურავების წინ წარამარა შედგებოდა და აღტაცებას ვერ მაღავდა:

— ეჰ, რა პეიზაჟებია, რა უშუალობა და სილამაზეა?!

ორი საათის ხეტიალის შემდეგ, როგორც იქნა, სახლს მივალწიეთ. კარი მოხუცმა არაბმა გაგვიღო.

— ჩემი გადია სახლშია?

— მეზობელთან გადავიდა, შემობრძანდით!

— აბა, გაიქეცი და უთხარი, რომ მე მოვედი. თან სტუმარი მოვიყვანე, ამალამ აქ დარჩებიან-თქო!

შინ შევედი. სუფთა, ფილაქნებიანი ბნელი დერეფანი გავიარეთ და უზარმაზარ კიბეს ავუყვევით. სტუმარს სასტუმრო ოთახი ისე მოეწონა, რომ აღარ იცოდა, რა ექნა და როგორ გამოენატა აღტაცება... იატაკი ლამაზი სპარსული ხალებით იყო მოფარდაგული, კედლებზე სურათები მოჩანდა, რომლებიც ჩემს გადიას განსვენებულ ქმრისაგან დარჩა სახსოვრად. იგი კარგი კალიგრაფი იყო და მხატვრობაც ენერგებოდა. ფესისფერი მუთაქებით მოფენილ ტახტებზე წითელი ვალანსური საფენები ეფინა. პირისპირ დავსხედით. ყაფაზებმა სულ თავგზა აუბნია:

— თავი სიზმარში მგონია, — მითხრა სტუმარმა.

ამ დროს ჩემი გადიაც დაბრუნდა. გადიას სტუმარმა ჩემსავით ხელზე აკოცა. ევროპელს ზოგჯერ ავიწყდებოდა, რომ ჩერქეზის როლი უნდა ეთამაშა და რევერანსს აკეთებდა. გადიას ეჭვი შეეპარა და იკითხა — ამ ყმაწვილის ლაპარაკი რაღაც ჩერქეზულს არ ჰგავსო.

— დედიკო, ეს ისეთ ჩერქეზულზე კი არ ლაპარაკობს, შენ რომ იცი... ეს ახალი ჩერქეზულია, რუსულსა და ჩეჩნურ ენებშია არეული, — დამარწმუნებელი ტონით განვუცხადე გადიას.

მერე ისიც ვთქვი, რომ ჩვენი ჩერქეზი სტუმარი საჰაჯოდ მიდიოდა და გზად სტამბოლს შემოიარა-მეთქი, მაგრამ მოხუცმა აქაც დამიჭირა ტყუილში, შეიღო, რა დროს საჰაჯოდ წასვლაა, მაგასაც ხომ თავისი დრო აქვსო. მაგრამ მე არ დავიბენი და ჩემს ტყუილს ფეხები დავუგრძელე:

— ჰოდა, ჯერ სტამბოლში დარჩება, თურქულს შეისწავლის და მერე წავა...

— ჰოო... ამის ასაკში საჰაჯოდ წასვლა დიდი ბედნიერებაა, —

მერე მას მიუბრუნდა და დალოცა: — დმერთმა ხელი მოგიმართოს, შვილო!

— ამინ, ამინ!...

ევროპელი ჩვენ ნალაპარაკებს გუმანით ხვდებოდა და თავისი ცოდნა: რომ გამოემჟღავნებინა, აქცენტით კვერს გვიკრავდა.

— ამენ, ამენ!

ჩემმა გადიამ აიჩემა, გინდა თუ არა, ამ ჩერქეზთან ერთად საჰა-ჯოდ შენც გაემგზავრეო. ერთი სიტყვით, სადილობამდე ჰაჯობასა და ხოჯებზე ვიმასლაათეთ. გადიას ნალაპარაკებს მე ჩერქეზულად ძლივ-ძლივობით ვთარგმნიდი. სადილად სუფრას რომ მივუსხედით, ჩვენმა ევროპელმა თვალები ჭყიტა! ვერცხლის სერვიზმა ლამის ჭკუიდან შეშალა (ის კი არ იცოდა, რომ ჩემს გადიას ძვირფასი ჭურჭელი მხოლოდ სტუმრებთან მოჰქონდა). მან ჩანგალი მიავდო და ჩემი გადიასავით ხელით შეუდგა ჭამას. მე შევაჩერე და ძლივს დავარწმუნე, რომ ხელით მხოლოდ მოხუცი ქალები ჭამენ-მეთქი. ის იყო, იმის მტკიცება დაიწყო, რომ ამქვეყნად ყველაზე სასიამოვნო და თავისუფალი პოზა ფენმორთხმით ჯდომა არისო, რომ სუფრიდან ავდექით კიდეც.

სადილის შემდეგ ყავა დავლიეთ. ამის მერე სტუმარს ჩემი ფადის ქმრის სამუშაო ოთახისკენ გავუძენი, დავათვალიერებინე მისი. ბიბლიოთეკა, ძველი ხელნაწერები. მეტად კმაყოფილი და ნასიამოვნები ათვალიერებდა. აღტაცებული იყო მინიატურებით და წიგნის ამკინძველის ოსტატობით. ამასობაში ძილიც მოგვერია. სტუმარს საწოლი ოთახი სულ ზემო სართულზე გაუმზადეს; ოთახის ფანჯარა ბალს გადაჰყურებდა.

სტუმარს ღამე მშვიდობისა ვუსურვე და მეორე სართულს მივაშურე.

ღამით ქარი ამოვარდა და შხაპუნა წვიმამ დაუშვა. დილით კი გამოიდარა და მშვენიერი ამინდი დადგა. სტუმარი უკვე გაღვიძებული და ჩაცმული დამხვდა, საწოლზე ჩამომჯდარიყო და რაღაცას გაფაციცებით წერდა.

— ბონჟურ!

— ბონჟურ, მონ ამი!

— რას წერთ?

— ოჰ, შთაბეჭდილებებს.

— ამდენად აღტაცებული ხართ, რომ?..

— გადმოცემა არ ძალშიძს, გადმოცემა არ ძალშიძს.

ქვევით, სასადილო ოთახში ჩამოვედით და ყავა დავლიეთ. ჩემს გადიას კვლავ ხელები დავუკოცნეთ. მერე კი, ჩვენი ევროპელი აღმოსავლურ იდუმალებაში უფრო ღრმად რომ ჩამეძირა, ჩვენი სურთობოდგნების საუკეთესო ნიმუშის ფატიჰას ტაძრის სანახავად წავიყვანე. ტაძრის პირდაპირ ყავახანა იყო, საიდანაც ხელისგულივით მოჩანდა მეჩეთი. ყავახანაში შევედით და ნარგილე მოვითხოვე. ვიფიქრე, ჯერ ამ ნარგილეთი გავაბრუნებ და მერე გავახედებ-მეთქი ჯამესკენ. როცა რამდენჯერმე დავარტყით ნაფაზი, შევაპარე:

— ძვირფასო, ერთი შეხედე იმ ტაძარს, რა დიდებულია და რა გორბია, არა?

ევროპელი იღიმებოდა, აღტაცება კი არ გამოუმჟღავნებია. მისმა გულგრილობამ ცოტა არ იყოს, გამაოცა — გუშინ მონგრეულ-მინგრეული წყაროებისა და კედლების დანახვაზე ბავშვივით ცმუკავდა, ახლა კი...

— როგორც ჩანს, ეს ტაძარი არ მოგწონთ, არა?

ჩან ცისფერი თვალები მოჭუტა და კვლავ კაილიმა:

— ჟეს, ეს რა ტაძარია!..

— როგორ თუ რა ტაძარია, იგი სტამბოლის მშვენება და ჩვენი სიამაყეა.

— ეგ დიდი არაფერია!

— რას ამბობთი?.

— მე მაგაზე უკეთესი ვიხილე.

— შეუძლებელია! როდის, სად?

— ამ დილას.

— სიზმარში?

— არა, ცხადში!

— მაშ სად?

— სახლში!

— ვის სახლში?

— თქვენს სახლში!

— რა ნახეთ, ჯანიმ, — ვკითხე გაოცებულმა.

— მე ის ვნახე, რაც არ უნახავს თვით პიერ ლოტის, რომლის საიდუმლოება არც ერთმა ევროპელმა არ უწყის...

გამეცინა:

— დიას, მე თქვენი ოჯახის საიდუმლო ტაძარი ვიხილე.
— რა საიდუმლო ტაძარი, ჯანიმ?
— ამოდ მალავთ, მე იგი უკვე ვნახე. მე ვნახე ის საიდუმლო ტაძარი, რომელსაც საუკუნეთა განმავლობაში უმაღლავდით ევროპას.

— მაგრამ დამშვიდებული ბრძანდებოდეთ, რომ არ გაგცემთ. პარიზს დაბრუნებული გაზეთებში არ გამოვაქვეყნებ. იგი ჩემს რვეულში იქნება აღბეჭდილი, როგორც უწმინდესი რამ...

— თქვენი ნალაპარაკევიდან ვერაფერს მივხვდი...

— ნუ ჯიუტობთ, მე ვნახე, ვნახე!..

— რა ნახე, ჯანიმ?

— თქვენი საიდუმლო ტაძარი!

— ასეთი რამ ჩვენ არ გვაქვს!..

— ტყუილუბრალოდ ჯიუტობთ, მე ვნახე იდუმალებით მოცული თქვენი ტაძარი და თუ საბუთი გნებავთ, აი ისიც, — მან ჯიბიდან ტარსიკონისყდიანი რვეული ამოათრია და ბოლო გვერდის კითხვას შეუდგა:

„...დილაა, მღელვარებითა და სიხარულით ვწერ ამ სტრიქონებს. გუშინ სერმეთმა ერთი აქაური თურქი გამაცნო, მან კი სტამბოლის ერთ-ერთ მიგდებულ უბანში წამიყვანა. სხვათა შორის, და კაზანოვასა და პიერ ლოტის რომ იქით, ზღვისპირა რომელიმე ფეშებენელო ბინის მამაკაცთა ოთახში ერთი ფინჯანი ყავა შეესვათ, უეჭველად დაიქადნებდნენ, აღმოსავლეთი შევიგობენით. მაშინ, როდესაც ჭეშმარიტი აღმოსავლეთი ამ მიგდებულ უბნებშია შემონახული. დიას, მე ვიხილე ის, რაიც არცერთ ევროპელს არ უხილავს და არც დასიზმრებია. მე მოვხვდი უაღრესად ღვთისსიერი მოხუცი ქვრივი ქალის ოჯახში. ყველაფერს წმინდა თურქული ლაზათი აძევს. სახლის მოწყობილობა, ზნე-ჩვეულებანი, სუფრის სერვიზი, ყოველივეს ძველი დროის სურნელი შემორჩენია.

ღამე სულ ზემო სართულში გამათევინეს. დილით ადრე გამეღვიძა, წამოვდექი. რალაც საოცარმა, მანამდე ჩემთვის უცნობმა ცნობისმოყვარეობამ შემიბყრო. ფენის წვერებზე შემდგარი ოთახიდან გამოვედი. საწოლი ოთახის პირდაპირ ოთახის კარი შეღებული იყო. ვერ მოვითმინე და ფრთხილად შევიხედე... და რას ვხედავ?.. საიდუმლო ტაძარი ოჯახისა!

ფანჯრებზე ჩამოშვებულ თეთრ ფარდებში მკრთალი სინათლე ძლივს აღწევდა. კედლებზე აუარებელი სურათი ჰკიდია. კუთხეებში

მძიმე, კაკლის ხისგან გაკეთებული, რკინის საკეტებით შეჭედილი სარკოფაგები დგას. ამ სარკოფაგებში უეჭველად წინაპართა მუმები განისვენებენ! ერთი მათგანის ახლა განვიზრახე, მაგრამ ვერ შევძელი. იქვე, იატაკზე გამწკრივებული იყო დიდი და მცირე ზომის ჭურჭელი — ზოგი სპილენძისა, ზოგი ფაიფურისა. ბევრი მათგანი ძალზე ძვირფასი ხარისხისაა. ვინ იცის, რომელი მიწისაგან არის გამომწვარი? ტაძრის შიგნით, კუთხიდან კუთხეში სხვადასხვა ზომის აბრეშუმის თოკები ისეა გაბმული, რომ რაღაც გეომეტრიულ ფიგურებს ქმნიან. მათი მნიშვნელობა ვერაფრით ვერ ამოვიცან. თოკებზე სხვადასხვა სიდიდისა და ზომის რელიქვიები ჰკიდია, რომლებსაც ამ მუმიებთან რაღაც კავშირი უნდა ჰქონდეთ. ჭურჭელი სავსე იყო წმინდა წყლით, ზოგი მათგანი — პირთამდე. მე გემო გავუსინჯე იმ წყალს... ეჰ, ვინ იცის საიდან, მექადან თუ მედინადან მოტანილს... ოდნავ მწკლარტე გემო ჰქონდა! ჭურჭლის ძირზე მცირე დანალექი მოჩანდა... გულმა ჩიტივით დამიწყო ფართხალი... რაღაც საშინელი განცდით გამოვგარდი გარეთ... ამ წმიდა ადგილას თავს ისე ვგრძნობდი, თითქოს მე, მწვალებელსა და ურჯულოს, შემებღიწოს ეს უჩვეულო იდუმალეობა... ისე მომეჩვენა, რომ აი, ახლა სარკოფაგებიდან წამოიშლებიან ხელიათაგნიანი, საუკუნეთა წინ გარდაცვლილი ჩალმიანი თურქები და ჩემკენ გამოეშურებიან, თითქოს შეინძრნენ და ახმაურდნენ კედელზე ჩამოკიდებული სურათები, ხოლო წმინდა სიტხე კი ზღვად იქცა, აბობოქრდა და მზად იყო წაველეკე და გავესრისე... ამ წმინდა სიტხის მრისხანება და დიდებულება ახლაც კი მალეღვებს... რაღაც იდუმალმა და შეუცნობმა ბურუსმა სასიამოვნო სიტბოსავით დამიარა ძარღვებში. გონებაში ახლაც მიდგას ბნელი და უცნობი კამარის ყრუ გამოძახილი... ისეთ აუხსნელ და გადმოუცემ მღელვარებას ვგრძნობ რომ...“

თავი ველარ შევიკავე და ისეთი ხარხარი ამიტყდა, რომ საცოდავ ევროპელს ნარგილეს მუნდშტუკი ხელიდან გაუვარდა და ნარგილე ლამის მაგიდიდანაც გადაუგორდა. ამ დილას თრიაქის მოსაწევად მოსულ მუშტრებს ქეიფი წავუხდინე. ისინი თვალეზაჭყეტილნი მომჩერებოდნენ.

— რატომ იცინით? — შემეკითხა ჩემი სტუმარი.

— ჩემთ კარგო, — როგორც იყო სული მოვითქვი, — თქვენ საიდუმლო ტაძარში არ ყოფილხართ.

— მაშ სად?

— ჩემი გადიის საკუჭნაოში...

— ?

— ჩვენ აღმოსავლეთის ხალხი კამოდეებსა და სარკიან კარადებს არ ვხმარობთ... ნივთებს ზანდუკებში ვინახავთ... ჰოდა, იმ ზანდუკებისთვის ცალკე ოთახიც გვაქვს... ეს ის ზანდუკებია, თქვენ რომ სარკოფაგები გეგონათ, ხოლო ამ „სარკოფაგებში“ მუმიების ნაცვლად თეთრეული აწყვია...

— მაგრამ, იმ სურათების შესახებ რას იტყვიო?

— ის სურათები ჩემი გადიას ქმრის ნახატებია... აქაო და სახსოვარიო, ჩემი გადია ვერ ელევა და ვერ ყიდის...

ევროპელი ეჭვის თვალით შემომცქეროდა, ჩემი ნათქვამი არ სჯეროდა.

— მაშ, აბრეშუმისგან შექმნილი სხვადასხვა გეომეტრიული ფიგურები და რელიქვიები?

— იმ თოკებზე წვიმიან ამინდში სარეცხს ფენენ ხოლმე. გეომეტრიული ფიგურები შემთხვევით გამოსულა, როცა თოკები კუთხიდან კუთხეში გაუბ-გამოუბიათ. რელიქვიები კი ძველი და გამოუსადეგი ტანსაცმელი გახლავს...

ჩემს სტუმარს ცისფერი თვალები თანდათან მოედრებულა და თავს ისე აქნევდა, თითქოს ტყუილში დავეჭირე:

— კარგი და, ის წმინდა წყალი? იმაზე რას მიბრძანებ, ჩემო ძვირფასო?

— წუხელის წვიმა წამოვიდა. რაც თავი მახსოვს, იმ საკუჭნაოში წვიმა ჩამოდის და როგორც ჩანს ის ჭურჭელი მოსამსახურემ დაუდგა...

მე გამახსენდა მისი ერთი ცნობილი თანამემამულე, რომელსაც ჩვენ სახლებზე გაკრული ფირნიში „მაშალლაჰ“ სადაზღვევო კომპანიის რეკლამა ეგონა, ხოლო ავი თვალისგან დასაცავად სახურავის კიდეზე გაკრული ფენსაცმელი, ქურდის დაკარგულ ფენსაცმლად ჩასთვალა.

ნირწამხდარმა ევროპელმა ნარგილე გაასწორა და რამდენჯერმე ნაფაზი დაარტყა. მერე რვეული, რომელიც აქამდე ხელში ეკავა, ისევ ჯიბეში ჩაიჩარა.

მე სიცილს მაინც ვერ ვიკავებდი.

— ნუ იცინი, ძვირფასო... თქვენ საკუჭნაოშიც კი ისეთი შეუცნობი იღუმალეებაა განგებისა, რომ...

მაინც როგორი?

— ისეთი, რომელსაც თქვენ, ბრმანი, ვერც ხედავთ და ვერც ვერა-სოდეს დაინახავთ, მორჩა და გათავდა!..

ჩემმა სტუმარმა მაინც ვერ ამიხსნა, რა იყო ჩვენში ისე-თი, რასაც ხედავდნენ ევროპელები, ხოლო ჩვენ აღმოსავლელი ვერ ვხედავთ...

მინდოდა მეთქვა, რომ ჩვენ კი ბრმანი და უხედველნი ვართ, მაგრამ თქვენ უტყვნი და უენონი ბრძანდებით-მეთქი, მაგრამ ხომ კარგად მოგეხსენებათ, თურქები თავიანთ ქვეყანაში რა დელიკატური არიან. მეც ენაზე მომდგარი სიტყვა უკან ჩავაბრუნე და გაჩუმება ვარჩიე.

სულში ღვთიური ცეცხლი არ მენტო, თუ ბავშვობი-დანვე მშრალი და უგულო, ზუსტი მეცნიერებით ვიყავი გატაცებული, არ ვიცი, ეს კია სიყვარულს რომ უწოდებენ, იმ გრძნობას არასოდეს შევეუპყრივარ. თუმცა, სიმართლე უნდა ითქვას, რომ არც იმის თქმა შემეძლო — სიყვარული არ არსებობს-მეთქი. ეგ კი არა, სონეტის სტრიქონებიც კი მახსენდება, რომელიც ამ ათი-თხუთმეტი წლის წინათ შევთხზი და რომლებშიც სიყვარულს პათეტურად მივმართავდი: მხოლოდ პოეტთა ოცნებასა და სიმღერებში შენ გიხილე და განგიცადე, ტრფობავ ზვიადო!

ეს იყო და ეს.

მაგრამ ლეილი და მაჯუნნი, ასლი და ქერემი, აშიკ ყარიბი, რომელ და ჯულიეტა, მანონ ლესკო, რაფაელი, მარგარიტა გოტიე, პოლი და ვირჟინი. ვინ იცის, ჩემს გონებაში კიდევ რამდენი თვალცრემლიანი, დამწუხრებული, ბედნიერი და უბედური გმირის სახე ცოცხლობდა.

ჩემში რაღაც რომანტიკული, დაუოკებელი მისწრაფება ბორგავდა... მსურდა დამემსხვრია და დამექუცმაცებინა მშრალი ლოგიკის ეს უსულლო ჩარჩოები... როცა მარტო ვრჩებოდი, წარმოვიდგენდი ხოლმე მთვარის შუქზე აჩრდილებივით მოხეტიალე წყვილებს, უღრან ტყეებში და თეთრ, იდუმალ კოშკებში შეყუყულ მიჯნურთ.

დიდი სურვილი მქონდა დამეწერა რომანი ნაზსა და გულწრფელ სიყვარულზე. ამ ათი წლის მანძილზე რამდენჯერმე დავიწყე, მაგრამ ერთი თავი დაწერე და მეტი სტრიქონიც ვერ მივუმატე. შინაგანი, კრიტიკული ხმა უხილავი მოძღვარივით დამტრიალებდა და მეტუზღუნებოდა — „ჰეი, ყვეფხო! ერთი მითხარი, განა აშიკ ქერემის ეპოქაში ცხოვრობო“.

მართალია, აშიკ ქერემის საუკუნე უკან მოვიტოვეთ, მაგრამ განა არ მოიძებნებიან ადამიანები, სულიერად იმ დროის ცხოვრებით რომ ცხოვრობენ?

მერე რა, რომ ისეთი სკეპტიკოსები და ურწმუნონიც ბოგინობენ ამქვეყნად, რომლებიც გამუდმებით თავს დაგვჩნსავიან — „ქორწინება სიყვარულის საფლავია“, „სიყვარული სიზმარია მხოლოდ“, „შეყვარებული ხარ, ვიდრე გამოიღვიძებდე“!.. და რამდენ ამგვარ სისულელეს

თხზავენ. ცხოვრებას მათი ცრუ მოსაზრებანი მრავალჯერ უარუყვია!
რალა შორს მივდივარ, მე თვითონ ვიცნობ ერთ წყვილს, რომელიც ჩემი ყმაწვილკაცობის ჟამს არაერთხელ დამინახავს ვერცხლისფერი მთვარის შუქით გაბრწყინებულ კუნძულ მოდაზე; ნავზე მსხდარნი, გატაცებით ჰკოცნიდნენ ერთმანეთს... მაშინ ჯერ ისევ მთლად ახალგაზრდები იყვნენ, განსაკუთრებით ქალი. იგი სულ ბავშვი იყო...
ღმერთო ჩემო, როგორ მიქრიან წლები!

ისინი, რომელთა ვინაობაც კი არ ვიცი, დასრულდნენ, შეიცვალნენ... ქალი ახლა 30 წლის მაინც იქნება. ქმარს ჭვალარა შეერია. როცა კი მათ გადავეყრებოდი, ყოველთვის მწერლის თვალით ვუყურებდი და ვაკვირდებოდი ხოლმე. უცვლელი და უბერებელი მხოლოდ სიყვარული მეგონა! საოცარია, როგორც თხუთმეტი წლის წინათ, ახლაც ისეთივე გატაცებით ჩურჩულებენ და სალაპარაკო არ გამოლევიათ. ერთმანეთის გვერდით მიდიან და ისეთი ცხოველი ლტოლვა გამოსჭვივის მათ გამოხედვაში, რომ...

ბოლოს მაინც ასე გადავწყვიტე — შემესწავლა მათი ცხოვრება და დამეწერა რომანი, თხზულება ღრმასა და შმაგ ტრფიალზე. ამ ზაფხულს მათთვის თვალი არ დამიკრავს; სტამბოლში არ ვიყავი...

გუშინ სადილად ჩემი მეგობარი ჯამსაფი მეწვია. სადილზე კარგა ბლომად გადავკარით, მერე კი გამოსაფხიზლებლად გარეთ გამოვედი და ფენერბაღჩესკენ გავემართეთ. მშვენიერი ამინდი იდგა, თღონდ თღნავ გრილოდა. ეს ბაღი თავისი კვიპაროსის ხეებით ისეთ გრძნობას აღმიძრავს ხოლმე, თითქოს სასაფლაოზე ვიმყოფებოდე, იმ სასაფლაოზე, რომელიც თვით გარდაცვლილთა სულებსაც კი მიუტოვებიათ. ბაღში არავინ ჩანდა. შუქურისკენ მიმავალ ხეივანს გავყვევით. უეცრად, თითქოს მიწიდან ამოძვრნენო, ჩემი რომანის გმირები შემომეყარნენ. ქალს მხრებზე თეთრი შალის მანტი ჰქონდა მოსხმული და ქმარს, ქმარს-მეთქი, სატრფოსთან მიხუტებული რალაცას გაცხოველებით და მიმიკით საუბრობდა. ჩვენკენ მოდიოდნენ.

- აჰა, მაშ ასე!..
- რა მოხდა?
- ესეც შენი თემა...

ჩვენსკენ მომავალი წყვილი დავანახვე და აღფრთოვანებით მოვუყევი, თუ აგერ თხუთმეტი წლის მანძილზე როგორ ვადევნებ მათ თვალს. იქორწინეს, უკვე სიბერის დაღმართს ჩაუყვნიენ და მაინც არ დაუკარგავთ სიყვარულის მარადიული ცხოველმყოფელობა. მათ მეოცე საუკუნის შუა წლებში, ძველი ღრფის ხალასი გულწრფელობა გაუ-

ცოცხლებიათ და თავიანთი მგზნებარე სიყვარულით ამტკიცებენ, რომ სკეპტიკოსთა ფორმულა „ქორწინება სიყვარულის საფლავიაო“, მონაჩ-მანია და სხვა არაფერი... როცა გვერდით ჩავვიარეს, გავჩუმდი. კაცს თმა მთლად გასთეთრებოდა. სუფთა, მუქი მწვანე პალტო ეცვა. სახე დაქანცული მოუჩანდა, მაგრამ თვალები... ო, რა ჯანმრთელი და მბრწყინავი თვალები ჰქონდა.

— იცნობ იმათ? — ღიმილით შემეკითხა ჯამსაფი.

— ზომანის დაწერას ვაპირებ, თემად კი მათი სიყვარული უნდა ავიღო. ამიტომ ჯერ კარგად შევისწავლი მათ ყოფას და შემდეგ...

— მაშინ, მეც დაგესმარები, ზოგ რამეს გიამბობ მაგათზე.

— რაო, განა შენ იმათ იცნობ?

— ქალის მამა ჩემი მეზობელია.

ისეთი მღელვარება დამეუფლა, თითქოს ეს-ეს არის, სანეტარო ლექსი უნდა მომესმინა.

— აბა მიაბზე, ვნახოთ ერთი, ქორწინება მართლა სიყვარულის მე-საფლავია, თუ არა?

— ისინი ჯერ კიდევ არ დაქორწინებულან, — ღიმილით მომიბრუნ-და ჯამსაფი.

— რა?!

— ჰო, ჯერ კიდევ დანიშნულები არიან!

— თხუთმეტი წელი დანიშნულები?

— არა, მხოლოდ ათი წელია...

— რატომ არ შეუღლებულან?

— ჰოო... სიყვარული ასე იმიტომ გაუგრძელდათ, რომ სასიამო-როს...

— ვერაფერი გავიგე, გარკვევით მითხარი, რაც იცი!

— მაგ კაცს მუჰსინ ბეი ჰქვია. ძალზე ღარიბი და საცოდავია. თხუთმეტი წლის წინათ ეგ გოგო შეუყვარდა, დანიშნენ კიდევ, მაგ-რამ სასიამორო ძველი რწმენის კაცი გამოდგა: ააგდო ქვა და შეუშვი-რა თავი — ჩემს ქალს ღარიბ-ლატაკს ვერ გავატან, როცა სამუშაოს იშოვი, ფულს მოაგროვებ და ოჯახს მოაწყობ, მაშინ დამილოცნიხარ-თო, — ასე გაისტუმრა სასიძო. მუჰსინ ბეის განზრეტილი ფარაც კი არ უგდია ჯიბეში. ბუნებრივია, სასიამოროს პირობას ვერ შეუსრუ-ლებს. გოგოც თავნებობს. იქნება სხვა რამ მიზეზიც იყოს. ყოველ შემ-თხვევაში, დანიშნულზე ხელი არ აუღია.

— მუჰსინ ბეის რომ რაიმე საქმე ეპოვა!..

ჩემმა მეგობარმა კვლავ გაიცინა:

— იშოვა, როგორ არ იშოვა... გოგო იშოვა... მთელი მისი იმედები ამ ქორწინებაზეა დამყარებული! განათლება არა აქვს, რა სარფიან საქმეს მოჰკიდოს ხელი? არც დიდი და გამჭრიახი გონების კაცი გახლავს, რომ სხვა გზით შეძლოს სასიამაო მოთხოვნის შესრულება. იმის მერე კი, რაც დაინიშნა, ჯიბის ფული მაინც არ გამოლევია!..

— მაინც როდის შეუდგლდებიან?

— ღმერთმა იცის! სასიამაოთ ისევ მუხასავით მაგრად დგას. როგორც ჩანს ჯერ კიდევ დიდხანს იქნება ამ წუთისოფელში. მუჰსინ ბეი, აი, უკვე თხუთმეტი წელია იმის სიკვდილს უცდის...

— ეჰ, რას უცდის, როგორ უცდის... ეს რა ცხოვრებაა, — თავი გაგაქანე დანანებით...

— რა ჩერჩეტი ხარ, ბიჭო! ასი ათასი ლირის საქმეა, გესმის. მე რომ ასეთ რაიმეს წავაწყდებოდე, ოც წელიწადს ვიფარისევლებდი, ოცდაათ წელიწადს დანიშნულად გავძლებდი, ლაყობითა და ლაქლაქით როგორმე თავს გავიტანდი, ვიდრე მემკვიდრეობას ხელთ არ ვიგდებდი...

უკან მოვბრუნდი, ჩემი რომანის გმირები მოვძებნე. ისინი ზღვის პირას ხის ქვეშ დამსხდარიყვნენ და ქვის ქანდაკებებით გარინდულიყვნენ... — დავბრუნდეთ, შემცვივდა, — მოვიმიზეზე ნირწამხდარმა.

ამ ამბის გამგონე ისეთმა სევდამ მომიცვა, თითქოს რაღაც საყვარელი, ძვირფასი ნივთი დამეკარგა და იმის პოვნის იმედიც გადამეწყვიტა.

ჯამსაფი დამეთანხმა.

გულამღრეული მოვდიოდი და ვფიქრობდი, რომ სატრფიალო თხზულების დაწერას თუ აპირებ, გმირებად ნამდვილი პიროვნებები არ უნდა გამოიყვანო-მეთქი...

ეჰ სიყვარულო, „ტრფობავ ზვიადო“, შენ მხოლოდ მელექსეთა ოცნებაში ცოცხლობ და სუნთქავ...

— ესეც კიდევ ერთი თავისუფალი აგარაკი, — მიუბრუნდა სერმეთ ბეი დარაჯს.

თეთრი, მშვენიერი აგარაკი, რომელიც ფიჭვის პატარა ტყის პირას იდგა, ისე თვალისმომჭრელად ლაპლაპებდა, თითქოს მარმარილოთი ყოფილიყო მოპირკეთებული. მიდამო სახლის გარშემო ბალახბულახით იყო დაფარული. ბაღის რკინის კარზე დიდი აბრა ეკიდა, აბრაზე ეწერა — „ქირავდება“.

— წავიდეთ აქედან, წავიდეთ, ეფენდი... ეს აგარაკი თქვენ არ გამოგადგებათ! — თავი გააქნია დარაჯმა.

— რატომ, ჯანიმ?

— ამის წინ რომ გაჩვენეთ, ის დაიქირავეთ. მართალია, პატარაა, მაგრამ ილბლიანია. ვინც კი იქირავა, ერთ წელიწადში ბიჭი გაუჩნდა...:

— რას ამბობ, თორმეტი სული ხუთ ოთახში როგორ მოვთავსდებიან!.. ეს ბინა ვნახოთ, ზუსტად ჩვენზეა გამოტკრილი...

— აქ ვერ იცხოვრებთ, ეფენდი, — ჯიუტობდა დარაჯი.

სერმეთ ბეის აგარაკისთვის თვალი ვერ მოეწყვიტა. სახლს გარშემო ფართო აივანი ერტყა, რომელიც საძირკველზე ავსტრიული ქათმის კრუნჩივით გადაფაფრულიყო. სერმეთი ოცი წელია რაც დაოჯახდა და ამ ოცი წლის განმავლობაში ასეთ ბუდეზე ოცნებობდა, ახლა კი ეუბნებიან, აქ ვერ იცხოვრებთ...

— რატომ? — ნერვიულად და აჩქარებით მიუბრუნდა დარაჯს.

— ამ ბინას ალი ჰყავს შემოჩვეული, ეფენდი!...

— რა ალი?

— ჩვეულებრივი. ღამლამობით გამოდის და მდგმურებს ძილსა და მოსვენებას უკარგავს...

სერმეთ ბეი ისეთი კაცი არ გახლდათ, რომ თვალით ნანახი და ყურით მოსმენილი ყოველივე ბრმად ერწმუნა. არა, სანამ ხელით არ შეეხებოდა და არ შეიგრძნობდა, ისე ყველაფერს ეჭვის თვალით უყურებდა. სერმეთისათვის რომ გეკითხათ, თვალ-ყური სიცრუის ბუდე იყო და სხვა არაფერი. ყოველი ცთომილება და ირეალური ამბავი ჩვენში ამ ოთხი კარიდან შემოდით... ყოველი მონაგონი, ცრურწმენა, ჭორო და ათასი სხვა უსარგებლო რამ; რომელიც ადამიანის ტვი-

ნის უჯრედებში პოულობს საყრდენს, სწორედ თვალისა და ყურის გზით აღწევდა მიზანს... ხოლო ხელი... სულ სხვაა. ხელით შეეხები და შეიგრძნობ. ხელს ვერ მოატყუებ!

— ალი ჩვენ ვერაფერს დაგვაკლებს! — თავი გააქნია სერმეთ ბეიმ.

დარაჯი სერმეთ ბეის ისეთი თვალებით მიაჩერდა, თითქოს რაიმე ცოდვიანი და ურწმუნო სიტყვა წამოსცდენოდეს, თითქოს მკრეხელობაში დაეჭიროს!..

— პირველად ყველანი ასე ამბობენ, ეფენდი, მერე ბინაში ერთ თვესაც ვერ ძლებენ და კუდამობუებულნი გარბიან.

— როდის გავიქცევი, შენ არ გეკითხება. შენ აქაურობა დამათვალეირებინე.

— გასაღები სახლის პატრონსა აქვს.

— სახლის პატრონი ვინ არის?

— ჰაჯი ნიაზ ეფენდი. აი, აქვე, გვერდით ბინაში ცხოვრობს.

— აბა, მაშ, წავიდეთ და გასაღები გამოვართვათ!

— კეთილი, მაგრამ...

უკან დაბრუნდნენ და წითლადშეღებილი ძველი სახლისაკენ გაემართნენ, რომელსაც ხშირ ხეებს შორის მხოლოდ სახურავი მოუჩანდა.

გზაში მოხუცმა მსახურმა სერმეთ ბეის მოკლედ უამბო თეთრი აგაკის ისტორია.

უკვე ათი წელი იქნება, რაც ამ სახლში დაბინავებული კაცი ერთ თვეზე მეტ ხანს ვერა ძლებს. ალი პირველად, ვითომცდა აქ არაფერი იყო, ისე მოეჩვენება, მერე სახლს მოზრდილ ქვეებს დაუშენს, ბოლოს კი ერთ ფანჯარასაც აღარ დატოვებს მთელს. მობინადრეებს ღამით ძილსა და მოსვენებას უკარგავს. შიშისგან თურმე ორ მათგანს გულის შეტევა მოსვლია, ერთს შვილის გაჩენის უნარი წართმევია, ხოლო ერთ დიასახლისს ექვსი თვის მუცელი მოშლია...

მათ გაიარეს აყვავებული ნუშის ხეებქვეშ, რომლის ჩრდილებშიც ცხვრები ბალახობდნენ და წითელი სახლის მწვანე კარს მიადგნენ.

დარეკეს.

* *

ჰაჯი ნიაზ ეფენდი ევკაფში ნამსახურები კაცი იყო. კონსტიტუციის შემდეგ პენსიაში გავიდა და ბინებით ვაჭრობას მიჰყო ხელი. ვაჭარი ვაჭარია, მაგრამ ნიაზ ეფენდი ერთობ გულმართალი და პატიოსანი კაცის სახელს ატარებდა და ამის წყალობით ალებ-მიცემობის საქმეც

კარგად მიუდიოდა. წელიწადში სულ ცოტა ასი ბინის ყიდვა-გაყიდვას მაინც ანერსებდა. მხოლოდ ეგ იყო, ამ თეთრმა აგარაკმა აზარალა. მაგრამ თავის სახელს იმდენად უფრთხილდებოდა, რომ არ ნამუსობდა, ვინმე ბელა — ყრუ კაცისთვის შეეჩერებინა და ამდენი უსიამოვნებისაგან თავი დაეხსნა.

— რაში მჭირდება, ან ალაპი რისთვის განვარისხო? — იტყოდა ხოლმე ხშირად.

ეგ კი არა, არც იმას მაღავდა, რომ აგარაკს ალი ჰყავდა შემოჩვეული...

კარი თავად ნიაზ ეფენდიმ გააღო. დარაჯმა მოახსენა, რომ სერმეთ ბეის გასაქირავებელი ბინის დათვალიერება სურდა.

— კეთილი, წამობრძანდით.

წინ გაუძღვა. ბაღისკენ გაემართნენ. ჰაჯი ნიაზ ეფენდიმ გზაში ყვითელი, უხეში ქსოვილისაგან შეკერილი ჯუბის ჯიბიდან თითბრის გასაღები ამოიღო, ბაღის კარი გააღო და სერმეთ ბეის მიუბრუნდა:

— ეს გასაღები ბინის კარსაც აღებს...

ბაღი თავდინებებული და მოუვლელი აღმოჩნდა. იქაურობა გაუვალ შამბნარად ქცეულიყო. აგარაკის უკან მხარეს ისეთი სიჩუმე ჩამოწოლილიყო, კაცს ეგონებოდა უღრანსა და უკაცრიელ ტყეში ამოყვავი თავით.

დარაჯმა კართან დარჩენა ირჩია, სერმეთ ბეი კი სახლის პატრონს გაჰყვა. ბინას აუგი არ ეთქმოდა. პირველი სართული თავისი სათავსოებით მთლიანად მარმარილოთი იყო მოპირკეთებული. წყალსატევი, აბაზანა, ჭა, საქათმე, საჯინიბო თუ სხვა რამ, ყველაფერი კონტად და ლაზათიანად იყო გაწყობილი.

— ბინის ქირას რამდენს თხოულობთ?

— ძვირს არ ვიღებ, წელიწადში 180 ლირას, მაგრამ სამი წლის საფასური წინასწარ უნდა გადამიხადოთ.

— რატომ?

— რატომ ბატონო და, მტრები გადამეკიდნენ და ბინა რომ ვერ გავაქირაო, ხმა დამიგდეს, ვითომ აქაურობას ალი ჰყავდეს შემოჩვეული. ამ ანკესზე მდგმურებიც წამოეგებიან ხოლმე, ზოგიერთი აგარაკს შუა ზამთარში მიატოვებს და გარბის... ზამთარში ვილა იქირავებს. ჰოდა, ბინა ზაფხულამდე გამოკეტილია და ზარალის მეტი არაფერი მთაქვს... ზოგი მათგანი ნებით თუ უნებლიეთ მტრად მომეკიდა და ამ ჭორებს კვერს უკრავს. ერთი-ორი წელიც თუ ასე გაგრძელდა, ალბათ ვეღარც გავყიდი და ვეღარც გავაქირავებ...

— რამდენი ხანი იქნება, რაც თქვენი ბინა ცარიელია?
— მართალი რომ ითქვას, დღემდე თითქმის არც მოცდენილა, ეფენდი, მაგრამ მდგმურები მეზობლების ჭორებს აყვებიან ხოლმე, დიდხანს ვერ ჩერდებიან და გარბიან, ეფენდი.

— მე არ მეშინია!

— ინშალაჰ!

— მაგრამ სამი წლის გადასახადის ერთბაშად მოცემა ძნელია...

— რა ვქნა, როგორ მოვიქცე, ეფენდი, თუ გასურთ...

სერმეთ ბეის აგარაკზე გული მეტისმეტად შეუვარდა. ქირაც ხელმისაწვდომი ჰქონდა. ახლა სამთახიან ქოხმანებში წელიწადში 150 ლირას მაინც თხოულობენ.

ხელშეკრულება იმავე დღეს გააფორმეს. მდგმურმა აგარაკის პატრონს სამი წლის ქირა 540 ლირა ჩაუწხრიალა. როცა სერმეთ ბეი ჰაჯინიაზ ეფენდის სახლიდან გამოვიდა, დარაჯისკენ გაემართა და საჩუქრად ოცდახუთღირიანი გაუწოდა.

— თქვენი ფული წყალში გადაყრილია, ეფენდი. სამ წელს კი არა, სამ თვესაც კი ვერ გაძლებთ მაგ აგარაკზე, — უთხრა დარაჯმა.

— ნახავ, თუ ვერ გავძლებ!

— ვნახავ. ჰაჯი ნიაზი ეფენდი ყველა მდგმურს სამი წლის ქირას წინასწარ ართმევს, მაგრამ არცერთ მათგანს აქ სამი თვეც კი არ გაუტარებია. გადანდილი ფულები კი ფაა-ფუ!..

* *

ერთი კვირის შემდეგ სერმეთ ბეი თავისი ხალხმრავალი და ხმაურიანი ოჯახით ბინაში ჩასახლდა. ჭეშმარიტად, განცხრომის მოყვარული ოჯახი გახლდათ. ყოველ ღამე მათი ბინიდან მუსიკის ხმა ისმოდა, ნათესავები მიდი-მოდიოდნენ, ჭამდნენ-სვამდნენ და ღროს მხიარულად ატარებდნენ. მათ ოჯახში გამუდმებით ტრიალებდა ოთხიხუთი სტუმარი. სერმეთ ბეი სულითა და ხორციით აღმოსავლელი კაცი გახლდათ, მაგრამ მეტისმეტად მოსწონდა ევროპელების ერთი ნათქვამი — „ღღისით გარჯა, ღამით ხარჯვა“; ხშირად თვითონაც იმეორებდა ხოლმე. წელმაგარი ოჯახი ხელგამილი ცხოვრების საშუალებას აძლევდა კიდევ. ანდა, თავის გუნებაზე რატომ არ უნდა ეცხოვრა? ბავშვები სკოლაში დადიოდნენ, ქალიშვილები დიდ-დიდ სავაჭრო სახლებში ჰყავდა მდივნებად მოწყობილი, ცოლი მუსიკას ასწავლიდა ქალთა პანსიონებში. ოჯახში ერთადერთი უმუშევარი 75 წლის დედა

ჰყავდა და ისიც უსაქმოდ რომ ვერა ძლებდა, დღენიადაგ სამზარეულოში მოსამსახურეებს თავს დასტრიალებდა. მთელი ოჯახი შუალამემდე ფეხზე იდგა, შუალამისას ივანშმებდნენ და მაშინვე თავს ძილს მისცემდნენ ხოლმე.

სერმეთ ბეის ოჯახი რაც აგარაკზე დაბინავდა ორი კვირაც კი არ იქნებოდა გასული, რომ ერთ ღამეს დაბლა სართულიდან საშინელი კივილი მოისმა. იმავე წამს დაფეთებული შინამოსამსახურე, ართემისა, ზემოთ ავარდა და სერმეთ ბეის ძლივძლივობით გააგებინა — სახლის უკან ნაძვნარში რაღაც თეთრი დადისო...

— მოგჩვენებია, — აგდებით უთხრა სერმეთ ბეიმ.

ართემისიას ნათქვამი სხვა შინამოსამსახურეებმაც დაადასტურეს, მაგრამ სერმეთ ბეიმ არც მათ დაუჯერა. მაშინ მთელი ოჯახი სახლის უკანა აივანზე გაეფინა. ართემისიამ თითი გაიშვირა ნაძვნარის ერთი კუთხისაკენ და ყველამ ცხადად დაინახა თეთრი ლანდი, რომელიც ხის ქვეშ იდგა და თითქოს სახლისკენ იყურებოდა. სერმეთ ბეიმ თვალები მოიფშვინტია:

— ხედავ, რა ძალა ჰქონია შთაგონებას?!..

ცოლი, ბავშვები, ქალიშვილები ფერდაკარგული ცახცახებდნენ.

— რომელ შთაგონებაზე ლაპარაკობ, მამა, ვერა ხედავ, ჩვენ თვალწინა დგას? — შეეპასუხა უფროსი ქალიშვილი მამას.

— მაშ რასა ჰქვია შთაგონება? რაც ამ ბინაში გადმოვსახლდით, ყველას ალი აკერია პირზე, სხვა აღარაფერზეა ლაპარაკი. ამიტომაც ახლა არარსებული რაღაც ცხადად გვეჩვენება.

— შეუძლებელია!

— რატომ?

სერმეთ ბეიმ შეშინებულ ოჯახს შეახსენა, რომ ილუზიონისტი კანოვი მთელი თეატრის თვალწინ ვიღაცას ჯიბიდან საათს აცლის, მაგრამ სინამდვილეში ხომ არ აცლის? წინასწარ შემუშავებულ ილუზიას ჩვენი თვალყური იმეორებს და მეტი არაფერი! ამ მოქმედებას მხოლოდ ვხედავთ და გვესმის, ხომ არ ვესებით? მაგრამ თუკი ხელს შევაგლებთ, ილუზიაც გაქრება...

უცებ სერმეთ ბეიმ კიბე ჩაირბინა და ბაღში გავარდა, იფიქრა, ერთი იმ ლანდს ხელს შევაგლებო, მაგრამ ლანდმა სერმეთ ბეი შეამჩნია თუ არა, უცებ ადგილს მოსწყდა და გაქრა. იმ ღამით სახლში სერმეთ ბეის გარდა არავის სძინებია.

...ეს იყო და ეს. ამის შემდეგ თეთრ მოჩვენებას ყოველ ღამე ხედავდნენ. სერმეთ ბეი რამდენჯერაც გამოეკიდა, მოჩვენება იმდენჯერ

გაექცა და თვალსა და ხელს შუა გაქრა. ამ ამბავს ცოტა შეეჩვივნენ კიდევ, მაგრამ ერთ ღამეს, როცა ყველას ღრმა ძილით ეძინა, რაღაცამ ბინა საშინლად შეარყია. ყველანი, დიდ-პატარიანად, აივანზე გამთიშალნენ, მაგრამ ვერაფერი შენიშნეს. დილით კი ბაღჩაში სასადილო ოთახის ძირას ვეებერთელა ქვა იპოვეს.

— თუ ამ სახლიდან არ გადაგვიყვან, ჩემი ამაგი არამად ჩაგეთვლება, შვილო, — გაუცხარდა მოხუცი სერმეთ ბეის.

სერმეთ ბეი დიდ გასაჭირში ჩავარდა. როგორ უნდა გადაეყარა ხუთას ორმოცი ლირა სულ ორი თვისთვის? არადა, სახლის კედლებს ყოველ ღამით რახარუხი გაუდიოდა. ძილს ვიღა ჩიოდა, ნერვიულობისგან სიგიჟემდე იყვნენ მისული. სერმეთ ბეი იმ ლანდს ყოველ ღამე მისდევდა, მაგრამ ერთხელაც ვერ მოახერხა რომ ხელი შეეველო და დარწმუნებულიყო, მოჩვენება სულიერი იყო თუ უსულო. მეზობლები, რომლებსაც ღამლამობით თეთრი აგარაკიდან ატეხილი ხმაური აღვიძებდა, ეუბნებოდნენ, თუ ღრთზე გუდა-ნაბადს არ აიკრავ, ალი კარფანჯრებსაც სულ ერთიანად ჩაგიმტკვრევსო. როცა სერმეთ ბეის ხელმოწერილი კონტაქტის ერთი პუნქტი გააჩსენდებოდა — „თუ დამქინავებელი ბინას ვადამდე მიატოვებს, რემონტის ხარჯებს თვითონ გადაიხდისო“ — ტანში გასცრიდა ხოლმე. თუმცა, ვიდრე ჩამსხვრეული ფანჯრების საქმეს მთავარებდა, ერთი სხვა რამ ჰქონდა ჩაფიქრებული, მაგრამ გამძლეობა აღარ ეყო და გადაწყვიტა ბინა დაეცალა. მაგრამ ახალი და შესაფერი ბინის შოვნა არც ისე იოლი აღმოჩნდა. იმათ აგარაკზე კი ათასგვარი ჭორი და ლეგენდა დადიოდა — თითქოს, იმ არემარეზე, სადაც აგარაკი იდგა, ადრე სასაფლაო ყოფილიყო, ხოლო სამზარეულოს ქვეშ ხუთასი წლის წმინდანი განისვენებდა.

მაგრამ სერმეთ ბეის მაინც არ სჯეროდა, რომ ის თეთრი ლანდი ხორციელი არ იყო. ის აღია თუ რაღაც სხვა, რაღა ყოველთვის ნაძვნარს აფარებდა თავს და იქ უჩინარდებოდა?

ბოლოს სერმეთ ბეიმ გადაწყვიტა ნაძვნარში დამალულიყო, მიჰპარვოდა და ხელით მოესინჯა თეთრი მოჩვენება. მაგრამ ოჯახის წევრებმა ხელები გაასავსავეს, — რას ამბობ, ადგილზე გაგათავებსო.

სერმეთ ბეიმ თავისი არ დაიშალა, მეორე საღამოს ბუჩქნარს მიაშურა, ერთ დიდ ნაძვზე აცოცდა, ტოტზე მოხერხებულად ჩამოჯდა და შუალამემდე სულგატრუნული უცდიდა. არც სახლში ეძინა ვინმეს. შიშითა და ცნობისმოყვარეობით ატანილნი, გაუსულები ელოდნენ, რა მოხდებოდა. სერმეთ ბეი ხიდან კარგად ხედავდა, თუ რა საცოდა-

ვად მიდი-მოდითონენ მისიანები აივანზე. უეცრად გული ლამის ბუ-
დიდან ამოუვარდა — ალი გამოჩნდა!..

სერმეთ ბეი ღრმად იყო დარწმუნებული, რომ ეს ყოველივე ან
შთაგონების შედეგიაო და როგორც კი აჩრდილს ხელს შეახებდა,
მაშინვე გაქრებოდა ან... მაგრამ, ახლა იგრძნო, რომ მუხლებმა კანკა-
ლი დაუწყო.

შიშმა თუ ამიტანა, მერე რაღას დავაკლებ იმ მოჩვენებასო, გაუ-
ელვა გუნებაში და თავი გაიძხნევა — მე კი არ მეშინია, სხეულს, მხო-
ლოდ ჩემს სხეულს ეშინიაო.

სერმეთ ბეი ფრთხილად ჩამოხტა ხიდან და ფეხაკრეფით ალს გაჰ-
ყვა. იგი გარკვევით ხედავდა თეთრ მოჩვენებას. სერმეთ ბეი ისე წაად-
გა თავს, რომ მას არაფერი გაუგია. მერე ფრთხილად შეახო ხელი.
მოჩვენება შეკრთა, მაგრამ არ გამქრალა... მობრუნდა და როცა სერ-
მეთ ბეი დაინახა, იშვირა ფეხი და მოკურცხლა.

რაკი მოჩვენება არ გაუჩინარდა, სერმეთ ბეი მაშინვე მიხვდა, რომ
ავ სულთან არ ჰქონდა საქმე და უმაღლ დაედევნა. ნაძვნარს ბოლოში
დაბალი ღობე გასდევდა, ღობეზე კი ფიცარი იყო აყუდებული. როცა
მოჩვენება იმ ფიცარზე გადადიოდა, სერმეთ ბეი სწვდა და დაითრია.
ლანდი ძალზე ღონიერი აღმოჩნდა, მაგრამ სერმეთ ბეიმ მაინც დაი-
მორჩილა. იმან ჩათრევას ჩაყოლა ამჯობინა და ფაფხურს თავი და-
ანება.

— ახლა კი გიჩვენებ სეირს, ყველას წინაშე უნდა გაგაპამბულო, —
დაემუქრა სერმეთ ბეი, ლანდი გუდურასავით ზურგზე მოიგდო და
სახლისაკენ ძუნძულით გამოეშურა, თან თავისიანებს გასძახოდა, არი-
ქა, ლამა მოტიანეთ, ერთი ვნახოთ, ვინა ბრძანდებაო.

სახლეული ბაღჩის კარს მოაწყდა.

— კაცი ყოფილა! მე ხომ გეუბნებოდით, ქვეყნად ავი სულელები არ
არსებობენ-მეთქი, არც ახლა დაიჯერებთ? — გაჰყვიროდა სერმეთ
ბეი.

მოჩვენებას არადა არ უნდოდა, რომ თავზე მოხვეული ზეწარი გა-
დაეძროთ. სერმეთ ბეიმ ძალით მოგლიჯა და... როცა წვერ-ულვაშგა-
ბანჯგვლული ჰაჯი ნიაზი ეფენდი დაინახეს, დაბნეულები ადგილზე
გაშემდნენ. საცოდავი სახეს ხელებით მალავდა. ზურგზე ლამის პერან-
გი გადაახოდა.

სერმეთ ბეიმ ხარხარი ატენა.

ქალები, ბავშვები, მოსამსახურეები პირდაღებულნი შესცქეროდ-
ნენ.

— ეფენდი, რატომ აშინებდი და აგიჟებდი მუჰამედის სამწყსოს? — წარამარა ეკითხებოდა დიდი ქალბატონი.

— მე კარგად ვიცი, რატომაც, — ჩაილაპარაკა სერმეთ ბეიმ და უფროს ქალს უბრძანა, საწერ-კალამი, ქალაღდი და ჩვენი დადებულ ხელწერილი ჩამოგვიტანეთ...

ჰაჯი ნიაზ ეფენდი გაშტერებული იდგა, პასუხს არ იძლეოდა და სახე ბნელისკენ მიჰქონდა.

— აბა, აიღე ეგ კალამი და ქალაღდი, რაც გიკარნახო დაწერე და ხელი მოაწერე, თუ არ გინდა, შენი თვალით იხილო, თუ როგორ იტანჯებიან შენს მიერ საიქითში უდროოდ გაგზავნილი ბავშვები, — მიუბრუნდა სერმეთ ბეი ჰაჯი ნიაზ ეფენდის.

ნიაზ ეფენდომ კალამი კანკალით აიღო ხელში და ცოტათდენი ყოყმანის შემდეგ დაწერა:

„მე, ჰაჯი ნიაზ ეფენდომ, სერმეთ ბეისგან წინასწარ მივიღე ექვსი წლის ბინის ქირა 1080 ლირის ოდენობით“...

— ესეც ასეეე!... აბა ახლა ხელიც მოაწერე!...

ჰაჯი ნიაზ ეფენდომ ქალაღდს ხელი მოაწერა და მიუხედავად იმისა, რომ აღარც ზეწარი ეხვია და აღარც მოჩვენება იყო, იქითკენ გაუმართა, სადაც ყოველღამ იმალებოდა ხოლმე.

* *

ყველა გაოცებული იყო — სერმეთ ბეი უკვე ორი წელია ამ აგარაკზე ცხოვრობს და გადასვლა ფიქრადაც არ მოსდის.

— ეტყობა, შენს ბინას შემოჩვეული ავი სულელები სხვასთან გადასახლდნენ. იმ შენს მდგმურს აქედან წასვლის პირი არ უჩანს, — ეუბნებოდნენ ჰაჯი ნიაზ ეფენდის მეზობლები.

ამ სიტყვებზე ჰაჯი ნიაზი გაყვითლდებოდა, მერე ალმური გადაშკრავდა სახეზე და პასუხად თავისთვის ჩაიბურტყუნებდა ხოლმე:

— მაგათ არც აბდასტი სწამთ და არც მარხვა, არც ნიაზისა სჯერათ და არც ნამაზისა. მთელი ოჯახი — დიდი თუ პატარა, ბავშვი თუ მოზარდი, დილიდან საღამომდე თუ საღამოდან დილამდე ლოთობას არის გადაყოლილი. მაგათ ალი კი არა, ქაჯი და ეშმაკიც ვერაფერს დააკლებს.

ბაყაყიზის შილოცვა

პროვინციის სამყარო...

თუ რა მშვენიერია სტამბოლის გარეთ ცხოვრება, მხოლოდ მან იცის, ვისაც იქ უცხოვრია, ვისაც იქ წლები გაუტარებია.

ჯერ ხალხის სიჭრელე იხილეთ: ერთი მხრივ, ღვთისმეტყველთა და კეთილშობილთა საზოგადოება...

მეორეს მხრივ, ჩინოვნიკობა, ოფიცრობა, პედაგოგები...

შემდეგ? შემდეგ, ადგილობრივი მოსახლეობა, მიწისა და მამულის მეპატრონენი.

ყველა ფენას, ყოველ წრეს თავისი კაფე აქვს, თავისი გასართობი და გემოვნება გააჩნია.

ერთადერთი, ვისაც „შინაური კაცი“ შეიძლება ეწოდოს, მუნიციპალიტეტის ექიმაა. ის ყველასთან ერთნაირად საუბრობს, ყველასთან ურთიერთობა აქვს, კაფეში ყველასთან შედის, მასწავლებლებთანაც, ჩინოვნიკებთანაც, ოფიცრებთანაც.

ყველაზე კეთილშობილთ კლუბად აფთიაქი ამოურჩევიათ. დიდი ჩინოვნიკებიც აფთიაქს ეტანებიან. ადვოკატთა კანტორებიც აფთიაქს დამსგავსებია...

ერთი სიტყვით, პროვინცია მეტად თავისებური, ძალზე სასიამოვნო სამყაროა.

შვიდი-რვა, იქნებ ცხრა წელიც კი იყოს, რაც სტამბოლის მახლობელ ერთ პატარა დაბაში მასწავლებლად ვმუშაობდი.

პროვინციაში, ამ თავისებურ, სრულიად განსხვავებულ სამყაროში, სკოლა სრულიად სხვა, დამოუკიდებელი ქვეყანა გახლავთ. უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით — სამყაროა სამყაროში!..

პროგრამები, ურთიერთსაწინააღმდეგო მიზნები და მისწრაფებანი, ხნიერი და ახალგაზრდა, ჭკვიანი და ჩერჩეტი, წყნარი და თავქარიანი, ათასგვარი ხასიათის კაცი, რომელთაც ოთხი-ხუთი სახის სასწავლებელი დაუმთავრებიათ: დირექტორი, მოადგილე, პედაგოგები, ადმინისტრაციის წარმომადგენლები...

სკოლის მოსწავლეები მოსული იყვნენ ჩვენი, ოდესღაც უზარმაზარი სახელმწიფოს ყოველი კუთხიდან, იმ სახელმწიფოსი, რომლის ერთ მხარეზე მზე რომ ჩადიოდა და მეორე მხარეს უკვე ამოსვლას

იწყებდა. სხვადასხვა რასისა და ეროვნების ბავშვებს მხოლოდ სასწავლებელი აერთიანებდა... მაგრამ მიუხედავად ამგვარი შესამჩნევი და ნათელი კონტრასტებისა, რა გულწრფელი, რა შესაშური ჰარმონია სუფევდა. ფანატიკოსები, რეაქციონერები, ლიბერალები, რომელთაც არ გააჩნდათ არავითარი განსაზღვრული და მკვეთრი პრინციპები, ძმებოვით ცხოვრობდნენ ერთმანეთის გვერდით.

მათემატიკის მასწავლებელი გყავდა, რომელიც უაღრესად თავისუფალი აზრების მქონე კაცი იყო. ბუნებისმეტყველების პედაგოგს, ძალზე სერიოზულ ახალგაზრდას, ჩვენ ყველანი უვიც, გაუნათლებელ ბრძოლებად მივაჩნდით და ვეცოდებოდით კიდევ. ლიტერატურას მე ვასწავლიდი. ფრანგული. ენის მასწავლებელი ერთი ებრაელი იყო, რომელმაც თურქული კარგად არ იცოდა. საღამოთბით, მისი მორიგეობის დროს, მეცადინეობისას თუ ბავშვები რაიმე კითხვას მისცემდნენ, მისთვის უცნობ თურქულ სიტყვებს რვეულში ლათინური შრიფტით იწერდა და მათ მნიშვნელობას მეორე დღეს მე მეკითხებოდა სოლმე.

ერთხელ იმ საცოდავისთვის უკითხავთ „ჯეზუები რაჰმანის“ მნიშვნელობა. მას კარგად ვერ გაუგია და რვეულში „ჯეზუები რაჰმანი“ ჩაუწერია. მეორე დღეს სასწავლებელში დამიჭირა: — რას ნიშნავს „ჯეზუები რაჰმანი“?

ასეთი რამ არ არსებობს-მეთქი, ვუთხარ და უნებლიეთ გამეცინა.

არ დამიჯერა და ჩამაცივდა. მერე ის მოსწავლევც მოაყვანინა, რომელმაც ამგვარი კითხვა მისცა. წიგნი გადაშალეს და როცა გაირკვა, რომ მას შეცდომით ჩაუწერია, სასაცილოდ აიგდეს და საწყალს ზედმეტ სახელად „ღვთიური ყავადანი“ შეარქვეს...

ახლა დირექტორი... მე ქვეყნად იმნაირი წესრიგის მოყვარული, კანონებისა და პრინციპების მიმდევარი არ მინახავს. არავისთან არ ჰქონდა პირადი ურთიერთობა და მეგობრული დამოკიდებულება, სასწავლებლის ცხოვრებას გაუბრბოდა და განმარტოებული ცხოვრობდა, ვითარცა მითოლოგიური კერპი. ჩვენს შორის საუბარი მხოლოდ რაიმე ოფიციალური საქმის გამო თუ გაიმართებოდა. პედაგოგიური საბჭოს სხდომებზე, რომლებსაც ის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა, არც ერთ ჩვენთაგანს ხმის ამოღების უფლებას არ აძლევდა, ყველას მხოლოდ ოფიციალურ მოხსენებებს აწერინებდა და როგორი საკითხიც არ უნდა წამოჭრილიყო, იმავე სიტყვით, იმავე ფრაზით უკვე ცნობილი ოფიციალურობით დაუსვამდა რეზოლუციას:

„შესრულდეს“. ამის შემდეგ ქალაქი კანცელარიაში იგზავნებოდა და საკითხიც გადაწყვეტილად ითვლებოდა.

ჩემს ამხანაგებს შორის, ყველაზე მეტად ღვთისმეტყველების მასწავლებელი ბაპირ ეფენდი მიყვარდა. ბაპირ ეფენდის მედრესეს შემდეგ უნივერსიტეტიც დაემთავრებინა. უკვე შუახანს მიახლოებული, მაგრამ მხნე, მოხერხებული, მედგარი, უცნაური და მხიარული ხასიათის კაცი გახლდათ. ჩვენს მეგობრობას საფუძვლად აღზრდა-განათლების სისტემაზე ერთნაირი შეხედულების ქონა დაედო. საქმე ის არის, რომ საზოგადოდ პატრიოტი და ლიბერალი კაცი კი ვარ, მაგრამ პედაგოგიკაში მუდამ კონსერვატული მიმართულება მწამდა და მწამს. ჩემი აზრით, სასწავლებელი არ არის სოციალური რევოლუციის აზრების გავლივებისა და რევოლუციის მოსახდენი ადგილი. ამისთვის საზოგადოებრივი ცხოვრება არსებობს და ყოველივე შემოსხენებული იქ უნდა გაჩაღდეს. პედაგოგიკის მოვალეობაა, ბავშვს ტრადიციული აღზრდა და განათლება მისცეს. ბაპირ ეფენდიც ასეთი მრწამსისა იყო და ჩვენ ორნი ერთად უკვე გარკვეულ ძალას წარმოვადგენდით, რის წყალობითაც კრებებზე ლიბერალებსა და ახალი ეპოქის პედაგოგიური თეორიებით აღზრდის მომხრეებს პირში ბურთს ვჩრიდით.

ამის გარდა, მოჯადოებული ვიყავი ბაპირ ეფენდის მეტყველებითაც. როდესაც ის ამბობდა, „მეზნი ალეიჰ“, „მეზნი ბიჰ“, „მეზნი ლეჰ“, პირდაპირ აღტაცებული შეგყურებდი. ისეთი ლაპარაკი იცოდა, თითქოს გამუდმებით ჩხუბობს და ილანძღებო. ლაპარაკის დროს ყარაგიოზივით მოხერხებულად იქნედა მუშტს, თითქოს თავის სიტყვას მეტი დამაჯერებლობა უნდა მისცესო. ერთი ნაკლი ჰქონდა, ნარგილე გაგიჟებით უყვარდა და დღე ისე არ ღამდებოდა, რომ ათჯერ მაინც არ მოეწია, სულ ერთია, ყავახანაში იყო, სკოლაში თუ სხვაგან. მერე და ნარგილე პაპიროსი ხომ არ არის?.. ეს ვეებერთელა დანადგარი უნდა დაემალა დირექტორისთვისაც, ინსპექტორებისთვისაც და...

ერთხელ კაფეში ვისხედით და ვფიქრობდით, თუ როგორ შეგვექმნა პორტატული ნარგილე... ან ისეთი, რომლის დაშლაც შესაძლებელი იქნებოდა... კაცი მოსწევ და დაშლი. ჭურჭელი სურას უნდა ჰგვანებოდა და ვინ რას მიხვდებოდა? სატურეს კი ჯიბეშიც შეინახავ...

- მარფუჩს რაღას უზამ? — მკითხა მან.
- ჯუბის შიგნით წელზე შემოიბრტყამ...
- დაიმტვრევა...
- მაშ, ფესის შინამოში ჩაახვიე...

— არ ჩაეტევა...

ამგვარ ტვინის ჭყლეტაში რომ ვიყავით, დავინახეთ, რომ კაფეში ექიმი შემოვიდა. იგი ჩვენკენ წამოვიდა, მოგვესალმა და ჩამოჯდა. მერე გვიამბო, რომ საზოგადოების ერთ ნაწილს უქმე დღეს ბექთაშების თექეში წასვლა გადაუწყვეტია. თან ბატკანი მიჰყავთ, ცოტაოდენი სასმელი მიაქვთ და საკრავებიც ექნებათ.

ექიმმა ჩვენც მიგვიწვია.

— ჩვენ ვერ წამოვალთ, — ვუთხარი მე.

— ჩვენ პედაგოგები ვართ. იქ, სადაც სასმელი და საზია, ჩვენი წასვლა არ შეიძლება, — კვერი დამიკრა ბაჰირ ხოჯამაც.

ექიმმა დაიჟინა, კაცო, თქვენც ნუ დალევთ, ყურები დაიხშეთ, თვალები დაივსეთ და ეგ იქნებაო. ეგეც არ იყოს, რამდენიმე თქვენმა ამხანაგმა და კოლეგამ თანხმობა განაცხადაო.

— თუ ნარგილეს წამომიღებთ, წამოვალ, — უცებ მოლბა ბაჰირ ეფენდი.

— წამოვიღებ, ღმერთმანი, მე თვითონ წამოვიღებ, ჩემი ხელით ვატარებ, — ფიცსა და რწმუნებას მოჰყვა ექიმი.

რა მხიარული ახალგაზრდა იყო. მთელ დაბას უყვარდა, თვალმა რომ ჩავარდნოდათ, ხელს არ ამოისვამდნენ. ავადმყოფები წამალზე მეტად იმისი სიტყვისგან პოულობდნენ შვებასა და ნუგეშს.

* *

უქმე დღეს ერთი ხმაურითა და ხორხოცით მივადექით ბექთაშების თექეს. აქაურობა უძველეს, ბედნიერ დროთაგან ხელუხლებლად შემორჩენილ სამოთხეს ჰგავდა. თითქოს ისტორიის მღელვარე ქარიშხალს საუკუნოვანი ჩინარის ხეებს შორის გამომზირალი, განმარტოებით მდგარი მყუდრო თეთრი სახლის სახურავზე არც კი გადაუქროლიათ... თავიანთი სენაკის ახლოს ბექთაშებს ისეთი დიდი აუზი გაემართათ, რომ გარშემო ხელოვნური ჯებირები რომ არ დაგენახათ, იტყოდით, ბუნებრივი ტბააო. აუზის ზურმუხტოვან ტალღებში თეთრი დუმფარები თვლემდნენ.

დერვიშებმა ჭილობები გაგვიშალეს და ჩვენც მაშინვე წამოვგორდით. ტელეგრაფისტმა უთი მოიმარჯვა, ხოლო ნოტარიუსმა — სანთური; მექამანზე აქ იყო. გაისმა მუსიკის ხმა...

ექიმმა აიხირა, გინდა თუ არა, მერიქიფე მე უნდა ვიყო. არაყი

ჩამოასხა და ყველას ჩამოუარა. როცა ბაჰირ ეფენდის მიადგა, იმან იუარა, მე ჩემი ნარგილე მაქვს...

— კაცო, ერთი ყლუპი...

— ჩემს სიცოცხლეში პირში ერთი წვეთიც კი არ ჩამიშვია.

— კაცო, ერთი ყლუპი პირში გამოივლე და გადააქციე, ნუ ჩაყლაპავ.

— რა ფასი აქვს?

— ვალაჰ, შესანიშნავი დეზინფექციური საშუალებაა...

ბაჰირ ხოჯას სულაც არ სურდა, რომ ფანატიკოსად ჩაეთვალიათ. აიღო კათხა და არაყი პირში ჩაიგუბა... მაგრამ ჩვენი ექიმი რა ექიმი იქნებოდა, რაიმე რომ არ ეხიბანდრა... მაშინვე ეცა ბაჰირ ხოჯას და ღიტიანი დაუწყო. ბაჰირ ხოჯას სიცილი აუტყდა და... არაყი გადაეყლაპა. მიუხედავად იმისა, რომ ხოჯა დიდ უარზე იდგა, იმ რამდენიმე ყლუპმა არაყმა შეუჩვეველ კაცზე მალე იმოქმედა და გაამხიარულა.

ყველა ვიცინოდით, ვმხიარულობდით, ვსუმრობდით, მაგრამ თავი გასკდომაზე გვქონდა. ამ მწვანე, ხასხასა სამოთხეში ჯოჯოხეთური ხმაური იდგა. ერთმანეთისა არა გვესმოდა, რადგან აუზში მილიონ ბაყაყს მოეყარა თავი და ხმამაღლა გაუთავებლად ყიყინებდნენ.

— ვაი, დედა, — ამოიკვნესა ექიმმა, — კაცო, როგორ გავაჩეროთ ეს თხრები, არადა, წაიღეს ყურები...

— ვერაფერს გააწყობთ, ვერ გააჩუმებთ, — გვითხრეს დერვიშებმა.

ბაჰირ ხოჯას გარდა ყველანი წამოვდექით. რაც კი რამ მოგვხვდა ხელთ, ყველაფერი აუზს დავაყარეთ. ამ ჩვენმა თავდასხმამ ბაყაყები თითქოს გააბრაზაო, უფრო მოუხშირეს ყიყინს. ექიმმა რამდენიმე გაზეთს ცეცხლი მოუკიდა და აუზში ისროლა, მაგრამ თქვენც არ მომიკვდეთ, ვერაფერმა გაჭრა. აღარც საზვის ხმა ისმოდა და აღარც სანთურისა.

— მეტი რაღა დაგვრჩენია, უნდა გავიქცეთ.

— სად წავიდეთ?

— სადაც უნდა იყოს, მხოლოდ რაც შეიძლება შორს ამ აუზიდან. ჩვენ რომ ამგვარ ბჭობასა და ფაციფუცში ვიყავით, ამ დროს ბა-

ჰირ ხოჯას ხმა მოგვესმა:

— მე რომ მოვისურვო, ერთ წუთში გავაჩუმებ.

ბაჰირ ხოჯა და თავისი ნარგილე აღარც კი გვანსოვდა.

— როგორ?

— ერთს შევულოცავ და...

— კარგი ერთი...

— მაშინვე გაჩუმდებიან.

ამ ყოყინისგან ყველას გუნება გვექონდა წამხდარი, მაგრამ ბაპირ სოჯას ნათქვამზე მაინც გავიცინეთ.

— ეს ბაყაყები არიან, შაკიკი ხომ არ არის, შეულოცო და გაჩერდეს, — ბურტყუნებდა ექიმი, — უბედურებაა, დიდი უბედურება...

ბაპირ ეფენდი ექიმის სიტყვაზე გაცეცხლდა, თავისებურად მუშტის ქნევა დაიწყო და ყველას ურწმუნო და გზასაცდენილი გვიწოდა. ბაპირ ეფენდის ყვირილმა და ბაყაყების ყოყინმა მხიარულების ნასახი აღარ დაგვიტოვა. ყველამ ყურები ჩამოვყარეთ.

— ყველა თავის ადგილზე დაჯდეს, — ბრძანა სოჯამ, — მე აუზთან მივალ, შევულოცავ, თუ არ გაჩერდნენ, სახეში შემაფურთხეთ!..

— ასე იყოს, მიდი, სოჯა, მიდი...

სოჯას ამას როგორ დავუჯერებდით, მაგრამ იმის იმედით, რომ რაღაც სეირის მოწმენი გავხდებოდით, ყველამ ჩვენ-ჩვენ ადგილს მივაშურეთ.

სოჯამ თავის ნარგილეს ხელი წამოავლო, აუზთან მივიდა და ზურგი შემოგვაქცია, ის კი შევნიშნეთ, რომ უბერავდა და უბერავდა. ერთ წუთსაც არ გაუვლია, რომ ბაყაყები უცებ ჩაჩუმდნენ. სოჯა მუშტმე-მართული, გამარჯვებული იერით დაბრუნდა.

— ღვთის გულისათვის, თქვი რა გავაკეთე, — ვეცით სოჯას აქეთ-იქიდან.

— ვერ დაინახეთ, რაც გავაკეთე? როგორ, საკუთარი თვალებისაც აღარ გჯერათ? რა გავაკეთე და შევულოცე!..

ნახევარმა საათმა განვლო. ბაყაყებმა კვლავ ყოყინი გააბეს. ახლა უკვე შიში არაფრისა გვექონდა. ყოველ ნახევარ საათში ბაპირ სოჯა დგებოდა, თავის ნარგილეს ხელს წამოავლებდა სოლმე, მთვრალეები ხართ და გამიტეხავთო, აუზთან მიდიოდა, ერთს შეულოცავდა და... ბაყაყები იმწამს ხმას ჩაიწყვეტდნენ სოლმე. ბაპირ სოჯას შელოცვა მექამანჩე ალეკომაც კი ირწმუნა.

ექიმს არა სჯეროდა არც შელოცვისა და არც სხვა რამისა, მაგრამ თავისი თვალთ იხილა და რაღა უნდა ეთქვა?! —

ამ ამბით გაოცებულმა ჩინოზნიკებმა არყის სმასაც ანებეს თავი. ბექთაში დერვიშები მღუმარედ უყურებდნენ ბაპირ სოჯას. ვინ იცის, გონებაში რა აზრები უტრიალებდათ.

მეორე საღამოს მე და ბაპირ ეფენდი კაფეში ვისხედით და გაზე-
თებს ვკითხულობდით. მე გაზეთებს კი ვათვალიერებდი, მაგრამ წაკი-
თხულისა არაფერი მესმოდა, სულ იმაზე ვფიქრობდი, თუ რით და
როგორ გააჩერა ბაპირ სოჯამ ბაყაყები. მე კარგად ვიცოდი, რომ, თუ
ვკითხავდი, როგორ გააჩუმე-მეთქი, ის გუშინდელივით მიპასუხებდა —
რა, საკუთარ თვალებსაც აღარ უჯერებ, ბრმა ხომ არა ხარ, შევულო-
ცე და გავაჩერეო, მიპასუხებდა და მეც ხმას იმ ბაყაყივით ჩამაკმენ-
დინებდა. მაგრამ მე არც ისე ტუტუცი ვიყავი, რომ ან დამეჯერებინა
და ან არ მეთქმევინებინა... მე მას სხვაგვარი მახე დაუვუგე, კამათში
ჩავიტყუე. ჯერ გაზეთების კითხვა მივატოვებინე, შემდეგ ძალზე საინ-
ტერესო თემა წამოვჭერი. მე ვუხსნიდი, რომ ცხოველებს დიდთა და
მცირეთ სული არ გააჩნიათ, ისინი ისევე ცხოვრობენ, როგორც,
ვთქვათ, მცენარეები...

— მეც მაგ აზრისა გახლავარ, — დამეთანხმა ჩემი მეგობარი.

— ცრუობ, — ვეცი მაშინვე.

— ღმერთმანი...

— ტყუილს ამბობ.

— შენ რა იცი?

— რა ვიცი და შელოცვა მხოლოდ სულიერ არსებებზე ახდენს
ზემოქმედებას. შენ კი ბაყაყებს შეულოცე... მაშასადამე, შენ არ გცოდ-
ნია, რომ ცხოველები სულიერი ცხოვრებით ცხოვრობენ. ახლა კი
მეუბნები, რომ შენი აზრისა გახლავართ...

ხელები მაგიდიდან ჩამოუცვივდა. საოცრად შეწუხდა. სკამის ზურგს
მიყრდნო და გაჩუმდა. თან თვალი თვალში გამიყარა.

რა უნდა ექნა? — დავაფურხე, წვერებს მოხვდა, ავაფურთხე — ულ-
ვაშსაო... მსხვილი წარბები შეჭმუნა:

— მე ბაყაყებისთვის არ შემილოცავს!...

— მაშ, როგორ გააჩუმე.

კრიჭა შეეკრა, მოიღუშა, გამოუვალ მდგომარეობაში აღმოჩნდა —
თუ ჭკუა ჰქონდა, ან უნდა ელიარებინა, რომ უვიცი და რეგვენი იყო,
ან სიმართლე დაეფქვა...

— თქვი, თქვი, როგორ გააჩუმე ბაყაყები?

— იცი, ჯანუმი... შენც ხომ ტუტუცი არა ხარ?! შელოცვა შეიძლე-
ბა? მე...

— ჰო, შენ რა გააკეთე?

— ნარგილეს მარფუჩი აუზში ჩავუშვი...

— მერე?

— ბაყაყებს გველი ეგონათ, მაშინვე აუზის ძირში ჩაცვივდნენ...

...მაგრამ პროვინციის ცხოვრების ერთი თავისებურება საიდუმლოების შენახვაა...

— პატიოსან ადამიანებს რწმენა არ უნდა მოუსპო. მათ მეცნიერების ჭეშმარიტება არა სჭირდებათ. იცი, არავისთან წამოგცდეს, რომ ბაყაყები მარფუჩით გავაჩუმე. დაე, სწამდეთ, რომ შელოცვამ გააჩუმა, — მითხრა ბოლოს ბაჰირ ხოჯამ.

ეს საიდუმლოება არსად და არავისთან წამომცდენია.

ხოჯას შელოცვის სასწაულთმოქმედება მთელმა დაბამ შეიტყო. მითუმეტეს, რომ ამისი მოწმენი ბექთაშებიც იყვნენ. ექიმსაც ეჭვები ნელ-ნელა გაეფანტა და როცა საუბარი ბაჰირ ხოჯას შელოცვაზე ჩამოვარდებოდა, საწყალი თავს ჩაქინდრავდა და სრულიად სერიოზულად იტყოდა ხოლმე:

— ეჰ, ვინ იცის ამქვეყნად რამდენი რამ არის ამოუცნობი. ჩვენმა მეცნიერებამ ასი მილიონიდან ერთიც რომ ამოიცნოს, ესეც დიდი ამბავია...

აღარ ისმოდა მუნიციპალიტეტის ექიმის მხიარული, გიჟმაჟური ხარხარი..

პირველი ჭალარა

„და არა რაი არს ყოველივე ახალ მზესა ქუეშე“... ეს ძველთაძველი სიბრძნე კვლავ გამახსენდა, როდესაც გუშინდელმა დაღლილ-დაქანცულმა, წუხანდელმა ლამენატეხმა, უძილომ, დილით, სასიამოვნო აბაჯანის შემდეგ სარკეში ჩავინედე, თმა გადავივარცხნე და მოულოდნელად საფეთქელზე თეთრი ბეწვი შევნიშნე...

ჭალარა!..

დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ კაცი ჭალარის გამოჩენამ შეიძლება ისე შეამფოთოს და დაანადვლიანოს, თითქოს დიდი უბედურება დასტეხოდეს თავს. იმისთვის, ვინც პირველად საკუთარი ჭალარა აღმოაჩინა, უფრო დიდი საშინელება ამა ქვეყნად შეიძლება არც კი არსებობდეს, მისთვის ამ სიტყვაზე შემადრწუნებელი სხვა სიტყვა შეიძლება, არც კი მოიძებნებოდეს. მე ამ ნაღველსა და მწუხარებაზე ასი რომანი მაინც წამიკითხავს. დიას, წამიკითხავს იმ ცივი ჭირხლის შესახებ, რომელსაც წუთისოფელი ადამიანის ცხოვრების გვიან შემოდგომაზე ჩამოჰყრის ხოლმე და რომელიც დაზამთრების ერთ-ერთი უეჭველი ნიშანია.

უზრუნველი ახალგაზრდა, რომელსაც არც კი ახსოვს სიკვდილის არსებობა, ჭალარის აღმოჩენაზე ერთს წამოიყვირებს და უეცრად გამოფხიზლდება ცხოვრების ტკბილი ძილისაგან.

ეს აღმოჩენა მდედრობითი სქესის წარმომადგენელთათვის გაცილებით მტკივნეულია.

მართალი რომ ვთქვა, მე ასეთი მწვავე ტკივილი არ მიგრძენია, მაგრამ ამ აღმოჩენამ ღრმად კი ჩამაფიქრა... იქნებ იმიტომაც არ მიგრძენია, რომ, რაც თავი მახსოვს, მიზაძვის საშინელი სიძულვილი მდევს. არ მინდოდა აქაც ჩვეულებრივი და ბანალური ვყოფილიყავი.

ბავშვობა კანლიჯაში ერთ დაფახფახებულ სახლში გავატარე. ჩვენს მეზობელს გასაოცარი მაიმუნი ჰყავდა. იაკუთს ეძახდნენ. უკანალი ისე ჰქონდა მოშიშვლებული, ზედ ერთი ბეწვიც კი არ გააჩნდა. დილიდან საღამომდე ამ მაიმუნთან თამაშით ვერთობოდი. რასაც გავაკეთებდი, ისიც უკლებლივ იმეორებდა. თავს დავუკრავდი და მივესალმებოდი, ისიც უკლებლივ იმეორებდა. თავს დავუკრავდი და მივესალმებოდი, ისიც მესალმებოდა, ტაშს შემოვკრავდი, ისიც შემოჰკრავდა, „ულვამს“ გადავიგრეხდი, ისიც გადაიგრეხდა, მუშტს მოვუღერებდი, ისიც მომი-

ღერებდა... ის კი არადა, ცდილობდა, რომ გამოხედვაც ჩემი გადაე-
ლო. თვალებს ხუჭავდა, ახამხამებდა... ახლა, თუ ვინმეს რამეში წავბა-
ძავ, ის მასხარა ცხოველი წარმომიდგება თვალწინ და საკუთარ თავს
ვეუბნები:

— მაიმუნი ხარ და ეგ არი!..

ჯაგრისი მივაგდე, ის ჭალარა ამოვიძრე და გულდასმით შევათვა-
ლიერე. გულზე სევდა შემომაწვა, უმიზეზო სევდა... ნესტიანი, ცივი-
ნისლივით შემომეხვია... „ცხოვრება არარაობაა, იმედები — უიმედო,
მიზნები ფუჭი და უაზრო“...

ენაზე რუზმონდის სტრიქონები მომადგა. სარკიდან მოპასანის მო-
თხრობების ვიწრო მიმზერდა.

— კაცო, ამ ლიტერატურასა და მის გმირებს დაეხსენ! აი, ეს ჭალა-
რა!.. მერე, უჩვეულო რა მოხდა? კაცი ოცდაათი წლისა ხარ...

ჰო, უკვე ოცდაათი წლისა ვარ.

ფანჯრიდან შემოჭრილი დილის მზის სხივები სარკეს ეცემოდა,
ირეკლებოდა და თვალს მჭრიდა. შემოვბრუნდი და ფართო ფანჯრის
რაფს დავეყრდნე. ფანჯრიდან სტამბოლის მშვენიერი სანახაობა გა-
დაიშალა. კანდილლისა და კაბათაშის სახურავები, ვერცხლისფერი
ზღვა, უსკუდარი, კუზგუნჯუკი და ჩანლიჯა მზის შარავანდედით იყო
მოსილი. მარჯვნივ, ქალაქის დასასრულს, კარაჯა აჰმედის კვიპაროსები
მწვანედ გამოიციქრებოდა.

ჩემს გულში ჩამოწოლილი ის ცივი და ნესტიანი ნისლი თანდათან
გაიფანტა. კაცმა რომ თქვას, განა ღირს მწუხარებად ჭალარა, რომელიც
კაცს ცხოვრების ოცდამეთურთმეტე წელს გაუჩნდა?

ესეც არ იყოს, ეს მწუხარება, პირველი ჭალარის აღმოჩენით გა-
მოწვეული, უკვე ტრადიციულია, უკვე გაცვეთილია და ლიტერატურა-
ში ათასობით მაგალითის პოვნა შეიძლება. მითუმეტეს, როგორც
მოგახსენეთ, წაბაძვის სასტიკი მტერი გახლავართ და ხელმეორედ
იმის განცდა და შეგრძნება, რაც ჩემამდე უკვე შეუგრძენიათ და გა-
ნუცდიათ, გუნებას მიმღვრევს.

— ნეტავ, კიდევ ოცდაათ წელს თუ იცოცხლებ? — ვეკითხები საკუ-
თარ თავს, რათა ჩემი ფიქრების მდინარე სხვა კალაპოტში ჩავა-
ყენო.

— შეიძლება იცოცხლო!...

—

— შეიძლება ვერც იცოცხლო!

—

მერედა, არის რაიმე განსხვავება განვლილ ოცდაათ წელსა და ოცდაათ წამს შორის?

თვალწინ ჩემი სოფელი წარმომიდგა, სადაც ბავშვობა გავატარე, გამაჩსენდა, როგორ ჩამოვედი სტამბოლს... გამაჩსენდა სკოლა, გამაჩსენდა ევროპა...

საწყალი დედაჩემი, რომელიც ამ ხუთი წლის წინ გარდაიცვალა, ზშირად მეტყოდა ხოლმე:

— დაიცა, ჯერ ოცდაათი წლის გახდი. იმის შემდეგ ცხოვრება ისე გაირბენს, დარდის დროსაც კი ველარ იპოვი!..

მართალი რომ ითქვას, აქამომდე არც საფიქრალი და არც საწუხარი არაფერი მქონია.

ბედმა ჩემმა წარმატების გზაზე მატარა, მაგრამ იმ წარმატებებს ყოველთვის რაღაც გულსატკენი და ჩემთვის უსიამო გრძნობა სდევდა თან.

მაგალითად, სასწავლებელში ყველაზე მეტ დროს ლიტერატურას ვანდობოდი, პირველი მოწაფე კი მათემატიკურ საგნებში ვიყავი. სულშია და გულით მინდოდა ხელოვნებათმცოდნეობის სასწავლებლის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე შევსულიყავი, მსურდა თავისუფალი, ბედნიერი, უზრუნველი ხელოვანი ვყოფილიყავი (უნებურად მეცინება), მაგრამ საინჟინრო სასწავლებელში ამოვყავი თავი და ინჟინერ-არქიტექტორი გამოვედი... სასწავლებელი აქაც წარჩინებით დავამთავრე. მეცნიერება, რომელმაც მე შემიფარა, ჩემთვის სხვა არა იყო რა, თუ არა მარადიულად არსებულის განმეორება.

ქვეყანა კი იცვლება, მაგრამ აქსიომები უცვლელი რჩება. ცალკეულ გეომეტრიულ ფიგურებს მარტოოდენ ასოთა მნიშვნელობანი თუ შეიძლება შეეცვალოს.

ტექნიკურ სასწავლებელში კი ვსწავლობდი, მაგრამ ლიტერატურა არ მიმიტოვებია!.. ყოველ წელიწადს ჩემსისქე რომანებს ვკითხულობდი. გაორებული კაცი ვიყავი. ერთ ნახევარს გატაცებით უყვარდა ხელოვნება, ლიტერატურა, წერდა ლექსებს... მეორე ნახევარი მექანიკოსი გახლდათ, ცივი, გამომზრალი და უგრძობელი კაცი. ეს მეორე ნახევარი მეტად ძლიერი და მიზანსწრაფული პიროვნება აღმოჩნდა. თავის მომავალ პროფესიას არავითარ მნიშვნელობას არ ანიჭებდა; ათასში ერთხელ თუ წაიმეცადინებდა, მაგრამ იმის გამო, რომ კარგად ითვისებდა და საგნებს სანიმუშოდ აბარებდა, სახელმწიფო ხარჯით გაგზავნეს ევროპაში სწავლის დასასრულებლად. ევროპაშიც „პოეტი“

სულდგმულობდა — „ინჟინერ-არქიტექტორი“ კი ერთხელაც არ დაინტერესებულა ენახა თალი თუ კამარა, გუმბათი თუ მონუმენტი...

როცა ევროპიდან სტამბოლში პირველი ხარისხის დიპლომი ჩამოვიტანე, მაშინვე სამუშაოდ გამამწესეს და ახალბედა ინჟინერ-არქიტექტორისთვის შეუფერებელი ხელფასი — თრმოცი ღირა დამინიშნეს.

ჩემი დაწესებულების კანცელარიის სიმყუდროვეში კვლავ განვაგრძობდი მხატვრული ლიტერატურის კითხვას. ამავე დროს, ჩემი სახელე, როგორც ინჟინერ-არქიტექტორისა, დღითი დღე იზრდებოდა. შეჯერ ერთი ნახაზიც კი არ მქონდა შესრულებული, გაზეთები კი „ცნობილ არქიტექტორად“ მახსენებდნენ.

მაინც რა მევალებოდა? (კვლავ მეცინება). ყოველდღე, სადილო ბამდე ორი საათით ადრე, შევდიოდი დიდ კაბინეტში, რომელშიც ჩემ გარდა არავინ იყო და მაგიდაზე წინასწარ გამზადებულ რაღაც ქალაქებს წაუკითხავად ვაწერდი ხელს...

სამსახური ახლად რომ დავიწყე, იმ ქალაქებს კეთილსინდისიერად ჩავაბუღებულები ხოლმე, მაგრამ როცა დავრწმუნდი, რომ ყველა მათგანი ერთმანეთს ტყუბის ცალივით გავდა, მაშინ ამ უსიამოვნო მოვალეობაზე უარი ვთქვი. ჩემმა შრომამ და თავდადება მინისტრის ყურამდე მიაღწია. მაშინ საინჟინრო სასწავლებელში ლექციები მომცეს — მათერიალურად უფრო მომაგრდება, თანაც მის ცოდნას გამოვიყენებთო. კვირაში სამ საათს ვკითხულობდი, თვეში ოც ღირას ვიღებდი...

არ ვსვამ, ბანქოს არ ვთამაშობ, გართობა და დროსტარება არ მიყვარს. ხმაურიან და აურზაურიან ცხოვრებას გავურბივარ. ჩემი საყვარელი საქმე კითხვაა, მხოლოდ მხატვრული ლიტერატურის კითხვა, მიყვარს ფიქრი, ოცნება. ამგვარ ყოფაში თვეში 60 ღირა თავს გადაამდიოდა. ჩემი საყვარელი კლასიკოსი მწერლების უძვირფასესი და უნიკალური გამოცემანი შევიძინე. აიასფაშაზე ერთ ფეშენებელურ სახლში ბინა ვიქირავე. თითქოს ყველაფერი მაქვს, არა მაკლია რა, მაგრამ... ეული ვარ, უთვისტომო... სტამბოლში არც ახლობელი და არც შორეული ნათესავი არ გამაჩნია.

უბედური არ მეთქმის, მაგრამ ვერც იმას ვიტყვი, რომ ბედნიერი კაცი ვიყო. შარშანდლიდან ნაღველი შემომეპარა. გავილიე, ჩამოვხმე. ნამდვილად ნევრასტენია დამეწყო-მეთქი, ამ ეჭვმა ექიმთან მიმიყვანა.

— გადატვირთული ხართ! ნაკლები წერეთ და იკითხეთ. სამხიარულოსა და თავშესაქცევს მიეტანეთ... ადრე დაწეით, გვიან ადექით...

ისეირნეთ სუფთა ჰაერზე, ზღვის სანაპიროსა და მინდორ-ველზე... მოწყენილობა თქვენი ჯანმრთელობის მტერია!

— მაგრამ, ექიმო, წერა-კითხვას იმიტომ ვეტანები, რომ მოწყენილობას გავექცე. ესეც თუ ავიკრძალე?..

— კარგი, კარგი, მაგრამ, წერით მაინც ნუ წერთ...

— რას ვწერ, ექიმო, მხოლოდ დოკუმენტებს ვაწერ ხელს, — ვუთხარი მკურნალს.

— აჰ, ეს არ გავნებთ!

— მაგრამ, ჩემს გულს მხიარულება მაინც არ ეკარება...

— რატომ?

— აი, სწორედ მაგის გასაგებად გეახელით...

ექიმი ძონძროსა, მხიარული და ხალისიანი კაცი იყო. ტარსიკონის დივანის კიდეზე სელი დაჰკრა და მითხრა:

— კარგი, მაგისტვის მოხვედით და გეტყვი.

მერე დიდხანს მეკითხებოდა, ცოლიანი ვარ თუ უცოლო, რამდენი წლისა ვარ, რას ვსაქმიანობ, ხელფასი რამდენი მაქვს, ერთი სიტყვით, ათასგვარი კითხვა მომცა. მე კონკრეტულად, მოკლედ ვპასუხობდი. ბოლოს სიცილი აუტყდა:

— კარგი, კარგი, ყველაფერი ნათელია. თქვენი ავადმყოფობაც დადგენილია!

— ?

პირდაპირ შემომხედა და სიცილით მითხრა:

— თქვენ დაავადებას სინეკურა ეწოდება!

— სინეკურა?

— დიახ...

უცებ ვერაფერს მივხვდი. ასეთი ავადმყოფობა არ გამეგონა.

— ეს რა დაავადებაა, რისგან ჩნდება?

— ბედნიერებისგან ან უსაქმურობისგან.

მაინც ვერაფერს მივხვდი:

— უსაქმურობა ბედნიერებაა?

— ძველ ენებში უსაქმურობასა და ბედნიერებას ერთი სიტყვით გამოხატავდნენ. მაგრამ თუ ადამიანს ბედნიერება მოსჭარბდა და გაუხანგრძლივდა, არსი გაუფუჭდება. — ამან კი მოწყენილობა და ნალვლიანობა იცის...

—

ექიმიმ, თითქოს სკოლის მოწაფე ვყოფილიყავ, იმის ახსნა-განმარტება დამიწყო, თუ რა არის ბედნიერება და სიამოვნება, რა — უბე-

დურება და მწუხარება. წრესგადასული და ხანგრძლივი ბედნიერება ბოლოს და ბოლოს უბედურებაში გადადის და მას კაცი მალე ეგუება. ჩემი ექიმის განმარტებით გამოდის, რომ უსაქმურობა ანუ „თავისუფლება იძულებითი მუშაობისგან“ ბედნიერება ყოფილა. ამ ბედნიერებას ზოგჯერ შავი ღრუბლები გადაეფარება ხოლმე. უსაზღვრო და უსამნო ბედნიერება ჭირია და განსაცდელი.

— თუ გსურთ, რომ ამ ნაღველსა და მოწყენილობას თავი დააღწიოთ, თქვენს უზრუნველ სამსახურს გამოეთხოვეთ, — მითხრა ბოლოს.

— მერე, რა ვაკეთო? მე სხვა შემოსავალი არაფერი გამაჩნია, — გამეცინა მე.

— ეგ უკეთესი. თქვენ იძულებული იქნებით ფული იშოვოთ. ხელმოკლეობა გაიძულებთ იმუშაოთ.

— შემდეგ?

— ახლა ყოველი თვის ბოლოს თქვენს მაგიდაზე 60 ლირა ხვადება ხოლმე, არც კი იცით, საიდან და როგორ მოვიდა ეს ფული. სამსახურს რომ თავს დაანებებთ, მაშინ მისი შეგროვება შრომითა და გარჯით მოგიწევთ. თქვენი ნერვული სისტემა, ტვინი, გონება, თვალები, ხელები, შეუსვენებელივ იშრომებს, თქვენც ბევრი სირბილი მოგიწევთ.

— არა, ექიმო, ეს რჩევა ხელს არ მამძლევს...

— ხელს არ გაძლევთ და შეურიგდით მაგ თქვენს ავადმყოფობას, იყავით სიწყნარესა და სიმშვიდეში, უცადეთ, როდის დაგლუპავთ ეგ თქვენი „ბედნიერება“...

თავდახრილი ვიღიმებოდი. მართლაც, ახალგაზრდა კაცი სინეკურისტად ვიქცე. ფაქტია, ჩემი სწეულება ჩემივე უზრუნველი ცხოვრების შედეგი იყო. ერთი კი ცხადია — მოხუცებულ კაცს ახალგაზრდის საქმე არ შეეფერება, ახალგაზრდას — მოხუცებული კაცისა. მაგალითად, ლამაზი და მოხდენილი ქალი, ბევრი ძილი, უხვი და მსუყე საჭმელი, რა მოხუცის საქმეა?...

ასე იყო თუ ისე, ჩემი ექიმის დასკვნით, კეთილი ცხოვრება მღუპავდა.

ამ ფიქრებში რომ ვიყავი გართული, ჩემი ენამოუღლელი ექიმი საუბარს განაგრძობდა და იმ ავადმყოფობებს მისახელებდა, რომლის გამომწვევ მიზეზად უსაქმურობა ითვლებოდა. ასეთი ყოფილა შაქრის დაავადება, ნეკრესის ქარი და კიდევ ბევრი სხვა.

— ბატონო ექიმო, იქნებ გიმნასტიკას მოვკიდო ხელი? — ვკითხე მე.

— გიმნასტიკა თქვენს მუსკულატურასა და ნერვულ სისტემას უფ-

რო გადადღის. მაგრამ, მარტო ნერვები კი არა, თვით თქვენი სულიც, გრძნობაც, აზროვნებაც მოითხოვს ფიზიკურ შრომასა და დატვირთვას.

- მაშასადამე, სულიერ გიმნასტიკას.
- დიახ...
- მაგრამ როგორ?

ექიმიმა ეს ვერ ამიხსნა. კვლავ შემომხედა და ამ შემოხედვაში აწკარად იგრძნობოდა შური... აწკარად ჩანდა, რომ ექიმს ჩემი ბედისა შურდა... მე ამას ისე ნათლად ვხედავდი, როგორც მზესა ვხედავ სოლმე!..

- თქვენ თქვით, რომ ინჟინერ-არქიტექტორი ხართ?
- დიახ.

— მაშინ, რადგანაც დრო ბევრი გაქვთ, ინკოგნიტოდ კი არა, პირდაპირ, სხვისგან დაუფარავად მიჰყევით თქვენ საყვარელ საქმეს. ის თქვენ ბევრ ენერჯიასა და დროს წაგართმევთ.

— მე მოსამსახურე გახლავართ, სხვაგან მუშაობა არ შეიძლება!..

— მე ამას კი არ გეუბნებით, რომ მატერიალური დაინტერესებით იშრომით!..

— მაშ?

— იშრომით შრომისთვის... მაშასადამე, მიზანი არა მატერიალური ინტერესი, არამედ შრომა!

— ?

— თქვენ თურქი ხართ?

— დიახ.

— ნაციონალისტიც ხართ?

—

პასუხი დროზე ვერ გავეცი. ასეთ კითხვაზე პირველად უნდა მე-პასუხა. ჩემ სინდისს ჩავეძიე, რა პასუხი უნდა გამეცა; არც მან იცოდა. კაცმა რომ თქვას, ყური კი მომიკრავს, რომ თურქეთში არსებობს ერთი წყება ხალხისა, რომელსაც ნაციონალისტებს ეძახიან, მაგრამ ამის მეტი არაფერი ვიცოდი. თურქული ჟურნალ-გაზეთები რომ მე-კითხა, ჩემთვის ყველაფერი ნათელი იქნებოდა და არც პასუხი გამიჭირდებოდა, მაგრამ მე მათ არასოდეს არ ვათვალიერებ.

ხმა არ ამომიღია. ექიმი უხერხულად შეიშეშინა:

— იქნებ კოსმოპოლიტი ხართ?

— არა.

— თქვენი ავადმყოფობის ერთ-ერთი მიზეზი ესეც გახლავთ.

არც ნაციონალისტი ხართ და არც კოსმოპოლიტი. ჩემო კარგო, თქვენ სალხინებელში ყოფილხართ. სალხინებელში კი ადამიანთათვის არ არის განკუთვნილი. იქ მხოლოდ ცხოველები იმყოფებიან. ადამიანები ან სამოთხეში ნეტარებენ, ან ჯოჯოხეთში იტანჯებიან!

ამ უცნაურმა ექიმმა განმიმარტა, რომ მე ისევე მუსაჭიროება იდეალი, როგორც გული, ღვიძლი ან თირკმელები. ადამიანს იდეის გარეშე სიცოცხლე არ შეუძლია. იდეურად გაკოტრებული კაცი ან გიჟდება, ან ტყვიას იხლის შუბლში. თუ კაცს იდეა ერთბაშად კი არა, თანდათანობით, ნელ-ნელა ჩაუქრა, შაქრის ავადმყოფობა, ნევროსტენია, ფსიქიკური დეპრესია ან ისტერია ეწყება ხოლმე...

— ასე რომ, თქვენ რაიმე განსაზღვრული იდეა არა გაქვთ!

— შესაძლებელია!

— მაშინ, ჩემო კარგო, ეცადეთ და რაც შეიძლება სწრაფად შეიძინეთ იგი. თუ არა და...

— ?

კინ უწყის, ჩვენზე ამ ცხოვრების რამდენი წვრილმანი და უმნიშვნელო მოვლენა ტოვებს ღრმა კვალს. ხშირად ეს „უბრალო“ რამ შეგვაცვლევინებს ხოლმე წლობით გაკვალულ გზას და ახალი მიმართულებით გაგვამგზავრებს. ჩემზე, ყოველგვარი იდეისგან დაცლილ კაცზე, ღრმა შთაბეჭდილება დატოვა ექიმის პარადოქსულმა რჩევადარიგებამ. ჩემი პათოლოგიური შთაბეჭდილებების წყალობით ექიმის ნებას დავემორჩილე...

ჩემი ექიმი ცამდე მართალი იყო — მე არც ნაციონალისტი ვიყავი და არც კოსმოპოლიტი. არა და, ჩემთვის ჰაერივით იყო საჭირო იდეა, იდეალი. მაგრამ იდეას კაცი ტანსაცმელივით ხომ ვერ შეიძენს.

ლიტერატურა მიყვარს. ექიმის რჩევა-დარიგება შეიძლება გამოზადდეს. რომანის დაწერა ჩავიფიქრე, წერაც კი დავიწყე, მაგრამ დროზე მოვედი გონს... თუკი გამოვაქვეყნებდი, დიდი სკანდალი და უსიამოვნება მელოდა... ასე იტყვიან — ცნობილს, არა, რატომ „ცნობილს“? ცნობილს კი არა, ვიღაც ბატონ ინჟინერს რომანი შეუთხზავს და დაუბეჭდავს კიდევცო!

ზუსტად ის ამბავი გადამხდებოდა, რაც ერთ ყოფილ მინისტრს გადახდა თავს, როცა მან ასეთი წიგნი გამოსცა:

„მუსულმანთა ვალდებულებანი რელიგიური მოძღვრების მიხედვით“...

არა, რატომ უნდა ავიგდო თავი? ჯღაბნას ხელი შევუშვი და ნაცი-

ონალისტური მიმდინარეობის შესწავლა დავიწყე. ორი თვის შემდეგ წაკითხულსა და შესწავლილს თავი მოვუყარე და ასე ჩამოვაყალიბე:

1. ადამიანები, რომელთაც აქვთ ერთი ენა და ერთი რწმენა, ერთიან ერს შეადგენენ; თურქებიც ერთი ერია, ერთი ნაცია. მაგრამ იმის გამო, რომ აქამდე სხვა ერის შვილებთან ერთად ცხოვრობენ, თავიანთ ერს, ნაციას, კულტურას უარყოფენ და ცდილობენ მიბაძონ სპარსელებსა და არაბებს;
2. ხალხი ერად რომ ჩამოყალიბდეს, საჭიროა მოდერნიზირება, გარდაქმნა შეგვეძლოს, ამიტომ უნდა ცდილობდე უცხოელს მიბაძო, უცხოელად გარდაიქმნე;
3. სხვათა შორის, როგორც ყველა სხვა ერს, თურქებსაც უნდა ჰქონდეთ თავიანთი ინდივიდუალური და სპეციფიკური ფიზიონომია კულტურის სხვადასხვა სფეროში. როცა ასეთი ინდივიდუალური ფიზიონომიის მიღებას შეძლებ, მაშინ იწყებ პროგრესს და განვითარებას.

ამ რეზიუმეს შემდეგ ქვეყანას გადავხედე და იგი ახალი თვალსაზრისითა და საზომით გავზომე. რა დავინახე? მწერლები სალაპარაკო, ხალხური, ბუნებრივი ენით წერას ცდილობენ, პოეტები ეროვნული ლიტერატურის, ეროვნული ლექსისა და ვერსიფიკაციის ფორმების შექმნას ლაბობენ, სამართალმცოდნეთ ეროვნული სამართალმცოდნეობა სურთ დაამკვიდრონ, ეთიკოსებს ეროვნული ეთიკის დაფუძნება გადაუწყვეტიათ, პედაგოგები ეროვნული პედაგოგიკის აყვავებისათვის ცოდვილობენ. მეც, როგორც ხელოვნების მოყვარული და მცოდნე, ეროვნული, ნაციონალური ხელოვნების ფესვების ძიებას შევუდექი. ამ მიზნით ბურსასა და კონიაში გავემგზავრე და იქიდან იმდენი ძველი წიგნი და ხელნაწერი ჩამოვათრიე, რომ რამდენიც არ ვეცადე, ნახევრის წაკითხვაც კი ვერ შევძელი. სამაგიეროდ ჯანმრთელობა გამომისწორდა.

ახლა აღარც თავზე ვფიქრობდი და აღარც ავადმყოფობისა მეშინოდა. ჩემი შრომისა და გამოკვლევის ერთი სტრიქონიც კი არ მქონდა დაბეჭდილი, რომ სრულიად უსაფუძვლოდ სახელი გამივარდა. რაც უფრო გულმოდგინებით ვეძიებდი თურქული ხელოვნების ძიერებს, მით უფრო აშკარად ვატყობდი, რომ მძვინვარე ნაციონალისტი ვხდებოდი.

ეროვნულს და ინდივიდუალურს, რომელსაც აღრე ფანჯრებსა და თალ-კამარებში, საფლავის ქვებსა და აკლდამებში, ფაიფურსა და მინიატურაში ვეძებდი, ახლა ყოველგვარ წვრილმანში ვპოულობდი.

ადრე რომ ლექსები მიყვარდა, ახლა შევიჯავრე... შევიჯავრე იმიტომ, რომ თურქული ერთვნილი ლიტერატურის კანონ-კოდექსებით არ იყო შექმნილი და უსამსი მიმბაძველობის დალი ესვა. ნელ-ნელა ნაცნობ მეგობრები შემომეცალნენ, აღარც მე მომდიოდნენ თვალში — ისინი უიდეონი, ნიჰილისტები და კოსმოპოლიტები იყვნენ, მათ კლუბების, ბანქოსა და გართობა-დროსტარების მეტი არაფერი იცოდნენ!

წინა კვირას ჩემი წიგნის წინასიტყვაობა დავამთავრე. წიგნს ასე უნდა დავარქვა: „ძველი თურქული ხელოვნების კვალი ანატოლიაში“. ამ შრომამ ისე დამქანცა და გადამღალა, რომ მთელი კვირაა აღარაფერს გავკარებოვარ. მაგრამ რა? ჩემმა ჩვეულებრივმა მოწყენილობამ თავი კვლავ წამოჰყო. კვლავ ყველა წვრილმანს დაფუწყე თვალთვალში... ამ დილით ნაპოვნმა ერთმა ჭაღარამ კი ლამის ისე დამანადვლიანა, რომ...

* *

პირველ ყოვლისა, ჩემი დადარდიანება ათასი ჩემისთანა კაცის მწუხარების გამეორება რომ არ ყოფილიყო, იმ კაცისა, რომელმაც ჩემსავით პირველი ჭაღარა იბოვა და ცხვირი ჩამოუშვა, შევეცადე ფიქრი შემეცვალა. მაშინვე მაგიდას მივუჯექი და ჩემი თხზულების გადასათეთრებლად გადადებულ რვეულში ეს ყველაფერი ჩავაწიკწიკე.

ამ ადგილზე უნებურად შევჩერდი. კალამი ხელში შემაცივდა და დიდხანს, დიდხანს ვფიქრობდი. ძალიანაც არ მინდა, ძალიანაც ვერიდები, მაგრამ მაინც ეპიგონი ვარ, მაინც წამბაძველი განლაგართ. ეს სტრიქონები პირველი ჭაღარით გამოწვეული შთაბეჭდილებებია და განა მე პირველი ვწერ ამ საგანზე?

პირველი ჭაღარა!...

ქვეყანა დაინგრა?.. არც ვიფიქრებ და არც ვიდარდებ!

— მაშ, სიბერის დაღმართს ჩავუყევი და ეგ არი?

—

— რა უნდა ვქნა?

— არაფერი, რა შეგიძლია?

— მაგრამ, იქნებ ცოლი შეგერთო?

— შეირთე, რაღას უცდი?

—

— არა, მაინც რას ვუცდი?

იქნებ ამ საკითხზე არც მიფიქრია? არა, როგორ არ მიფიქრია...

გულში რამდენი გრძნობა და მღელვარება ჩამიმარხავს. მეგონა, რა დღესაც ცოლს მოვიყვან, ჩემი ცხოვრებაც იმ დღეს დასრულდება-მცთქი.

მაგრამ, რა იქნება, ერთ მშვენიერ დღეს დავქორწინდე?

არაჩვეულებრივი არაფერი მოხდება, როგორც სხვა, მეც ისე.

აჰა, ისევ „როგორც სხვა“...

რა ძნელია სხვების მიბაძვა.. რა თქმა უნდა, იმათ დავემსგავსები, ვინც ჩემამდე ცხოვრობდა.

იმათსავით დავინიშნები, იმათსავით ახალგაზრდა სიძე-კაცი ვიქნები, იმათსავით დავწვრილმვილდები, იმათსავით მეოჯახე კაცი დავდგები; იმათსავით დავბერდები, იმათსავით... ღმერთო ჩემო, იმათსავით იმ ქვეყნის გზას გავუდგები!..

მაშ, რა არის ახალი იმ მზისა ქვეშ, რომლის სხივები პირდაპირი კუთხით ირეკლება თეთრი ფურცლიდან, რომელზედაც ამ სტრიქონებს ვწერ!

რა არის ახალი?!

— არაა...

დიახ, დიახ, მეც ისევე დავქორწინდები, როგორც ათასი ჩემი მსგავსი დაქორწინდა...

ერთი ფინური ანდაზა გამახსენდა, რომელიც ამ მზის „ქუეშე“ აგერ მთელი ხუთი ათასი წელია მეორდება — ეული კაცის ცხოვრება ამქვეყნად მეტი სმეტად მწუხარე და ნაღვლიანია, წყვილის ცხოვრება — სასიამოვნოა, ხოლო თუ სამნი იქნებიან, მაშინ ცხოვრება ტკბილზე ტკბილიაო.

ჰოდა, ამ ეულობას როგორმე თავი უნდა დავაღწიო.

- გვ. 9. ნაპიე — ადმინისტრაციული ერთეული თურქეთში.
- გვ. 10. ქათპანე — ეს უნდა იყოს სტამბოლის სიანხლოვეს ჩამომავალი მდინარე ქადით-პანე, რომლის მშვენიერი სანაპიროებიც გასული საუკუნის თურქეთში წარმოადგენდა სტამბოლელთა დასასვენებელსა და დროს სატარებელ ადგილებს.
- გვ. 11. ნელიმი — XVIII საუკუნის თურქული კლასიკური ლიტერატურის წარმომადგენელი. მას მფარველობდა დიდგვირი დამათ იბრაჰიმ ფაშა.
- გვ. 11. იბრაჰიმ ფაშა — სულთან აჰმედ III-ის (1673—1736) დიდგვირი, სახელმწიფო მოღვაწე, რომელიც დაიღუპა 1730 წელს სახალხო აჯანყების დროს.

მთხრობაში აღნიშნულია ის ფაქტი, რომ სტამბოლში მომხდარი აჯანყების შესახებ სულთანმა და დიდგვირმა გაიგეს მხოლოდ საღამო ხანს. აჯანყებულებმა სულთანი აიძულეს სიკვდილით დაესაჯა რამდენიმე დიდი მოხელე და მათ შორის დიდგვირი იბრაჰიმ ფაშაც.

- გვ. 16. მუფთი — სასულიერო პირი, რომელიც უფლებამოსილია გასცეს ფეტვა ან წერილობითი იურიდიული გადაწყვეტილება.

ფეტვა — პასუხი, განაჩენი ან გადაწყვეტილება შარიათის მიხედვით.

- გვ. 17. ინშალაჰ — თუ ღმერთმა ინება, თუ ღმერთმა ქნა, იმედია ღმერთმა ინებოს.

- გვ. 18. ეივალაჰ — ნიშნავს „მადლობთ“, „დაე, ასე იყოს“.

- გვ. 20. ალი ჯანობი — თურქი პოეტი და კრიტიკოსი.

- გვ. 21. კრეტა — კუნძული ხმელთაშუა ზღვაში.

სალონიკი — ქალაქი საბერძნეთში.

პელუპონესი — ბალკანეთის ნახევარკუნძულის სამხრეთი ნაწილი.

- გვ. 22. მუჰარემის დღესასწაული — მუჰარემი მუსულმანთა მთავრის კალენდრის პირველი თვეა. ამ თვეში (680 წ.) ქალაქ ქერბალასთან მოწამებრივი სიკვდილით დაეცნენ მუჰამედ წინასწარმეტყველის ქალი ფატიმა დ ხალიფა ალის ვაჟი ჰუსეინი. ამ დღის აღსანიშნავად შიიტები მართავენ რელიგიურ დღესასწაულს, რომელსაც ახლავს ქართული სინამდვილისთვისაც ცნობილი ცერემონიალი „შაჰსენი“ — „ვაჰსენი“, რაც ნიშნავს „შაჰ — ჰუსეინ“ — ვაჰ — ჰუსეინ“.

- გვ. 29. ნაშაზი და ნიაზი — საწესჩვეულებო ლოცვა, რიტუალი.

ზექათი — სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს:

1. რელ. ერთგვარი გადასახადი ღარიბ-ღატაკ მუსულმანთა დასახმარებლად,

2. მოწყალება

3. განწმენდა, სიწმინდე, უცოდველობა,

მთხრობაში კონტექსტის მიხედვით ეს უკანასკნელი უნდა იგულისხმებოდეს.

ყაზი — იგივე ყადი — მუსლიმთა სასულიერო მოსამართლე, რომელიც მოქმედებს სასულიერო-საყოფაცხოვრებო კანონების კრებული — შარიათის მიხედვით.

- გვ. 29. ურუქი — თურქული მომთაბარე ტომი; იმ ტომის წარმომადგენელი.

- გვ. 33. სელიმ მრისხანე — თურქეთის სულთანი (1467—1520).

- გვ. 35. ბათალლაში — თურქული დასთანის ლეგენდარული გმირი.

სელიმ სირრი თარჯანი — (დ. 1847) — ფიზიკური აღზრდის ახალი სკოლის დამაარსებელი თურქეთში.

- გვ. 38. პესთო — (ბერძნ.) ნიშნავს „ჯანდაბას“.

გვ. 42. აქსარაი — უბანი სტამბოლში.

სამათია — რაიონი სტამბოლში.

23 ივლისის ამბები — ივლისისმება თურქეთის ბურჟუაზიულ-რევოლუციურა ჰოი-რაობის „ახალგაზრდა თურქთა“ აჯანყება, როდესაც 1908 წლის 23 ივლისს სულთან აბდულ-ჰამიდ II აიძულეს კონსტიტუციაზე ხელი მოეწერა.

სემაის ყავახანები — პირველ მსოფლიო ომამდე სტამბოლის უბნებში იყო ყავახანები, სადაც ზამთრის გრძელ ღამეებსა თუ რამაზანის (მუსლიმთა ახალი წელი) დღეებში ხალხის წინაშე სახალხო პოეტი-ამულები გამოდიოდნენ.

შესანძრების საკრებულოები — 1923 წლამდე თურქეთში, ვიდრე თანამედროვე ტექნიკით აღჭურვილი სახანძრო ორგანიზაციები შეიქმნებოდა, არსებობდა მოხალისეთა რაზმები, რომლებიც ხანძარს აქრობდნენ ტიკებით — „თულუმბებით“ მიზიდული წყლით. მათ მეტიკეები, თურქულად „თულუმბაჯიები“ ეწოდებოდათ. მოთხრობაში ლაპარაკია მათს თავშესაყარ ადგილებზე.

გალათა — ბეიოღლუს სამხრეთი ნაწილი, ქალაქის საპორტო უბანი.

ქულხანბეი — მაწანწალა, სულიგანი, უსახლკარო.

გვ. 43. სანდრიკ ბურუნი — ომერ სეიფედინის თხზულებათა რუსულ თარგმანში (მოსკოვი, 1957, გვ. 241) — განმარტებულია, როგორც დუქნის სახელწოდება. ჩვენ სხვა რამ დამატებითი ცნობა არ გავგაჩნია, ამიტომ ვეყრდნობით აღნიშნულ გამოცემის განმარტებას.

გვ. 44. თათავლა — უბანი სტამბოლში.

ბოლახქესენი — ზუსტ განმარტებას ვერ ვიძლევი, მაგრამ მოთხრობის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, აღნიშნული ადგილი სადღაც გალათას ხიდის (იხ.) ახლოს უნდა იყოს.

ხიდზე გადასასვლელი გროში — გალათას ხიდზე გასასვლელად მოქალაქეს უნდა გადაეხადა დაწესებული მცირე ბაჟი.

გალათას ხიდი — საკუთრივ სტამბოლი გალათასთან შეერთებულია ორი რკინა-პონტონის ხიდით. ერთს ეწოდება გალათას, ხოლო მეორეს — ათათურქის ხიდი.

ტრიბოლი — ლივიის დედაქალაქი.

გვ. 46. ბე — შორისდებული, რომელიც გამოხატავს უკმაყოფილებას, გაკვირვებას, მოუთმენლობას, ანალოგიურია ქრთული „ვა“ — შორისდებულისა.

გვ. 47. ეიუფი — ეიუფი 1955 წლის მონაცემებით ითვლება სტამბოლის ღარაბ-ლატაკთა კვარტალად. მოთხრობის მიხედვით უნდა ვიგულისხმოთ, რომ იქნებოდა სტამბოლის გარეუბანი (მთარგმნელი).

უსკუდარი — სტამბოლის აზიური ნაწილი.

სიფასი — ქალაქი ცენტრალურ ანატოლიაში.

ბალკანეთის ომი — 1912–13 წწ. თურქეთის ომი მეკავშირეთა — ბულგარეთის, სერბიის, ჩერნიგორიისა და საბერძნეთის წინააღმდეგ.

არნაუტი — არნაუტქოი — სოფელი ბოსფორის ევროპულ ნაწილში. ახლა სტამბოლის შემადგენლობაში შედის, როგორც იმავე დასახელების რაიონი.

გვ. 49. სალიფაზარი — სტამბოლის ერთ-ერთი რაიონი.

ქულბასთი — ტაფაზე შემწვარი ხორცი.

გვ. 51. ბაკლავა — ერთგვარი ნამცხვარი, რომელსაც გულში აქვს ნიგოზი ან ნუში.

გვ. 57. პიგმალიონი — უნივერსალური მალაზია, რომელიც გალათას ხიდის სიახლოვეს მდგარა...

- გვ. 59. ფლოტის ლატარიის ბილეთი — ფლოტის გაუმჯობესების მიზნით თურქეთში 1917 წელს გამოშვებულ იქნა ლატარიის ბილეთები — „ფლოტის ლატარიის“ სახელწოდებით. როგორც მოთხრობიდან ჩანს, ბილეთის ღირებულება ერთ ლირას (ას ყურუსს) შეადგენდა, ხოლო მოგების შემთხვევაში ბილეთის პატრონი დიდ თანხას ღებულობდა.
- გვ. 61. წიფთეპაჰუზი — ადგილი სტამბოლის აზიურ ნაწილში.
 ფენერბაღი — კონცხი და რაიონი მარმარილოს ზღვაზე, სტამბოლის აზიურ ნაწილში.
 კალიმი — ყურე მარმარილოს ზღვაზე, სადაც ზაფხულობით სტამბოლელები თავს აფარებენ და დროს ატარებენ.
 კადიქოი — რაიონი სტამბოლის აზიურ ნაწილში.
 კუშდილი — ადგილი კადიქოისთან.
 ბეიოღლუ — სტამბოლის ევროპული ნაწილის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი, თანამედროვე ცივილიზირებული და საქმიანი კვარტალი, სადაც დასახლებულია სტამბოლის არსტოკრატია.
- გვ. 69. თაქსიმი — სტამბოლის ევროპული ნაწილის, კერძოდ ბეიოღლუს ცენტრალური კვარტალი, მოთხრობაში აღნიშნულია როგორც მოედანი.
 ნიშანთაში — სტამბოლის ერთ-ერთი რაიონი.
 ჰარბიე — სამხედრო სკოლა და მოედანი.
 შიშლი — კვარტალი ბეიოღლუზე.
- გვ. 64. ჰაიდარფაშა — რაიონი სტამბოლის აზიურ ნაწილში.
- გვ. 75. იაქაჯიქი — სტამბოლს მოშორებული სოფელი, განთქმული ბუნების სიმშვენიერით. დასვენების დღეებს ბევრი სტამბოლელი იქ ატარებდა.
- გვ. 77. როსტო — ჯერ მოხარშული, ხოლო შემდეგ ნაჭრებად დაჭრილი და შებრაწული ხორცი.
- გვ. 82. ყურუში — უწვრილესი ფულის ერთეული თურქეთში — ლირის ერთი მეასედი.
- გვ. 83. თაითრი — ქალის კოსტუმი, რომელიც შეკერილია კაცის პიჯაკის მოდაზე და აქვს ვრძელი კალთები.
- გვ. 85. ჰორკა — პიჯაკის მაგვარი მოკლე და დაბამბული ჩასაცმელი.
- გვ. 87. მახუთი — ღმერთი, ღვთაება, სალოცავი კერპი.
 ჯუმბა — ფანჯრის ყაფაზა, რომელიც კედლიდან გამოწეულია, კედელს დაშორებული მცირედ.
- გვ. 89. მაშალაპ — არაბული — მა-შა-ალლაპ, ნიშნავს — ის, რაც ღმერთს სურს. გამოხატავს ქებას, წაქეზებას, აღტაცებას, გაკვირვებას: შესანიშნავია, ყოჩაღ, აი, ასე და სხვა.
 ეს ფორმულა გამოიყენება აგრეთვე ავი თვალისგან დასაცავად.
- გვ. 90. მეჯღიფი — ფულის ერთეული, ვერცხლის მონეტა ოცი ყურუშის ღირებულება.
 გვ. 91. რუმელია — თურქეთის ევროპული ნაწილის სახელწოდება.
 გვ. 93. დოღანჯილარი — კვარტალი უსკუდარში, სტამბოლის აზიურ ნაწილში.
 გვ. 94. აბდესტი — სარიტუალო განბანვა ლოცვის წინ.
 გვ. 97. გემის მეთხე რეისი — სტამბოლის ევროპულსა და აზიურ ნაწილს, რომელსაც ჰყოფს ბოსფორის სრუტი, აკავშირებს სპეციალური გემები ან ბორნები, რომლებსაც გადაჰყავს მგზავრები, გადააქვს ტვირთი და სხვა.
 გვ. 104. თაქალთიანი — ომერ სეიფედინის თხზულებათა რუსული თარგმანის (მოს-

კოვი, 1957, გვ. 93) კომენტარებში თოქალთიანი მოხსენებულა რეგორც რესტორანი. ჩვენ სხვა რამ ცნობა არ გაგვაჩნია და ვეყრდნობით აღნიშნულ გამოცემის განმარტებას.

გვ. 106. ტაიმსი — ლონდონში გამოჩავალი ვაზეთი.

თან — ფრანგული ვაზეთი, რომელიც გამოსდიოდა პარიზში მეორე მსოფლიო ომამდ. ლევიტანელი — ევროპელი, რომლებიც დამკვიდრდნენ და ბინადრობდნენ ანლო და შუა აღმოსავლეთში.

გვ. 109. რამაზანი — მუსლიმური მთვარის კალენდრის მეცხრე თვე, რომლის განმავლობაშიც მუსლიმები მარხულობენ.

ჰადისე — მუჰამედ წინასწარმეტყველის ცხოვრებასა და ქადაგებასთან დაკავშირებული ამბები, რომლებიც მისი სიკვდილის შემდეგ ვრცელდებოდა.

გვ. 112. დარულბედაი — სტამბოლის დრამატული თეატრის სახელი.

ვალაჰ — შორისდებული, რომელსაც შეესატყვისება ქართული „ღმერთმან“.

გვ. 113. ხიდზე გადასვლა — აქ იგულისხმება გალათას ცნობილი ხიდი.

გვ. 117. ბუიუკადა — კუნძული და საკურორტო ადგილი მარმარილოს ზღვაში.

გვ. 119. ბეიკოზი — 1955 წლის მონაცემებით (თურქეთი. მოსკოვი, 1955, რუსულ ენაზე). ბეიკოზი ქალაქია, რომელშიც 29 ათასი კაცი ცხოვრობს. მოთხრობის მიხედვით უნდა იყოს სტამბოლის განაპირა, მიგდებული პროვინცია, რამდენადაც მოთხრობის გმირი გარბის ქალაქიდან და თავს აფარებს შისგან შორეულ კუთხეს.

გვ. 123. ფაზლი — შუასაუკუნეების აღმოსავლეთის უდიდესი პოეტის მუჰამედ ფაზლის ვაჟი, ისიც პოეტი.

გვ. 126. თოფკაფი — სულთნების სასახლე-რეზიდენცია, რომელიც მდებარეობს სტამბოლის ვეროპულ ნაწილში. იგი აშენებულია სულთან მეჰმედ II-ის მითითებით.

ახლა თოფკაფი მუზეუმად არის გადაკეთებული.

გვ. 128. გოზთეფე — ადგილის სახელწოდება სტამბოლის აზიურ ნაწილში.

გვ. 130. სულუკაულე — რაიონი სტამბოლში. როგორც ჩანს აქ მდინარეც ჩამოედინება ამავე სახელწოდებისა.

გვ. 137. კაისიერი — ქალაქი თურქეთის ცენტრალურ ნაწილში.

გვ. 145. ბონჟური — შავი ქსოვილისგან შეკერილი გრძელი და ერთ დილზე შესაკრავი პიჯაკი, რომელსაც კალთები წინ მომრგვალებული, უკან კი შეჭრილი აქვს.

გვ. 150. ჩანაკალე — ქალაქი დარდანელის სრუტეში.

კაიმაკამი — მუთასარიფი — ვალი — სულთნის თურქეთი დაყოფილი იყო ადმინისტრაციულ ერთეულებად. ყველაზე დიდი ერთეული იყო ვილაიეთი, რომელსაც მართავდა ვალი. ვილაიეთი შედგებოდა რამდენიმე სანჯაყისაგან. სანჯაყს მუთასარიფი განაგებდა. ეს უკანასკნელი კი რამდენიმე კაზას აერთიანებდა, რომელსაც სათავეში კაიმაკამი ედგა.

გვ. 151. დელი ბირადერი — XVI საუკუნის ცნობილი პოეტის მუჰამედ ღაზელის ერთერთი გავრცელებული სახელი. „დაფიულ გუმუში“ იგულისხმება მისი თხზულება „დაფი-ალ-გუმუშ-ვე რაფი ალ-ჰუმუმი“.

გვ. 158. პიერ ლოტი (1850—1923) — ფრანგი მწერალი, რომელიც თავის სატრფიალო რომანებში, თურქეთს ასახავდა ტრადიციულ — ეგზოტიკურ აღმოსავლურ მხარედ, სადაც სუფევდა ბედნიერება და სიკეთე.

პიერ ლოტის თურქეთი მეორე მხარესა — იგულისხმება სტამბოლის აზიური ნაწილი,

ფრანგი შწერლის მიერ ევროპული ცივილიზაციით შეურყვნელი, რომელსაც შეურჩენია აღმოსავლური რომანტიკა და ეგზოტიკა.

გვ. 159. კარაკუმრუკი — რაიონი სტამბოლში.

გვ. 160. საჰაჯოდ წასვლა — ჰაჯი იმ მუსულმანთა საბატიო წოდებაა, რომელთაც მექა შოულობდათ. საჰაჯოდ წასვლა მექაში სალოცავად წასვლას გულისხმობს.

გვ. 162. ფათიჰას ტაძარი — თურქული არქიტექტურის მნიშვნელოვანი ნიმუში. იგი აგებულ იქნა სულთან მეჰმედ II (1430—1446) ბრძანებით. სულთანი კონსტანტინე-პოლის აღების გამო ატარებდა „ფათიჰას“ — „დამპყრობის“ სახელს. ტაძარსაც ეწოდება „ფათიჰას“ სახელი.

გვ. 167. აშიკ ყარობი, ასლი და ქერეში — თურქულენოვანი ხალხების რომანტიკული დასთანების მთავარი პერსონაჟები.

გვ. 171. ჯანიმ — მოყვრებით მიმართვა — სულო, სულიკო.

გვ. 172. ევაჟი — ნიშნავს ვაკუფის სამმართველოს, ხოლო ვაკუფი — ის ქონებაა, რომელსაც მუსულმანთა რელიგიური თემი შეწირულებით აგროვებს.

გვ. 180. ჯეზები — ნიშნავს რელიგიურ ეგზალტაციას, ექსტაზს; „ჯეზვი“ კი — აღმოსავლური ყაიდის სპილენძის ან თუნუქის გრძელყურიანი ყავადანია. აღნიშნული შეცდომის შედეგად მიღებულია უაზრო ფრაზა — „ღვთიური ყავადანი“, ნაცვლად „ღვთიური ექსტაზისა“.

გვ. 181. მეზნი ალეიჰ, მეზნი ბოჰ, მეზნი ლეჰ — არაბული ენის თანდებულები, რომლებიც იხმარებიან თურქულ ენაშიც და რომლებიც მოთხრობის გმირის აზრით ენას აძლევენ არქაულ, პათეტურ სურნელს. უფრო ნათელი რომ იყოს, იგივეა, რომ გვეხმარა ძველი ქართული ენის თანდებულები, — „თვინიერ“, „ზედა“, „შინა“, კავშირები — „გინა“ „გარნა“ და სხვა.

ყარაგიოზი — ჩრდილების სახალხო თეატრის კომიკური პერსონაჟი.

მარფუზი — ნარგილეს გრძელი მილი.

გვ. 182. ბექთაშების თუქე — ბექთაშები — დერვიშთა ძმობა, ორდენი. თუქე ეწოდება დერვიშთა სამყოფელს, საცხოვრებელ განმარტობულ სენაკს.

უთი-უდი — სიმებიანი მუსიკალური საკრავი.

სანთური — აღმოსავლური სიმებიანი საკრავი.

გვ. 187. კანლიჯა — რაიონი სტამბოლში.

გვ. 188. როზმონდი — აქ უნდა იგულისხმებოდეს XIX საუკუნის ინგლისელი პოეტის ჩარლზ სუინბერნის დრამა „როზა მონდი“ (1860).

კაბათაში — რაიონი სტამბოლში.

კარაჯა აჰმედი — რუსულ თარგმანში (მოსკოვი, 1957, გვ. 186) — ნახსენებია როგორც სასაფლაო. ჩვენ ვეყრდნობით აღნიშნული გამოცემის განმარტებას.

კუზგუნჯუკი — რაიონი სტამბოლში.

გვ. 190. აიასფაშა — კვარტალი სტამბოლში.

გვ. 195. კონია და ბურსა — კონია — ქალაქი თურქეთის ცენტრალურ ნაწილში. კონია იყო სელჯუკთა სახელმწიფოს დედაქალაქი და მისი საფუძველი. ბურსა — ქალაქი თურქეთის ჩრდილო-დასავლეთის ნაწილში. ბურსა აკვანია ოსმანთა სახელმწიფოსი.

ავტორი ამ ქალაქებზე როცა ლაპარაკობს, მხედველობაში აქვს თურქ-სელჯუკთა სახელმწიფოს ერთნულ-ნაციონალური საწყისები, რომელსაც ხელოვნების სფეროში იგი ეძიებდა.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

პირველი ცოდვა .	5
ყოველისმცოდნე .	9
ალალ-მართალი .	16
ეჭვი	20
როგორ გადაარჩინა .	28
გულადი	32
ჩერქეზული ქამარი	39
აი, ახლა მოიფიქრე	42
საჩუქარი	53
გაზაფხულის ბრალა	60
ანტისეპტიკა	71
რესტორნის საიდუმლოება	75
უფსკრულის პირას	82
ზეთისხილი და პური	87
კოლექცია	104
პროგრესი	109
სიყვარული და ფეხის თითები	113
სიმახინჯის საიდუმლოება	117
მოპარსული უღვაშები	124
გამომგონებელი	128
მაღალი ქუსლები	141
სიბრალულის ნდობა	145
მემკვიდრეობა	149
საიდუმლო ტაძარი	158
დანიშნულები	167
ალი	171
ბაყაყების შელოცვა	179
პირველი ჭადრა	187
შენიშვნები	198

О мэр Сейфедин

РАССКАЗЫ

(На грузинском языке)

Издательство «Сабчота Сакартвело»,
Тбилиси, ул. Марджанишвили, 5, 1979

რედაქტორი მ. რუხაძე
მხატვარი ზ. აფანასიევი
მხატვრული რედაქტორი ო. გორალევიჩი
ტექნიკური რედაქტორი ნ. აფხაზავა
კორექტორები ლ. არჩვაძე, ქ. ქავთარაძე
გამომშვები მ. წივწივაძე

ს. ბ. № 1096

გადაეცა წარმოებას 30/111-79 წ. ხელმოწერილია და-
საბეჭდად 25/X-79 წ. საბეჭდი ქაღალდი № 3.
60×84¹/₁₆ პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 11,86. საალრი-
ცხვო-საგამომცემლო თაბახი 10,47. ტირაჟი 5.000

შეკვეთა № 1860

ფასი 1 მან. 10 კაბ.

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი, მარჯანიშვილის, 5.

საქართველოს სსრ გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და
წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის თბი-
ლისის ო. ქავჭავაძის სახ. წიგნის ფაბრიკა, მეგობრობის
გამზირი № 7.

Тбилисская книжная фабрика им. И. Чавчавадзе Госу-
дарственного комитета Грузинской ССР по делам
издательств, полиграфии и книжной торговли, пр.
Дружбы № 7.